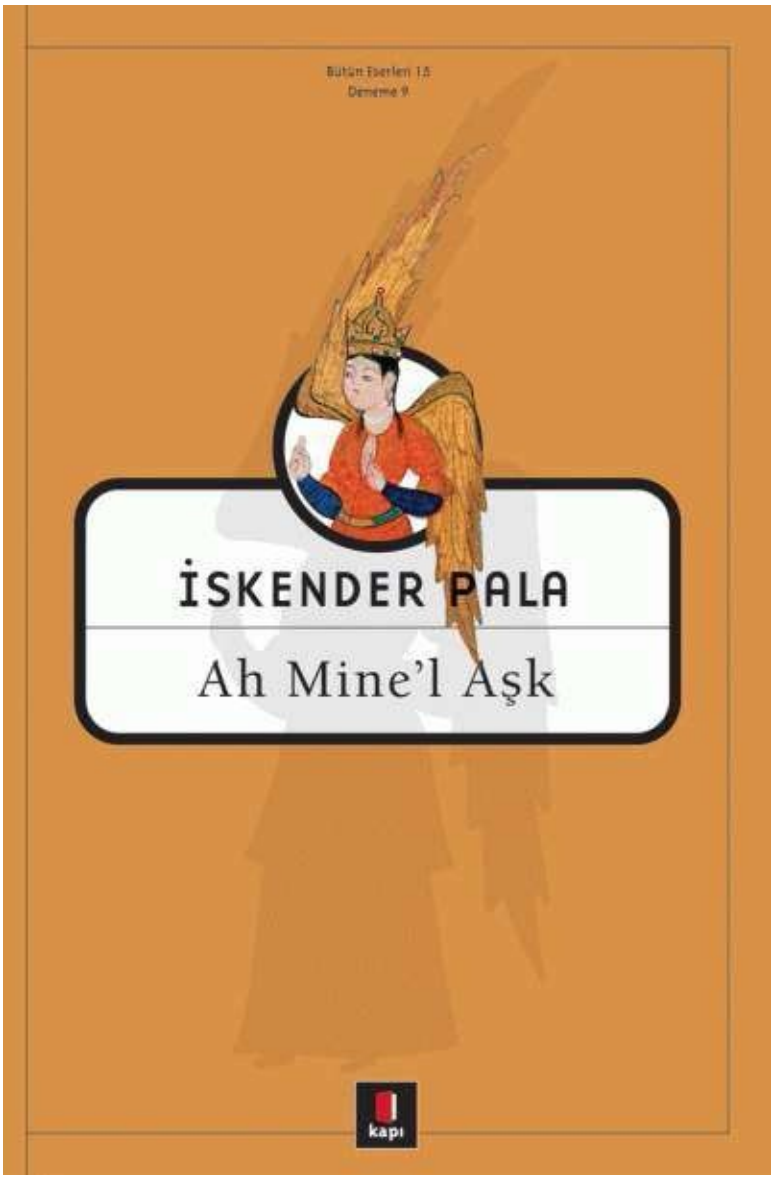

www.CepSitesi.Net

Iskender Pala - Ah Minel Aşk

www.CepSitesi.Net

1958 Uşak doğumlu İÜ Edebiyat Fakültesini bitirdi(1979) Divan Edebiyatı dalında doktor (1983) doçent (1993) ve profesör (1998) oldu Edebiyat araştırmacısı olarak çeşitli ansiklopedi ve dergilerde bilimsel ve edebi makaleler yayınladı Ortaokul ve liseler için ders kitapları yazdı Türk Silahlı Kuvvetlerinde çalıştığı yıllarda Osmanlı deniz tarihiyle ilgili araştırmalarda bulundu ve bir www.CepSitesi.Net

kısmını kitaplaştırdı Özellikle Divan edebiyatı sahasındaki çalışmalarıyla dikkat çekti Divan Edebiyatının halk kitlelerince anlaşılabilmesi için klasik şiirden ilham alan makaleler denemeler hikayeler ve gazete yazıları yazdı Düzenlediği Divan Edebiyatı seminerleri ve konferansları kalabalık dinleyici kitleleri tarafından takip edildi

Divan Şiirini Sevdiren Adam olarak tanınan İskender Pala Türkiye Yazarlar Birliği Dil Ödülünü (1989) AKDTKY

Türk Dil Kurumu Ödülünü (1990) Türkiye Yazarlar Birliği İnceleme Ödülünü (1996) Kayseri

Aydınlar Ocağı Yılın Fikir Adamı Ödülünü (2001) aldı Hemşehrileri tarafından Uşak Halk Kahramanı seçildi Halen İ Kültür Üniversitesi FEF Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı olarak görev yapmakta ve bazı dergiler ile bir gazetede kültüredebiyat yazıları yazmaktadır Evli ve üç çocuk babasıdır

MÜsademei efkardan barikai hakikat doğar

Namık Kemal

700 Yılının Şiiri

Osmanlı devletinin hukuku felsefesi dili mimarisi musikisi vs nasıl kendi ulusal kültürünün ürünleri ise şiiri de aynı medeniyet tecrübesinin birikiminden ilham alan ekinin taneleridir Her ne kadar formlarını şarklslam kültürlerinden devşirmiş olsalar da bütün bu sanatların hepsi bir zamanlar o ulusal kimlik ekseninde teşekkül ederek toplumun aynası olmuş bu kimliğiyle en muhteşem eserleri ve estetik şahikası devinimleri gerçekleştirdikten sonra ulusal hafızamızın derinlikleri arasındaki yerlerine çekilip tarihe mal olmuşlardır Buna üzülmek mi gerektiği konusunda zaman ileride hükmünü verecektir Ancak şu kadarını söyleyelim ki burjuva medeniyeti olarak anılan batı dünyası aynı süreç içerisinden günümüze akıp gelirken bütün geçmişini beraberinde taşımış

kültür mirasına dayanan sanatları ile modern kimliğini oluşturmaktan yüksünmemiştir Çünki onlara göre medeniyetler sistemleşirken bir önceki medeniyetin eleştirisinden güç alırlar Bizim problemimiz ise toplumu bütün zevkleri ve acıları bütün sosyal ve beşeri çağrışımlarıyla kucaklamış bir edebiyatın binlerce onbinlerce eserini yok saymaktan kültürel aforizmalar ile gündem dışına itmekten kaynaklanıyor

Osmanlı toplumunda söze değer verilir sözün güzel olması uluorta harcanmaması gerektiği her fırsatta vurgulanırdı insanda dil bir kulak ikidir sözünü uyduranlar da bundan Bir söyle iki dinle kuralını çıkaranlar da onlardır Onlara göre söz nötr kabul edilir üst derecesine kelam (vahiy söylev) alt derecesine de laf (değersiz boş lakırdı) denilirdi Şiir sözün kelam derecesinde güzelleştirilmesi süslenmesi ve rafineleştirilmesi demekti Bu yüzden şiir sanatların en soylusu kabul edilmişti
Osmanlı şairine göre sözü güzelleştirmedikten sonra onu söylemenin ne anlamı olabilirdi ki Bu yüzden toplum nesir (düzyazı) yerine şiiri yeğledi tıp kitabından ansiklopedileri sözlükten mistik eserlere varasıya kadar her alanda şiiri kullandı O kadar ki nesir yazdığı zaman bile sözü süsleyerek kaydetmekten kendini alamadı

Osmanlının şiirde sanatlı bir dil kullanmasının temelinde sanırız söze verdiği bu değer ile ona neredeyse kutsallaş tıracak derecede itibar etmesi yatmaktaydı Nitekim sözü süsleme merakı Ortaçağ şark coğrafyasında yaşayan bütün şairlerde vardır

www.CepSitesi.Net

Osmanlı şiirini ve dolayısıyla Osmanlı şairlerini kategori ze ederek onları divan şairi halk şairi tekke şairi saz şairi gibi isimlerle anmak Cumhuriyet aydınlarının icadıdır Halbuki onlar kendilerine yalnızca şair derlerdi ve asla ayrımcılık yapmazlardı Hepsinin muhatapları ayrı idi çünki Kimisi tekkelerde sanat gösteriyor kimisi şehir ve kasaba hayatının okumuş yazmış

muhitlerinde kendisine yer ediniyor kimisi de köylerde kırlarda dinleyici buluyordu Bunların zaman zaman birbirlerinin misyonunu yüklendikleri de olmuyor değildi Yani bir divan şairini tekkede zikrederken (mesela Şeyh Galib) yahut bir halk şairini gazel yahut aruz ölçüsüyle şiir yazarken (mesela Aşık Ömer) yahut da mistik bir şairi elinde

bağlama ile çığırırken (mesela Pir

Sultan Abdal) görmek mümkün oluyordu

Bu şairler genelde iki kısma ayrılıyorlardı Yüksek bir kültür ile şiir yazanlar (çoğunlukla medrese eğitimi almış ilmi

ye mensupları ile şehirlerdeki rafine kültürün içinde bulunanlar) ve sırf şairane bir ruh taşıdıkları için dizeler dizenler (Allahın şairane bir ruh vererek yarattığı ayrıcalıklı insanlar) Birinci kategoride yer alanlar şiiri ve şiirle ilgili bilim dallarım (belagat ilmi aruz karzı şir Farsça Fars şiiri vb) eğitim ile öğrenenlerdi Sırf eğitim gücüyle şiir söyledikleri veya yazdıkları için büyük ustaları taklit ve tekrardan öteye gidemediler ve orijinal dizelerden uzak yaşadılar Eskinin şairler sözlüğü diyebileceğimiz tezkirelerde yüzlercesinin isimleri kayıtlı olmasına rağmen bugün kahir ekseriyetinin isimlerini unutmuş olmamız bu yüzdendir

ikinci kategoride yer alanlar eğitimden uzak yalnızca duyuş ve hissedişleriyle şiir söylediler (yazmadılar) ve şairanelikleri ölçüsünde isimlerini çağlardan taşırdılar Yazılı kültürden uzak oldukları için hem şiirleri hem isimleri zamanın süzgecinden elenip döküldüler Bugün pek çoğunun adını dahi bilmemekliğimiz işte bu yüzdendir

Osmanlının itibar gören şairleri bu iki kategorinin birleşiminden süzülen elit şairler idiler Yani hem şairane bir ruh ile yaratılmış olup hem de şiir kültürü edinenler Onlar Fuzuli oldular Baki oldular Nefi Nedim veya Galib oldular ve gökkubbede bir medeniyetin en görkemli sesini çınlattılar

Bizce her iki şiir de birer gül idi Birisi bahçevan elinde her gün emek verilerek dibi çapalanıp suyu verilerek dikenleri budamp tımar edilerek has

bahçede yetiştiriliyordu ve gerektiği zaman vazolara taşınıyordu Diğeri ise kırların berrak coğrafyasında suyunu yağmurdan gıdasını rüzgardan devşirerek dikeniyle budağıyla kendi başına yetişiyor ama hiçbir vakit vazoya girme şansı olmuyordu ikisi de güzel kokuyordu ikisi de renk renk idi ama insanlar bahçevanınkine itibar ediyorlardı Çünki o yüksek medeniyeti temsil ediyordu diğeri ise bozkırı Biri şehirliliğimizin (medeniyet) diğeri köylülüğümüzün dışa vurumu idi Ve her köylünün sonunda şehirli olmak istemesi yahut şehre özenmesi kaçınılmaz idi Bu yüzden olsa gerek halk şairlerinden hangisi bir parça eğitim görmüş ve mürekkep yalamış ise aruz

ölçüsüyle ve divan şairleri gibi şiir yazmaya yeltendiler Cönkler arasındaki semailer selisler kalenderiler satranç yahut vezni aharlar bunun sonucunda türetilmiş nazım şekilleridir Bu da bize Osmanlının güli ranayı nesterenden daha kıymetli tuttuğunu göstermeye kafidir ki çeyrek asırlık Osmanlı şiir tecrübemin sonunda ben de hakikatin böyle ol duğunu itiraf etmeliyim www.CepSitesi.Net

Garip olan şu ki bizim nesil Osmanlının kendisi gibi yüksek kültürünü ve o kültürü taşıyan şiiri de reddetti Onu halktan uzakmış gibi göstermeye fildişi kulelerde ahbabçavuş pazarlıklarının metaı gibi tanıtmaya çaba harcadı Tek haklı iddiamız dilinin artık anlaşılmaz olmasıydı ama yazık ki bu da onlardan (şairlerden) değil bizden (okuyamayanlardan) kaynaklanıyordu Klasik eserler bugün dünyanın her yerinde birtakım problemlerle karşılaşmaktadır Sözgelimi Shakespearein Hamleti bir İngiliz klasiğidir ve orijinal dilini anlamak her 12 Ingilizin harcı değildir Geothe ve Faust için de durum ay nıdır Hangi Hindli yahut iranlı Beydabanın Kelile ve S Dimnesini Artık biz Sanskritçe bilmiyoruz diye dışlama• ya kalkar Bütün bunlar klasik

eserlerin ve klasik sanatla ğ rın ortak kaderi iken Fuzuliyi Bakiyi Nef iyl Nedimi £ Galibi biz neden dışlayalım ve onlara arkeolojik kalıntılar muamelesi yapalım Hele hele dilden dolayı onları suçlayarak Aydın olma bilincine ermiş bir insanın oturup 300 500 kelimelik ki gerçekten de Fuzuliyi Nedimi Bakiyi anlayabilmek için üniversite öğrenimine 500 kelimelik bir repertuvarın ilave edilmesi yeterli olacaktır bir kültür biri kimini edinmesi gerekirken hemen bu edebiyatın anlaşıl maz olduğunu öne sürerek bir kenara itivermesi ya tem bellikten ya cahillikten olsa gerektir Üstelik bir yabancı

dili öğrenmek için onca parasal ve ruhsal çaba sarfeden insanımız atalarımızın dilinde yer edinmiş bilemediniz 500 kelimeyi öğrenmeye ya niçin eriniyor Şiir eskiyi hatırlatıyor diye mi Oysa her şiir az çok geçmişle ilgilidir ve hatta bazıları insanlardan daha ziyade geçmişle ilgilidir Bugünün batılı şairleri Yunan ve Hıristiyan mitoslarından fayda lanmak için azami gayret sarfederken bizlerin eski şiirimizdeki tarihi ve mitolojik birikimden salgın hastalık gibi kaçmaklığımız anlaşılır şey değildir Batılı ülkelerde böyle bir dil yahut eski medeniyet endişesi taşıyarak klasiklerine sırtını çeviren aydın herhalde çıldırmış sayılır Osmanlının yukarıda bahsettiğimiz şehirli şairi öyle sanıldığı gibi burnu havalarda bir aristokrat olmadığı gibi ona buna şiir yazarak geçimini temin eden bir asalak da değildi Onlar kendilerine alçakgönüllülük dairesinde yalnızca şair yazdıkları şiirleri içeren defterlerine de divan diyorlardı o kadar Onlar her sınıftan (Padişah bürokrat alim din adamı esnaf asker işsiz halk adamı vs toplumun her kesiminden divan şairleri var idi Seyyar satıcıdan bir kaşık ustasına okuma yazması olmayan abamdan kadın şairlere kadar geniş bir yelpazede) olabilmekle beraber şiirin genel kurallarına uymak için belli bir kültür seviyesini aşmak zorundaydılar Şiirin alt yapısını oluşturmak için birtakım gönül ve zihin tecrübelerini edinmeleri gerekiyordu Yani içinde bulundukları sanat oyununun kurallarını baştan sona öğrenerek entellektüel bir bakış açısı geliştirmek zorundaydılar Ne yazık ki bu halk çocukları asırlar sonra sırf okuryazar oldular dünyayı öğrenecek bir kültür edindiler diye torunları tarafından halktan kopmuş olarak damgalanıyorlar

Nerede olursa olsun bir sözün ebedi olabilmesi için öncelikle edebi olması gerekir Edebilik açısından tarihimizin bütün zamanları içerisinde en müstesna dizeleri Osmanlı şairlerinin dillendirdiğini sanırız zamanımızın en seçkin söz ustaları da kabul ederler Dili ve dünyası değişmiş olsa da bir Bakiyi bir Nedimi inkar etmek mümkün müdür Günümüzün seçkin şairleri bir Fuzuli beyti okuduklarında sanırız gizli bir kıskançlık duyuyorlardır Tıpkı Karacaoğlanı yahut Gevheriyi Yunus Emre yahut Pir Sultanı okudukları dinlenikleri andıkları zaman hissettikleri gıbta gibi

Derler ki Gökkubbenin altında söylenmedik hiçbir söz kalmamıştır Ancak bütün sözler yeniden yorumlanmaya muhtaçtır Bu yorumları laf ile değil kelam ile

söylemek için

www.CepSitesi.Net

yeni söz ustalarına muhtacız ve onlar klasik şiirin küllerini savurup hala sıcaklığını koruyan korları avuçlarına aldıkları zaman acı değil maziye ait buruk bir hüznü duyan yiğitler olarak isimlerini tarih kütüğüne kazıyacaklardır

Geliniz Osmanlı Şiiri deyince bir tekerleme gibi yalnızca failatün failatün demekten vazgeçip bu şiiri tanımaya niyetlenelim Kulaktan dolma karalamalar ve yüzeysel söylemler ile onu bir kenara

itmeden evvel gerçekten bu şiir neyi anlatıyor kimi anlatıyor bir bakalım Eğer sevmezsek yine sevmeyelim ama önce onunla tanışalım

Korkmayınız tanıştığınız zaman bu dizelerle tarihin satır aralarına girecek belki de büyük büyük dedelerinizden birine rastlayacaksınız ve diyeceksiniz ki Gerçekten de bu şiir bizi anlatıyormuş

Şimdi bu lezzetten tadımlık bir beyit okuyalım Beyit Nevrese (Ö1762) ait

Önün ardın gözet flkri dakik et onda bir söyle

Öğütme ağzına her ne gelirse asiyabasa

Şöyle demek (Sözün) önünü ardını gözet ince düşün onda bir söyle Değirmen gibi ağzına her ne gelirse hemen öğütme

Beyitte biz öncelikle söz söylemenin Osmanlıya ait kurallarını buluyoruz

1 Sözün önünü ardını gözetmek

2 Her sözü inceden inceye düşünmek

3 Çok susup az söylemek

4 Ağza gelen her sözü (laf) dillendirmemek

Klasik şiirde bir beyitin anlamı kadar söz dizimi de önemlidir Bazan bir beyitin süsü ve sanat boyutu ifade edilen kurallardan daha önde görünebilmektedir Nevres bu beyitte bir değirmen mazmunu yaparken kelimelerini tek tek seçmiş onları aruz ölçüsüne uygun olarak yerleştirmiş ve yukarıdaki dört altın kuralı sıralamıştır Beyitin bütününü kaplayan değirmen mazmunu hemen her sözcüğün değirmenle ilgili olması değirmencilik terimlerini içermesinden kaynaklanır Ön ve ard sözcükleri değirmenlerde tahılın konulup un olarak döküldüğü hazne borusunun giriş

ve çıkışına denir Bu borunun adı göz göze veya gözettir Değirmen taşının bulunduğu eksen (kutup) mahallinden geçirilen gözetin olduğu yere ağız denilir Ard kelimesinin Fars dilindeki anlamı arpadır O da değirmene yaraşır

Dakik un demektir istanbuldaki Unkapanı semtinin eski adı Kapanı dakik > Kapandakiktir Onda kelimesindeki On hecesi Osmanlı alfabesi ile yazıldığında un da okunabilir Onda bir değirmencinin narha bağlanmış öğütme hakkıdır Değirmenciler her öğüttükleri hububatın onda biri kadar bir ücret alırlar ve buna gelir derlermiş Su değirmenlerine su geldiği gibi bunlar gelir getiren birer küçük işletmedir Değirmenler belli günlerde buğday belli günlerde diğer hububat ve ayda bir de mazı öğüttükleri için Ağzına her ne gelirse öğütmezler gelen çuvalları sıraya koyup nöbetleşe iş görürlermiş Çuvalları sıraya dizip işaret koyarak evine dönen kişiler kendi çuvallarının bulunduğu yerin önündeki ve ardındaki çuvalların işaretini alır (önünü ardını gözetir) ve ona göre herhangi bir karışıklık anında haklarını ararlarmış

www.CepSitesi.Net

Daha bitmedi beyitteki asiyab değirmen demeye gelir Asiyabasadaki benzetme eki olan asanın ası yine değirmen anlamı taşır

imdi bu beyitte toplam 15 sözcük var ve üç tanesi dışında hepsi değirmencilik terimleri arasında yer alıyor Kendinizi şair farzediniz ve sözgelimi en zengin meslek dili olan gemicilik terimleriyle iki dize oluşturmaya kalkışınız Yahut şiir değil bir meslek terimleri ile iki cümle kurmayı deneyiniz

Değirmen ki ister su ile ister yel ile çalışsın ortaçağın en önemli işletmelerinden biri olarak

herkesin hayatında önemli bir yer tutar Şair dizelerini oluştururken görünüşte yalnızca sözün nasıl söylenmesi gerektiğini bize ihtar etmekte ama o sözün içini dolduran anlamını zenginleştiren sözcüklerini sanata dönüştüren yönünü toplumdaki herkesin bildiği argümanlar ile açıklamaktadır Bugün dıştan bakıldığında insanın gözü önünde değirmen imajı belirmeyebilir ancak o devirdeki her okuyucu yahut dinleyici bu beyitteki sözcüklerden estetik bir zevk duyacaktır ki bunun için okuryazar yahut entelektüel olmasına gerek yoktur Diğer bir ifade ile bu şiir yüksek zümreye hitap ettiği kadar merkebinin sırtına buğday çuvallarını yükleyip ıslık çalarak değirmene giden köylü ağaya da hitap eder

işte sözü güzelleştirmek ve laf yerine kelam söylemek bu demektir Çünki Divan şiirinde her beyitin görünen anlamı arkasında ayrı bir anlam belki bir anlam daha belki bir anlam daha vardır Hani hayallerinizdeki perdeleri açtıkça başka bir perde çıkar ya karşınıza Tıpkı onun gibi divan şiirinin beyitlerini aça aça kırkıncı kapıya ulaşmak mümkündür

AŞKIN İLİNDEN

aşkın yalın hali

Hep hüsn ü aşka dair imiş güft ü guyı halk Dillerde dasitan imiş esrar sandığım
Çelebizade Asim

Dünyada bütün yaratılmışların yegane söyleşisi hep güzellik ve aşk üzerineymiş
Meğer benim sır sandığım şey dillerde destan imiş

Sözün Sultanları

Tarihin yıpranmış sayfaları arasında yazılı bir yasa maddesi olarak rastlayamasak da sanat ile saltanat arasında birbirlerini destekleyen gizli bir anlaşma olagelmiştir ihtişam toplumları çıkarları
uğruna daima sanatı kullanırken sanat da ihtişamı desteklemekten kaçınmamıştır Gerek doğu gerekse batı ortaçağlarında bu ilişki daha belirgin haldedir
ve saltanatlar sanat vasıtasıyla kendilerini sonraki kuşaklara anlatmayı hedeflerken sanat da hem çağında hem de sonrası devirlerde kalıcılığını saltanat ile sağlamıştır Bu ikilemin belki bütün milletlerden ziyade Osmanlı asırları için geçerli olduğunu söylesek yanılmış olmayız Çünki Osmanlı hanedanı kadar bütün zamanları boyunca sanatı ve sanatçıyı koruyup kollamakta süreklilik gösteren bir zümre yahut devlet olmada sanatın yadsınamaz etkisinden istifadeyi ön plana çıkarmış bir millete zor rastlanır www.CepSitesi.Net

Bunun en büyük nedeni hiç şüphesiz saltanat ailesine mensup bireylerin bizatihi sanatçı olma özellikleridir Osmanlı tahtında oturup da sanatın herhangi bir dalında çağını yönlendirmemiş

insan yok denecek kadar azdır

Öğretim Bir Yanda Eğitim Diğer Yanda

Osmanlı şehzadeleri ve hanedan mensuplarının asli görevleri olan devlet yönetimine dair ciddi bir eğitimden geçmeleri zorunluluğu yanında her birerlerinin bilim ve zenaatla ilgili yeteneklerinden en az birinde kendilerini geliştirdikleri bilinmektedir Onların hadsiz ve hesapsız

servetlerine asırlara uzanan kuvvetli mevkilerine rağmen mutlaka birer zenaat öğrenme adetleri olagelmiştir Bunu iki önemli sebebe bağlamak mümkündür ilki zenaat (veya sanat) ile oyalanan bir şehzadenin saray dedikodularından ve taht etrafında çevrilen entrikalardan kısmen uzak duracağı varsayımı ikincisi de eğer günün birinde ihtiyaç içinde kalması mukadder olursa kendi geçimini sağlayıp hanedan onurunu koruyabilecek bir altın bileziğe sahip bulunma gayretidir Nitekim Kanuni devrinden itibaren şehzadelerin bir zenaat öğrenmeleri gelenek halini alacak ve 1314 yaşına gelen şehzadeler için ilim öğreten bir lala yanında kişisel eğilimlerine göre kendilerini eğitecek bir de ustasanatkar tayin olunmaya başlayacaktır

İktidarın İkinci Ayağı Zenaat

Osmanlı şehzadelerinin sanat becerileri önceleri el sanatlarına münhasır iken gitgide ruh terbiyesine yönelik yüksek sanatlar tercih edilir olacaktır Bu tercih sanatın somut ve soyut biçimiyle terbiye edilen bu şehzadelerin ileride ülkenin sahibi ve hakimi olmaları durumunda aynı sanat duygularını merkezden muhite doğru göle atılan taşın dalgaları misali yayma eğiliminde olmaları sonucunu doğurur ki bu da Osmanlının yüksek bir medeniyetin temsilcisi olarak yaşamasındaki etkenlerden biridir

Osmanlı sultanları içerisinde hilal denilen eski kürdanlardan tutun da ateşli ağır silahlara varasıya kadar değişik alanlarda el becerisi göstermiş ve üretim yapmış zenaatkarlar vardır Örnek mi istiyorsunuz sayalım

Sultan II Selimin kitap okunurken satırları takip etmeye yarayan altın hilaller imal ettiği bunların kuyruk kasımlarına da yalnızca kendine has bir form geliştirerek kıymetli taşlar yerleştirdiği ve bu konuda kuyumcular kadar zarif işçilik çıkardığı meşhurdur

Sultan III Mehmed in üstün bir kaşık ustası olduğu ve hatta bazı kaşıklarının saplarını inci mercan yakut vs taşlar ile süsleyerek hakkak esnafı arasında taktirle anıldığı bilinmektedir Ondört yaşında tahta geçen Sultan I Ahmed Çerkeş kamçılan işlemekte pek mahir olup bunları teveccühünü kazanan devletlulara hediye etmekle ünlüdür

Sultan II Osman (Genç Osman) daha küçüklüğünden itibaren saraçlığa ilgi duymuş ve kendi bindiği atların eğerlerini çok zaman kendisi imal etmiştir (Kaderin hazin cilvesidir ki Yeniçeriler isyan ettiklerinde son yolculuğunda İstanbul sokaklarını dolaştırırken onu eğersiz bir ata bindirmişlerdir)

Sultan III Ahmed padişahlar içerisindeki en çizgi dışı zenaatkardır Rivayete göre küçük www.CepSitesi.Net

yaşlardan itibaren kadın işlerine merak etmiş hatta padişah olduktan sonra bile arada sırada Üsküdardaki Fatma Sultan Sarayına gidip Marmaraya bakan bir pencerenin önünde kadmlar arasında gergef işlermiş

Sultan III Selimin mahir bir silah ustası olduğu halen müzelerde yer alan mükemmel kaval tüfeklerinden anlaşılmaktadır Bu

tüfeklerin gez ve arpacıklarını o kadar ince hesaplarla yaparmış

ki atılan kurşunların hedeften şaşması nadiren görülürmüş

Sultan II Mahmud kendisine Gavur Padişah denilmesine karşın tam bir şarklı gibi sedefkarlığa

merak salmış ve bunun için Şamdan Hamdan Usta isimli bir sanatkar getirtip boş zamanlarında sedef işlemeciliği yaparak ömrünü geçirmiş

Sultan Abdülazizin pehlivanlıktaki şöhretinin Avrupa saraylarının harem dairelerine kadar uzandığını bilmeyen yoktur O Türk güreş tarihinin gözardı edemeyeceği bir pehlivandır ve devrinin bütün ünlü pehlivanlarıyla güreş tutmuştur

Sultan II Abdülhamid Amerikada (Chicago) açılan
dünya sergisine katılıp branşında birincilik alacak derecede usta bir doğramacı ve marangoz idi Avusturyalı bir sanatçının teşvikiyle başladığı bu
sanatta Tophane Fabrikasının ahşap ustalarıyla yarışır devlet işlerinde alacağı zor kararlar arafesinde yatıp kalktığı odanın bitişiğindeki atölyeye giderek Yüzbaşı Mehmed Efendi ile yazı masası konsol
sehpa gibi büro malzemeleri yapar eli işlerken zihni derin düşüncelere dalarmış

Ah bir bilebilseydik sultanların elleri metalleri ağaçları kumaşları meşinleri işlerken gönüllerinden neler geçiyor hangi keder yahut neşelerini o maddelere nakşediyorlardı Eldeki örneklerin dilleri olsa herhalde en yeni ve en doğru Osmanlı tarihini yazmak mümkün olurdu Haydi Mehmet
Usta 150 Tane Baston Ağacı Kes

Yıl 1896 Türk Yunan Harbi zaferle neticelenmiştir Sultan Abdülhamidin

sevincini buruk bir acı gölgelemektedir Çünki savaşta yaralananların hepsini istanbula getirtmiş onları Gümüşsüyü Hastahanesi Şişlide yeni yaptırdığı Etfal (Çocuk) Hastahanesi ve Yıldız Sarayının bitişiğindeki sergi binasına yerleştirerek tedavilerini başlatmıştı Hastaların durumunu günü gününe takip ediyor yaralıların istatistiklerini yaptırıyordu Bir sabah atölyesine inmiş ve Yüzbaşı Mehmed Efendiye şöyle demişti

Haydi bakalım Mehmed Usta Yüz elli tane baston ağacı kes

Yüzbaşı şaşırmış halde sorar

Ferman efendimizindir lakin bu kadar baston ağacı ne olacak hünkarım

Sultanın cevabı sanatını nasıl faydalı bir işe kullandığını gösterecek derecededir Tahkik ettim Mecruhlarımızın birçoğu ayaklarından yaralı Bunlar iyileşseler bile ileride bastona muhtaç kalacaklar Onları hastahaneden taburcu edip memleketlerine gönderirken kendilerine birer baston hediye edeceğiz

www.CepSitesi.Net

Musikf Hikmete Dair Fendir

Sultanların maddeyi yoğururken neler hissettiklerini bilmek zor ancak onların zenaatle terbiye edilen ruhlarını sanata açtıklarındf ortaya koydukları eserleri hissetmek belki mümkündür Özellikle de musikinin kanatlarına yükledikleri manalar henüz notalarda dururken O musiki ki bütün Osmanlı asırları boyunca hikmetten (filozofi) sayılmış ve bu tılsımlı fen

tekkelerden camilere saraydan konaklara eşkıya türkülerinden Yeniçeri karargahlarına hatta köy odalarından Karagöz temsillerine kadar hayatın her cephesini kuşatmıştır Bu derece yaygın olan nağmelere

sultanların bigane kalmaları ne mümkün

Sultan II Mahmudun ender rastlanan hanendelerden biri olduğunu tarih kitapları yazar Davudi sesiyle ağzından dökülen notalar
saray duvarlarında yankılanıp kulaklara çarptıkça duyanların yürekleri ezilir hüzünlü bir lezzet ile gözlerine yaş yürürmüş

III Selim büyük bir bestekardır illa tanburu eline aldığı zaman ayrı bir sanatkar parmak ışınlan bir üstad oluverirmiş Tevekkeli onun çağı Türk musikisinin altın devri olarak boşuna nitelenmez Sultan Azizin
pürüzsüz ney üflediği ve neyzenlikte bir Tevfiki kadim bir yeganei asr moda deyişiyle bir virtüöz olduğu hemen her kaynakta bilhassa zikredilir

Sultan V Muradın musiki hevesi babasının gözdelerinden Feleksu Hanımın piyanosuyla başlamış

italyan hocalar elinde sanata dönüşmüştür

Sultan II Abdülhamidin piyanoyu kardeşi V Murad kadar işlek çaldığı ve padişahlığı döneminde ünlü italyan musikişinas Donizettiye kendi marşını yaptırdığı zaman notaları kendisinin tashih ederek ihtişamlı ritmine kavuşturduğu bilinmektedir

KelamülMüluk MülukiilKelam

Buraya kadar eski zaman sultanlarının estetik zenaat ve sanat tecrübelerine değindik Şimdi söz ahengin kafiyenin ve tabii ahengin

Şiir ki gökkubbenin altında var olan en soylu sanattır altı asır boyunca Osmanlı hanedanının gözbebeği olarak yüksek medeniyet değerlerini yüklenip zihinleri sarhoş edegelmiştir Eski bir söz vardır Kelamülmüluk mülukü1kelam derler Yani Padişahların sözü sözlerin padişahıdır demektir Bu söz belki de en ziyade Osmanlı melikleri için geçerlidir Çünki onlar sözün güzelini söylemek kadar söyletmeyi de kendilerine prensip edinmişlerdir Çünki Söğüt yaylasından Cumhuriyet Ankarasına kadar her iklim ve devirde Osman Beyin oğulları şairleri daima korumuş

ve kollamışlardı Bununla beraber ülke sultanı olmak sözün sultanlarını kıskanmaya mani değildi elbette Muhibbi mahlasıyla yazan Kanuni ile Muradı mahlasıyla yazan III Muradın divanlarını ciltleyen ustaların her zaman böyle kalın ciltler yapmadıkları bir vakıadır Kaldı ki Kanuni padişahlığımın birkaç yerinden pek haz duymuşumdur Bunlardan biri de Baki gibi tabı temiz bir insanı bulup çıkarıp itibar eylediğimdirdiyecek kadar da şiire meftundur

Velhasıl onlar padişah olmasalardı şüphesiz üstad şairler olurlardı ama diğer usta şairler acaba devleti bir yıl idare edebilirler miydi

www.CepSitesi.Net

Siyaset Aruza Dökülünce

Osmanlı hanedanı ki tahta oturamayan şair şehzadeler ile hanım sultanlar dışında toplam 33

padişahtan 21i şairdir şiiri salt estetik ve sanat zevki için söyledikleri kadar siyasi üstünlüklerini teşhir için de kullanmışlardır

Özellikle imparatorluğun yükseliş devirlerinde şiir bir ifade tarzı olarak siyasi bir misyonu da yükleniyordu O çağların hemen bütün şark devletlerinin diplomasisinde şiirin ayrıcalıklı bir yeri vardı Devlet adamlarının en seçkinleri şiiri en iyi bilenleriydiler Tersinden ifadesiyle şiirde maharet kesbetmiş devlet adamları diplomaside birinci

derecede söz sahibi olurlardı Çünkü o çağın savaş meydanları kadar söz meydanlarında da sık sık boy ölçüşülmek gerekiyordu Kılıçla yapılan cenkler kadar kalemle (söz ile) yapılan cenkler de birer fetih ve zafer edası taşıyordu Avrupada şövalyeler dü

elloyu kılıçla ve tabanca ile yaparken şarkın sultanları dizeler ve beyitlerin düellosunu tercih ediyorlardı Bu yüzden istisnasız bütün şark hükümdarlarının çevresinde şairler ve münşiler (nesir fazarları) yer alırdı Sıra kılıca ve kurşuna gelmeden önce söz savaşları yapılır ve ancak söz ile halledilemeyen düğümler kılıç ile çözülürdü

Fatihin Söz Geleneği ve Oğulları

II Muradın oğlu tahta çıktığında henüz ondukuzuna basmasına kırk gün var idi Karamanoğlu Osmanlı tahtının bir çocuk eline geçtiğini düşünerek fırsatı değerlendirmek için ayaklanınca yirmisine yeni bacan hükümdar yönünü Konyaya çevirip de ordularının önünde kasırga hızıyla giderken Osmanlı sancakları kadar gökkubbenin altında onun şu beyti de dalgalanacaktır Bizimle saltanat lafın edermiş ol Karamani Huda fırsat verirse ger kara yere karam anı1

Gerçi Fatihin Kanunnamesinde Savaş söz ile başlatılır diye bir kaide yazılı değildi ama daha sonraki torunlarından birçoğu bunu bir yasa gibi koruyacak ve söze öylece itibar edecektir Nitekim oğlu Cem babasından tevarüs ettiği bu söz diplomasisini ağabeyiyle giriştiği taht kavgasının daha başında Kahireden hacca giderken kullanmaktan kendini alamaz ve der ki Sen pisteri gülde yatasın

şevk ile handan Ben hicr ile balin edineni han sebeb ne Bu saltanatı dünya ola adle mukarin HaccülHarameyn anı taleb kusa aceb ne2

Bayezidin ona cevabı ise Cemin Rodos şövalyeleri elinde başlayıp Fransa hisarlarında devam edecek olan elim hayatının ilk adımı olacaktır

1 O Karaman Beyi bizimle saltanat davasının lafını ediyormuş Hele Allah fırsat verirse ben onun vücudunu kara toprağa karıştırayım da

2 Sen şevk ile gül döşeklerde yatıp sevinesin de ben ayrılık ile dikenleri yastık edineyim sebep ne Şu dünya saltanatı dedikleri şey adalete (eşitliğe) denk iken Haccülharameyn olan ben onu talep etsem bunda şaşılacak ne var

Çün ruzı ezel kısmet olunmuş bize devlet Takdire rıza vermeyesin böyle sebeb ne HaccülHarameyn olduğuna razı olaydın Bu saltanatı dünyeviye bunca taleb ne3

www.CepSitesi.Net

Bir Gözleri Ahuya

Yavuz Sultan Selim Osmanlı hanedanının en cihangir padişahları arasında ilk sıralarda yer alır Şiir sanatındaki yetkinliği ise Farsça bir divan tertipleyecek kadar üstündür Şah ismailden gelen Türkçe sitem ve kin dolu kıtalara o Selimi mahlasıyla Farsça daha şiddetli karşılıklar vermekte tereddüt etmez Aralarndaki şiir savaşı meydan savaşlarından daha dikkate değer siyasi sonuçlar doğuran bu iki Türk hükümdarının tutumları Türk coğrafyasında şiirin ne derece revaçta olduğunu da göstermeye kafidir sanırız Yavuzun

ordular karşısında sarsılmayan yiğitliği yahut

isyan ve ihtilali kanla boğmaktan çekinmeyen hışmı ve gözüpekliği sıra aşk dizeleri dizmeye gelince birdenbire munis hisli zarif ve şefkatli oluverir O aslan postunun altında ne kadar yumuşak bir kalb yattığı bu sözler ile belli olur Nitekim onun olmadığı halde kendisine çok yakıştığı için herkesin Yavuz adıyla birlikte andığı ve son iki dizesi atalar sözü gibi herkes tarafından bilinen şu kıta tam da onu anlatır

Merdümi dideme bilmem ne füsun etti felek Giryemi kıldı fiizun eskimi han etti felek Şirler pençei kahrımda olurken lerzan Beni bir gözleri ahuya zebun etti felek4

Olmaya Devlet Cihanda

Kanuniyi batılı kaynaklar Muhteşem (Magnificient) lakabıyla anarlar Uzun söze hacet yok ki o şiir söylerken de

3 Madem ki devlet ezelde bize kısmet olunmuş bu takdire razı olmayışındaki sebep ne Haccülharameyn olduğunla yetinmek varken bu dünya saltanatına bunca talep de neyin nesi 4 Bilmem şu felek göz(ümün) bebeğine ne gibi bir efsun yaptı ki gözyaşlarımı taşkınlara döndürüp sonunda kan gibi akıtır oldu Arslanlar bile kahredici pençemde tir tir titrerlerken işte felek beni bir ceylan bakışlıya tutsak edip bıraktı

muhteşemdir Onun çağı her alanda olduğu gibi sanat ve edebiyatta da bir gün doğumunu yaşamıştır ve tabii ki sanatkarlar da birer güneş gibi parlarlar Bakilerin Sinanların Barbarosların bussuudların çağında o gerçek bir sultandır ve Bakinin ifadesiyle Osmanlı devletinin Her yaneden ayağına altun akıp gelir 46 yıllık bir ihtişamın adamı olan Kanuni Osmanlı hanedanının bütün

zamanları içindeki en büyük söz sultanıdır Ama yine de bir insandır ve şimdi dahi dillere perseng olan şu dizelerin sahibidir

Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi5

Bir Trajedi ki

Kanuninin şehzadesi Bayezid Şahi mahlasıyla şiir yazardı Divanının yazma nüshaları değişik kütüphanelerde mevcut olup içindeki şiirlerde o
devre ait çeşitli taht entrikaları ve ihtirasların hazin hikayesi kayıtlıdır
Babasına karşı isyan ettiği zaman kah ona manzum muhabbet nameleri göndermiş kah hicve varan düşmanlık manzumeleri yollamıştır
Murabba şeklindeki bu manzum mektuplarından biri şu kıta ile başlar

www.CepSitesi.Net

Ey seraser aleme sultan Süleymanım baba Tende canım canımın içinde cananım baba Bayezidine kıyar mısın benim canım baba Bigünahım Hak bilir devletlü sultanım baba6

Kanuninin buna cevabı da aynı vezin ve kafiye ile şöyle başlar

Ey demadem mazharı tuğyan u isyanım oğul Takmayan boynuna her giz tavkı fermanım oğul 5 İnsanlık aleminde iktidar (veya iyi talihlilik) gibi bir geçerli nesne yoktur İyi de bir nefes sıhhat de bin devlete bedel değil midir

6 Ey aleme bir uçtan bir uca sultan olan Süleymanım babam
Tende canım canımın içinde cananım babam A
benim canım babam gerçekten Bayezidine kıyar mısın Allah bilir ben masumum benim devletlü sultanım babacığım

Ben kıyar mıydım sana ey Bayezid Hanım oğul Bigünahım deme bari tevbe kıl canım oğul7

Selimiye Ve

Kanuniden sonra sultan şairlerin manzumeleri hamasetten lirizme yönelir ve artık devletin gidişatı gibi onlar da daha soft bir his ikliminde seyran ederler Devlet gerçi zirveye ulaşmıştır ama sanatta zirveye tırmanış yeni başlamıştır Klasik özelliklerini henüz yerli yerine oturtan şiir sanatında bundan böyle sultanlar artık sırf estetik boyutlarda ve dıştan ziyade içe yönelik maddeden çok manaya girift bir yol izleyeceklerdir Nitekim Kanuninin muhteşem mirasını sekiz yıl boyunca idare etmeye çalışan Hürremin oğlu II Selimden bize kalan iki önemli eser vardır ikisi de iç dünyamızı ve hislerimizi daha çok ilgilendirir Bunlardan birisi Edirnedeki Selimiye Camii diğeri de Klasik Türk Şiirinin zirvelerinde bir kızıl elma gibi parlayan şu beyittir Biz bülbüli muhrikdemi gülzarı firakız Ateş kesilir geçse saba guldenimizden8

Bir Asır ve İki Ahmed

Osmanlı saltanatı 17 yüzyıla I Ahmed ile girer İlginçtir 18 asrın başlarında da III Ahmed hükümdar olur Divanlarında ilkinin mahlası Ahmed veya Bahti diğerininki Ahmedi veya Necib diye anılır (Arada kalan II Ahmed zaten şair değildir) Bunlardan Sultanahmet Camiini yaptıran ilki edebiyat tarihlerine harf başına yüksek gratlarda pırlanta değecek kıymette bir kıta ile girmiştir Kıta çok dindar olan padişahın başındaki sarığa nakşedilmek üzere Hz Muham 7 Ey her zaman isyanda ve taşkınlıkta olan oğulcuğum Ey boynuna fermanımın gerdanlığım takmayan oğulcuğum Yoksa ey Bayezid Hanım sana kıyar mıydım sanıyorsun Lakin gel bari masusum deme tevbe kıl benim canım oğulcuğum

8 Biz ayrılığın gül bahçesinde yanık ve ateşli şakıyışlarla meşgul olan öyle bir bülbülüz ki eğer bahçemizden geçecek olan saba yeli bile olsa (tutuşur yanar da) ateş kesilir

medin ayağı resminde bir sorguç yaptırıp mücevherleri arasına yazdırdığı şu dizelerden oluşur Nola tacım gily başımda götürsem daim Kademi nakşını ol Hazreti Şahı Rüsülün Güli gülzarı nübüvvet o kadem sahibidir
Ahmeda durma yüzün sür kademine o Gülün

Diğer Ahmed Topkapı Sarayının girişindeki muhteşem çeşmenin sahibi olup aynı zamanda hattat olduğundan bu çeşmenin kuşak yazılarını bizzat kendisi yazmıştır Çeşmenin ebced hesabı ile tarih mısraını da yine kendisi

Besmeleyle iç suyu Han Ahmede eyle dua

şeklinde söylemiş ancak 4 rakam eksik olmakla devrin ünlü şairi Seyyid Vehbi başına bir Aç kelimesi ekleyerek tarihi tamamlamıştır
Velhasıl Sultan III Ahmed ebced ile tarih düşürecek kadar şiire alışkındır

www.CepSitesi.Net

Yıkılıptır Şu Cihan

Onsekizinci yüzyılın ortalarında Sultan III Mustafa tahta geçer Her ne kadar şiirlerinde Cihangir mahlasını kullanırsa da artık Osmanlı tahtının cihangirler çağı kapanmıştır Yeniçeriler her fırsatta ayaklanmakta sınırlardan ardı arkasına mağlubiyet haberleri gelmektedir Ve III Mustafa kendi devrini şu kıta ile özetleyiverir

Yıkılıptır şu cihan sanma ki bizde düzele Devleti çerhi deni verdi kamu mübtezele Şimdi ebvabı saadette gezen hep hezele işimiz kaldı heman merhameti Lemyezele10

9 Peygamberler şahı olan Hz Muhammedin ayağının resmini bir tac gibi her

zaman başımda taşısam ne çıkar Madem ki peygamberlik gülistanının en seçkin gülü o kadem (ayak veya kıdemlilik) sahibidir o halde ey Ahmed durma sen de o Gülün ayağına yüzünü sür

10 Dünya yıkılmaya yüz tuttu sanma ki bizim zamanımızda düzelecektir Çünki alçak felek devleti hep aşağılıklara verdi Şimdi istanbul sokaklarında gezenler ise hep ayak takımı İşimiz Allahın merhametine kaldı vesselam

Hanedanın En Hisli Sanatkarı

Babası ona Selim adını koyarken büyük dedesi Yavuz Selim gibi bir cihangir olmasını ummuştu Ama o fetihlerinin çoğunu his dünyasına doğru yaptı ve meydana getirdiği musiki ortamında bir çığır açtı Dede Efendi Şeyh Galib Esrar Dede Abdülbaki Nasır Dede vs onun prensleri idiler Kırım elden gittiği zaman

Kalalım mı kılıç altında öyle

Oturmak dinimizde var mı böyle

Esir etmiş nice Tatarı bir bir

Kırım Rusyada kalsın mı söyle

Ol Moskoftan varıp öcüm alayım

Ya düşman içre helak olanı şöyle

diye hayıflanacak ve çöküşün bütün yükünü mısraları ile ezgilerine suzidilaraya pesendideye yükleyecektir Kendisi tarafından tahta hazırlanan IV Mustafa tarafından öldürtüldüğünde Osmanlı devletinde göz yaşları bir sel olmuştur Her ne kadar divanında yoksa da derler ki öldüğü zaman sarığının arasından şu beyit çıkmış (Beyit Nevrese aittir)

Kendi elimle yare kesip verdiğim kalem

Fetvayı hunı nahakkımı yazdı ibtida11

Hikayenin Sonu

www.CepSitesi.Net

III Selimden sonra Osmanlı hanedanı hükümet devlet ve siyasette olduğu kadar sanat ve edebiyatta da kendini toparlayamadı
Daha sonraki dönemlerde sarayda yine şiirler okundu sazlar çalındı ancak artık hükümdarlar sanat oyununda rol almıyorlardı Hanedana mensup hanım sultanların (Adile Sultan gibi) gayretleri de asla uzun soluklu olamadı Bu arada zaten Batılılaşma saati kurulmuş zaman Osmanlı sanatını da elemeye başlamıştı Üstelik Tanzimat yıllarında şiirin çehresi hepten değişmeye başlayacak ve eski sevdaların üstü küllenecekti

Gel zaman git zaman

11 Kendi elimle yontup sevgiliye sunduğum divit (yazık ki) ilk önce haksız yere benim ölüm fermanımı yazdı

İki Ayet Birkaç Beyit

Kuranı Kerim nasıl ki hayatın her anını kuşatıyorsa onun beslediği islam toplumlarının edebiyatı da ister istemez o Kelamdan ilham alarak hayatı terennüm edecektir Nitekim Divan edebiyatı dediğimiz klasik şiirimizin muhtevasındaki zenginlik Kurani nasların tezahürleriyle doludur Bu edebiyatın farklı kaynaklardan beslenmiş olması onun Islami çizgisine halel getirmek bir yana bütün bir medeniyet birikimine zenginlik vermiştir Böylece toplumu şekillendiren düşünce yapısı ve zihniyet din disiplini altında şekillenen gelenek ve töre bu doğrultuda gelişen dil ve kültür vs ister istemez şairin de dünyasına renk ve ışık katmış onun zengin çağrışımları arasında dinin emirleri ve naslar da önemli bir yer tutar olmuştur Hayal ve sanallığın ön planda olduğu bu edebiyatta bir şairin belki de en hakikatli ifadeleri dinin emirlerini oluşturan ayet ve hadislerle örneklendirilen (buna eskiler irsali mesel derler) hikemi anlatımlarıdır Şairin hayat anlayışını şekillendiren din emirlerinin onun sanatına da yön vermesi elbette edebiyatın çağa tuttuğu ışık yahut hayatın edebiyata yansıyan görüntüsü olarak değerlendirilir Bu bakımdan hemen her divanda biz toplumun hayat ve ahlak kurallarına yön veren bazı ayetlerin telmih yahut iktibas yoluyla vezne döküldüklerini görürüz Bu yazımızda iki ayet üzerinde duracağız

Seramik Bir Hat Panosu

Yirmi yıl kadar önceydi zarif hocamız hattat Prof Dr Ali Alparslandan bir hediye almıştım Bu Tuğrakeş İsmail Hakkı Beyin seramik üzerine celi sülüs

bir istifi idi Her zaman ve her mekan değişikliğinde çalışma masamın tam karşısına astığım bu panoda Necm suresinin 39 ayeti yer alıyordu

Ve en leyse lilinsani illa ma sea

Ayeti kerimenin meal ve tefsirlerini yapan büyük zatlar hemen hemen aynı görüşte birleşiyor ve ayete insan ancak çalıştığına
erişir İnsan için yalnızca çalıştığının karşılığı vardır İnsana ancak çalıştığı vardır İnsan için çalıştığından başka bir şey yoktur İnsan için çalışmaktan başka bir şey olmadıgibi anlamlar veriyorlardı Halbuki ben cehalet eseri olarak levhayı ilk elime aldığımda çalışmanın karşıltğını düşünemeyerek şöyle bir manavehmetmiştim İnsanoğlu için çalışmaktan gayrı bir şey yoktur (O çalışmakla yükümlüdür) Yıllardır her ne vakit çalışmak üzere masamın başına otursam kalemi elime almadan yahut bilgisayarımı açmadan önce bu büyük hatayı düşünür ve kendime ceza olarak Şimdi çalış öyleyse diyerek işe başlarım

www.CepSitesi.Net

Bütün Sistemler Çalışınız Der de

Evet çalışmak Şüphesiz bütün dinler bütün sosyal sistemler ve ideolojik doktrinler insanlara çalışmayı emreder Tarihin hiçbir çağını bunun dışında tutamayız Bilakis çalışmayı bırakan yahut aksatan hiçbir ferd veya toplumun uzun süre ayakta kalması mümkün olmamıştır Dünyanın hangi
coğrafyasına yahut hangi milletine bakarsak bu ilahi gerçeğin
tezahürünü görürüz Kişi olarak bize bağışlanan ömür gerek bedeni gerek zihinsel gerekse toplumsal alanda bir gayreti gerektirir Fertlerin oluşturduğu
toplum da ancak bu

sayede gelişip yükselir Madem ki insan için çalıştığından başkası yoktur o halde

insanın faaliyetlerini yönlendiren argümanların iyi veya kötü olması çalışmanın neticesini de iyi veya kötü yapacaktır Allahın bize bahşettiği aklı veya bedeni nerede kullandığımızdan sorulacak olduğumuz gerçeğini asla unutamayız Bir insan düşünelim ve dinin emirleri adına yalnızca bu ayeti kerimeyi biliyor olsun sanırız o insan yalnızca bu ayetin gereğini yaparak bile mümin olabilir Çünki o zaman bütün çalışma ve gayretlerini fiil ve sözlerini iyiye yöneltecek dolayısıyla İslamın selametine erecektir Tabii bunun aksi de variddir insan islam adına her şeyi biliyor da olsa çalışmalarını kötüye yönlendirdiği
takdirde yine hüsranda olacaktır

Klasik şiirin söz ustaları gerek aldıkları dini eğitim gerekse içinde yaşadıkları muhafazakar toplumun kültür birikimi sonucunda şüphesiz bunları
biliyor hatta çalışmanın bir ibadet olduğuna dair bilmem kaç yüz delil getirerek doğmalarını ispat edebiliyorlardı Bu durumda onların yukarıda zikredilen ayeti kerimenin cazibe çenberi dışında kaldıkları düşünülemez İşte izzet Mollanın (Ö1829) bilgece söylenmiş vezinli bir sözü

Say edip isyana destimde o kaldı akıbet Zahir oldu Leyse lilinsani illa ma sea

Aşağı yukarı (Bilmeyerek) isyan içine düşüp hep o uğurda çalıştım da şimdi elimde yalnızca kötülükler kaldı Böylece İnsan için çalıştığının karşılığından başkası yoktur ayetinin acı gerçeği kendini gösterdi demeye gelen bu beyit eğer bir nefis muhasebesi yapacak olsak ekserimizin
içinde bulunduğumuz hali yüzlerimize vurur insanın bilerek yahut bilmeyerek dalalete ve isyana sapması iyiliği gözardı ederek nefse mağlup olması muhtemeldir Zaten Hak Taala da insan fıtratındaki bu eğilim yüzünden iyiliklerimizi onlarca ve yüzlerce katıyla kötülüklerimizi de ancak misliyle değerlendirir

Ayetin Kesin Gerçekliği

izzet Mollanın yaşadığı yıllar Osmanlı devletinin düşüş sathı mailinde hızla ilerlediği zamanlara rastlar Dolayısıyla o vakitler çalışmanın yol yordamı da şirazeden çıkmıştı Bütün iyi niyetler bile toplumun diğer kesimlerindeki tutarsızlıklar yüzünden faydaya dönüşmekte zorlanıyordu Şahsi gayretlerin rotası doğru ibreleri gösterirken şaşırıyor askerlerin (yeniçeri) çıkardıkları huzursuzluklar siyaset ve diplomasideki boşluklar ekonomideki tutarsızlıklar diğer devletlerin yükseliş çizgileri hep çalışmada düğümleniyordu Tembellik ve miskinlik dört bir yanı sarmıştı Böyle bir devletin giderek can çekişmesi Mehmed Akif merhumun dilinde bir sekeratı mevte dönüşecekti Nitekim o da şöyle demişti

www.CepSitesi.Net

Leyse lilinsani illa ma sea derken Huda Anlamam hiç meskenetten sen ne beklersin daha Yani Ey Türk milleti Allah İnsan için çalıştığından başka karşılık yok derken sen hala bu miskinlikten ne umuyorsun bir türlü anlayamıyorum demeye gelir

Şimdilerde bazı ahmakların Allah neden Müslümanlara yardım etmiyor diye geveleddiklerini işitiyoruz Haşa Yüzbin kere haşa Allah çalışana her daim yardım ediyor Velev kafir olsun elKasibi habibullah nassı gün gibi ortadayken biz miskin miskin oturalım aleyhimize gelişen hiçbir şeye ses çıkarmayıp gayretten uzaklaşalım sonra da Allah neden Müslümanlara yardım etmiyor diye saçmalayalım Bu tavır salifüzzikr ayeti inkar değil midir

Ahmet Paşa Fatih ve Nedimleri

Yukarıda islam toplumlarının Kurani naslardan ayrı kalamayacaklarını dolayısıyla hayatlarını tanzim ederken bu çerçevede düşünce geliştireceklerini izaha çalışmıştık Bu bir bakıma Yaratıcının mıknatısi rahmetinden kaçış bulunamaması gibidir (Hani her gün Allaha küfredenlere bile Allah rızık gönderir ya) Dolayısıyla Islami hayat yaşayan insanın kültür yelpazesi de ister

istemez bu sistem içerisinde yoğrulur işte bir misal

Fatih musahip mahbub ve bendelerini seçerken şiirden anlayan hakikatleri nükte ile yoğuranları tercih edermiş Vezirleri arasında Mahmud ve Ahmet Paşalar gibi divan tertib etmiş şairler olduğu bilinmektedir Rivayete göre Fatih bir gün at üzerinde bendeleriyle seyrana çıkmış Sağanak geçen bir nisan mevsimi olsa gerek yolda atının ayağından sıçrayan bir çamur katresi hemen ardındaki bendesinin yanağına yapışmış O sırada Ahmet Paşa mahbubun gül yanağı üzerine sıçrayan çamuru görüp

Ya leyteni küntü türaba deyivermiş

Bu ibare Nebe suresinin 40 ayetinde geçer ve mealen Keşke toprak olsaydım demeye gelir Fatih Paşanın bu mırıldanışını işitince sureti haktan görünüp bendesine Ne diyor diye sormuş

Mahbubun verdiği cevap pek muhteşem ve muhteşem olduğu kadar da yalın ve gündelik Meğer mahbub cevap olarak söz konusu ayetin tamamını okumakla yetinmiş

Ve yekulülkafiru ya leyteni küntü türaba yani Kafir diyor ki keşke toprak olsaydım imdi bu ayeti kerimenin maşeri vicdanda edindiği yer o ayet ile nezih şakalar ve asil nüktelerin bile yapılabileceğini bize göstermek bakımından mühimdir Ayetin evveliyatını da zikredersek sanırız nükte daha iyi anlaşılacaktır

Nebe suresinin 39 ve 40 ayetlerinde türlü nimetler ve ziynetlerle donatıldıkları türlü yollarla ikaz olundukları halde hala yola gelmeyen isyan ve günahkarlıkta ısrar ederek bu minval üzere ölenlerin kıyamet gününde Keşke dünyada toprak olsaydım da şimdi bu durumda olmasaydım diye pişmanlık duyacakları ancak o gün bu pişmanlıktan bir sonuç alınamayacağı anlatılır Kuranın ifadesiyle

tşte bu hak gündür Artık dileyen Rabbine varan bir yol tutar Biz sizi yakın bir azab ile uyardık O

gün kişi (ellerinin) yapıp öne sürdüğü işlere bakar ve kafir (veya şeytan) Keşke ben toprak olsaydımder

www.CepSitesi.Net

Taş ile Bağrın Döğüp

Önce bir beyit okuyalım

Haki payln olduğum gördü dedi kafir rakib Taş ile bağrın döğüp Ya leyteni küntü türab Ey sevgili Senin ayağının toprağı olduğumu gören kafir rakib (beni kıskanmaktan dolayı) taş ile bağrını döğüp Ah ne olurdu keşke ben de toprak olsaydım (da sevgilinin ayağını öpme şerefine erişebilseydim) dedi

Zarif bir nükte doğrusu Şair içinde yaşadığı toplumun inanç sisteminden devşirdiği bir nass ile nükte yapıyor ve sevgilisi ile arasında geçenleri rakibine kıskandırtıyor Kafir kelimesi bilindiği gibi küfr ile aynı köktendir Küfr ise karalık siyahlık ile alakalıdır Bunun zıddı olan iman tam bir aydınlık halidir Yani zulmet ile nur karanlık ile ışık karşı karşıyadır Divan şiirinde sevgili imanı rakib de küfrü temsil ederler Dolayısıyla şair ayeti kerimede geçen ifadeyi rakibine tekrarlattırarak bir yandan şiirine zarafet katıyor diğer yandan o toplumun fertleri tarafından zaten bilinen bir ayeti zikrediyor

Şairin Zikri

Baki (Ö1600) aynı ayeti şöyle zikretmiş

Sayei servi bülendin yollar üstünde görüp Hassaten der canu
dil Ya leyteni küntü türab Mana murad olundukta (Ey sevgili)
Servi gibi endamının gölgesini yollara düşmüş olarak gören
gönlüm ve canım zikir gibi durmadan Ya leyteni küntü türab ayetini tekrarlıyor
demeye gelir imdiXVI asır Osmanlı toplumunda şiirden anlayan herkesin
bu ayeti biliyor olması lazım ki şair böyle bir nükteye tevessül etsin Aksi
takdirde şiirinin yanına bir de meal bilgisi yazması gerekirdi Binaenaleyh demek
ki dinin emirleri ve Kuran ayetleri toplumun kültürünü de şekillendiriyordu
Nitekim pek çok ayet ve hadis o toplumda atasözü veya kelamı kibar
kılığına bürünmüş olarak dillerde dolaşmaktay

dı (Acele işe şeytan karışır atalar sözünün elAceletü mineşşeytan hadisinden
kaynaklandığı gibi) Sezayii Gülşenfnin NatGwne Beyti

Yukarıda sözünü ettiğimiz ayeti kerime pek çok şair tarafından nazma
çekilmiştir Örnekleri sıralamaya gerek duymuyoruz Ancak bizce bu konuda en
müstesna beyti Sezayii Gülşeni (ö 1737) hazretleri inşad etmişler

Yere teşrifin haber verdikde ey alicenab Dedi hasretle felek Ya leyteni küntü
türab Ey yüce yaratılışlı Efendiler Efendisi Senin (aslı toprak olan) yeryüzünü
teşrifini (yani doğduğunu) haber aldıkları zaman dokuz kat gökler hasret ile
şöyle çağrıştılar Ah ne olurdu biz de toprak olsaydık

www.CepSitesi.Net

Bilindiği gibi gökler mertebe bakımından yerden yücedir Ancak yer

dediğimiz toprak alemde Hz Peygamber gibi eşrefi mahlukat bir cevherin bulunması onun kadr ü kıymetini arttırıp gökleri bile kıskandıracaktır Gülşeni hazretlerinin bu samimi yakarışmdaki güzellik de yine o cevherin kıymetindendir ki cevherin sözünü etmek bile söze cevher değeri katmakta

Eyüp Sultan Kaseleri

Kaynaklarda bulamadık ancak Muvakkitzade Pertev Mehmed Efendinin (ö 1711) bir beyitinde bu ayet çerçevesinde Eyüp Sultan kaselerine rastladık Şöyle

Kuzei Eyyubdan canane nuş eylerse ab Kasei billur der Ya leyteni küntü türab

Pes doğrusu İnsanın böyle bir sözü söyleyebilmesi için ancak şair olması gerekir ki şöyle demeye gelir O güzel sevgili eğer bir Eyüp kasesinden su içecek olsa bunu gören billur kaseler Ah keşke biz de toprak olsaydık diye iç geçirirler

Burada Eyüp Sultan kaseleriyle ilgili olarak anlamamız gereken birbirine zıt iki husus var İlki Eyüp çanakçömleklerinin bir zamanlar çok ünlü olduğu ve billur kaseleri dahi

kıskandıracak kadar zarafetle imal edildikleri ikincisi de tam zıddı olarak en bayağı çanakçömleklerin Eyüpte yapıldığıdır Eğer Eyüp çanakları çok kötü ise billur kaseler sevgilinin dudaklarına böyle alelade bir toprak parçasının değmiş olmasını kıskanarak toprak olmayı istemektedirler Yok eğer Eyüp çanakları çok zarif ve iç açıcı şeyler ise ki bir sevgili de ancak böyle zarif bir tastan su içebilir bu durumda billur kaseler kendi güzelliklerinden utanmakta ve sevgilinin dudağına değen toprak kaseler kadar bile olamadıklarına hayıflanmaktadırlar Klasik Şiir İslamf Kimlik Taşır

Yukarıdaki örneklerde bizim için önemli olan Hz Peygambere övgüden şairin en beşeri aşkını ifadeye tabiattaki görünümlerden gündelik hayatın alelade bir eşyasının zikredilmesine kadar pek çok duyguyu yalnızca bir ayeti kerimeden ilham alarak anlatabilen şairin kültür alt yapısıdır Osmanlı şairi iç dünyasında veya bireyi olduğu toplum vicdanında bu ayeti kerime ile o kadar yakin kesbetmiştir ki onu artık gündelik hayatının herhangi bir safhasında herhangi bir sebepten dolayı söyleyivermektedir Ezcümle ayetler onun hayatının temel dinamiklerinden biri olmuştur ve o da herkes gibi Müslüman toplumun bir ferdidir Hatta söz ustası bir gayri müslim dahi olsa klasik şiirin genel kabulleri çerçevesinde bu güne kültür malzemesine bigane olmayacaktır Kaldı ki islam toplumunda kulluk ödevlerini yerine getirmek bakımından şairin vezirden yahut berberden bir farkı olmadığı gibi dinin naslarını öğrenmek bakımından da köylünün şehirliden bir ayrıcalığı bulunmamaktadır Şair ister avamdan ister havastan olsun içinde yaşadığı islam toplumunun bir ferdidir ve çarnaçar o toplumun temel değerlerini anlatmakla yükümlü hatta klasik üslup gereği buna mahkumdur Bu durumda şu hakikat tekrar tebarüz ediyor Divan edebiyatı tam anlamıyla islam kültüründen beslenen bir edebiyattır ve ister ayet ister hadis olsun dinin nasları şairlerin ilham kaynaklarının en asil çizgisini oluşturur inanmayanlar herhangi bir divanı açıp baksınlar üç değilse de beş sayfada bir ayet veya hadisle karşılaşmaları mukarrerdir Yol Yol Olmuş Mısralar

Dünyada bunca gelişler ve gidişler vuslatlar ve ayrılışlar var iken her şey gibi söz de elbette kendine bir yol çizecek ve asla yolda kalmayacaktır Acaba hangi fani yoktur ki mutlaka bir yol www.CepSitesi.Net

gözlüyor olmasın Gökkubbenin altında güneşten zerreye filden karıncaya hangi varlık yoktur ki bir yolun yolcusu bulunmasınlar

Herkes bir yolculuk içinde

Bu satırları yazacağım zaman belki bana yol gösterirler diye önce sözlükleri karıştırdım Hatırı sayılır sözlüklerin neredeyse 20 sayfalarını yola ayırmış

olmaları karşısında tabiri caizse yolumu şaşırdım ve şimdi ben
ne yazayım neyi yazayım hangisini yazayım diye bir çıkar yol arar oldum
Yola girmiştik bir defa ama yol ile ilgili atasözleri veya deyimleri mi
mecazları yahut istiareleri

mi yazmalıydık yoksa kelimeye mi bakmalı manayı mı incelemeliydik Bir yol
ayrımmdaydık ve Yolunca giden yorulmaz deyip yola revan olmak gerekiyordu
Derken yolumuz şiir vadisine düştü Şiir ile yol

Sözün bütün gücü ile hareketin mutlak ekseninin buluşması

Yol üzerine söylenen onca sözler şiirler şarkılar hikayeler
romanlar Birbirleriyle ne kadar da tenasüp içindeydiler

Hani şekerin suda erimesi gibi bir şey

Yol şairane çağrışımları olan bir kelime Zengin bir hayal dünyasının
kapısı iki kapılı hanın istiaresi Şairlerin öteden beri sığındıkları mecaz Her
şey bir yol olup düğümlenir içlerine onların
Yollara düşenler yoldan çıkanlar yolda kalanlar ve Hak yola erenler Her biri bir
ayrı yolun yolcusu her biri bir yola giriftar Kaldık yol ortasında

Sonunda yolumuzu kaybetmemek için şairin yol ile olan macerasına ta başından
başlayalım dedik ve Divan Yoluna saptık

Divan şairleri yol için rah tarik sırat vs kelimeler kullanmışlar Bazen hiç yoldan
bahsetmedikleri halde de yolu yolculukları yolculuklarını yolda oluşları
anlatmışlar Yol onlar için öncelikle bir hasretin ifadesi oluvermiş

Sevgilinin yolunu gözlemeyi bir tarzı hayat edinmişler ve asırlar boyunca dizelerini birbirine ulanan yollar gibi dizip durmuşlar Birisi (Naili Ö1667) Kadem kadem gece teşrifi Naili o mehin

Cihan cihan elemi intizare değmez mi

(Ey Naili Geceleyin o ay sevgilinin adım adım teşrifi cihan cihan bekleyiş acısana değmez mi) derken yolun güzel yanını bir diğeri (Fuzuli Ö1556)

Karbanı rahı tecridiz hatar havfın çekip Gah Mecnun gah ben devr ile nevbet bekleriz Aşk kervanının düzüldüğü yolda binlerce tehlikenin korkusunu çekerek kah Mecnun kah ben döne döne nöbet tutmaktayız

www.CepSitesi.Net

diyerek eski kervan yollarının binlerce tehlikesini yol kesicilerin korkusunu dile getirmiş Onunki öyle bir yolculuk ki

Mecnundan sonra nöbeti devralarak aşk kervanının yol emniyeti ve sorumluluğunu taşımak gerekir Çünki kervandan maksat yolun tehlikesinden emin olmaktır Nitekim Aşki (ö 1574) şöyle demiş

Dil ü can rahı aşkında bela vü gamdan ayrılmaz Hevlnak olsa reh yolcular eyler kurbandan haz

Ey sevgili Gönlüm ve canım senin aşkının yolunda bela ve gamdan ayrı

kalmayarak bir kafile oluşturuyor Nitekim yolda tehlike var
ise yolcular da kervana katılmakla kendilerini emniyette hissetmezler mi

Aşkın tehlikeli yolunda kendine yoldaş olarak bela ve kederleri seçen bu şaire gıbta mı etmelidir acımalı mı doğrusu bilemiyoruz Aşk kervanının yolunda yol şaşar yahut iz kaybolursa akıbet hicran ve hasret çöllerinde dönüp durmaktan gayrı nedir ki

Eski zamanların yollan şimdiki gibi asfalt yahut parke döşeli değildi
elbette Dağ yolu keçi yolu kervan yolu patika vb adlar altında yazın toz toprak kasırgası ve kum fırtınası kışın da bir çamur deryası olarak uzanıp
gidiyordu yeni ufuklara doğru Mamur yerlerde farzımuhal istanbulda yollar şehrin kimlikleri gibi ya hıyabanlar ya gelişigüzel caddeler
şeklinde ama yine serazad kıvrılıp gitmekteydi
Hatta orada belki gizli (nihan) yollar yeraltı yollan da işlek caddeler kadar işe yarıyordu

Bunu Nedimin (Ö1730) şu kaçamağından anlıyoruz

İzn alıp cuma namazına deyü maderden Bir gün uğrulayalım çerhi sitemperverden İskeleye doğru hem nihan yollardan Gidelim servi revanim yürü Sadabade

Mekan kaygusunun şehir planlamacılarını henüz harekete geçirmediği eski zamanların sokakları yahut caddeleri de belki su yolu gibi kendi
tabii akışı içerisinde gelişiyordu Tarihi şehirlerimizin günümüze ulaşabilen merkezi binalarına baktığımızda hiç de öyle ip çekilmiş gibi caddelerle karşılaşmayız Nitekim eski devirlerdeki cadde isimlerinden anlaşılan
da budur Eğer her cadde düpdüzgün olsaydı Vefa semtindeki düzgün caddeye Doğru Yol adı verilir miydi işte şairin ifadesi

Sordum nigarı dediler ahbab Semti vefada doğru yoldadır

Dostlarıma sevgilimi sordum Senin aşkına vefa gösteren dosdoğru bir yoldadır veya Bildiğin gibi Vefa semtinde Doğru Yol caddesinde oturmaktadır dediler

Her halükarda eski şehir yolları iki yandan belli sınırlar ile çevrili olagelmişlerdir ister bahçe çitleri ister dizi evler
isterse kadim ağaçlar Ama mutlaka yol bir sınır ile belirlenmiştir ve herkes yolunu bilir yoldan çıkmazdı Sözgelimi Bakinin (Ö1600) anlattığı istanbulda yolların iki yakasında bahçe kenarlarına dikilmiş servilerin oluşturduğu bir smır bulunduğunu görürüz Seni seyr etmek
için rehgüzeri gülşende İki canibde durur servi hıraman saf saf
www.CepSitesi.Net

Ey sevgili Gül bahçesine giden yolda seni seyredebilmek için salınan serviler yolun iki yanında saf saf dizilmiş duruyorlar

Ruhiye (Ö1606) göre yol rindlik vadisinden geçer

TalibiKabeitahkik olan azadelere Gösterip rahı harabatı budur rah deriz

Biz hakikat Kabesini tavaf etmek isteyenlere harabatın yolunu gösterip işte gideceğiniz yol budur deriz

Ahmed Paşa (Ö1497) ise ömrünü zaten o yolda tükettiği şöyle dile getirir

Kisei ömrü tehi kıldığımı yolunda Bedenim hak olıcak kasei serden sorasın

Ey sevgili ömür varlığımın tamamını senin yolunda harcayıp kesemi boşalttığıma inanmıyorsan

eğer ben toprak olduğum zaman perperişan olmuş kafatasımı görüp anlayabilirsin Divan şairi daima söz veren her sözünü de yarına erteleyen bir sevgüi karşısındadır Onun gözü daima yollardadır Konuşmasa da hal hatır

sormasa da sevgilinin şöyle çıkıp yolları şenlendirmesi şair için cennet yolu sayılır işte Esrar Dede (Ö1796) yalvarıyor

Ağlatmayacaktın yola baktırmayacaktın Ol vadei tekrarbetekrarı unutma

Hani ağlatmayacaktın yollara baktırmayacaktın hani bu konuda tekrar tekrar vaadlerin var idi Heyhat

Sevgili şair için yoluna can verilecek olandır Buna rağmen sevgili ona eziyet etmekten geri durmaz isterse aşıkbu yolda canını yitirmiş olsun
Zatiden (Ö1546) okuyalım

Yoluna cana revan etsem gerek canım dedim Yüzüme bin hışm ile bakdı dedi canın mı var Ey sevgili Kabul edersen eğer canımı yoluna akıtmak arzusundayım dedim yüzüme bin hışımla bakıp ne canın var ki dedi

Taşlıcalı Yahya Bey (ö 1582) ise yoldan ziyade yolun dikenleriyle ilgilidir Ona göre tasavvuf yolunda dünya ile alakayı sürdürmek o yolda yürümeyi engelleyen dikenler gibidir Kolay yürünecek yol elbette pürüzsüz yoldur işte ifadesi

Harı rahındır senin lamı taalluk suflya Raht u bahtı olmayanlar cennete asan gider Ey sufi Taalluk (dünya alakası dünya tedariki) kelimesindeki çengele benzeyen lam (]) harfi senin yolunun dikeni olmuştur Oysa yol levazımı ve yol asası olmayanlar cennete daha kolay yol alırlar

Yine de Allah yolunu bulabilmek için bizatihi Allahın yol göstermesi gerekir Bu konuda Nefi (Ö1635) Bayezidi Bistaminin ünlü O aramakla bulunmaz ama

bulanlar yine de arayanlardır hikmetini şiirleştirerek şöyle der

Bulmaz rehi Hakkı meğer ol kimse ki ana Tevflkini Hadii ezel rahber eyler

Allahın yardımı rehber olmadıktan sonra dünyada hiç k\ se Hak yolunu bulamaz

Bütün bu yollarda yürümenin ayrı ayrı usul adab ve yol yordamı incelikleri azıkları tedbirleri vardır şüphesiz Bunun ölçüsü Hatemi (Ö1506) kaleminden şöyle kalıba dökülmüştür

www.CepSitesi.Net

Erişir menzili maksuduna aheste giden Tizreftar olanın payına damen dolaşır

Yolunda yavaş yavaş ilerleyenler elbette sonunda maksatlarına ulaşırlar Bu yolda acele edenlerin ise ayaklan eteklerine dolaşır da tökezleyip kalırlar

imdi sözü uzatmadan buraya kadar aldığımız yolu bir kavşakta toplayalım ve XVI asırdan bir yol şiiri okuyalım Bu bir vakitler Kanuni Sultan Süleymanın muhafızları arasında bulunmakla Alaman Seferinde esir düşüp sultan ile yolları ayrılan bilahare kendi çabalarıyla kurtulup gelince de yol erkan bilmediğinden ötürü bürokrasi duvarlarına çarparak henüz ölmediğini hayatta

olduğunu ispat edemediği için eski vazifesine yol bulamayan dolayısıyla fakr u zaruret içerisinde bahtının yolu kapanan bir Yeniçeri şairinin Üsküdarlı Aşkinin (Ö1574) ilerlemiş yaşlarında ama gözlerle elinde yol delili yollara düşüp

hatıralarını aradığı şiiridir Kanuni devrine ait bir hicranı
beyitlerle uzayıp giden yollar gibi birbirine ekleyen bu şiir
bize bütün yolda kalmışların çıkış

yolları arayanların hikayesidir

Pak eder dil her seher eşk ile canan yolların Subhı sadıktır açar hurşidi taban yolların Gelmez oldu dideden şahı hayalin gönlüme Bağladı pergaleler benzer ki sultan yolların Eyledi Yakubı dil Yusuf cemalin arzu

Ey saba gel göster ol mahzuna Kenan yolların

Çeşmime besdir benim kuhli gubarı rahı yar Tutyayiçün saba tutsun Sıfahan yolların Eşk ile gam fiğinin gümrahı olmuşdur gözüm Yitirir baran ile merdüm kuhistan yolların Ya İlahi hake kahr idüp vücudı düşmeni Ab u kilden sade kıl Sultan Süleyman yolların Dü elinden kimlere sunsun şikayet namesin Görmez oldu Aşkii divane divan yolların Şöyle demek olur

Gönül her seher gözyaşı ile cananın yollarını yıkayıp süpürür Sanki bir sadık sabahtır ki parlak güneşin yollarını açar

Şair gönlünü sadık bir sabaha sevgilisini de parlak güneşe benzetiyor

Ey sevgili Senin hayal sultanın (bir deryaya dönmüş) gözümü aşıp da gönlüme gelemez oldu Sanki sultanın yolunu pergaleler bağladı da ona geçit vermiyorlar Şair sultanın geçit resminde (emniyet ve protokol gereği) yolun iki tarafına gerilen pergalelerden (iplikten bir çeşit dokuma) geçip de ona ulaşmasının mümkün

olmadığını anlatıyor Kendi gözyaşlarını da sicim sicim
pergalelere benzetmektedir

Yakup gibi hüzünler içerisinde kalan gönlüm senin Yusuf güzelliğindeki
cemalini arzuladı Ey saba yeli Gel şu mahzun gönlüme Kenan diyarının yollan
ne tarafta ise göster Kenan Filistin yurdu olup saba yelinin koku
getirmesini şair Yusufun hasreti ile Yakubun gözleri kör olup da
www.CepSitesi.Net

Mısırdan Yusufun gömleğini göndermesi üzerine Yusufumun kokusunu alıyorum
demesine telmihte bulunuyor ki şairin de gözlerinin ama olduğu
burada hatırlanmalıdır

Şu görmeyen gözlerime şifa olarak sevgilinin yolunun toprağının sürmesi
kafidir Varsın tutya için saba yeli Isfahan yollarını tutsun

Tutya kelime olarak çinko demekse
de edebiyatta cila ve sürme yerinde kullanılır ve bu tür sürmenin
en güzelleri İsfahanda imal edilirmiş

Gözüm akıttığı yaşlar ile gam kılıcına yolunu şaşırtır olmuştur Nitekim insan
da yağan yağmurlar ile dağlık arazide yolunu yitirir

Şair akıttığı gözyaşlarının yağmur denli çok olduğunu
ve çevresini çamura döndürüp yolunu kaybettiğini anlatmaktadır

Yüce Tanrımi Düşmanlarının vücudunu toprağa karıştırıp Sultan Süleymanın
sefer yollarını sudan ve çamurdan temizle

Şu aşk çılgını Aşki başına gelenlerden dolayı şikayet mektubunu iki elinden kimlere sunsun Üstelik şimdi (amalık yüzünden) divan yollarım (İstanbuldaki Divan Yolunu) da göremez oldu Cennete giden yolun açık olsun ey şair

Klasik Şiirin Dünyalıları

Her şair yahut edib biraz da kendi çağının arşiv parşömenlerini yazmıştır Sanat ile sosyal hayat arasındaki arztalep dengeleri sanatçıyı
her devirde etkilemiş çağın düşünce töre inanç vs akışları belli oranlarda onların eserlerine de yansımıştır Bu bakımdan edebi metinler çok zaman tarih metinleriyle örtüşür yahut
birbirlerini tamamlarlar Sözgelimi her yanda huzur ve barışın hakim olduğu bir dönemde savaş ve kahramanlık şiirleri (destan koçaklama vb) yazmak yahut bunun tam aksine cephelerden top sesleri gelirken aşk neşideleri
okumak mümkün değildir Buradan hareketle ümmet fikrinin belirleyici olduğu bir toplumun edebiyatında mill(iy)etçi fikirler aramak da abes olacaktır Hele de o toplum yetmişiki milletten insanın karşılıklı hoşgörü içerisinde barındırıldığı Osmanlı ise

Dersimiz Osmanlı Şiirinde Millet Kavramı

Fransız ihtilalinin dünyaya yaydığı milliyetçilik rüzgarları
Osmanlı ülkesinde ancak yarım asır kadar sonra kendini hissettirebilecek ve fikir bazında olgunlaşıp edebiyata yansıması ancak bir çeyrek asra ihtiyaç duyacaktır Bu yıllar Osmanlı şiiri ve şairlerinin de yeni oyunun (Tanzimat) kurallarını bilmemekten dolayı sahneyi terk ettikleri yahut
terke zorlandıkları yıllardır ve ister istemez Divan şiirinde bizim bugün anladığımız manada bir milliyetçilikten söz edilemez Onların ilk dönemlerde din yerine kullandıkları millet kelimesi artık yavaş yavaş kavim ve halk yerine kullanılır olacak ve daha önceki asırların

şiirinde yalnızca küçük bir ilgi vezin yahut kafiye gereği anılan millet isimleri ilerleyen asırlarda giderek dil kültür ve ırki birliktelik anlamında yayılmaya başlayacaktı Nitekim bu edebiyatta vaktiyle kafir gibi bir kelimeye iliştiriliverilen Hıristiyan dünyası yahut Aristo ile Eflatun vesilesiyle ancak anılan Yunan medeniyeti batıyı İslamiyet www.CepSitesi.Net

vesilesiyle Arap Şehname dolayısıyla da Fars milletleri doğuyu temsil eder şairlerin dizelerine bu yönleriyle yansırlardı Çin ü Maçin Iran u Turan Zengi ve Habeş o şiirlerde birer milletten ziyade birer

mazmun birer mevhum gibiydiler Halbuki Tanzimat sonrasında millet olmayı yüklenen misyon insanları bizatihi kendileriyle yüz yüze getirecek adı konan her millet hakkında somut veriler ön plana çıkacaktır Şimdi o dönemlerin klasik şiirindeki millet telakkisini ve milletlere bakışı özetlemeye çalışalım

Yedi İklim Dört Köşede

Ortaçağın millete bakışı kısmen coğrafya ile alakalı olmuştur Onlara göre dünyanın meskun mahallerini içine alan yedi iklim kuşağı o bölgelerde yaşayan insanların fiziki ve ırki özelliklerine tesir eder ve onların şimdiki manada millet olmalarını sağlardı Siyah esmer buğday sarı (2) beyaz (2) benizli ırki özelliklere sahip bu yedi kuşağı oluşturan coğrafyalar da Arap Türk Fars Afrika Roma Hind ve Çin topraklarından ibaretti Bu milletlerin sınırları ise şimdiki gibi metrik hesaplardan ziyade işlenebilir topraklarının uzantılarıyla konuşulur ve bir iklimden diğerine geçilirken arada muhtelif milletler (yahut memleketler) söz konusu edilirdi

Şairin Önünde Harita Var mıydı ki

Eski şairlerin pek çoğu kendi çağlarının yine pek çok bilgisine sahiptiler Gerek aldıkları medrese eğitimi gerek klasik şiir kültürü gerekse is mürekkebiyle yazılmış aherli kitaplar onlara coğrafya hakkında da derde deva olacak kadar genel bilgi veriyor hayalhanelerinin hudutlarını genişletiyordu Pek çoğu ismen bildikleri yahut İstanbul gibi merkezlerde arasıra fertlerini gördükleri o milletlerin nerede yaşadıklarını belki bir harita üzerinde görmemişlerdi ama bu insanların hangi özelliklere sahip olduklarını iyi bilirlerdi Öyle iyi bilirlerdi ki mısralarındaki sevgililer şu ya da bu yolla o milletlerin güzelleriyle boy ölçüşür hatta onları kıskandırırdı Farzı muhal beyaz ırka mensup insanların yaşadığı Anadoluda şöyle kara kaşlı kara saçlı kara benli bir esmer güzelinin eline ne Hind ve Çin ne de Ferhar ve Kabil (Türkistan) güzelleri su dökebilirlerdi (Sünbülzadeden)

Müsadif olmadım Ferhar uÇinü Sind ü Kabilde Siyeh hal ü siyeh mu böyle bir kakülperişane Yaktı Yıktı Cevr ile

Klasik şiirin yüzü daima şarka yönelik olmuştur Gerek irandan alınma harcıalem teşbihler ve istiareler gerekse Osmanlı medeniyetinin bir bakıma diğer Türk yurtlarıyla yarış halinde bulunması şairlerin de ister istemez Türk coğrafyalarına yönelmelerine kapı aralamıştır Moğolların Anadoluya kadar gelen istilaları Osmanlı bireylerinin zihinlerinde her dem canlı tutulmuş bir tarih gerçeğiydi Hayali Beyin (Ö1557) şu ifadesinde Moğolların Bağdatı harabeye çevirmesinin taze tutulmuş hatıralarını görmek mümkündür

Bir Moğolçin yüzlü kafir gönlümün Bağdadını Yaktı yıktı cevr ile alan u talan eyledi Beyitte geçen Moğolçin ibaresindeki çin hecesinin bildiğimiz Çin ülkesiyle bir alakası olmayıp bu kelime Moğolca genç ve güzel Moğol anlamına gelir Çin ülkesi ile alakalı olarak şairler Çini www.CepSitesi.Net

(Çin işi fağfuri) kaseleri ve daha ziyade güzelleriyle ünlü bir Türk yurdu olan Çiğil ile misk diyarı olan Hıtayı (Hoten) anarlar ve kelimenin gerçek doğru anlamına gelen çın (Çinseher =

subhı sadık) ve kıvrım anlamına gelen çin şekliyle cinaslar tevriyeler yaparlar Şu

beyit Ahmed Paşadan (Ö1497)

Ol büti Çin ü Hıta kim turrai müşgini var Ne hatamız gördü kim ebrularının çtni var O Çin diyarının misk kokulu zülüfleri olan Hıta güzeli acaba bizim ne hatamızı gördü ki kaşlarında kıvrım (çatıklık) var

Tatar Beylerinden Tatar Ulaklarına

Çin ve Moğol anılırken bazan onları Hülagu kılığında görürüz Hani Nedimin (Ö1730) ünlü beyitinde dediği gibi

Tahammül mülkünü yıktın Hülagu Han muin kafir Aman dünyayı yaktın ateşi suzan mısın kafir Dikkat buyurulduysa eğer Moğol Çin ve Tatarlar hakkında eski şairler hep kafir kelimesini kullanmışlardır ki edebiyatta bu milletlerin anılması İslam öncesi çapulcu karakterleriyle olmuştur Belki bu yüzden olsa gerek Osmanlı aydınları islamiyet ile bağdaştıramadıkları atalarının Türklüklerini de bir yana bırakmakta beis görmemişlerdir Onlara göre Türk ili yalnızca çekik gözlülerin yurdu olan Türkistandır ve artık Osmanlı Türkü Anadolu illerinde (Rum ili) yurt edinmiş başka bir millettir Kadı Burhaneddin (Ö1398) şöyle der

Rumilin yüzün göreli gönülüm yurd eyledi Göreli gözünü likin rayı Türkistan eder Bütün Zamanların En Usta Yalancısı

Milliyetçilik duygularının henüz milleti belirlemede öncü rol üstlenmediği eski zamanlarda Türk kelimesinin ma

alesef övünülecek bir anlamı yoktu Hakanların diyarı olan Turan ülkesinin Osmanlı şiirinde fazla anıldığı söylenemez Anıldığı zaman da zaten çark coğrafyasında yer alan potansiyel bir hasım olarak görülecektir Buna mukabil maalesefIran şahlan ve kisralar neredeyse övülerek anlatılıp medhiyelerde sık sık kendilerinden söz edilir Sanki Iran ile var olan ezeli mücadeleler Osmanlı sultan vezir ve devlet adamlarının Şehnamede yer alan efsanevi kahramanlara benzetilmesini hatta onlardan üstün olduklarının söylenmesini gelenek haline sokmuş gibidir Dünyanın en usta yalancısı olan Firdevsinin (Ö1020) adını andığı her kahraman eski şairlere göre Osmanlı devlet adamları arasında mevcuttur Vaktiyle iranı örnek almış olmaklığın ezikliği mi nedir eski şairler hemen daima iranı aşmak için gayret sarfetmişler yalnızca kişileri değil şehirleri dahi Iran ile tartmayı itiyad edinmişlerdir Yine Nedimi dinleyelim

Bu şehri Stanbul ki bimisl ü bahadır Bir sengine yekpare Acem mülkü fedadır

Zenciler Ülkesinde

Klasik şiirin en yaygın sanatlarından tezat milletleri de karşı karşıya getirmiş bir vesile ile www.CepSitesi.Net

onların ırki özelliklerini anarak yeni hayaller oluşturmuştur istanbulda zenci halayıkların arap bacıların ziyadece görüldüğü o çağlarda küfür (karalık) ile iman (aydınlık) Anadolu ile Zengibarın (Sudan) yanyana zikredilmesine yol açmıştır Tabii bu benzetmelerde sürüler halindeki zenci askerlerin (Mağrib ordularının) da rolü vardır işte Nevinin (Ö1600) bir eğlencede ağzından alevler çıkarıp ateş çemberlerinden geçen zenci akrobatları anlatışı

Ahir hicabı Şama girip lubetanı Rum Tuttu cihanı marakai cündi Zengibar

Frenk Kafirleri

Buraya kadar klasik şiirin genel kabulleri içindeki milletleri söz konusu ettik Bunlar söz meydanlarındaki kültür savaşının eserleriydi Oysa bir de Osmanlının kılıçlarına karşılık veren cenk meydanlarındaki milletler vardır Buradaki üstünlük artık kan ile tartılır can ile ödenir Onlar asırlarca akınlarını ekseriya batıya doğru yönelten Osmanlının Ilayı Kelimetullah için göğüs göğüse geldiği diyarı küfrün milletleridir Cenevizden ispanyaya Engürüsten (Macar) Alamana Fransadan ingilize Nemçeden (Avusturya) Moskof a bu milletler akın akın gelirler ha gelirler isimlerinin şiire girmeleri ise tıpkı Dedem Korkutun kara donlu kafirlerl misali ya fetihnameler ve zafernameler yahut koçaklamalar ve gazavatnameler vesilesiyle olacaktır Nitekim bunların çoğu gitgide mazmun olmaktan çıkıp bizatihi millet olarak mısralara yansıyacaklardır Bakinin (Ö1600) Kanuni Mersiyesindeki şu beyitini okuyalım

Baş eğdi abı tiğına küffarı Engürüs Şimşiri gevherini pesend eyledi Freng

Macar kafirleri Kanuninin keskin kılıcına baş eğdiler Frenkler ise o kılıcın çeliğini kanları ile sığınak edindiler (yani o kılıcın çeliğine su verdiler yahut o kılıcın gölgesinde olmaya can attılar Beyitte sözü edilen şürbi Yehud Yahudi usulü içmek demektir Yahudilerin az masrafla çok eğlendikleri ve çok para sarfederek eğlenenlere nisbetle daha ziyade şamata ettikleri malumdur (Yahudi gibi dokuzu kırk paralık rakıyla sarhoş olur sözü buradan gelir) Meğer bunlar çok içip sarhoş olmazlar ve din gayretiyle (ki Yahudilere göre içki ibadete mani olduğu zaman haramdır) içkiyi gizli içerlermiş Osmanlı ülkesinin çeşitli zamanlarda içki yasağının konulması ayyaşların da tıpkı Yahudiler gibi gizlice içmelerine yol açmış ve bundan kinaye olarak gizli içilen içkiye şürbi Yehud denilmiştir

Acaba Hangisiyle Evlenmeli

Urfalı şair Yusuf Nabi Efendinin (Ö1712) Hayriyye adlı ünlü bir mesnevisi vardır Kitap aslen şairin oğlu HayruUah adına yazdığı bir nasihatnamedir ancak o nasihatlar yaklaşık iki asır her Osmanlı çocuğunun kulağına fısıldanmış büyüklerinin hafızalarında yer etmiştir Nabi orada sözü evliliğe getirip değişik ırk ve milletlerin gelin adayları hakkında şöyle fikir yürütür 53

Yahudi (B)içimi

Yukarıda Osmanlı coğrafyasının yetmişiki millete yurt olduğunu söylemiştik Bunun tabii sonucu olarak da şairler içinde bulundukları toplumun insan mozayiğinde gördükleri milli değerlerden www.CepSitesi.Net

ilham devşirmeyi ihmal etmemişlerdir Arabından Kürdüne Çerkeşinden Gürcüsüne Ermenisinden Yahudisine kadar hemen her ırk ve millet bu şiirde en belirgin ırki ve ananevi özellikleriyle söz konusu edilmişlerdir işte bir Yahudi geleneği (Önce Nedimi analım)

Şevk ile yine gevremiş imanı rakibin Çekmiş gibi kafir o büti şürbi Yehuda

Şevk ile yine rakibin imanı gevremiş Meğer kafir o biblo gibi güzel sevgiliyi Yahudi içimi sineye çekmiş

Hain olur Urusun merd ü zeni Kapu ardında kurarlar düzeni

Gerçi Çerkeş Abaza öyle değil Olma onlara da çokluk mail

Moskov u Nemçe vü Efrenc ü Macar Cümlesi hain ü biberhurdar

Arabın da çoğu olur bedhu Gerçi kim hizmete eyler tek ü pu

Olmak istersen eğer kim rahat Gürcüden gayriye etme rağbet

İstanbulda Milletler Defilesi

Nabiden yaklaşık bir asır sonra Enderunlu Fazıl (Ö1810) Hubanname ve Zenannameyi yazar Bu iki kitapta birçoğu o zamanların İstanbulunda yaşamış olan ırk ve milletlerin erkekleri ve kadınları birer ikişer beyit halinde ve gerçekçi bir anlatımla tanıtılır Fazıl Bey kitabında daha ziyade coğrafi tanımlamalar ile Hind Acem (Iran) Bağdat Mısır Yemen Zengi Habeş Mağrib (Kuzey Afrika) Cezayir Tunus Hicaz Şam Halep Anadolu Rumeli istanbul Rum Ermeni Yahudi Çingene Tatar Arnavut Boşnak Gürcü Çerkeş Frenk Fransız Flemenk ispanya ingiliz Nemçe (Avusturya) Moskof ve Yeni Dünya (Amerika) gibi ırk millet ve bölgelerin insanlarından bahsedip onları sosyolojik ve tipolojik değerlendirmelere tabi tutar Hubanname ve Zenannamede anılan millet ırk ve coğrafya isimleri Osmanlının Tanzimattan önceki mili(iy) et kavramını anlamak bakımından önemlidir

Hatime

Klasik şiirin milletlere bakış açısı hiç şüphesiz din eksenine oturtulmuştur ve ümmet fikri mill(iy)et fikrinin önündedir Ancak arada sırada da olsa milleti bugünkü manasıyla değerlendiren

şairler de çıkmamış değildir Mesela klasik şiirin en milli beyitini bizce Osman Nevres (Ö1876) söylemiştir

Coşar deniz gibi çeşmim telatum ettikçe Vatanda gayreti millet serimde hubbi vatan Vatanda millet gayreti başımda da vatan
sevgisi dalgalandıkça gözlerim denizler gibi coşagelir Üstad sanki bizleri anlatmış Hepsinin canına rahmet

www.CepSitesi.Net

Her Milletin Övüncü

Bütün bunlardan sonra Fuzuliden iki beyit okuyarak millet kelimesinin bizatihi bugünkü anlamında kullanıldığını da söyleyelim
Fuzuli kime ithafen yazdığını bilmediğimiz bir rubaisinde şöyle diyor

Ey ukdeküşayı Acem ü Türk UArab Ressamı rüsumıfazl u asarı edeb
Mazmunı hadisin sebakı her millet Davayı kabulün senedi her mezheb

Şöyle demek

Ey Türk Arap ve diğer milletlerin (Acemlerin) müşkil düğümlerini çözen ey edeb eserlerinin ve fazilet resimlerinin ressamı Bütün milletlerin okuduğu ders senin icraatlarının özü her gidişatın (veya mezhebin) delil niteliğindeki sözü (veya dayanağı) da ancak senin kabul ettiğin ülküdür Osmanlıdan

Cumhuriyete Şiirde Türk Kimliği

Üzülerek okuyalım

Devredelden beri şahım eflak

Zemm olur alem içinde Etrak

Vermemiş Türke Huda hiç idrak

Aklı evvel de olursa bibak

UktülütTürke velev kane ebak

Türkü zannetme kim ola adem Türk ile durma oturma bir dem Şeker alsa eline Türk ola sem Seri Etraki kesip hiç etme gam UktülütTürke velev kane ebak

Ey Kadimi Türke hiç olma yakin Sözleri olur ise dürri semin Zinhar olma sakın Türke katin Kes başın kanını dök çekme gamın UktülütTürke velev kane ebak

Türk baban da olsa (gördüğün yerde) öldür

Buraya bazı bölümlerini aldığımız bu
manzumeyi takriben yirmi yıl önce yine üzülerek okumuş

ve o gün bu gündür bu manzumenin alt yapısını oluşturan
zihniyeti anlamaya çalışmıştık Kadimi mahJtslı bu şair kimdi ve hangi
şartlar altında neden böyle bir manzume yazmıştı Tezkireler Akşemseddinin oğlu Hamdullah Hamdinin Kadimi (Ö1587) mahlasını kullanan bir oğlu

bulunduğunu yazsalar da bütün aramalarımıza rağmen o Kadiminin manzumeleri arasında bu şiiri bulamadık Başka bir Kadimi mi vardı yoksa ard niyetli biri tarafından mı tertib edilmişti bir sonuca ulaşamadık Ancak zaman içerisinde bu zihniyeti anlamamıza yardımcı olan başka manzumelerle de karşılaştık Bunlardan birisi şu idi

Şahı merdan Hayderi Kerrar goft Çar çiz ezçar kavm ayed aceb tttifaki ezAcem şefkat ziTürk Çün seha ezHind ü buhl ezArab2

Yine bir tanesi şöyle bir cevher yumurtlamıştı

www.CepSitesi.Net

Men şinidem siihan ez gevheri pak UtrükütTürke velev kane ehak

Hepsi Ortaçağa ait olan bu manzumelerden ilki Türkçe yazılmış olup mütekerrir (tekrarlanan) mısraı Araptan alınmadır Bir kıta olan ikinci şiir tamamen Farsçadır ve Türke isnad edilen acımasızlık kadar Acemin aykırılığı da vurgulanmıştır En son zikredilen beyitin ise ilk dizesi Farsça ikinci dizesi Arapçadır

imdi bütün bunları Ortaçağ asırlarını dolduran TürkArap ve TürkAcem müsamahasına bağlamak mümkündür Arabın biri çıkıp Türkün öldürülmesine fetva veriyorsa Acem de onu kolayca Hz

Aliye ait bir söz olarak göstermek

2 Şahı merdan Hz Ali buyurdu ki Dört şeyin dört kavimden sadır olması

acaibattandır Acemlerin ittifak edebilmeleri Türklerin şefkat göstermeleri Hindlilerin cömert davranmaları ve Arapların da cimrilik yapmaları

3 Temiz cevherden yaratılmış bir söz işittim (ki şudur) Kardeşin bile olsa Türkten hemen uzaldaş

ten
çekinmeyecektir Bunlar tarihi vakıalardır ve Türkler karşısında savaş meydanları incinen gururlarını tamir gayesiyle söylenmiş sözler olarak kabul edilebilir iyi de bir Türkün çıkıp aynı sözleri tekrarlamasına ne demeli O bu sözü bilerek mi söylemiştir Burada kasdettiği Türkün kimliği nedir Hangi kültür birikimi ona bu mısraları söyletmiştir Türk vatanında söyleyen Türk olmasa bile böyle bir söze tepki gösterilmemesini salt ümmet fikrine bağlamak doğru mudur Atalarımız ümmet olma çağlarında Türk kimliklerine hiç mi dönüp bakmamışlar yahut ne derece önem vermişlerdir Ve daha bir yığın soru

Ali Kemal bir makalesinde Araplar tapkı zamanı kadimin düvelleri Latinleri gibi bir medeniyet olduğunu cihana ihtişam ile tebliğ edebilir bir lisan sahibi idiler Osmanlı Türkleri de din saikasıyla saltanat ve hilafeti Islamiyye dolayısıyla o medeniyetin muhtacı müstefidi bir dereceye kadar varisi tabii lisanı Arabın da meftunu 58 müştakı oldular Böyle olunca Acemceye de fikirden gö nülden zaruri bağlanacaklardı Çünki Arabın kemalatı Acemde en parlak inşirahı buldu

Bizce bütün bu şiirlerin yazılışlarındaki anlaşılabilir

i izah kısmen bu cümlelerde gizlidir
Çünki islam dini Türk« lerin gönüllerine ulaşınca onların Türklüklerini ve milliyetlerini bu yüce dinin ihtişamına kültür ve teshirine feda etmeleri o kadar da zor olmayacaktı Dini hislerin milli hislere galebe çalması yahut diğer bir ifadesiyle Türklüğü ihmal etmeleri milliyet duygusunun organize teşekkülden uzak olduğu bir dünyada elbette pek kolay olacaktı Nitekim şarkın

islama yönelik edebiyatı medeniyeti ve kültürü yalnızca Arapların yahut Acemlerin elinde değil Gazneliler Atabegler Selçukiler Timuriler Osmanlılar gibi pek çok Türk coğrafyasında taklid ve tatbik sahasına konuldu yeni fikirler medeniyetler neşv ü nema buldu binlerce eserler verdi Çünki burada artık kavmiyet değil islamiyet ön planda idi Türk dünyasındaki bu köklü tutum bütün dünyanın fikri

4 bk Ali Kemal Makaleler (nşr H Pala) Kitabevi Yay istanbul 1997 s 136

yapısını yenilediği XIX yüzyıla kadar sürecek ve ta Tanzimat yıllarına kadar uzanacaktır Çünki www.CepSitesi.Net

dünya milliyet fikriyle ilk kez 1789 Fransız Ihtilalinde tanıştı ve ondan önceki zamanların fikirleri asla milliyetçilik üzftine formatlanmadı

Türk kelimesinin asırlar boyunca bizatihi Türk olan halklar arasında nasıl ve hangi manaları ile kullanıldığını araştırmak elbette tarihçilerin sorumluluğundadır Sözgelimi atalarımızın milliyet cereyanına bakışları ve bunun nasıl bir inkişaf gösterdiği bir tarihçinin asla ihmal edemeyeceği hususlardandır Ne var ki edebiyat için de toplumların aynasıdır denilir O halde edebi ipuçları değerlendirilerek de o aynada atalarımızın Türk kelimesinden anladıkları manayı tesbit mümkün olabilir (mi)

Yazımızın bundan sonraki kısmı Osmanlı şiirinden yola çıkılarak Türk kelimesini izah denemesinden ibaret olacaktır

Şu mısra XV asra aittir

Yavuz göz görmesin seni eya Türki keman ebru

Germiyanlı bir Türk olan şair Ahmedinin aşağı yukarı Ey hilal kaşlı Türk Allah seni yavuz gözden saklasın demeye getirdiği bu mısrada Türkün hilal kaşlı oluşu yani güzelliği ön planda tutulmuştur Bu övücü bir manadır Ahmedi Anadolu kültürünü temsil eder Ancak aynı asrın payitaht kültüründe kendini gösteren yüksek Osmanlı medeniyetinin sözcüsü olan başka bir şair Necati Bey konuyu biraz daha açar

Gözü hicrine alındım figan ol Türki hunrizin Saçı küfiine tutuldum meded bir namüselmanın Bu dahi O kan dökücü Türkün gözünün hicranına aşık ve giriftar oldum Meded bir

naMüselmamn (Müslüman olmayan kafir) saçının küfrüne (karalığına) tutulup kaldım demektir isterseniz bu ifadeye bakarak Türkün vasıflarını tesbit edelim Ayrılığı hicrana dönüşecek kadar güzel bir göz Kan dökücü oluş Saçı küfür kadar kara ve henüz Müslüman değil

Şimdi bir asır beriye gelelim ve Bursalı Cinaniyi dinleyelim Diyor ki

Gönül ol Türk hışmından hazer kıl Hususen mest ü yalın hançeri var

A gönül (Sevgili edindiğin) o Türkün hışmından kendini koru ki özellikle mest gezer ve yalın hançeri (eğri kaşı) yanından hiç eksik etmez

Burada da şair Türkün hışmından bahsetmiş özellikle de mest (sarhoş) olduğu zamanlarda hançerini kullanmaktan çekinmediğini belirtmiş

Aynı dönemde Kemalpaşazade

Türk kim bir sınfidır Tatar anun İhtilafını ter et zinhar anın

Yir seni olursa yar u dostun Ger ola düşmen çıkarır postun

der Söylemek istediği Türkün Tatar olarak anlaşıldığı ve fazla ünsiyet kurmaya gelmediğidir Yine kan dökücülük ve acımasızlık ön planda

www.CepSitesi.Net

Süruri ise (Ö1814) şu beyitinde Türkün köylülüğünü hatta dağlı oluşunu dile getiriyor Terk et o Türkü ketse teşehhür ne denlü kim Çifti korniş Sitanbula gelmiş Sabancadan Bugünkü dile Ne kadar şehirli oldum (veya şöhrete erdim) dese sen yine de Türkü terk et Çünki o Sapancaya kadar çift ile gelmiş ve orada sabanını bırakıp şehre girmiştir (Var bu durumda ne kadar şehirli olduğunu sen düşün) şeklinde çevrilebilecek bu beyitten de Osmanlının Türke biçtiği kimlik hakkında şu özellikleri devşirebiliriz Yabanilik şehirlileşememek

(medenileşememek) ve ondan uzak durulması gerektiği Beyit bize Türkün kaba saba köylülüğünü ima eden ve sonradan atasözü haline gelmiş bir başka beyti hatırlattı Şair adını saklamış

Böğürtlen açılsa bağ oldum sanır Türk şehre gelse beğ oldum sanır

Geçen asnn devlet ricalinden Esad Muhlis Paşanın da buna benzer bir beyti vardır Ancak hangi sebeple bilinmez o bunu Farsça söylemeyi tercih etmiştir

Güftei ma lik baTürkanı biidrak nist Maksadı anhastzira ezdüalem duh u mast5

Paşanın bu sözden kasdı Türk ne bilir bayramı hüp hüp içer ayranı demektir

örnekleri çoğaltılabilecek olan bunca beyitten sonra Türk
ile alakalı elde ettiğimiz iyi ve kötü sıfatlan hülasa edelim

1 övülen Türk Hilal kaşlı güzel gözlü kara saçlı güzelliğinden mest olmuş mahmur bir sevgili 2 Yerilen Türk Kan dökücü Müslüman değil hışım dolu ve hançeri elde hazır bulunduran Aslında yerilen Türk imajında bile Türkün kahramanlık çizgisi asla silinememiştir Onun yiğitliği bütün bu beyitlerde gizliden gizliye hissedilmektedir Ancak daha da önemlisi Türkün klasik şiirimizin kalıplaşmış güzel mazmununa tam manasıyla uyum gösterdiğidir

Divan şiirinde sevgili ister platonik ister hakiki ister mecazi yahut tasavvufi anlamda olsun hem güzel hem de eziyet edicidir Aşıkma zulmetmeyi sever Aşık onun güzelliği ölçüsünde eziyetini çeker ve aşk yolunda bu eziyetler ile olgunlaşıp kendini ispat eder Eziyetin çokluğu güzelliğin artıklığından ve aşıkın yüksek mertebesinden kinayedir Yani aşık ne kadar zalim bir sevgili karşısında bulunursa o derece aşkında sadık ve hatta yücedir Bu açıdan bakıldığında Türk tam manasıyla klasik şiirin merkezinde yer alan bir mazmundur Zaten şairlerin çoğu da Türk adını bu mazmun dolayısıyla anarlar Nitekim Burhanı Katıda dilber kelimesi şöyle açıklanmıştır Türk taifesi gi

5Sözümüz idraksiz Türklere hitaben değildir Çünki onların iki alemde maksadı yoğurt ve ayrandır

bi cefakar ve garetger i sabr u karar oldukları ecilden kinaye tankıyla civanı dilsitan u hatırşikare Türk ıtlak olunur (Dilber Türk gibi cefalar edici ve sabır ile karan yağmalayıcı olduğu için kinaye yoluyla kalb ülkesinin gönüller avlayan gençlerine Türk denir)

www.CepSitesi.Net

Osmanlı medeniyet yapısının mütecanis örgütlenmesi içerisinde bu güzel güzellik ve sevgili anlayışını halka teşmil etmek kaçınılmazdır ister şairler halkın zihnindeki anlayışı ortaya koymuş

ister halk şairlerin mısralarındın bu zihniyeti devşirmiş olsun sonuç değişmez ve bütün Osmanlı coğrafyasında Türk adından anlaşılan müsbet mana cezbeden bir sevgili olur Buradaki menfi mana da asla Türk kimliğini incitecek yahut insanları hakir gö(ste)recek derekelere ulaşmaz Nitekim bütün bu mısraları hiçbir baskı ve tedirginlik duymadan terennüm eden şairlerin hepsi Türktür Ancak onlar Türklük gibi bir milliyet kaygısından ziyade Müslüman Osmanlı olmanın yüksek medeniyetin62 den ilham aldıkları için asla Türklüklerinden bir kompleks

duymamışlardır Çünki onların Türk kelimesinden anladığı « bizim bugün bir milliyet ve millet olarak anladığımız mana¦„ dan apayrıdır Şimdi bu manayı biraz daha açalım i Eski lügatlerimizde Türk kelimesinin karşısında ekseriya

« şu ibare yer alır Türk Bir taifenin adıdır Böyle bir tanım Türklüğe ehemmiyet vermemenin hatta belki istihkar ile bakmanın bir tezahürü gibi algılanabilir Sanki bir kavmi merduddan söz edilmektedir de halkı ifsad etmemek için fazla açıklamaya mahal bırakılmamıştır

Sudi Hafız Divanını şerh ederken der ki Türk lugatta Tatar sınıfına derler Bunlar zalim birahm ve huni olduklarından şuarayı Acem bunları mahbuba teşbih edip Türk derler Bazı Şirazlılardan mesmudur ki Hülagu askerinden çok kimesne Şirazda tavattun edip tenasül eyledi

Türk diyü Hıta ve Hoten ve deşti Kıpçak halkına derler ki anların adetleri yağma ve garettir Bu memleketlere Türk derler Bunda zahir oldu ki mahbublar şive vü naz ile

sabr u kararı uşşakı garet ettikleri içün Türk tesmiye olunmuş ola

Sudinin söylediklerini yukarıdaki Türk özellikleriyle birleştirip özetleyecek olursak Tftkler islam olmadan evvel yağma ve çapul ile meşhur olduklarından şark şiirinde sevgili Türklere benzetilmiştir Çünki sevgililer de aşıklarının gönüllerini yağmalamaktadırlar Bu teşbihin zihni derinliklerinde biz özellikle Fars memleketlerinin Türklerle savaşmak zorunda kaldıklarında mağlubiyetlerine mazeret bulmak arayışlarını görüyoruz Bir yandan Türklerin güzelliğinden ve cazibesinden bahsederken onlara hayranlık duygularını diğer yandan da asırlar süren muhasamalarında onları tezyif edip çapulcu gibi bir sıfatla andıklarını söylemek mümkündür Bunun Fars şiirine girmesine ise Türklerin İran üzerinde tarih öncesinden beri yıldırıcı bir tehdit unsuru olarak duruşları yol açmış olabilir Nitekim aynı duygular Şehnamede de vardır ve dünyanın en büyük yalancılarından olan Firdevsi o zamanın pek çok ünlü Türk kahramanını iranlı olarak göstermekten bir nevi haz duyar (Efrasiyab = Alp Er Tonga gibi) Ama işin garibi XIII asırdan itibaren £ teşekkül etmeye başlayan klasik edebiyatımızın hiçbir söz | ustasının başlangıçta örnek aldıkları Iran edebiyatının bu ifadesini değiştirme yahut ayıklama gereğini duymamaları »_ dır Buna Osmanlı Imparatorluğunun 72 milletli oluşunu mazeret göstermek sanırız biraz safdillik olur itiraf edelim ki bize göre onlar sırf sanat olsun diye de böyle söylemiyorlardı Zira bir Osmanlıya Türk demek ona kaba bir tahkirde bulunmak gibiydi Çünki imparatorluk insanı olan Türk artık terbiyeye tehzibe fikri inceliğe estetiğe ve adabı muaşerete riayet eden bir kişi olma iddiasındadır Kaba köylü manasında kullanılan Türk kelimesi ise bu iddialara taban tabana zıt anlaşılmaktadır Bu durumda Osmanlının kendini Türkten soyutlaması tabiidir Çünki artık o yerleşik bir medeniyetin evladıdır Üstelik çekik gözlü de değildir Saban başındaki reaya ise ona göre kul taifesinden ibarettir Asıl

www.CepSitesi.Net

6 bk Elyazma Hafız Şerhinden naklen A Talat Onay Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar Ankara 1992 s 419

önemlisi de bütün o asırlar boyunca Türk kimliği taşıyan hiç kimse halinden şikayetçi değildir ve ırk adını ortaya dökecek bir sebep bulunmamaktadır Şair kendisi hangi milletten olursa olsun evvela Osmanlıdır Osmanlı olmanın imtiyazları vardır ve bir statü belirler Kaldı ki Osmanlının zaman zaman Doğuda bazı Türk kavimleriyle savaşa tutuşması da eksik değildir Üstelik Müslüman bile olmayan Moğol istilaları ve onun getirdiği zulümler hafızalarda henüz pek tazedir

ve hemen pek çok insanın tarih kültürü arasında önemli bir yer tutmaktadır Türklük Osmanlılık adı altında inkişaf etmiştir ama Orta Asya bozkırlarındaki inkişafsız hayat kabile düzeyindeki anlayış dil ve kültür o devir Ortaçağ Türklüğünü de başka türlü tanımlamaya sebep olmaktadır Bu tanımlamanın merkezinde ise bütün ihtişamıyla tevarüs edilen bir islam medeniyeti durmaktadır Türk kelimesiyle hakir görülen milletin Türkleri artık konuştukları dile dahi Türkçe demeye gerek duymamaktadırlar (Osmanlı lisanı) Çünki onlara göre Türklüğün her şeyi gibi dili de Osmanlılı ile birlikte kabile düzeyinden çıkıp dünyanın en yüce medeniyetinin lisanı olmuştur Osmanlı lisanı bu lisandır Fikr eyle ne bahri bikerandır

Tabii o lisan oluşturulurken Arapça veya Farsça kelimeler hiçbir süzgeçten geçirilmeden medlulü ve manasıyla kabul edilmiş ve böylece edebiyat uzun yıllar (XV asır sonlarında kendi klasik yapısını oluşturasıya kadar) taklid batağından çıkamadığı gibi zamanla kelimelerin dünyası yeni yapıya kolayca adapte oluvermiştir Tıpkı Fars şiirinden alınan Türk kelimesi gibi Bakınız ünlü Türkolog M Fuad Köprülü ne diyor Ortaçağ Acem şairleri Türk kelimesini umumiyetle merhametsiz gaddar güzel manasında kullanırlar ve sevdiklerini bu sıfatla lakaplandmrlar Çiğil Korluk Yağma gibi Türk şubelerine mensup Türk kölelerinin güzellikleri ve

merhametsizlikleri hakkında Ortaçağ islam tarihinde birçok kayıtlar vardır O devirlerde yaşayan Acem şairlerinin kullandıkları

bu kelimelerin manalarını sonraki devirlerde yaşayan lugatçiler bilmediklerinden bunları Türkistanda güzelleriyle maruf bir kıta bir memleket diye tarif ederler Eski şairlerimizde Türk Türkane kelitr&lerinin Acemleri takliden bu manada kullanıldığı vakidir Fakat umumiyetle Türk kelimesi bilhassa XVI asırdan başlayarak şairlerimiz arasında kaba köylü cahil medeniyetsiz manalarında kullanılır7

O çağların en şuurlu Türkçüsü olan ve Türkçenin Farsçadan daha güzel ve zengin bir lisan olduğuna dair MuhakemetülLugateyn adlı ünlü eserini yazan Çağatay şair ve dilcisi Ali Şir Nevai bile Türk kelimesini taşralı köylü manalarında kullandığına göre Osmanlı şairlerinin bu kelimeyi eslememiş olmalarına şaşmamak ve kendilerine üdebayı Rum zürefayı Rum Türkçeye de Türki Rumi diyerek Anadolunun yerleşik medeniyetini benimsemelerini çok görmemek lazımdır XVI asrın ahlakçılarından Kınalızade Ali Çelebi ünlü kitabı AhlaklAlaide kavimleri sayarken şöyle bir mütalaa yürütür

Taifei Etrak şecaat ve vecdet ve cüret ve hüsni şekl ile menşur amma gadr ü kasaveti kalb ve nahakşinaslıkla meşhurdur Tahkiki sivaürrakık kitabında eydür ki Türk ehli Farise istikameti www.CepSitesi.Net

emzicede müsavi kuvveti ecsam ve cebir ve şiddet etmekte galiblerdür Bedenleri hüsn ve beyaz ve nermliği cami ve çehreleri yumruluğa mail ve çeşnileri teng ve melih ve kametleri meyanedür Halklarında gadr u bivefalık ve kasavet ve kılleti rahmet zahirdir At eti yemekten ciğerleri galiz olmuştur Hikmet ve riyazetten aciz ve letaifve sanayide kasırlardur Amma ceng ü harbde sabirlerdür Etrak hususa Moğol çehreleri müdevver ve burunları yassı ve gözleri teng olura Ali Çelebinin köle satın almak için Araplara yol gösteren bir kitabı kaynak vererek tanımladığı bu Türk ile Osmanlı Türkü arasında dağlar kadar fark vardır Onun ta

7 bk Orhan E Köprülü Köprülüden Seçmeler istanbul 1990 s 8485

8 bk Ahlakı Alaiden naklen Köprülü a m s 87

nımladığı Türk cesur ve güzel olmakla birlikte hak çiğneyen kara kalpli ademlerdir İşleri şiddet varlıkları kötülük üzerine kurulmuştur Bedenleri beyaz endamlı ve yumuşaktır Orta boylu yumru yüzlü çekik gözlüdürler Vefasız ve acımasızdırlar Moğol ırkından olup at eti yemekten ciğerleri katılaşmıştır Sanattan ve hikmetten anlamazlar ancak iyi savaşçılardır

Sonuçta atalarımız Osmanlı kimliklerini Türk kimliklerine tercih ederken gayetle masum idiler Yani onlar Orta Asyadan kopup gelmiş olsalar bile artık Anadolulu Türklerdir ve uzun asırların etkisiyle genlerinde var olan Türklüklerini daha yüksek mertebelere çıkardıklarını vehmetmektedirler Bunda en etkili faktör hiç şüphesiz İslamiyetin ruhudur Üstelik o zamanlar milliyet diye bir düşüncenin henüz gökkubbenin altında adı konulmamıştır Bu bakımlardan onların sevgili edindikleri Türk siluetini anlamak mümkündür Ancak biz yine de UktülütTürke velev kane ebak di„„ yen bir şairi anlamakta güçlük çekmeye devam edeceğiz

OD

Bezminde Kadeh Kırdığımız Sevgililer Yok

Modern zamanlardan birkaç asır geriye gidildiğinde insanoğlunun

hayatını yönlendiren başlıca iki tavır dikkati çeker Birisi rezm diğeri bezm

İnsanoğlu rezmi (savaş) hayatta kalmak için olduğu kadar bezm için de gerekli görmüş Habil ile Kabilden bugüne bütün rezm hallerinde kendi bezmini tesis için menfaatlerini başkalarınınkine tercih edegelmiştir

Bezm sohbet ve eğlence meclisi demektir Ancak Abdülhak Mollanın

Hazır ol cenge eğer ister isen sulh u salah

mısraındaki sulh u salahı da bezm olarak anlamamıza bir mani yoktur

Tarih boyunca bütün toplumların bezm anlayışı yemeiçme ile alakadar görünmüş dini duyarlılığın nisbetine göre de (Şamanizm Budizm Zerdüştilik Maniheizm Sabbahilik Hıristiyanlık vb) müskirat ve mükeyyefat hep kullanılagelmiştir

www.CepSitesi.Net

Hürmetin İnkar Eden

Atalarımızın Orta Asyadaki hayatları at sırtında savaşlardan sonra serin bozkır gecelerinde içlerini ısıtacak kımız meclisleriyle geçmişti İslamiyet dairesine girildikten sonra bu geleneğin azalmasına rağmen asla kaybolmadığını hatta kımızın yerini bir müddet sonra şarabın aldığını görüyoruz Osmanlı asırları boyunca herkes içkinin hürmeti (haram oluşu konusunda mutlaka bir görüş ve tavır sahibi idi Şair sırf muziplik olsun diye)

Hürmetin inkar eden alemde hürmet bulmasın

mısraını söylerken biraz da özgürlük
istemekteydi aslında Ama bırakınız şaraba özgürlüğü resmi
ideoloji dini hassasiyetler sebebiyle zaman zaman içkiye yasak bile koymuştur
Ne var ki yasaklar maalesef reayayı bu illetten kurtarmaya yetmiyordu Üstelik
bir de bezm geleneği oluşmuş işretin ritüelleri ortaya çıkmışsa Nedim

Zamanı rezm geçdi şimdi vakti bezmdir söylen Çemen nakşeylesin
nakkaşlar püşti keman üzre derken adeta Savaş bitti şimdi eğlence zamanıdır
Nakkaşlara söyleyin artık cengaverlerin yaylarının sırtına çemen (yeşillikler)
nakışlan çizsinler (de böylece bezm kurutabilsin) diye yalvarıyordu Bu beyitteki
çemen kelimesi bize bezmin hem zamanı hem de zemini hakkında yeterli fikri
vermektedir Yani bezm için çemenin bulunduğu kırlarda olmak gerekir ki bunun
(çemenin) vakti de bilindiği gibi bahardır Ahbab ve dostan ile birlikte saki
mutrip yaygı bade mey nukl vs de bezmin diğer lazımı gayrı mufarıklarıdır

Bezm ü Rezmin Has Mevsimi

Bezm kırlarda bahar dallarının yahut çiçeklerin (gülistan) dimağı sarhoş eden
ıtırları arasında bülbül şakımalarına hemaheng olup dem tutmaktır Çünki bahar
öyle bir mevsimdir ki içmeye tevbe edenler bile bu gül mevsiminde
tevbelerini bozarlar Bu mevsim ham sofuluğu ve riyayı bı rakma gönle ferah
verip kainatın güzelliklerinden istifade ile ibret alma mevsimidir Bu
mevsimde eğlence ve işret mazur görülebilir zevk ü safa hoş karşılanabilir Çünki
bu mevsim aşkın coştuğu mevsimdir Tam da Nefinin dediği gibi

Gül devri ayş eyyamıdır zevk ü safa hengamıdır Aşıkların bayramıdır

bu mevsimi ferhundedem Güzel bir manzara karşısında daha önceden hizmetlilerce yere yayılmış halice veya kilimler üzerinde şilteler yiyecekler (mezelikzeytinyağlılar iftariyelikler kuruyemişler) ve tütün çubukları vs dairevi tertib ile dizilir konuklar da birbirlerinin yüzünü görecek
şekilde dizdize ve yanyana otururlar Böylece elem
pazarına kesat gelecektir Hani Riyazinin dediği gibi

Bezm ehli olunca halkabeste

Bazarı elem olur şikeste

Halkabeste olmak (halka şeklinde toplanmak) bakımından her bezm aynı zamanda bir padişah divanına benzer ve tabii ki her divanda olduğu gibi burada da meclisin bir sultanı (efendisi ağası www.CepSitesi.Net

tertipleyicisi başkanı veya onuruna eğlence düzenlenen
konuğu) vardır Buna serhalka derler Serhalka sadrda (başta baş köşede) oturur ve diğerleri mevki rütbe ve makamlarına göre iki taraflı hiyerarşik bir düzen içerisinde yerlerini alırlar Hani Ruhinin ünlü Terkibinin sonunda Şam güzellerinin tutkunu olmakla birlikte aşk ile kınanmış rindlerden oluşan meclis halkasının en başındayız demeye gelen

Hala ki biz üftadei hubanı Dımışkız Serhalkai rindanı melametkeşi ışkız

beyitinde anlattığı gibi Mecliste herkes yerli yerine oturunca meclisin en genci yahut en

kıdemsizi serhalkaya en uzak mesafede ve tam karşısına düşer
Saz heyeti veya mutribler meclis yaranından iseler meclis içinde çengi kolu gibi bir takım iseler geri planda bir yerde bulunurlar Badesi SadSale

ve Sakfsi Cüvandır

Meclis böylece müheyya ve amade olunca önce mutribler icrayı sanat eylemeğe ağaz ederler Musiki nağmeleri meclise germiyet (sıcaklık teklifsizlik) vermeye başlayınca da saki devreye girer Sakinin hizmeti bezmin en önemsenen ritüelini oluşturur

Saki bezmi tertib eden kişinin seçtiği genç teşrifatı bilen kültürlü ve söze hakim bir hizmetkar bir bende bir mahbubdur Eğer mahbube olursa erkek kılığında hizmet ettirilir Bezmde şakalara karşılık verebilir ama asla laubali olamaz O genellikle içki içmez Sakiname şairi Ayninin dediğine göre sır saklayan edepli güzel huylu ay çehreli ve güneş yanaklı olmasına dikkat edilir Ola saki edib ü sahibesrar Melekhu mahsima mihrruhsar

Yıllanmış şarap dolu susaklar yahut testiler gölgede veya ırmakta (pınarda) saklanıp soğutulduğu için meclise uzak bir yerde bulunur Şarabın bir akşam evvel ayazlatılmak üzere dışarıda bırakılmış olanı tercih edilir Çünki gece dışarıda bırakılan mayiler ilaç özelliği kazanır tortusu dibe çöküp safileştiği için şifa olur Tıpkı bunun gibi mehtaplı gecelerde dışarıda bırakılan şarap da tortusu gidip keskinleşeceği için pek makbul olacaktır işte Emrinin bir beyti şair kanlı gözyaşlarıyla dolu gözünü sevgilinin mehtaba benzeyen yanağına karşı konulmuş bir şişe sayıyor Çeşmim ile arızına karşı bu kanlu yaşım Şişe ile mahtaba karşı konmuş badedir

Saki şarabı meclise bir ibrik veya sürahi ile taşır ve meclisin tam göbeğinde yüzü meclisin sultanına dönük şekilde diz çökerek bir ayin icra ediyormuşçasma kadehe hürmetle boşaltır Kadeh çağma göre ya topraktan yahut madenden imal edilmiş bir çanak veya küçük sahandan ibarettir Eskiler buna ratlı giran (dönen kadeh) derler Ratl bir litrelik ölçü birimi olduğuna göre kadeh de bir litre kadar şarap alıyor demektir Kadeh ister topraktan ister madenden imal edilmiş

olsun mutlaka nakışlı olur içinde veya dışında içkinin
erdemiyle () alakalı beyitler yazılı bulunurmuş ki ondan içki yudumlayan
kişi aynı zamand#bradaki beyti de okuyabilsin Saki kadehini doldurduktan
sonra meclisin sultanı olan serhalka ile gözgöze gelip servise başlanması
hususunda gerekli izni almak zorundadır Elinde altın
değerinde (veya renginde) şarap dolu bir kadeh tutan saki bu haliyle sanki çiçeği
açmış bir nergis dalına benzer Mezaki öyle diyor Nergisin sagarı zerrini
durur elde müdam Sunmak ister gibi sen gözleri mestana kadeh
www.CepSitesi.Net

Ayağın Sakınarak Basma Aman Sultanım

Saki o mest bakışlı efendiden serhalkadan izin alınca meclistekilerin istiğrak
ve hayran bakışları altında dolu kadehi dudaklarına götürür Çünki Evvel saki
/ sonra baki fehvasınca ilk yudum daima onundur Bunun sebebi sunacağı içkinin
zehirli yahut uyuşturucu özelliğinin olmadığını göstermektir Saki
bilahare yerinden doğrulur ve ağır adımlarla yaygının kenarına gelip
ayakkabılarını (çedik çarık yemeni nalın vb) çıkararak ilerler
ve serhalkanın önünde diz çökerek kadehi kendisine sunar Serhalka
kadehten yalnızca bir yudum içip sakiye iade eder Kadehi alan saki yerinden
doğrulup sağ yanına bir adım ilerleyerek sıradaki konuğun önüne gelir
ve yine diz

çöküp kadehi ona sunar Ancak bu sırada elindeki kadehi hafifçe döndürmüş
(çevirmiş) olur ikinci kişi yine bir yudum içip tekrar sakiye uzatır Saki ayni
ritüeller ile kadeh boşalasıya kadar hem kendisi döner hem kadehi döndürür O
arada coşup meydana atılanlar da işin cabası Bunu Bakiden dinleyelim
isterseniz

Müheyya oldu meclis sakiya peymaneler dönsün Bu bezmi ruhbahşın şevkine
mestaneler dönsün Kadeh boşaldığı vakit üzerinde yeni
nakışlar yeni beyitler bulunan yeni bir kadeh ile meclisi suvarmaya devam
edilir Sakinin asli görevi bir kimsenin dudağının değdiği yerden bir başkasının
içki içmesine mahal bırakmayacak derecede kadehe hakim olmak
ve ona göre döndürmektir ikinci vazifesi rindleri idare etmek ve harabat

alemine bigane olanları eğitmektir Sözgelimi sarhoş olanları bir
daha halkaya almamak dayanıklı sarhoşlara dolu sunarken cıvıtanların sırası
gelince onlara yarım sunmak hatta meclisin sonlarına doğru sulananlar
olursa onlara boş kadeh uzatmak eğer adam
boş kadehe de saldırıyorsa zilzurna olduğu anlaşılıp sızması için meclisten
uzaklaştırılmasını sağlamak vs onun yetki ve sorumlulukları arasındadır
Diğer görevleri arasında da musikinin ritmine göre hareket etmek
kendisine birşey söyleyen meclis yaranına uygun nükteli
ve neşeli cevaplar vermek beyitler okumak hatta bir
köçek gibi olmasa da arada sırada oyun figürleri göstermektir Nitekim Nedimin
şu beyitinden bu anlaşılıyor

Ayağın sakınarak basma aman sultanım

Dökülen mey kırılan şişei rindan olsun

Selasei Gassalcden Sonra

Sakinin ilk üç turda sunduğu üç kadehin özel bir adı vardır Selasei gassale Yani
üç yıkayıcı Bunlar yemek borusunu yıkamış mideyi içkiye hazır hale getirmiş
olurlar Çünki içki içmek ciddiyet ister yol yordam bilmek ister

Saki selasei gassale ikramını tamamladıktan sonra mezeler kontrol edilir
ve eksilen tabak var ise ilavede bulunulur Çünki artık mecliste teklif tekellüf
kalkacak herkes eşit olacak bay u geda sultan ile kul amir ü memur resmiyetten
sıyrılıp cibilliyet dairesine gireceklerdir Artık kimin nasıl davranacağı aldığı
terbiyeye işret adabına aşinalığına yahut tabiatındaki asalete bağlıdır Selasei
gassaleden sonra meclisin ne kadar süreceği belli değildir Ondan
sonra meclisteki ağır hava gidip yerini şuh
kahkahalar hikayeler fıkralar hatıralar nükteler taklitler alır Ancak hepsinden

önemlisi mutlaka şiir okunması hatta eğer imkan var ise bir şairden o anın fotoğrafını çeken dizeler tertib etmesi istenir Eğer mecliste şair yok ise saki hale uygun beyitler okuyacak www.CepSitesi.Net

zamaneden şikayet edecek meclistekilere rindane eda ile felekten bir gün çaldıracaktır Bu arada kadehi dolandırmaya devam ile mutrib ve hanendeleri idare etmek de ona düşecektir Velhasıl burada insanları asıl sarhoş eden musiki söz ve sohbetteki esrardır içki değil Saki de o meclisin süsü ışığı ve rengidir

Mcclisi Meyden Sürün Biganeyi

Sakinamelerden derlenebilecek bilgilere bakılırsa bir meclisin adab u erkanı teşrifata vabestedir Orada herkes diz üstünde edeple oturur ve asla ayağını uzatmaz Ayakta içki içmek geleneğe

aykırıdır Çünki rindler arasında tıpkı su gibi şarap da kutsal sayılır ve hürmetine binaen ayakta içilmez Mecliste hiç kimse yanındakine dokunmaz değmez hele asla dayanmaz Giyimi görünüşü ve hareketleriyle huzuru bozmaz Herkes söz sırası kendisine geldiğinde yahut soru sorulduğunda konuşur ve başkasının sözünü kesmez Surat ekşitmek gerinmek esnemek aksırmak tükürmek vs hareketlerden kaçınılır Kadeh elde çok tutulmaz ve bekletilmez

Bütün bunlara bakılınca meclisteki insanların kendilerine hakim olamayacak derecede sarhoş

olmadıkları ortaya çıkar Mamafih padişah huzurunda imiş gibi tedirgin olmadıklarını da hemen söylemeliyiz Hoşgörünün sınırı meclisteki herkes tarafından bilinir Bezme sıklet veren ham ervah oraya ya baştan alınmaz yahut taşkınlığı görüldüğü anda kovulur Nitekim şair buyurmuş

Meclisi meyden sürün sıklet veren biganeyi

Orada herkes eşit olduğu için hareket ve konuşmalar mutedildir (ılımlıdır adalet ölçülerine sığar) ve asla ukalalık yapılmaz Humar (içkinin verdiği baş ağrısı) hoş görülür ama ağlamak ayıp sayılır Şu geçici dünyada sayılı birkaç zamanı hoş geçirmek varken üzülenler ayıplanır Mecliste üzülmek içkiye su katmak yani helale haram karıştırmak gibi görülür ve asla caiz olmaz Sakiden protokol ve sıra harici içki talebinde bulunmak ancak şiir yoluyla mümkündür Eğer Kafzade Faizi gibi

Sakisun o camı erguvanı Yok hükmüne koyalım cihanı diyemiyorsa bir kimsenin sakiden içki talep etmesi ayıp sayılır

Hamiş Harabat alemindeki eski meclislerin bunca nezaket ve nezahetinin sırrı herhalde aynı kadehten içiliyor olmasıdır Çünki kalabalık bir mecliste kadeh baştan sona dolaşasıya kadar epey bir zaman geçer ve ikram edilen içki asla sarhoş olacak dereceyi bulmaz bulsa da zannımızcaedeb dairesinde içmenin ne olduğu öğrenilmiş olur Eski kültürümüzün topluma yayılmış en önemli didaktik eserleri olan nasihatname ve siyasetnamelerin hemen hepsinde içki içme adabıyla ilgili bahisler pasajlar ve bölümler mevcuttur Bunlarda da içkinin sarhoşluk sınırına geldiği noktada kesilmesi gerektiği yazılıdır Bektaşi tekkelerinde ibadet vecdiyle içilen içkinin de bu sınırda tutulduğu bilinmektedir Bütün bunlar yanyana konulduğunda Osmanlının içkideki ölçüsünün sarhoşluk sınırı olduğu anlaşılıyor

Biline ve iktiza ediyorsa böylece amel oluna Hamişin sonu

İşretine Kazası

Konumuza dönelim Bezmin mevsimi geçip de içkinin tadı damaklarda kalınca rindlerin ve ayyaşların en gözde mekanlarının koltuk meyhaneleri olacağı şüphesizdir Kış günlerinin uzun www.CepSitesi.Net

gecelerinde hele de sokağa çıkmanın yasak olduğu o devirlerde meyhanedeki küp dibinde sabahlamak ihtimal ki baharda kazaya kalan işretleri eda etmek gibi algılanıyordu Meyhane meclisinde yaygılar yerine çepeçevre peykeler serhalka yerine meyhaneci (piri mugan) saki yerine muğbeçe ratlı giran yerine de el altında şelf servis kullanılan kadeh veya maşrapa bülbül sesleri yerine kuru gü

rültü sohbet yerine muhaverei tebabüliye (Babil Kulesi yapılırken insanlar şirk koşmaya başlayınca Allah onların dillerini değiştirmiş ve birbirlerini anlayamaz duruma getirmiş Böylece kule yapımında çalışan binlerce insan hiç durmadan konuşur ama hiç kimse diğerinin ne dediğini

anlamazmış Eskilerin muhaverei tebabüliye dedikleri bu hal bizde Her kafadan bir ses çıkması ile ölçülür) nezaket ve nezahet yerine de kavga çıkarıp yatağan sıyırmalar vardır Üstüne üstlük arada sırada ases ve zabtiyelerin de baskın verip şarap dolu kabakları ayyaşların başında paralamaları (kabak başında patlamak) yok mu

Evet meyhane bezminde de feyiz vardır ama o feyz küp dibinde küfelik olup yerlerde sızarak şarap artıkları kusmuklar arasında horlamakla nasıl kazanılabilir Her zaman Fehim gibi feyiz kapılarını hikmetle açan bir serhalka bulunmaz ya

Bak Fehime deri feyzi nice meftuh etti Künci meyhanede serhalkai mestan olarak

Velhasıl meyhanelerdeki içkili eğlenceler zannımızca bezmin hasretiyle yapılan sahte anma geceleri yahut ihtifallerden öte gidememiştir ve dahi gidemeyecektir

İlahf Şarap Neşvesi

Edebiyatımızda bezmin de ve den hallerini anlatan pek çok sakinameler mevcuttur Bunlardan bazısı mutasavvıfane olup ömründe içkinin rengini dahi bilmeyen Ashab numunesi insanlar tarafından yazılmışlardır Nakşilerin şeyhe vekalet eden dervişe serhalka demeleri Bektaşilerin de onu ayakçı (ayak = kadeh) diye anmalarından başlayarak tekkeyi meyhane kadehi aşıkm kalbi İlahi aşkı şarap şeyhi saki veya piri mugan ve ilahi yakınlıktaki lezzeti de topyekun bezm olarak değerlendiren bir mecaz ve istiareler dünyasında sakinameler de elbette meşrebe göre yelpaze değiştirecektir Mamafih bu eserlerde gerçek ne kadar mecaz ne kadardır anlamak hayli zordur özellikle gerçek şarabı anlatan rindin dizeleri arasında öyle ikircikli ve riyakar ifadeler yer alır şaraptan sakiden meyden mahbubdan öyle şuh ifadelerle bahsedilir ki tam adamın zındıklığına hükmedeceğiniz zamanda bir açık kapı bırakılıp şarap hakkında mesela

Ey şenii hidayeti İlahi Gümrahların delili rahı

denilivermesi bütün heyecanınızı yatıştırıp bütün mazoşist ve fetişist duygularınızla saldıracağınız şairi elinizden kaçırıp gider Yolunu kaybetmişlere yol gösteren bir ilahi hidayet mumuna karşı artık damağınızı buruklaştıran şarabı yahut meyhaneyi nasıl savunacaksınız Bereket versin tasavvufi sakinameleri anlamak daha işin başında bir tavır konulup her dizenin mistik pencereden görülmesi gerektiği vurgulandığı için daha kolaydır Eğer birisi çıkıp Ayninin şu yaptığı gibi hakikat ile mecazı bir arada gösterip seçimi okuyucuya bırakırsa vay halimize Hakikatle mecazı cem olunmaz Bunun ikisi bir yerde bulunmaz

www.CepSitesi.Net

İkisinden birin nuş etmeyen kes Eşek oğlu eşektir sohbeti kes

Cem olmak bir araya gelmek nuş etmek içmek kes de kişi demektir Gerisini varın siz yorumlayıp tercihinizi ona göre yapın

Edirnede Bir Ayinei İskender

Giribançak iken meclisde yarün sinesin gördük Felekde biz dahi Iskenderün ayinesin gördük

Mezaki

() Ve dahi tevarihde mesturdur ki kaçan Edrenus bu kalayı bina eylemeli oldu Bir veziri var idi Adına Arkası Hakim dirlerdi Kamili vücud idi Ol hakim eytdi

Ya meliküzzamanBu üç sudan ki bu şehrde akar kamusından Tunca suyı içmek makbuldür () Kalayı bu su üzerine bina idelüm didi

Pes Melik Edrenus vezirin tedbiri ile bu hisarı bina eyledi Resmini çarkuşe kıldı Ve her canibinde ikişer burç eyledi ve her kuşesinde müdevver birer burç kodılar () Ve dahi burç mabeyninde onbeşer beden vaz eylediler onbeş derece add idüp Ve sekiz yirden kapu kodılar ve içine azim dört kilisa bünyad eylediler

() Merhum ve mağfur Gazi Hünkar Edrineyi feth itdükde Yıldırım Han hazretleri köprüsünün öte başında olan şehir ki ana ayine şehri dirlerdi anda bir

kilisayı camii şerifve imareti latifbina etdiler Ve dahi Osmaniyandan Kalai iskenderiyyeyi feth itdüklerinde Ayinei Cihannümayı alup getürüp

Hafız Muhammed SaidütTabinin öğrencisi esseyyid Ali Sabri risalesinin sonunda böyle diyor Bahsettiği Ayinei Cihannüma
ise ünlü Iskenderi Zülkarneynin2 yine kendisi kadar ünlü olan aynasından (Ayinei iskender) gayrisi değildir

Raviyanı ahbar ve nakilanı asar şu guna rivayet ve ol şivede hikayet ederler ki vakt ü zamanında Iskenderi Zülkarneyn askerlerini peşine takıp
Hind kapılarına dayandığında Mihrace Kayd ona dört
kıymetli hediye göndererek barış ve eman diler Bu hediyeler dünya güzeli bir bakire hiç boşalmayan tılsımlı bir kadeh her şeyi bilen bir filozof ve nihayet bir aynadan ibarettir Bazılar derler ki ol ayinenin yedi dilimi var idi ve top
gibi yuvarlaktı Halk ona Çin aynası demişti Ki anı felek mihri ayin diben
Veli halk Ayinei Çin diben

Yaruk her yüzi çihre körgüzgü dik Dimey bir yüzi Üreru gözgü difc3

Hatta belki düz idi illa her iki yüzü de gösterirdi O kadar ki
arka yüzüne yalancılar baktığı zaman görüntü vermez sarhoşlar baktığı zaman da onları bozuk şekille yansıtırmış

1 bk Ali Sabri Tarihi Edrine Hikayeti Beşir Çelebi s 1314 (tıpkıbasım ts)

2 Tarihte birkaç iskender vardır Bunlardan Zülkarneyn lakabıyla anılan ve gerek fetihleri gerek www.CepSitesi.Net

iktidarları gerekse ele geçirdikleri coğrafya itibariyle birbirlerine en ziyade benzeyenler aynı zamanda bir peygamber olduğuna inanılan İskender ile batılı tarihçilerin Büyük lakabıyla andıkları iskenderdir (Alexander the great) Her ikisi de islam kaynaklarında Zülkarneyn lakabıyla anılmış olup hayatları çok zaman birbirine karıştırılmıştır Bu konuda geniş bir araştırmamız için bk iskender mi Zülkarneyn mi Journal of Turkish Studies (=Türklük Bilgisi Araştırması) Vol14

Washington DC 1990 s 387403 Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi C XXVI s 117 146 1986 1993

(istanbul 1993)

3 bk Levend A Sırrı Ali Şir Nevai c III Hamse (Seddi Iskenderi) Ankara 1967 s 492

Eğer sözi çindür körinür yüzi Körünmezyiizi boka yalgan sözi

Birev meyga tapıp flrudesttik Iyan kılgu dik bolsa bedmestlik

Körinür yüzi gözgü içre bozuk Uzun yohsa kıska kiçikya ulukA

Böylece iskender kimin yalan söylediğini yahut kimin bedmest iken konuştuğunu bu ayna sayesinde anlayabilirmiş

Yedi dilimli aynanın billur bir kadeh olduğunu söyleyenler onu Cemin her bir dilimi ayrı bir madenden süzülerek yapılmış efsanevi Camı Cihannüması (Camı Kitinüma) ile karıştırıp her bir dilimine bakılınca dünyanın başka bir

diyarının (yedi iklimin) seyredilebildiğini ve orada olup bitenlerin ıyan olduğunu anlatırlar ki insanların mestliklerinden ve o mestlikteki vehimlerinden hülyalarından kinayedir

Kudemayı şekergüftarın bazıları da derler ki Ayinei iskender aslen ne bir kadeh ne de ele avuca sığar bir aynadır O bir kürrei cesimdir ki iskenderiye Feneri nam dünyanın yedi harikasından biri addolunan şeddadi binanın tepesinde bulunurdu Efsaneye göre Iskenderi Kebir Mısıra vardığında sahilde bir şehir kurmak murad eyledi Ol şehir halen mevcud olan iskenderiye şehridir ki iskenderin kurduğu 16 ayrı iskenderiyenin en muahhar ama en muazzamıdır Şehrin çok güzel olduğunu gören hakimlerden Belinas Hermis ve Valinas ki Aristonun talebeleri olmakla övünürlermiş hem şehrin alameti ve hem de hırzı (koruyucu tılsımı) olmak üzere kafa kafaya verip büyükçe bir küreden oluşan bir ayna yapmışlar ve onu Aristonun gösterdiği yüksek bir tepenin sırtında inşa ettirilen bir sütunun üzerine koymuşlar Nitekim Nedim buyuruyor Cila vermiş ise Ayinei İskendere Ristd Benüm sen saykalı ayinei reyi savabımsın 4 Levend ae s 492

Ayna tılsımını aşikar etmiş ve güya şehre gelen gemileri henüz bir aylık () yolda iken gösterebilirmiş Hatta gelenin düşman gemisi olduğu anlaşılırsa bu aynadan güneş ışığı yansıtılarak gemi ateşe verilebilirmiş İşte bu sözümüzün aslı

Bünyadkerdeni iskender Iskenderiyyera

(iskenderin Iskenderiyyeyi kurması)

www.CepSitesi.Net

Gül nesiminden hevası hubrak Azyir ol Mısrun diyarından uzak

Urdı usturlabıla bünyadını Kod(ı)anun iskenderiyye adını

Olmenarüstindedüzditigray Cam kim dirler ana KMnümay

Her yancıdan leşker oldukda revan Olurıd(ı)ol camdan aksi ayan

Çün müretteb oldı ol biruh cism Şeh menar üstind(e)anı kıldı tılısm

Ol yana dönerdi ol suret meğer Bu şehr(e)olurıdı andan hazer 5

imdi biz de deriz ki Dünyanın yedi harikasından biri sayılan iskenderiye Feneri ile bu ayna hakkında uydurulan efsaneler arasında sıkı bir münasebet vardır Faros adlı bu fener limanı ve şehri aydınlatır çok uzaklardaki gemilere de yol gösterirmiş Fenerin XIII asırda henüz mevcudiyetini koruduğu iddia edilmektedir Aynaların eskiden bilinmeyen şeyleri öğrenmek için sihir ve büyücülükte kullanılması bu fenerin de yapıldığı çağda (M Ö III yy) çok ileri bir teknik eseri olarak ortaya çıkışı hakkında birçok efsaneler türemesine neden olmuş olabilir Her ne hal ise bir gece bu aynayı bekçileri çalıvermişler Hatta bununla da kalmayıp bir daha ele geçmesin diye

5 bk Ünver İsmail Ahmedi İskendername tncelemetıpkıbasim Ankara 1983 V 38a

6 bk Pala iskender Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü Ankara 1990 s 62

denize atmışlar Artık onu denizden çıkarıp mı
Edirneye getirmişler yoksa yerinden söküp şan
olsun diye mi bilmiyoruz hikayenin gerisini Beşir Çelebiden dinleyelim

() Ve dahi Osmaniyandan Kalai Iskenderiyyeyi feth itdüklerinde Ayinei Cihannümayı alup getürüp Edrinede bürci frengide vaz itmişlerdi
Hakka ne ibretnümayı alem yadigarı Zülkarneyni cihan idi Bir zaman
kalada turdu İttifak Frengistandan iki haramzade frenk ayinenin tedbirinde
oldılar Ahirülemr gicefursat bulup amudmı yıkup ayineyi alup Frengistana azm
itdüler Ardınca adem gidüp melunlarun ardından Gelibolıda irüp
hınzırlar gemiye girüp gitmek üzere iken ahz olundıklarında zalim kafir
ayineyi getürüp deryaya atdılar Talğıçlar getürüp her ne kadar talep
itdülar bulmadılar ele girmedi Melunları helak itdükden sonra berü canibe avdet idüp ayinenün amudmı burcdan
aşağa düşürdükde iki pare olmış idi Sonra Yıldırım hazretleri ol pareleri havlıca sipaha bağışlayup ol dahi mescidinün kopuşunun iki
tarafına vaz eyledi Yeşil cevher mesabesinde direklerdür7

Acaba Gelibolu sahillerine modern dalgıçları sevketmiş olsak Ayinei iskenderi yeniden bulur muyuz dersiniz

Hani Hace Nasruddin Ya tutarsa demiş ya

Hamiş

Şark edebiyatlarında bütün bu efsaneleriyle sık sık ele

www.CepSitesi.Net

alman Ayinei iskender tasavvufta da kamil insanın Allahtan gayrı şeylerden (masiva) arınmış

kalbini ifade eder Bu kalbe ancak hakikatler aksedecektir Ancak sevgilinin parlak yüzü Ayinei iskender olarak sık sık gündeme getirilmiştir Aşağıdaki beyitler iskenderin aynasından devşirilen ilhamlarla yazılmıştır

Bir ayineyle İskender nice benzer sana cana Senin her baktığın mirat olur Alemnüma cana Şeyhülislam Yahya 7 bk Ali Sabri ae s 1415

Böyle cevher var elimde neyleyim dünyayı ben Başına çalsın felek Ayinei İskenderi Nefi

Cam lalündür senün ayine ruyı enverün Adı var Camı Cem ü Ayinei Iskenderün

Baki

AŞKIN DİLİNDEN

aşkın e hali

Cana meylin var ise hükm eyle teslim eyleyem Şah sensin ben senin bir bendei fermanmam Fuzuli

Sanat HUsni Talilden İbarettir

Zeliha o hale gelmişti ki çörekotundan ödağacına kadar herşeyin adı Yusuftu onun için Yusufun adını başka adlara gizlemişti mahremlerine bu sırrı söylemişti Mum ateşte yumuşadı dese Sevgili bize alıştı yüz verdi demiş olurdu Bakın ay doğdu dese Söğüt ağacı yeşerdi dese () Başım ağrıyor dese Başımın ağrısı geçti iyiyim dese hep ayrı manaları vardı bu sözlerin Birini övse onu överdi birinden şikayet etse onun ayrılığını söylemiş olurdu Yüzbinlerce şeyin adını ansa maksadı da Yusuftu onun dileği de

Mevlana Mesnevi c W beyit 40324044

Nefi üstadımız

Güzelsüz olmazuz amma oluruz etsiiz ekmeksüz

buyurmuş Bir an buradaki güzelin salt güzelliği temsil ettiği düşününüz bütün bir Osmanlı medeniyetinin hayata ve eşyaya bakış felsefesini anlamış olursunuz Çünki o baştan sona gönülde tecelli eden bir güzellikler manzumesinin kaynağından akıp gelmiştir

Sanat baştan sona bir hüsni talilden ibarettir Bütün sanat şubeleri hüsni talilden ilham alarak kendi kuramlarını geliştirebilirler Varlık aleminde yüz gösteren her söz her renk her ses ve her şekil aslında bir gerçek olmaktan öte gerçek bir güzelliğin taklitleridir Onun içindir ki ruhlarında www.CepSitesi.Net

daima gizli bir hüsni talil özlemi çağıldar

Hüsni talil vakıanın gerçek nedenini değiştirip ona düşünce bazında güzel bir sebep bulmaktır Bu bir vakanın hayali ve gerçek nedenden daha güzel bir nedenle oluyormuş gibi sunulmasıdır Böylece muhatabın heyecanı arttırılır ve sanatm daha iyi algılanması yahut daha derinde iz bırakması sağlanmış olur işte Osmanlı çağları için sözünü ettiğimiz sanat ve estetik felsefesi burada düğümlenir Bu aslında biraz da islam milletlerinin ortak özelliği olarak bütün şarkı kaplamış bir rafine duygudur

Şarkta akıl ile gönül daima mücadele halindedir Bu bakımdan ilim ile tasavvuf medrese ile tekke asırlarca çatışıp durmuşlardır Batı mihvere aklı yerleştirdiği ve gönle fazla iltifat etmediği için akli ilimlerde fevkalade terakki kaydetmiştir Çünki onun bakış açısında ruh ve gönül endişesi yoktur O vakıayı yalnızca illiyet (nedensellik) açısından inceler ve değerlendirir Halbuki şark aynı vakıanın arkasında bir hüsni talil (güzel sebebe bağlama) yani bir ruh arar Ay tutulması batılı için karanlıkta geçen bir süreden ibarettir Ancak doğulu bununla sevgilinin yüzünün görünmez olduğu sonucunu çıkarmaya hazırdır Yani birincisi vakıanın bilimsel yönüyle alakalıdır (akıl) ancak diğeri onu gönlüyle okumaktadır

Mezarlıklara servi dikmek her yerde görülebilir Bunun akıl ile bilinen nedeni servinin dezenfektan özelliği yani ölü kokusunu alıyor olmasıdır Ancak şark bu gerçek sebebin arkasında kendisine apayrı bir dünya kurar ve servinin Vahdeti temsil etmesinden başlayarak rüzgarda sarınırken Huuu diye zikretmesine varasıya kadar pek çok ayrıntı ile vakaya ruh verir1 Şark kabristanlarının servilerle donatıl

1 Atalarımızın inanışına göre serviler rüzgarda salımrken Huu diye ses çıkarırlar ve bu ses dervişlerin Allahı zikrederken söyledikleri Hu (O) ile aynıdır Dolayısıyla servi ağacı her Huu deyişte dibinde medfun bulunan kişinin bir günahının döküldüğüne inanılır

masının
ardında biraz da hüsni talil felsefesi yatar Yoksa onlar servinin yaz kış yeşil kalar
çevreyi güzelleştirdiğini yahut ölü kokusunu giderdiğim fazla önemsemezler
Bilirler ki bu özellikler servide zateryılması gereken özelliklerdir ve bunun için
akıl yormak zaiddir Gönül sahibi olmak ise servinin verasmda gizlenen o derin
kültür atlasını okuyabilmektir Evliya Çelebi yazar Selimiye Camiinde teravih
namazlarında saflar arasına gül konulurmuş Aklı ön planda tutan Batılı bakış
açısı bunu camideki cemaat kesafetinden bozulan havanın yahut ayakla basılan
zeminde bulunması muhtemel kötü kokunun giderilmesi gibi basit bir sebeple
(illiyet) izah edecek ama gönlü ön planda tutan Osmanlı insanı buna gül kokulu
Muhammedden onun Bana dünyadan üç şey sevdirildi güzel koku diye başlayan
hadisi şerifine varasıya kadar pek çok güzel sebep (hüsni talil) bulabilecektir

Güzel sanatların yorumlanması noktasında hemen bütün sanatçıların
bilerek yahut bilmeyerek hüsni talil içinde kaldıklarını söylemek
mümkündür Bir mimar taş ile kumu terkib ederken elbette estetik kaygular
içerisinde olacak bir ressam renklere ton verirken varlığının en mütenasip
gözüyle bakacak bir bestekar notaları dizerken gönlünün derinliklerinden gelen
ahenge kulak verecektir Keza şair de kelimelerin zahiri seslerine öyle bir
mana yükleyecektir ki laf söze söz kelama dönecektir Bütün bunlarda sanatın
özünü oluşturan felsefe görüneni ve bilineni görünmeyen ve bilinmeyen ile izah
etme düşüncesidir Zaten var olanı basmakalıp biçimde ifade www.CepSitesi.Net

etmenin neresi sanat olabilir ve bu durumda sıradan insanların sanatçıdan
ne farkları kalır ki Oysa sanatçı sanatının malzemesi ne olursa olsun eşyanın
herkes tarafından görülemeyen cephesini gören ve onu yansıtan insandır

Fuzuli

Beni candan usandırdı cefadan yar usanmaz mı Felekler yandı anımdan
muradım şemi yanmazmı Beni canımdan usandırdığı halde asla
cefadan usanmayan o sevgili için eylediğim ateşli ahlar

yüzünden gökyüzünde felekler yandığı halde acaba muradımın mumu

hala yanmayacak mı buyurmuş Şiir olarak bu iki dizenin görünen manası insanı hayrette bırakıyor Ancak bir de hüsni talil cephesi keşfedildiğinde dimağların sarhoş olmaması mümkün değil Şiirin hüsni talil faslında o koca aşık Ayrılık acısıyla öyle ateşli ahlar eyledim ki ağzımdan çıkan ah dumanları gökyüzüne doğru yükselirken içinde hala kıvılcımlar var idi İşte o kıvılcımlar göklerin doruklarına ulaştığında orada güneşi ayı ve yıldızlan yaktı (burada yanmak eyleminin parlamak anlamı da hatırlanmalıdır Işığı yak gibi) Eğer şimdi gökyüzünde güneş ay ve yıldızlar sıra ile yanıp duruyorlarsa bunun sebebi benim o ateşli ahiarımdır diyerek hüsni talil yoluyla neredeyse kendi aşkı yüzünden dünyanın karanlıkta kalayazdığını vurgulamaktadır ki şarkın hüsni talil anlayışı da zaten bu noktada sanata dönüşür Yani eşyanın akıl ile izah edilen kısmının ardında bir gönül izahına muhtaç olması

Sanat bir hüsni talilden ibarettir ve şark hayatı da hüsni talil ile izah etmeye hazırdır Divanı Hüsnden Bir Beyit

Fatihin vezirlerinden olan Ahmet Paşa XV asırda Türkçeye kıvamını veren dönemin en usta şairidir Şeyhi ile Necati Bey arasında iran klasik şiirine Türkçe şallardan nadide kıyafetler biçen odur Gerçi Ahmedem kim okunur namım ile namei aşk dizesi onu anlatmaya yeter de artar bile ancak biz bu dizeyi tavzih babında onun bir beyti üzerinde durmak istiyoruz Şöyle Defteri hüsnün yazan hattın latif ü ter yazar Yüzüne yüz vech ile mihr ü mehi çaker yazar Zahirde demek olur ki (Ey sevgili) Güzelliğinin defterini resmeden (ilahi nakkaş) senin yanağındaki ayva tüylerini o kadar güzel ve ter ü taze çizmiş ki (bunca güzellik ile) yüzüne ay ile güneş kul yazılmak için yüz bakımdan can atarlar

Paşa beyitte yazmak kelimesini üç ayrı yerde ve üç ayrı anlam ile kullanmıştır Beyti günümüz nesir diline aktarırken ilk yazmak fiilinin (yazan) resmetmek ikincisinin (yazar) nakış ve süs ile donatmak üçüncüsünün (yazar) ise kaydetmek anlamlarını kullandık Bunlardan ilkini resmetmek değil de yazmak manasına alırsak gözümüzün önüne Kudret kaleminin sevgilinin güzelliklerini

anlatmak üzere sayfalarını yazdığı defter gelir Bu defterin her sayfası onun ayrı bir güzelliğini yahut güzelliğinin ayrı bir yönünü anlatmaktadır Ne var ki şair sıra hatlarının (ayva tüyleri) anlatıldığı sayfaya gelince artık bu güzellik karşısında dayanamaz olur Zaten bu güzelliğe dayanmak da ancak mucize ya keramet ister Çünki o hatlar hem latif (yumuşak güzel ve nazik ki bunlar sevgilinin yanağında bulunan özelliklerdir) ve hem de terdir (taze turfanda ki bu da sevgilinin gençliğine işarettir) Besbelli ki şairin bahsettiği sevgili gül yanaklı nazik bir taze cüvan www.CepSitesi.Net

imiş

Hat ayva tüyü demektir Dudağın etrafından yanağa doğru yayılan ince tüylerdir (şeftalinin üzerindeki tüyler gibi) Genç kızların yanaklarında gençlik alameti olarak bulunur Ancak kelimenin daha yaygın anlamı bildiğimiz yazıyı karşılar ki buradan yola çıkarak çizgi el yazısı mektup ferman gibi anlamlara da gelir Ahmet Paşa bu kelimeyi tevriyeli kullanmaktadır ki daha sonraki asırlarda it hat denildiği vakit her iki anlamının da kastedilmesi klasik r şiirin harcıalem mazmunlarından biri olarak karşımıza çıf kaçaktır Nedimin

Hattın nazarı aşıka elbette girandır

Kıldan ağar ey şuh terazuyı mahabbet

Ey fettan sevgili Ayva tüylerin çıkınca kıymetin arttı da aşıklarının bakışları değerlendi Elbette böyle olacak çünki mahabbet terazisi denilen şey o kadar hassastır ki bir kıl bile onu ağdırmaya yeter

dediği hat işte bu cinsten olup aynı zamanda sevgiliye aşıkların nazarı değmesin diye yazdırılmış

muskayı da karşılar Hatt sanatı aklamı sitte denilen altı çeşit yazı kabul eder Muhakkak reyhani sülüs nesih tevki ve rika Bunlar gerek ebatları gerekse şekil ve kıvrımları yönünden birbirlerinden farklı stiller olup küçük yazılmış hürde yazılara gubar veya gubari denildiği malumdur Nitekim yine Paşanın ünlü Güneş Kasidesinde geçen

Okudum hattın lebinde kim gubarı müşg ile Çeşmei can üzre yazmış surei Kevser güneş

beyitinde hat (ayva tüyleri) ile gubari yazının yanyana getirildiğini görmekteyiz Gubar toz demek olup özellikle nesihin gubari tarzı pek güzel ve narin durur Küçüklüğü dolayısıyla toz zerreciklerine benzetilen gubari yazı ile sevgilinin ayva tüyleri arasında paralellikler mevcuttur Birisi sayfada diğeri de yanakta adeta bir toz bulutu gibi görünürler ikisi de küçüklükten neredeyse görünmez haldedirler Sık karmaşık öbek öbektirler Ama hepsinden önemlisi muhatap için pek derin manalar ifade ederler anlamlıdırlar vs

İmdi hat ve gubar kelimelerinin yazmak eylemi ile devreye girmesinden sonra Ahmed Paşanın yukarıdaki beyti Ey sevgili Senin güzellik defterini yazan kişi sendeki güzelliğe paralel olarak defterdeki hattı o kadar latif (güzel) ve ter (yepyeni bir üslupla) yazar ki demek olur ki doğrusu şair beyitine bambaşka bir anlam vermekle adeta sözün icaz mertebesine yaklaşmıştır Eh Bir Divan şairinin ömrü boyunca yapmak istediği şey de zaten bu değil midir

Beyitin ikinci dizesinde güneş ve ayın yüz ayrı sebep ile sevgiliye kul köle olabilecekleri ön planda tutulmakla beraber şair kelimelerle oynayarak dizeye başka anlamlar da yüklemektedir Sözgelimi Yüzüne yüz vech ile ibaresindeki Yüzüne kelimesinden

a Sevgilinin yüzüne

b Defterin yüzüne (kabına)

www.CepSitesi.Net

c Defter sayfalarının yüz adedine

d Yüzü suyu hürmetine

anlamlarını çıkarmak mümkündür ilk anlamda ay ile güneş sevgilinin yüzüne kul yazılmış

olacaklardır ikinci anlamda sevgilinin güzelliğini anlatan defterin kapağına farzı muhal Bu defterde anlatılan güzele ay ile güneş kul olarak tahsis olunmuştur gibi bir ifade kondurulacaktır Üçüncü anlamda ise defterdeki sayfalardan yüz tanesinin her birinde ayrı bir sebep gösterilerek

ay ile güneşin neden ona kul köle olması gerektiği izah olunacaktır Böylece yüz ayrı sebep yüz ayrı sayfayı doldurmuş olacaktır Bu durumda varın siz sevgilinin güzellik kitabının kaç binlerce sayfadan oluştuğunu tahmine çalışınız Öyle ya yalnızca güneş ve ay için yüz sayfa ayrılan bu defterin kullar bölümünde binlerce aşık ve rakib adı gerekçelerle anılacaktır iyi de bu defter kul listesi değil güzellik anlatımıdır Beyitin sonundaki yazar kelimesi bu durumda çetele tutmak listelemek anlamına da gelecektir

Yüzüne kelimesinin son anlamında Hz Peygamber mazmununu görmekteyiz Kainat Onun yüzü suyu hürmetine yaratıldığı ve Allah Taala da Levlakelevlak lema halaktü1eflak (Sen olmasaydın sen olmasaydın ya Muhammed kainatı yaratmazdım buyurduğuna göre güneş ve ayın uğrunda kulköle olduğu yegane varlık o Efendiler Efendisi olacaktır Üstelik ay ve güneş hakikatte de Onun emrine musahhar kılınmış yani

kul olmuşlardı Bilindiği gibi Hz ü Peygamberin parmağının bir işaretiyle ay ortadan iki par çaya ayrılmıştı (şakkulkamer) Bir kerresinde de Hz Peyf gamber damadı Alinin dizine başını koyup uyumuş Hz Ali de onu uyandırmamak için namaz vaktini geçirmişti Hz Peygamber uyandığı vakit durumu öğrenip dua ederek güneşi geri döndürmüştü Ezcümle hem ay hem de güneş Efendimize kul yazılmışlardı Burada yazılmak kelimesinin yere serpilmek yani bir emre secde edercesine itaat ile boyun eğmek anlamı devreye girmektedir ki güneş ve ay Hz Peygamberin emrine kul misali yazılmış olsunlar

Beyitte geçen çaker kelimesini kul ve köle olarak karşıladık Osmanlı devrinde de çaker yerine bu anlamlar kullanılır idi

Kul yabancı ülkelerden tutsak olarak getirilen ve alınıp satılabilen kişidir Buna karavaş ve köle de denir Ancak Osmanlı tarihinde kul deyince önceleri devşirme olarak getirildiklerinden olsa gerek hemen yeniçeri akla gelir Kul kethüdası (Yeniçerilerin kurmay başkanı) kul kardeşi (Yenicerilere yardımcı olmak üzere hariçten ocağa alman asker) kulluk (karakol) kuUukçu (karakol zabiti) kulluk katibi (kul kethüdasının kulluk tevcihinin kayıtlarını tutan kişi) kuloğlu (ocağa alınan yeniçeri çoctiklan) gibi kelimelerde hep kul karşılığı Yeniçerileri görürüz İmdi kul (çaker) ile yazmak eylemini yanyana getirince hemen aklımıza Yeniçeri teşkilatındaki defter usulü gelir Zaten şair de defter kelimesini beyitin en başında söylemişti Bu durumda eski çakerlerin birer deftere kaydedilerek ülkeye getirildiklerini hatırlamak lazımdır ister yeniçeri ocağına ister esir pazarına getirilsin Osmanlı sınırlarından giren herkes bir deftere mutlaka kaydedilmiştir Bilahare bunlar satılıp yer ve sahip değiştirdiklerinde kime ve kaç paraya satıldıkları Ocağa kaydolunurlarsa hangi ortada (bölük) kimin sorumluluğuna verildikleri isimlerinin karşılarına yazılarak tutulan defterlere kaydolunurlar ve müteakip yıllarda yine bu kütükten takip edilebilirlerdi Çakerlerin durumlarını beyan ve izah için isimleri karşısına bir de şerh düşülür ve nereden nasıl hangi sebeple çaker olduğu ayrıca kime ve kaç paraya satıldığı yani www.CepSitesi.Net

şairin beyitteki ifadesiyle (hangi) vech ile kul olduğunun kaydı tutulur

Bütün bunlardan sonra beyitin bir başka anlamı daha karşımıza çıkmaktadır ki burada Ahmet Paşa kul defterinde ay ile güneşin
karşılarına yüzlerce sebep yazılarak sevgiliye çaker verildiklerinin
kayıtlı bulunduğunu söylemektedir

Bir beyitte bunca mana ve bu denli zengin çağrışımlar karşısında parmak ısırarak Canma rahmet deyip topuk selamı vermekten gayrı ne gelir elimizden1

1 Bu beyit kadar bol çağrışımlı bir kıtayı da Evliya Çelebi kaydeder Şirazlı bir Türk sipahisinin savaş karargahında seher vakti atını tımarlarken
bayatı makamında okuduğu o mani şöyle Baba kitab ile sen Ohı ki ta bileşen
Bunda bir iş et galan Sinde yatabilesen

Çelebi sipahinin savaşın seyrini değiştirecek bir iş ederek şehid
olduğunu yazıyor (Seyahatname TS Müzesi Ktp Bağdat Bl nr 305 v 99b) Bu manide de tıpkı Paşanın beyti gibi kelimelerin ve hecelerin birden
ziyade anlamları ve üstelik cinas ile zenginleştirilmiş ahengi görüyoruz Şimdi başa dönelim ve Paşanın böyle bir güzel ve güzellik
karşısında aşkın hangi çeşidine kul köle olduğunun altını çizelim

Ahmet Paşa kendi çağına kadar şiirle uğraşan Türk şairlerinin hepsinden daha müstesna bir güzeli tanımlamış ve kendi tanımladığı güzelliğe aşık olarak da klasik şiirin servi boylu gül yanaklı hilal kaşlı dilberine renk hediye etmiştir Anadolu ülkesinde şiire ilk tadını veren üç kişiden biri olarak (diğer ikisi Şeyhi ve Necati) onun aşk ve hüsn defterini divan haline koyduğu da söylenebilir Hakkında Bir ömür boyu yalnızca aşk için var olmuş aşk için yazmış ve aşk için yaşamıştır dersek asla mübalağa etmiş olmayız

Aradan kaç yüzyıl geçti Ve eğer duymak görmek istersek
Sarayburnundan Halice Boğaziçinden Marmaraya uzanan mehtabın
gümüş servileri altındaki yakamozlar hala onun aşka dair o kadim mısralarını
söyleyerek şevk ile raksedip durmaktalar Hani bir vakit de Molla Cami onun
şiirini duymuş ve coşkusundan ayağa kalkıp semaa başlamıştı ya2 işte öyle bir
şey

Şiirin paşasına rahmet dileyerek

Habibim Faslı GOldür Bu

Kuzulunu doğması nasıl beklenirse o ülkede

Güllerin açması da öyle beklenir gün dogmadan önce

Bahar yağmurları böyle güllere gebe

İner gökyüzünden bahçelere

Nişanlarda gül şerbeti içilir

www.CepSitesi.Net

Hastalara gül şurubundan ilaç

Gül bir yeni yıl gibi

2 Riyazi (15721644) Riyazuşşuara adlı ünlü tezkiresinde
şu yolda cümlelerle anlatır (••) Hüseyin Baykaranın Baykara Meclisi denilen ünlü eğlenceli toplantılarından birinde Orta Asya şairi Ali Şir Nevai Horasan şairlerini övüyormuş Orada bulunan Molla Cami Rum (Anadolu) şairlerinin yaratılıştan büyük kabiliyet taşıdıklarını söylemiş Meğer bir köşede derviş kılıklı birisi oturmuş

onları dinliyormuş Söze karışmak istediğinde
ona nereden geldiğini sormuşlar ilkin Anadoludan

demiş adam Öyleyse bir şiir oku ki Anadolu kokusu taşıyor olsun buyurmuşlar Derviş Ahmed Paşanın şu beyitinden başlamış

Çin zülfün müsge benzettim Hatasın bilmedim Key perişan söyledim
bu yüz karasın bilmedim Şiiri duyan Molla Cami kendi sözlerini haklı çıkaran bu dizeler karşısında coşmuş yerinden kalkarak raks urmaya başlamış

Size bir mutluluk haberi gibi

Gül gelecek

Kıyamet demek gülün gen gelişi demek

Gül peygamber muştusu peygamber sesi

Sezai Karakoç (Gül Muştusundan)

Klasik Türk şiiri üe ilgilenip de güle gönül

se güle dai her „ yeni zır olmalıdır ha

Buydan hoş rengden paldzedir nazille tenin Beslemiş
koynunda güya kim güli rana seni diyen Nedimi zarın gül sevgilisinden aşkı
Peygamberi ile içini döken Fuzulinin dikenleri sulayıp duran
bahçevana Bre beyhude emektir demeye gelen şu

Suya versin bağban gülzarı zahmet çekmesün Bir gül açılmaz yüzün
teg verse bin gülzara su tenbihine kadar her yakadan gül tasvirleri teşbihleri
telmihleri mecazları kafileberkafile kervanbekervan şiir vadisine çekilir gelirler

Hele onun vefalı aşıkı bülbül ile aralarındaki yığın yığın sevdadan daima yeni
ilhamlar ve yeni maceralar okumak dinlemek duymak yok mu işte onlar insan
ruhunu eski şiirin faslı gül (gül mevsimi) denilen bahar laboratuvarında ilham
terapileriyle estetik ameliyatlara yatıran mısralardır Onlar gül
mevsiminde gülşene uğrayıp gül yaprağını gül yağına yatırarak gülbeşeker
eyleyip gülgun sevgilinin gül dudağına leziz bir gül iksiri olarak sunmak olur
Onlar bir annenin sanki gül yaprağı döşenmiş bir yatakta Yunus diliyle

www.CepSitesi.Net

Çiçek eydür derviş baba Gül Muhammed teridür

mısralarını ninni diye kulağına okuyarak istikbalin Gülşenisini terbiye ederler Aslında oturup size gülden söz etmeyi zaid addediyoruz Sizin Gülü tarife ne hacet ne çiçektir biliriz diyen gül tecrübelerinin erleri olduğunuzdan haberimiz var Eminiz pek çoğunuz Beşir Ayvazoğlu dostumuzun Güller Kitabını da birkaç kez okumuş nice güldesteleri hafızanızda terkib ve tahlil de etmişsinizdir Bizimse gülden söz etmekliğimiz uzun süredir dilimizde perseng olmuş

bir gül beyitine uygun bir hikaye bulmuş olmamızdır (Şüphesiz böyle bir hikaye olmasaydı bile biz ona yine böyle bir hikaye uydurmak isterdik)

işte beyit

Andelibi zan bergi gülle tekfin eldiler Bir Gülistan beyitini üstüce telkin etdiler izzet Mollanın (Ö1829) ilk mısraı bazı yerlerde Andelibi verdi sadberg ile tekfin etdiler şeklinde de kaydedilmiş olan bu beyitini ilk okuduğumda hatırlıyorum içim cız etmiş merhamet galebe çalarak birdenbire ruhum boşalmış gibi kendimden geçmiştim Hani la teşbih hazreti Mevlananın Konya bedesteninde altın varaklarını döven çekiç seslerini duyduğunda sema edişi vardır ya işte onu anlayabilmiştim Bu beyit bana merhametin tenasübü gibi geldi Düşünsenize bir kez Bir sabi elinin mini minnacık avucunda bile küçük sıfatıyla anılan bir bülbül cüssesine nazaran zerreye kainatı damlaya ummanı yükleyerek ebedi aşkı uğruna çığlıklar içinde can veriyor Birileri bu soylu şehidi toprağa koyacakları vakit düşünüyorlar taşmıyorlar ve nihayet aşkına hürmeten onu gül yapraklarıyla kefenleyip öylece defnetmeyi uygun buluyorlar izzet Molla için fevkalade şairane bir buluş Ancak o bununla yetinmiyor ve bu küçücük bedene alayı vala ile yapılan cenaze merasiminden sonra kabri üstünde talkın veren hocaya bir Gülistan beyitini okutuyor işte belagat garnizonunda buna topuk selamı verilir Çünki Şeyh Sadinin Gülistan adlı muhteşem eserinde ebedi aşık bülbülün kabri başında talkın olabilecek o kadar çok beyit vardır ki

Ve hikaye

Vaka asrı saadette geçer Biz M Yaşar Kandemir Hocamızın Canım Arzular Seni adlı nefis kitabında okuduk (s 59 vd) ve yine izzet Mollanın beyitinde olduğu gibi çarpıldık ilgili kısımları özetleyelim

Bütün sahabiler gibi Ümmü Süleym de gönüller sultanı güller gülü Efendimizin peygamberi aşkına susamışlardan idi Adı Rumeysa (veya Gumeysa) olan bu asil kadın Hz Peygambere bir hediye sunmak istediğinde ona en değerli varlığını henüz çocuk yaştaki öz evladı Enes b Maliki sunmuştu Enes Hz Peygambere yıllarca hizmet edecek ve istikbalde ondan en çok hadisi rivayet edenler arasına girecektir

Rumeysa müşriklerden olan kocası ölünce kaydı İslam şartı ile Ebu Talha ile evlenmiş ve Hz Peygamberin hizmetine ailecek koşar olmuşlardı O kadar ki haneleri Hz Peygamberin yemek yediği yahut kaylule denen öğle uykusuna yattığı evlerden biri şerefine ermişti

Arabistanın kavurucu öğle sıcağını yaşadığı günlerden biriydi Hz Peygamber yine onların evini www.CepSitesi.Net

teşrif etmiş yemekten sonra da kaylule için bir şilte üzerinde istirahate çekilmişti Şilte meşinden yapılmıştı ve öğle sıcağını adeta ikiye katlıyordu Biraz sonra güzeller güzeli Efendimizin yüzünden akan terler o meşin şiltede birikmeye başladı Rumeysa cihana bedel bu çiğ tanelerine bakınca kaybolup gitmelerine razı olamayıp güzel kokularını mahremane muhafaza ettiği pul şişesini getirdi ve o gül kokulu terleri topladı Bu Süleyman Çelebi merhumun

Terlese güller olurdu her teri Hoş dererlerdi terinden gülleri

dediği hal idi Ümmü Süleymin Hz Peygamberden aldığı bu kıymetli hatırayı ömrü boyunca

sakladığı ve Sevgililer Sevgilisinin hasretiyle zaman zaman
şişeyi açıp gül ıtırlarını koklayarak anılara daldığı rivayet edilir Hatta bir nesil sonra gelen ünlü islam alimi Ibn Sirinin Hz Peygamberi göremediği için üzüldüğü ve nihayet onun hoş kokulu terini taşıyan Ümmü Süleymden şişedeki hazineden birazını istediği ve onun da verdiği bilinir

Ümmü Süleym hayatı boyunca en büyük hazinesi olarak bu şişeyi canı gibi saklamış ve Ibn Sirinden arta kalanının öldüğü zaman kefenine dökülmesi için vasiyette bulunmuştur Gel zaman git zaman yıllar çabucak akar ve her fani gibi Ümmü Süleym de bir gün vefat eder Onu toprağa verenler vasiyeti gereği şişedeki gül kokulu hatırayı kefenine serperek ruhunu şad ederler

Mahza gerçek saadet bu olsa gerektir

Bütün kaynaklar ittifakla anlatırlar ki Efendiler Efendisinin vücudundaki rayiha güllerden derlenmiş gibiydi ve o güzelim kokuyu bir defa duyanlar bu güzelliği dimağlarında daima muhafaza ederlerdi Ümmü Süleym o kokuya fani hayatında doymamış olmalı ki yeni yurduna ve yuvasına da o kokuyla gitti

Hz Peygamber henüz hayatta iken Ümmü Süleymin cennetlik olduğunu ifade ettiğinde belki de onun bu pul şişeyi
canı gibi sakladığını hesaba katmıştı Nitekim şöyle buyurduğu rivayet edilir Cennette önümde bir ayak sesi işittim Bir de baktım ki

Gumeysa

Bu menkıbeyi okuduğumuz an izzet Mollanın
beyti gözümüzde birdenbire abideleşti Gülü doksandokuz isimle anan bir gül
medeniyetinde dünyadan kendisine sevdirilen üç şeyden birini güzel koku
olarak anan Hz Peygamberin gül yanaklarından süzülmüş katıksız gül
ıtırlarına bülbül olmaya birkaç saf inciyi andıran
damlaları pırlanta sandıklarından daha narin bir pul şişede saklayıp
sonra kefenine serpilmesini isteyenden daha elyak kim olabilir Dünyanın bütün
miskleri amberleri gülyağlan bir araya gelse hatta modern kozmetik dünyasının
en muhteşem parfümleri de onlara katılsa acaba o küçücük şişedeki
birkaç damla şebnemden daha güzel kokabilir mi Eynessera vesSüreyya

Yani yerdeki toprak nerede gökteki Süreyya yıldızı nerede

ismi Sübhan bizleri de şefaatlerine nail eyler inşallah

www.CepSitesi.Net

Güle Hasret Gidenlere Selam Olsun

Reng ü budur güle ziynet güzele hüsnü baha

Gül denir her güle amma gülirana denmez

Pertev

Gülü tarife ne hacet ne çiçektir biliriz mısraı dünyanın

her yerinde söylenebilir ancak hiçbir edebiyatta sanırız Türk şiirindeki kadar
müstesna anlamlar kazanmamıştır Gül her iklimde yetiştirilebilir ancak onun has
bahçesi yine Türk klasik şiiridir Orada güllerin binbir çeşidinden elvan elvan

kokusundan katmer katmer renginden bahisler

açmak bab bab tarhlar düzenlemek deste deste manalar devşirmek mümkündür Eski lugatlar güle çiçek anlamı vermişler gülü çiçeğin cins adı olarak tanımlamışlardır Başka bir ifadesiyle bütün çiçeklerin adıdır gül ama çiçeklerin en gözdesi en seçkini bizim de bildiğimiz gül çiçeği olduğu için bugün gül denilince yalnızca kırmızısı pembesiyle yedivereni katmerlisiyle o kırmızı çiçeği anlarız Oysa hakikatte menekşe de bir güldür nilüfer de Bir misal verelim isterseniz Mesnevi beyit düzeniyle yazılmış uzun manzum eserlerin adıdır Ancak bütün şark mesnevileri içerisindeki en güzel eser Mevlananın Mesnevii Şerif adını taşıyan kitabı olduğu için şimdi Mesnevi denilince hemen Mdtlananın eserini anlarız Oysa Leyla ile Mecnun da bir mesnevidir Hüsn ü Aşk da Hatta Gülşeni İbrahim Efendinin Mesneviye nazire olarak yazdığı Manevisi de Bu genelden özele bir tanımlama güzellikte en mükemmeli anlatma biçimidir Gül özel adıyla klasik şiirimizin en seçkin çiçeği adından en ziyade söz edilen güzelliğidir Bu edebiyata gönül veren şairin zihninde sevgilinin yüzü yanağı ağzı ve kulağı ile gülün mutlak bir münasebeti vardır Bazan gül bunlara bazan da bunlar güle benzetilir Rengi ve kokusuyla şairlerin ilhamlarında daima taze bulunan gül baharın bahçenin ve kırların vazgeçilmez bir öğesidir Gül olmadan bahar gelmez gül bulunmayan bahçeye girmeye değmez Bahar demek gül demektir O

yüzden mevsimi gül (gül mevsimi) baharın diğer adıdır Bizzat kendine mahsus gülistan gülsen ve gülzarlar bulunması dolayısıyla kendisine bir sultan (güzellikler sultanı) muamelesi yapılmasıdır onu önemli ve ayrıcalıklı kılan

Gül yetiştirmek zahmetli bir meşgaledir aslında Onun geleneği nazla beslenmesi itina ile timarlanmasıdır ister bir bahçevan elinde ister kırlarda Hüdayinabit yetişsin gül naziklik ile güzelleşir asalet ile ziynetlenir Suyunu rahmet yağmurlarından da alsa bahçevan ibriğinden de gıdasını rüzgardan da alsa çapalanan topraktan da gül bir şahtır şahı ezhardır (çiçeklerin şahı) dolayısıyla şahanedir

Gül önce goncadır Bu yüzden güzellerin ağzına benzer Onun açılması ile güzellerin gülmesi birbirine denk tutulmuştur hep Gülmek eyleminin açılan

bir gonca ile illiyet bağı olduğu kesindir Yüzünde güller açan bir kişiden bahsederken onun gonca telakki olunan ağzının açıldığından
yani gülme eyleminden bahsederiz Çünki insan da gülünce ağız goncası açılır Gülün açılması bir neşe ve sevinç belirtisidir Saba yelinin tılsımlı parmaklarıdır ona bu açılışı bahşeden ve yine o parmaklardır alıp götüren kokusunu yedi iklime Böylece bahar gelir hayat yeniden başlar tabiat
canlanır Ama nedense bu tazelik ve bu renk çabucak geçiverir Tıpkı aşıkın ömrü gibi Sonbahar yeli ki onun ömrünü berbad eder felaketi olur Perişan olan varlığını perişan eder Tıpkı bir sultanın ölümüne benzer onun yitirilişi Ardından mersiyeler yazılır ağıtlar düzülür mısralar dizilir izzet Mollanın dediği gibi

www.CepSitesi.Net

Bergi gülle andelibi zarı tekfin ettiler Bir Gülistan beyitini üstüne telkin ettiler Gülün suya ihtiyacı vardır hem de her çiçekten daha fazla Sık sık sulanması köklerinin su içinde bulunması gerekir onun O halde
aşıkın gözyaşları ne güne duruyor ömür boyu gülünü sulamayacaksa eğer işte bu nedenle su kenarlarında olmayı sever gül Sevgilinin aşıkları arasında bulunmasından hazzetmesiyle denktir bu Hurrem olmak yani Hele yaprakları üzerine de çiğ

taneleri şebnemler düşerse bir kez varın seyredin güzelliği Dikeni
dalı yaprağı bile güzeldir artık Tazelik taravet incelik narinlik nazlılık hepsi
ü bir aradadır Bunlar aynı zamanda sevgilinin boyu yüzü yar nağı ve tabiatıyla tefsir edilmeye başlar şairlerin dilinde Şüphesiz bütün

zamanların en muhteşem aşıkına da sahiptir gül Bülbülün aşkı dillere destansa eğer bu yüzdendir Yoksa şairler kendi güllerinin bülbülü olmak için neden çırpınıp dursunlar neden diken gibi olan rakipleriyle kavga etsinler
aşklarını anlatmakta bülbül ile yarışsınlar ki Kırımlı Ali der ya hani Gül
ile bülbülü sordum o gonca güldü dedi Benim gibi sana yok senin gibi hezar bana (Hezar bülbül demek olduğu gibi 1000 rakamını da karşılar)

Bir gül için bin dikene katlanmak bir sevgili uğruna hezar rakibe tahammül etmek değil de nedir iyilik ile kötülük güzel ile çirkin
kolay ile zor dost ile düşman hep muayyen bir tezatlar dünyasında var

olagelmişlerdir ya hani işte gül de o dikenler arasında güzelliğini ismetini ve asaletini koru

yorsa elbette aşık da onca rakib arasında
kendi aşkını yüceltmenin yolunu arayacaktır Tıpkı Nazimin dediği gibi

Aceb mi bir gül için zahmet harını çeksek Zaman ola bu
çemende dikenle söyleşiriz Bu tıpkı bülbülün güle aşkını anlatmak için
diken yaralarına katlanması gibidir Diken bülbülün o nazik bedenini yaralayacak akan kanları gül dalından bülbüle ulaştıracaktır çünki Asırlardır güle
rengini veren kırmızı o ezeli kan değil midir zaten Yoksa bu aşk üzerine neden onca kitaplar yazılıp durmuş olsun Gül ü Bülbül (Florance and Nightingale) Gül ü Hüsrev Bülbülname vs hep bu aşk hikayesini anlatmazlardı o zaman

Bütün coğrafyaların bu ezeli aşkının ne zaman nerede başladığı bilinmez ancak şairin dediği gibi onlar birbirlerine daha ağaç atlara bindikleri çocukluk günlerinde sevdalanmışlardır Kadimidir hukuku bülbülün gülllerle gayette Ağaç ata bile binmişler eyyamı sahavette Bülbül yerine eller sürünse de gül yağı ve gül suyu gülden bir yadigardır insanlığa Güli sadberg (yüz yapraklı gül) bir müntehebata ad olmak için yaratılmışsa ıslak iken örülüp de kuruyunca taranıp lüle lüle yapılan saçlara gülale deniyorsa gül yalamak denildiğinde dervişlerin dişleri arasında kora dönmüş kılıçları tutup söndürdüklerini
görmüş gibi oluyorsak gülgeşt adı ile özel bir bahar gezintisinden dem vurulmuşsa asırlar boyu arus yataklarına gül yaprakları serpildiğini gül döşemek deyiminden anlıyorsak kitaplarımızın arasındaki gül kurusu yapraklar bizi bir an için olsun mest etmeye yetiyorsa şekerli gül tatlıları
gülbeşeker adıyla taşınıyorsa pazarlara kırmızıdan kinaye gülgun (gül renkli) adı veriyorsak renklere ve pembeye çalanına güli suri sarıkırmızı olanına
güli rana demişsek dahası bir laleye bile gülriz adını koymuşşak eğer bir gül
www.CepSitesi.Net

medeniyetinde yaşıyoruz demektir Öyle bir medeniyet
ki bütün gülşenler gülzarlar ve gülistanlardaki gülleri Efendiler Efendisinin terinden yaratılmış farzetsin ve gül adı anıldıkça Ona salavat getirsin

Fuzuli üstadımızın Onu diğer bütün güllerden ayıran şah beyti şöyle demez mi Suya versin bağban gülzarı zahmet çekmesin Bir gül açılmaz yüzün teg verse bin gülzare su O Peygamber ki haya ve edeb timsali olmakla utanan kişilerin yanakları hala gül misali kızarır Allah Dostu (İbrahim Halilullah) ateşe atıldığı zaman orası bir gül bahçesine döndüğüne göre gül

bir cennet çiçeği midir dersiniz

Gül deyince kalem ele yapışıverir satırlar saflara dizilip sökün eder siz de bilirsiniz Peki biz bunca sözü neden ettik dersiniz

Hayli zaman oldu teknoloji bizi gülden ayrı düşürdü Artık apartmanlarda varoşların viran coğrafyalarında gülden ayrı bir medeniyet () sürüyoruz izzet Mollanın dediği gibi Bir mevsimi baharına geldik ki alemin Bülbül hamuş havz tehi gülsitan harab

Artık gülü saksılarda bile göremez olduk Bülbül sesini ise hiç hatırlamıyoruz Vaktiyle bir yiğit adamın yazdığı Güller Kitabını derin hüzünlerle okuyup neliklerimize yanmakla geçiyor günlerimiz

Vaesefa

Bu dünyadan Gül kokusuyla ve Güle hasret gidenlere selam olsun

İslamda Sözün Resmi Hüsni Hatt

Dünya başından ve sonundan yapraklan kopmuş bir kitaba benzer bu yüzden başını ve sonunu bilemesek de orada her harf bir ayrı kaderi yazmıştır

Eski bir şark şiirinden Eski bir hikaye vardır Kuranı Kerimin üzerinde üç karınca geziyorlarmış Sayfadaki harflerin güzelliğini ve onun ifadelendirdiği mucizeyi görünce birincisi demiş ki Bu güzellik çizgidendir Hayır demiş diğeri Bu kalemdendir Sonraki Yok yok Olsa olsa eldendir Tekrar söz almış birincisi ve Galiba o ele takat veren koldandır demiş Böylece her bir harfin ayrı bir noktasında durup sayısız ihtimaller
üzerinde tartışmışlar Kolu taşıyan bedendendir Bedene anlam katan ruhtandır Histen eşyadan mekandan kainattan derken uzayıp gitmiş tartışma
ve sonunda karar vermişler Evet evet Bu güzellik hiç şüphe yok ki Allahtandır

İslam sanatının en asil çizgisini oluşturan hüsni hatta işte sonsuzluğun bu ilhamı gizlidir Evet hüsni hatt

O bir resim ise eğer mistik bir kanatlanışın sırrıyla büyülenmiştir muhakkak Batıda Hıristiyanlığın sanata yansıttığı Hz İsa Meryem havari vs figürleri onda Kurani derinliğiyle şekle dönüşür ve islam sanatçısının iki boyutlu resmi olur Yoksa Picasso usta bir hattatın çıldırtıcı
güzellikteki yazısı karşısında işte resim diye neden haykırsm

www.CepSitesi.Net

O bir söz ise eğer bütün söz ustalarının dilinden dökülen cümlelerin en müstesna ifadesiyle yüklüdür Madem ki yazı sözün resmidir o halde hüsni hatt sözün de sanatla yoğrulmuş şekli olan Kelamı temsil
edecektir Yoksa neden Kuran mucize olarak indirilmiş olsun

O bir kompozisyon ise eğer kainatın en mükemmel tasviriyle donatılmıştır Sülüs nesih muhakkak reyhanı tevki rika divani celi talik vs güzelliğin şekil şekil desen desen boy boy olmuş

tecellisidir Yoksa neden dünyanın en zengin çağrışımlı kaligrafisi diye nitelenmiş olsun

O bir estetik ise eğer noktanın çizgiye dönüştüğü noktada mutlak aheng ve tenasübü simgeler Hüsni hatta hükmeden o gizli mana sanatçının ruhi ve fikri derinliğiyle birleşince estetik baştan başa bir mana oluverir Yoksa neden ritmik tekrarların en olgun deseni kabul edilsin O bir mimari ise eğer maddenin gönüle akseden yüzünde bir abide olarak yaşar Taşın ve toprağın usta bir mimar elinde yoğrulması ile harflerin bir hattat kaleminden satırlara dizilmesi arasında düşeylik ve yataylıktan öte bir fark yoktur bizce Yoksa neden Islami mimarilerin iç ve dış cidarları hüsni hatt nakışlarıyla süslensin kubbeler nunlardan minareler eliflerden ilham almış

olsun

O bir heykel ise eğer ahseni takvim olan insanın ruhuna üflenen hikmet onunla bir imana dönüşür Çamurun ve metalin heykeltraş elinde yoğruluşuyla mürekkebin sayfada leziz izler bırakan kalemden dökülüşü arasında maddeye suret vermek bakımından hiçbir fark yoktur Yoksa neden hattatlar harflerini insan bedeninin uzuvlarıyla adlandırıp onları kaş (rı ve nun) göz (sad) ağız (mim) boy (elif) saç (lam ve cim) olarak görsünler

O bir sanat ise eğer bütün sanatlar gibi üstadın rahlei tedrisinde deruni bir aşk ile şekillenir Batının sanat akademileri hangi aşamalardan geçmişse islamın hüsni hattı da aynı vetirelere kucak açmıştır Bir farkla ki bunda yalnız eğitim ve tecrübe değil ilham ve aşk aa aranır Yoksa fanilik ve beka hissi nasıl nakış ve şekle dönüşebilsin

Ve o topyekun bir toplumsa eğer her yazının insanı kuşatan bir yanı elbette var olacaktır Zamanın ve mekanın hayata ve ölüme dönük yüzünde sonsuzluk arşivi ancak onunla saklanabilir Yoksa neden kitaplar kitabeler çiniler levhalar mezar taşları ve gündelik eşya üzerinde hüsni hatta yer verilsin

Hatt sanatının menşei islamın ilk yıllarına kadar inmektedir Ancak bütün zamanların hüsni hatt geleneğinde Osmanlı asırlarının ilk sırada olmasıdır ki islam dünyasında Kuran Mekkede nazil oldu Mısırda okundu istanbulda yazıldı hükmünü koydurtmuştur Nitekim istanbulda hatt bütün coğrafyalardan daha fazla itibar görmüş ve Türk sanatçıları çağlar boyunca sayısız Kuranlar yazarken hüsni hattı da zirveye taşımışlardır Satıh ister bir parşömen ister bir mermer olsun yazı orada nezaket imbiğinden süzülüp sevgili yanağına ben düşer gibi dondurulup zamanın eline sunulmuştur Ayetler hadisler kelamı kibarlar beyitler tuğralar birer birer levhalara ve satırlara dönüşürken Osmanlı hüsni hattı merkeze koyup ebru tezhib halkari zerefşan gibi renklere hükmeden bütün güzel sanatlarını onun ayak ucuna iliştirmeyi bir saygı olarak görmüş Altın çerçeveler içine alman yazılar sürh sular yeşil bordürlere istiflenip çevresine rumi motifler laleler güller ve karanfiller ile desenler çizilmiş insan o hattı kuşatan külhanı nakışlara baygın kalem işlerine giriftzen edalı yaldızlara bakarken daima ilk planda yazıyı görür Bu sözün gücüdür ve www.CepSitesi.Net

islam geleneğinde söz kelam kaftanıyla dolaşır Osmanlıda renkleri kullanan meşşatalar ömürlerini hüsni hattın soylu dilberini süslemeye vakfetmişlerdir ve onlar modern zamanların bütün makyaj ve kozmetik ürünlerinden daha fevkalade malzemeler kullanmışlardır Osmanlı hatt sanatında bizatihi insanı bulmuş ve onu ahseni takvimin sırrıyla kuşatmayi vazife bilmiştir işte bir şair hatt sanatı ile insan arasındaki genel kabulleri yüzyıllar boyunca durmadan anlatıp duran kaderdaşları gibi dizelerine harfleri dizmiş

Göreli kamet ü zülfü dehenin harflerini Uğradım fariğ u azade yürürken eleme

O sevgilisinin boyunu (kamet) elif zülfünü lam ve ağzını (dehen) da mim harflerine benzeterek bir yandan Kuranda geçen ElifLamMim ayetlerine işarette bulunurken diğer yandan beyitin ikinci dizesindeki elem kelimesini ortaya döküvermektedir (Elem sırasıyla elif lam ve mim harfleriyle yazılır) Bütün bunlardan sonra şiirdeki mana murad olunursa eğer
Ey sevgili Kendi başıma ve azade yaşayıp giderken birden senin boyunu zülüflerini ve ağzını temsil eden harfleri gördüm de (güzelliğine tutulup)

sonunda eleme uğradım (Şimdi o elem ile öylesine acılar içindeyim) demek olur

Bir yerdeki hatt sanatı orada islamın varlığını gösterir Bugün uluslararası rağbet gören hüsni hatt yalnızca islam ile de sınırlı kalmamakta Amerikadan UzakDoğuya pek çok insan bu sanatı bilimsel olarak incelemekte öğrenmekte bizatihi hattatlık tahsil etmektedir Osmanlı hüsni hatları artık dünyanın en görkemli müzayede salonlarının yine en gözde sanat eserlerinden olarak belki de hiç okuyup anlama şansları olmayan insanların evlerini işyerlerini müzelerini süslemeye başlamıştır

Hiç şüphesiz XXI yüzyıl kültür savaşlarının çağı olacaktır Türk kültürü de Osmanlıdaki kökenlerini yeniden gündeme getirdiği ve ondan süzülüp gelen çizgide yeni sanat eserleri ürettiği ölçüde sahnede kalabilecektir Şimdi esen sanat rüzgarlarıyla eski Türk sanatının üzerindeki küllerin savrulma zamanıdır

Ve siz Osmanlı sanatının has bahçesinden bir demet taze ıtır koklamak istemez misiniz O halde ramazan mevsimi boyunca camileri gezerken bir de başınızı kaldırıp hat şaheserlerinin derin iklimlerinde nefes almayı deneyiniz Belki bir yerlerde

Ol Kabei canız ki ki varır jfcdeye uşşak Ayatı hatırı kim okunur mahfilimizde

beyti karşınıza çıkıverir kimbilir

Yanmış Süveydadan

Üstad Nailiyi (Ö1666) okurken

Berkı hırmen suzı dil canım mı cananım mıdır

Üfleyenler ateşim ahım mı damanım mıdır

matlalı gazelindeki bir beyti dilimize takıldı kaldı Her tek rarında bir kez daha güzel bulduğumuz bu beyti sizinle paylaşmak istedik Buyrun nitekim

Dağı dil mi sineden yanmış süveydadan yahod İktibas etmiş ruhundan çeşmi hayranım mıdır Adettendir size önce beyitin çıplak anlamını vermemiz gerekir Ne var ki Sebki Hindinin bol çağrışımlı zengin atmosferinde her kelimeden ayrı bir dünyaya girmek ve dolayısıyla manalar arasında yolunu şaşırmaktan yorulup hangisini yazacağımıza bir türlü karar veremedik En iyisi kelimeleri birer birer inceleyip sonucu size bırakmak Önce kelimelerin anlamları www.CepSitesi.Net

Dağı dil Gönüldeki dağlama yarası Sine Bağır göğüs

Sinedeki dağı dil Göğsün üzerinde görünen yanık yarası yani gönül

Süveyda Kalpteki kara benek kara nokta

Yahod Yahut (da)

İktibas etmek Ödünç almak alıntılamak (bir cüzü olduğu gibi) aktarmak Ruh Yanak

Ruhundan iktibas etmek Yanağından ödünç almak

Çeşm Göz

Çeşmi hayran Hayran olmuş göz hayrete kapılmış bakış »

Şimdi de kelimeleri açıklamaya çalışalım

Dağ dağlama yarası demek olup vücutta köz ile yanmış yahut kızgın bir demir ile dağlanmış kara benekleri anlatır Hayvanları damgalamak için kullanılan usulü yahut dövme yaptıranların çektikleri acıyı gösterir Bu durumda aşık yerine konuşan şaire de bu dağlama eylemini bir yapan var demektir O sevgilidir Sevgilinin hasretiyle meydana gelen bu yanıklar aşıkm vücudunda benek benek görünürler ki aşık bunu gül desenli bir seraser (ipek kaftan) giymiş olarak benimser Klasik şairlerde bu yaralar bedende gösterilirken Naili bu yaraları dağı dil diyerek daha derinlere taşıyıp gönülde gösteriyor ki dayanılır şey olmasa gerektir Üstelik gönülde kalmayıp bedeninde de izleri görünmektedir Dağı dil mi sineden (sinemde birer gönül yarası mı) demesi iki yolla izah edilebilir ilki bedeninin arıklaşması ve zayıflaması neticesinde artık kalbinin dışarıdan görünebilmesi ikincisi de bağrına gelen dağlama yaralarının gönlüne işlemesi

Süveyda nefsi natıka (konuşan nefis) denilen insanın manevi varlığı ve idrakinin merkezi olarak bilinen kalpteki kara noktadır Modern tıbbın da varlığını ortaya koyduğu ve kalbin tam ortasında bulunan bu siyah nokta ahlatı erbaadan (hayat ve dirilik için insan vücudunda bulunması gereken dört sıvı) biri ve belki birincisidir Bu nokta her türlü tecellinin idrak edildiği yerdir Rivayete göre kalbin ortasında gönül onun da merkezinde süveyda bulunurmuş

Dolayısıyla süveyda en üstün anlayış noktası ve İlahi aşkın teceüi ettiği yerdir Süveyda kelime olarak sevda (karalık) ile ilişkilidir Sevda bilindiği gibi aşkın özüdür Bugün kara sevda dediğimiz oluşum bu noktada kendini gösterir Sevdanın artması insan bedeninde melankoliyi doğurur Bu da modern tıptaki psikolojik rahatsızlıkların başlangıcı sayılır imdi bu ilk mısrada şair buyuruyor ki Bağrımda bu görünen acaba süveydadan dolayı yanmış bir gönül yarası mıdır yoksa

İktibas kelimesinin içinde kabes mevcuttur Kabes kor parlak ateş közü demektir Bu durumda iktibas etmek bilinen anlamı dışında köz haline getirmek manasını da taşır Ruh sevgilinin yanağı demek olduğuna göre şair sevgilinin yanağından hem iktibasta bulunuyor hem de kor devşiriyor www.CepSitesi.Net

demektir iktibas ettiği şeyi edebi bir metin olarak düşünürsek bu Nailinin süveyda ile yine aynı kökten gelen tesvid (yazıya geçirme) eylemi yani şiiri demektir 112 ki sevgiliye ilhamımı senden alıyorum demek ister Zaten

sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri de bir tür reyhani yazıyı ~ ince manalarla yüklü bir hüsni hattı temsil eder Yok eğer iktibası kabes (kor) olarak düşünürsek bu durumda bağrın daki dağlama yaralarını meydana getiren bir nesneyi alması jz gerekir ki bu da sevgilinin yanağındaki ben (hal) ile karşıla

nır Yanaktaki ben siyahtır (süveyda sevda) tıpkı şairin bağrındaki dağlama yaraları gibi Görüldüğü gibi Naili bir ben mazmunu kullanıyor

Çeşmi hayran hayran olmuş göz hayrette kalmış göz demek idi Gözün hayran olması şaşkınlığından donuk donuk bakakalmasıdır Hayran kelimesinin esrar ile yakın ilişkisi vardır Eskiden esrar sarhoşlarına hayran denilirmiş Hayran olanlar uyuşturucunun verdiği rahavet ile donuk donuk sanki görmüyormuş görse de farkına varmıyormuş gibi bakarlar Zaten bir vakıa karşısında hayran kalmak (burada hayrete düşmek yahut tasavvuftaki hayret makamını da hatırlamak gerekir) esrar içmişçesine kendini kaybedip dış dünyadan kopmaktır Hani parmağı ağzında kalmak gibi Hz Yusuf u gören Mısırlı kadınların elma yerine ellerini

doğramaları gibi Burada esrar kelimesinin aynı zamanda sırlar herkesin vakıf

olamayacağı ilahi hakikatler demeye geldiğini de ilave edelim

imdi şair bu ikinci mısradIP (sevgilinin) yanağından iktibasta bulunmuş (ilham devşirmiş yahut kor kesilmiş) benim hayran gözüm müdür demektedir ki gözün yanaktan ilham iktibas etmesi sevgilinin hayalinden başka bir şeyi görmemesi kor iktibas etmesi de onun aşkıyla ağlamaktan kor gibi kızarması (içine kan oturması kan ağlamaya başlaması) sayılır

İki mısraı birleştirelim Bağrımda bu görünen acaba süveydadan dolayı yanmış bir gönül yarası mıdır yoksa (sevgilinin) yanağından iktibasta bulunmuş (ilham devşirmiş yahut kor kesilmiş) hayran gözüm müdür Anlaşılan şairin sinesindeki yaralar göz göz olmuş yahut gözleri ateş kesilip bağrına akmış

Şimdi varın siz sevgilinin istediğinin süveydadan yanmış gönlü mü yoksa onun yanağından kan zil olmuş gözü mü olduğuna karar veremeyen her ikisini de fedaya hazır olduğu halde önce hangisinden başlayacağını şaşıran bir şairin içinde bulunduğu haleti ruhiyeyi düşünün Üstelik biri yanmaktan köz kesilmiş diğeri ağlamaktan içine kan oturup bağrına akmış Ateşin de böylesi Kimin aklına gelir

Himmetin var olsun üstad ruhumuzu aydınlatan kabrinde aydın içinde kal

Tiri Müjgan Keman Ebru

Eski Türk seciyyesinde at avrat silah denildiği zaman

akan suların durduğunu tarihin derin hatıraları arasında sık « sık okumak mümkündür Namusa www.CepSitesi.Net

(avrat) daima mukaddes « bakan atı da vahşilikten kurtarıp ehil ve sadık bir dost gibi i hizmete sokan Türklerin silah konusundaki tercihleri de kı« lıç ve ok olagelmiştir Tüfeğin icadını mertliğin bozulduğuna yoran atalarımız silah ile atı yanyana koydukları uzun asırlarda cihana hükmeder olmuşlar at yerine motorize vasıtalar kılıç ve yay yerine de barutlu silahlar saltanatı başlayınca çaresiz

Azizi vakt idik ada zelil kıldı bizi1

demeye mahkum olmuşlardır

Meramımız oktan bahsetmek Hani Orta Asya bozkırlarının ayaz yemiş gürgenlerinden yontmaya başlayıp da Osmanlı asırlarında Bayramiç ormanlarındaki ardıç çamlarıyla birer sanat harikasına döndürdüğümüz oktan

1 Bir zamanlar izzetle yaşayan efendiler idik şimdiyse düşman bizi aşağılara düşürdü Bu bir yandan dörtnala giden atının döşüne mahmuzlarını vururken diğer yandan yayını kurarak hedefe tam isabet kaydeden Oğuz neslinin fırlattığı Dede Korkut töresine göre alp (kahraman) sayılabilmek için uçan kuşu düşürmek zorunda kalan Türk delikanlısının kullandığı oktur O

Yahya Kemalin ifadesiyle Bektaş Subaşının titrek elleriyle hedefe fırlattığı istanbul Muhasarasında alınmış gaza yarasının okudur

Şair

Fırlatıp yay gibi dehr atsa da yabana beni Hedefimden şaşamam
ok gibi dümdüz giderim buyurmuş Medeniyetini ok gibi dümdüz bir raha oturtan nesiller elbette oklarını da öyle her budaklı yahut eğri ağaçtan yapmayacaktır Hani Arpa unundan baklava incir ağacından oklava olmaz denilmiştir ya kişinin hamı gibi çam yahut gürgenin de yaş olanı oka gelmezdi elbette Onun için bahar sonunda ağaçların suyu çekildiği zaman bir arşın bo m yunda kesilen filizler önce küştüre ile düzeltilir ve iki ay bek lemeye alınır ardından
da orta hararette bir fırında sarara Z siya kadar ısıtılırdı Fırınlama maharet isterdi Hararet fazla olursa filizlerin yanıp kavrulması noksan gelirse filiz hala 2 ağırlığını muhafaza edeceği için hareketten düşmesi tabii idi Fırından çıkarılan çubuklar havadar ve rutubetsiz bir yerde on gün kadar bekletilir sonra gün ışığı görmeyen bir mahzende üçbeş sene kadar çile doldururdu Sonra ister tarzı has ister kirişendam isterse şemendam kesimi üç ayrı
boyda ve üç ayrı terazide temrenlenir peykana vurulur teleklenip süslenirdi Her ok her kemana (yaya) gelmediği için ayrı ayrı tirkeşlere yerleştirilir onu sırtında taşıyacak yi ğitlere dualarla emanet olunurdu

Okçuluk en eski ata sporlarından biriydi Ok eğitimine ata binmeyi öğrenme çağında (810 yaşlan) başlanır ve çalışmalar usta bir
kemankeş (okçu) olasıya kadar yıllarca sürerdi icazet alacak kemankeşin kulağına şimdiki meslek kulüpleri gibi çalışan Okçular Tekkesinde Kemankeş

sırrı2 okunur ve menzil taşına ok artırılırdı

www.CepSitesi.Net

Tarihimizde ok ve okçulukla ilgili pek çok hikayeler rivayetler
hakikatler vardır istanbuldaki Okmeydanı adıyla anılan semt Fatih zamanından

ta Meşrutiyet yıllarına kadar ok talimleri ve müsabakalarının yapıldığı bir arazi olarak kalmış buradaki Okçular (Kemankeş) Tekkesi her yılın ruzı Hızırından (Hıdırellez 6 mayıs) ruzı kasımına (17 Kasım) kadar faaliyette olmuş usta kemankeşler menzil taşlarına ok atarak yeni rekorlar kırmışlar hediyeler almışlardır Tozkoparan iskender Çelebinin kirişini gerdiği zaman toz denen ok kabzasının iki pare olarak elinde kalıverdiği yahut attığı ok attığı zaman yerden toz kopardığı rivayet edilir ki adını şimdi yine istanbuldaki Tozkoparan semti ile hatırlıyoruz Keza buradaki Nişantaşı semti de bize ok tarihimizin bir hatırasıdır

Okçulara gealince Artık kemanı tutan elinin üstüne lebaleb dolu bir fincan koyarak bir damla su dökmeden okunu fırlatanlar mı ararsınız dörtnala koşturulan bir ata ters binip ayaklarını da atın terkisine bağlayarak yüksekçe bir ağacın dalında sarkaç misali sallanıp duran hedefi vurmakta yarışanları mı görürsünüz hedef diye dikilen bir su kabağını parçaladıktan sonra içinden dökülen çil çil altınları yoldaşlarıyla birlikte kapmaya koşanları mı seyredersiniz varın tarih kitaplarından kendiniz okuyun Yalnız şairin (Atıf) şu dediğini asla hatırdan çıkarmayın

Yeter bu keşmekeşi çillei niyaz u emel Biraz zaman da gönül meşki itri ah edelim3

2 Ok icazeti alacak adayların ustalarından kabza alırken kulaklarına söylenen bu sırrın ne olduğu hakkında çeşitli rivayetler vardır Galib ihtimale göre Kuranı Kerimde geçen okla ilgili ayetlerden birisinin okunduğu ve dua edildiği sanılmaktadır Kabe kavseyni ev edna (Sonra (Cebrail) yaklaştı ve sarktı (Böylece Peygambere olan mesafesi) İki yay aralığı kadar belki daha da az (oldu) Necm 9) veya Vema rameyte (Ey Rasulüm (Bedirde) düşmanların gözlerine bir avuç toprak attığın zaman da sen atmadın ancak Allah attı ve bunu güzel bir ganimet ve zafer tecrübesi vermek için (yaptı) Enfal 17) diye başlayan ayetler bunlardandır

Ey gönül Şu emel ve niyaz çilesinin keşmekeşi yeter artık biraz da ah okunun

talimiyle meşgul olalım

Söz dizelere dökülmüşken isterseniz bir de işin şiir yönüne bakalım

Divan Edebiyatı söylenilenlerin aksine hayatın ta içinden ses veren bir şiir kafilesinefnaliktir Hiçbir şair içinde yaşadığı dünyaya asla yabancı kalamayacağı için klasik şiirimizin sermayesi de hayatla irtibatlı bir medeniyet birikimini taşırdı Bu durumda bir şairin çevresinde olup bitenler kadar belki kendisinin de yakından bildiği okçuluktan ilham devşirmeyeceğini söylemek haksızlık olur elbette ihtimal o ok imal eden bir usta (kavvas) serhad boylarında ok fırlatan bir yeniçeri ok talimlerini seyre giden bir çelebi yahut kabağa ok çeken bir müsabık olabilir Bu durumda sevgilisinin gamzelerini (süzgün bakış) oka teşbih etmesi kaşlarını yay gibi görmesi ve sinesini ona nişangah olarak açmasından daha tabii ne olabilir Antik Yunanın Eros temsillerinde içinden ok geçen kalb en evvel onun kalbidir Sevgili uğruna çektiği elemler hicran ve hasretler onun ok gibi olan boyunu kemana döndürmekte kalbine saplanan ok da canandan bir hatıra olarak saklanmaya layık bir hediye kabul edilmektedir Hazreti Fuzulinin dediği gibi Çıkarmak etseler tenden çekip peykanın ol servin Çıkan olsun dili mecruh peyktin olmasın ya Rab4

Şairin dilinde okun pek çok adı vardır Kirpik temren veya peykan (okun ucuna geçirilen sivri www.CepSitesi.Net

kemik veya maden) n hadeng (kayın ağacından mamul ok) navek (küçük ok) hava oku (temrensiz ve yeleksiz ok) sehm (ok) seper (üç yelekli ok) siham (ok) tir (ok) azmayiş (uzun ok) çigre (çire oluk biçiminde bir namlu içinden atılan ok) vb Artık Ya Hak deyip okunu atmak ona kalmıştır Ya menzil alır ya yabana atar Bazan okunu atıp yayını yasar (kırar) bazan tabiiyyetin sembolü olarak bir diyara ok götürür Şu beyti Helaki söylemiş

4 O servi boylu güzelin gamze oklarını bağrımdan çekip çıkarmak

isterlerse aman ya Rabbi çıkan şu yaralı gönlüm olsun da asla o peykan olmasın (Balığı öldüren ağzındaki olta değil belki oltanın ağzından sökülüp çıkarılmasıdır)

Çekersen bağrına bir kez gönül ol kaşları yayı Senindir menzil irgürdün nişana tiri davayı5

Dilimizde eskiden ok ile ilgili yüzleri bulan terimler mevcut idi Bunların çokluğunu yukarıda sayılan ok isimlerinden anlamak mümkündür Bugün pek çoğunu unuttuğumuz bu kelimelerden biri de kepadedir Kepade talim yayı demektir Yumuşak ve gevşek olduğu için ok talimine önce kepade ile başlanması adetten imiş Ancak zamanla kemankeşin pazulan geliştikçe kepade yetersiz kalır ve bir kenara atılır kullanılmaz olurmuş İtibarını kaybetmek kıymetten düşmek haysiyetsizlikten kinaye olarak bugün kepaze dediğimiz kelime kepadenin ta kendisidir Eh Ok kadar doğru olan bir medeniyetin de zaten kepaze ile iş başarması düşünülemezdi Ama gelin görün ki şimdilerde şöyle denilir olmuştur

Doğru olsan ok gibi yabana atarlar seni Eğri olsan yay gibi ellerde tutarlar seni
Ey gönül Eğer o kaşları yay gibi olan sevgiliyi bir kez (yay çeker gibi) bağrına çekersen dava okunu nişana tam isabet vurdun demektir artık menzil senindir (rekoru yeniledin yeni menzil taşını diktin demektir)

Gamze mi Neuzübilteh

Gamzedeyim deva bulmam /Garibim bir yuva bulmam diyen hüzzam şarkının ilk kelimesinde şair acaba gamzedeyim (gama giriftar olmuş elemlere uğramış) derken gamzedeyim (gamzeye mecburum gamzeye tutulup kalmışım kendimi ondan alamıyorum) mi demek istemiştir Yahut tevriyede bu iki ihtimalden hangisi uzak anlam konumunda olmalıdır Ciddi bir mesele
Gamze kelimesine sözlükler ilk olarak yanakta tabii olarak bulunan

veya gülümseme esnasında oluşan çukurluk
anlamını verirler Ancak edebiyat estetiğinde asıl gamze sitemli ve süzgün bakış

demek olan yan anlamda gizlidir O Karacaoğlanm

Elif kaşlarını çatar Gamzesi sineme batar Ak elleri kalem tutar Yazar Elif Elif
diye yahut Niçin aldanmayım niçin yanmayım

Deli gönül bir sevdaya bağlıdır özü şirin sözü şirin bir güzel Gamzesi
ok kaşı yaya bağlıdır dizelerindeki gamze ile aynıdır

www.CepSitesi.Net

Sevgiliyi merkeze alan klasik Türk şiirinde gamze hakkında destanlar yazılabilir
Bir defa o sevgiliden görülecek lutufların en büyüğüdür Güzelin her bir gamzesi
aşıklarından yüzlercesinin canlar vermesine sebep olur Nitekim Nedim onu

Afeti can dediler gamzei celladın için

diye tarif eder Aşıkların canları için afet olan bir gamzede cellatlık
özelliği bulunması o kadar da şaşırılacak bir şey değildir

Gamzeyi tanımlamak kelimelere dökmek ve anlatmak elbette pek zordur Ancak
biz onu dudaklarında gülümseme olan bir güzelin hafiften kaşlarını çatarak
süzgün tavrıyla nazlanarak bakışı olarak anlıyoruz Hani Mona Lisanın
göz zaviyesinden aynı anda ağlayan ve gülen çehresinin görünmesi gibi
gamzede de hem sitem hem sempati iç içedir Muhatabı ondan gönlüne ve ruh
haline uygun anlamı kendisi çıkarır Sevgili kat kat anlam

tevriyeleriyle yüklü gamzesiyle baktığında aşıkım girift
şüphelere düşürür Yani acaba o bu manalı bakış ile ne demek istemiştir işte aşık için en müşkil sual Çünki kendisinin sevgili nazarındaki mevki
ve mertebesini anlaması bu gamzede gizlenmiş olan manalara bağlıdır ve aşk işinde ona göre yeni tavırlar geliştirecektir Nitekim Nef i

Gamzen suale başlasa uşşaka her müjen Guya lisanı hal ile bir terceman olur

buyurmuş ve o süzgün bakıştan sıçrayan kirpik oklarını birer tercüman olarak nitelendirmiştir Süzgün bir yan bakış için kaşların hafiften çatılması
gerekir Bu yaya (keman) benzeyen kaşların kurulmasıdır O yay ile atılacak oklar ise

dizi dizi olmuş kirpiklerdir Yan (eğri değil) bakışta ne denilmek istendiği çok zaman anlaşılamaz ve birilerinin çıkıp onu tercüme etmesi gerekir işte birer oka benzeyen kirpikler o görevi üstlenirler ve Er#s kültünde mevcut kalp içinden geçen ok temsilini tahakkuk ettirir Gamzenin dile gelip konuşması şart değildir çünki tercümanlar onun lisahı hal (hal dili) ile neler söylediğini gönle anlatırlar

Sevgilinin gamze ile konuşmasının bir sebebi de eski
toplumumuzda erkekle kadının muaşakasında öyle uluorta konuşmanın mümkün olmayışıdır Hatta yalnızca göz kaş ve kirpikleri açıkta bırakacak
bir ferace yahut yeldirmenin gerisindeki sevgilinin söz söyleyecek olan ağzı dahi görülemez Bu durumda aşk anlatımlarının bütün yükü gamzeye düşmektedir ki zaten gamze bu üçünün (gözkaşkirpik) ortak faaliyeti olarak zuhur eder

Sevgili aşıkına süzgün bakışlarıyla naz yapar ve gamzedeki zamanlaması bir harikadır Gamze aşıkın kalbini hedef alan bir cellattır Doğru Ama o kadar nazik bir cellattır ki hiç hissettirmeden sanatını icra ediverir Gerisi zaten ölüm

demektir Bu yüzdendir ki gamze hiçbir vakit hedefini şaşırmayan tiri kaza (kaza oku) dır ve ondan kurtuluşun yegane yolu yine sevgilinin abı hayat yüklü yahut isanefesli dudağından geçer Oradan çıkıverecek iki çift kelam gamzenin bütün anlattıklarını batıl edip aşıka hayat bağışlamaya yeter O kelamın iyi mi kötü mü olduğu da aşıkların bahtına kalmıştır

Dedik ya klasik şiirdeki gamze için destanlar yazılabilir Biz sözü uzatmayacağız Çünki şimdi yazacağımız beyit gamzeyi muhtasar kılmaya yeter de artar bile Beyitin kime ait olduğunu www.CepSitesi.Net

notlarım arasına kaydetmemişim Onun için şark coğrafyasındaki bütün şairlere ki her bireri aşk meydanında kendini yekdiğerinden üstün gören erlerdir aitmiş gibi okumak mümkündür Şöyle denilmiş

Benim gamze tuvani ki katli am kuni Neuzübilleh eğer gamzera tamam kuni

Mana murad olundukta aşıklara acımamak elde değildir

Sevgilinin şöyle güçsüz ve küçücük bir gamze kırıntısı bile aşıklar arasında katliama sebep oldu

Allah korusun gamze ya bir de tamam olsaydı

El İşte Gönül Oynaşta

Namaz Üzerine

Vaktiyle Mervde kıssalar anlatmayı seven bir vaiz yaşarmış Ne zaman vaazı uzatacak ve halkı ağlatacak olsa cübbesinin altından bir tanbura çıkarıp Bu kadar gam ve gussa biraz da ferah ister diyerek çalıp oynamaya başlarmış O misal şimdi siz namazla ilgili başlığa bakıp da bu yazıda ilmihal bilgileri yahut namazın fıkhi meselelerinin anlatılacağını sanabilirsiniz Ve tabii aldanırsınız Çünki bizim eskilerin deyimiyle Ard eteğinde namaz kılman mana erlerinin ibadetlerini anlatmak haddimiz değildir Ancak Ayda yılda bir namaz onu da şeytan komaz meselinin ardından gidenlerin hallerini iyi biliriz Onun için siz bunu namazın ferah kısmı olarak alınız

NakibülEşraf Esad Efendinin anlattığına göre çağının zenginlerinden biri durmuş oturmuş sözü sohbeti dinlenir bir vaize

Eğer kürsüde terennüm edebilirsen sana şu kadar altın veririm der
Vaiz paraya tamahkardır Ayasofya kürsüsüne çıkar ve kabir azabını anlatmaya başlar Sözü döndürüp dolaştırır ve azabın
tene mi yoksa ruha mı olduğuna getirir Çeşitli deliller vererek azabın ruhlara ait olduğunu anlattıktan sonra da bir makam düşürüp iki eliyle dizleri üzerine vurarak

Azab ruhadır yoksa tene nedir tene nedir tene nedir işte tekrar ediyorum azabdan tene nedir tene nedir tene nedir diye terennüm eder

Esad Efendi adını sakladığı bu vaizin iddiayı kazandığını ve vadedilen akçeleri aldığını söylüyor Şair Sabitin (Ö1712) bu tür vaizleri ilzam eden şu
beyti ne kadar da güzeldir

Sana her meclisinde söylerim sen millzem olmazsın
Değil kürsiye vaiz arşa çıksan adem olmazsın

Ve dahi namaz bahsinde şu beyit de çok müstesnadır

Gel gel beru ki savm u salatın kazası var Sensiz geçen zamanı hayatın kazası yok Bu ifade aşk ile başını veren Nesiminin (Ö1404) divanında yer

almıyor olsaydı Hadi bakalım buyurun cenaze namazına derdik İhtimal ki vakt ü zamanında Nesimiye de öyle demişler Yoksa derisi ya neden yüzülsün

Namaz ki şeytanın insana en ziyade musallat olduğu demlere vabestedir vesveselerin hadd ü payanı yoktur İnsanın aklına neler gelmez ki Kaybolan eşyayı namazda buluruz çıkaramadığımız isimleri namazda hatırlarız altında kaldığımız laflara namazda cevaplar uydururuz Düşünelim hele
Şöyle cenneti sağımıza cehennemi solumuza koyup da sırat üzerindeymiş gibi kılabildiğimiz www.CepSitesi.Net

kaç namazımız vardır acaba Secdede alnımızı koyacağımız mahalde Kabeyi görebilenlerimizin ellerini öperiz ama
orada daha ziyade şeytanlıklarımız gözümüzün önünden geçmez mi Artık alacaklılarımızdan düşmanlarımıza yarden ağyare bir geçit resmidir dizilirler de yarınlara dönük planların ardı arkası gelmez Allah kabul etsin ama bu tür namazlardan yalnız bizler değil eski şairler de yakayı
kurtaramamışlar işte unuttuklarını namazda hatırlayan sevgilinin eşiğinde secdeye varınca çok zamandır unuttuğu cenneti hatırına getiren
Necatı Bey (XV yy) Kapına secde edicek anarın cenneti ben Unudulmuşları zira getirir kalbe namaz

Ve yine şöyle diyor

Seni görüp unuttu zühdü sufi Yine annıağ için kılur namazı

Sofu seni görünce namazı niyazı unuttu Şimdi namaz kılması ibadet kasdıyla değil seni hatırlamak içindir

Baki (Ö1600) ise bir yanda aşıkın Hak dergahında dert ile yalvar yakar olduğunu ki gerçek namaz böyle olmak gerek öte yanda ise kaba sofunun namaza durup batıl şeyler düşündüğünü anlatıyor

Dergahı Hakda derd ile aşık niyazda Batıl tasavvur etmede sufi namazda

insana namazda batıl tasavvur ettiren o şeytan bir gün bir binamaza rastlamış ve bütün İblisliğine rağmen ağzından şu hak soru çıkmış

Yahu arkadaş Ben Hazreti Ademe bir kerrecik

secde ile emrolunmuştum Secde etmediğim için Dergahı Taaladan kovuldum Sen ise günde beş vakit bunca secde ile emrolunmuşsun da bir kerecik olsun alnın eğilmiyor Acaba senin halin nice olacak

Doğru söze ne denir

Ama diyelim

Biz bu abdest ile daha çok namaz kılarız

Nükte

Geç uyanmış bir müezzin güneş doğmak üzereyken sabah ezanı okuyormuş Sıra Essalatu hayrun minennevm

(Namaz uykudan hayırlıdır) kelimesine gelince cemaatten olup güneşin doğmakta olduğunu gören birisi gözlerini oğuşturarak pencereden bağırmış

Uyku bu vakitte kılınacak namazdan daha hayırlıdır

Şair Sabit yukarıda andığımız beyitinde adem olmanın şartını vazifeyi layıkıyla yapmaya yani her say ü gayrette eşyanın hakikatine vakıf olarak yol yordam gözetmeye bağlıyordu Elbette adam olmak öyle kolay değildir Sabitin çağdaşı ve belki üstadı olan Nabi de (Ö1712) adam olmakla namaz arasında ciddi bir bağ bulunduğunu iddia edenlerdendir Oğlu Hayrullah için yazdığı Hayriyye nam ünlü nasihatnamesinde namaz için ayrı bir bölüm ayırarak sonunda der ki Sen namaza idesin çünki kıyam Elf olursun eya mahı temam

RakV olsan görinür sureti dal Enbiya sundur anla bu makal

Sacid olsan görinür halkai mim Adem olursun eya ruhı cesim

Anla çim kim sana keşfola bu raz • Adem olur mı iden terki namaz

Aşağı yukarı şöyle demektir

Ey parlak ay gibi olan oğul Eğer namazda kıyama durursan (dimdik duruşunla) elif harfine benzersin

Rukua vardığında dal harfi ortaya çıkar Bil ki bu söylediklerim nebiler sırrıdır (boşa teşbihler değil)

Secdeye vardığında da mim harfinin halkası kendini gösterir ve sen ey azametli ruh (ey eşref i mahlukat olan insan) tam manasıyla adem olursun

www.CepSitesi.Net

Bu dediklerimi anla çünki sen bu sırra vakıf olacak yaratılıştasın Hiç namazı terk edene adem denilebilir mi

Beyitlere açıklamayı biz getirelim

Osmanlı alfabesinde adem (insan) kelimesi sırasıyla üç harften oluşur Elif dal ve mim Elif (I) düz bir çizgiden ibaret olup namaz esnasında kıyamda duran kişiye benzer Dal ortasında doksan derece açı oluşturan bir çizgidir ki rükua varmış bir insanı andırır Mim (f) ise dairevi bir halka şekliyle başlar ki bu da secde yapan bir kişinin haline benzer Buna göre namaz kılan bir insan namazdaki çeşitli duruşlarıyla adem (rA) yazmış yani adem olduğunu ispat etmiş olacaktır

Şairlerin Şehirleri

Musset Gerçek şairin her güzel dizesinde söylenilenden birkaç defa fazlası vardır der Divan şiiri için bizim söyleyeceğimiz de bundan başkası değil hatta belki bir fazlasıdır Zira Divan şairlerinin öyle müstesna beyitleri vardır ki yalnızca mana olarak değil lafız olarak da bazen birden fazla anlamla karşımıza çıkarlar Okundukça o beyitlerin mana derinlikleri perde perde açılır her güzel anlamın gerisinde daha zengin bir şiir atmosferi kendini gösterir Ama şimdilik

bizim konumuz kelimelerin görünen yüzleriyle açtıkları perdeler olacaktır

Klasik şiirimizde değişik meslek terimleriyle yazılmış manzumeler

vardır Orada kullanılan her bir kelime bir yandan bir terim olma özelliğini ön plana çıkarırken diğer yönden gizli bir anlam ile alelade kelimeler olarak cümledeki yerlerini korurlar Sözgelimi musiki yahut denizcilik terimleriyle yazılan manzumeler bu kabildendir Ama bir de herhangi bir manzumenin bir gazelin bir kasidenin müteferrik bir beyti bu tür kelime oyunlarıyla sanat derinliğine ulaşır Tevriye adını verdiğimiz kelimeleri hem mecaz hem gerçek anlamlarıyla kullanan sanat biraz da bu tür söyleyişlere dayanır Buna iştikak dediğimiz aynı kelimenin müştakları (türevleri) ile yapılan sanatları da eklemek mümkündür Hele şairler şehir kasaba semt gibi yer isimlerini kullanırken o isimlerin özel ve cins anlamlarını çağrıştırmayı pek severler Bu durumda Mflıssetin anlam derinliğine bir de kelime derinliğini eklemek gerekecektir lşte Koca Ragıp Paşanın henüz vali iken Saydaya tayininin çıkması üzerine söylediği bir beyit

Gözü aydın rakibin Üretendi kevkebi bahtım Sevadı şamı gam mı sevdiğim soyda nedir şimdi Sevgilim Gam akşamının çöken karanlığımı nedir şimdi bu tuzağa düşürülmek de nereden çıktı Yazık ki bahtımın yıldızı kararmaya başlayıp alacalandı Artık rakibin gözü aydın olsun
Sayda (şimdi Lübnan sınırlarında kalan bir liman kenti) Şam
Tire ve Aydın isimlerinin birer yerleşim alanı
olduğunu göz önünde bulundurursak şairin tayinine hiç de sevinmediğini anlayabiliriz Keza onun Kahirede iken de zaten Yeter şu Kahirenin kahrı azmi Rum edelim dediği meşhurdur

Sünbülzade Vehbinin bir beyti de şöyledir

Teşnesin suya götürse yine susuz getirir Acı Muslukta Kuruçeşmeli Sakkazade

Siz o sevgiliye bakın ki bir yandan Sakkazadelerden olacak
diğer yandan Kuruçeşmede oturup Acı Muslukta aşıkı ile buluşacak
ve teşnesini (susuzluğunu çeken özlem dolu aşıkını) suya götürüp yine susuz getirecek

www.CepSitesi.Net

işte tam da Divan şairlerinin peşinden koştukları fettan ve işvebaz dilber

Sakız çiğnemek mecazen boş vaadlerde bulunmak olmayacak şeyleri tekrar edip durmaktır Sakız geçmek de bu manaya olsa gerektir Sakız gülünün bir gül çeşidi mi yoksa bir nevi tatlının adı mı olduğunu bilemiyoruz Ancak Lütfullah Akif Beyin şu beyitinde hepsi bir araya gelince pek rana düşmüşler

Vadei buse edip geçti dehanında sakız Bir sakız çiğnedi Sakızdaki sakız gülü kız

Sakız adasının rakısı meşhur imiş Dilber Sakızlı olup da sakız rakısı da yanında bulununca şairin böyle sakız çiğneyip durmasına elbette şaşmamalıdır

XIX asrın ünlülerinden Hızırağazade Said Bey güzel sesi sebebiyle gençliğinde saray müezzinlerinden iken bir aralık Akdağ Madenine teftiş için gönderilir Vazifesini başarıyla bitirip dönünce devrin zarifleri Yüzünün akıyla avdet etti der olmuşlar Ama gelin bir de ona sorun Dermiş ki

Akdağda kara baht ile hunabı eskimi Çok eyledim nisar siyah usefidüsürh

Demek olur ki Şu kara bahtıma uyarak Akdağda kanlı göz yaşlarımı kah siyah kah beyaz kah kırmızı idi saçıp durdum

Söz kara bahttan açılıp da şehirler buna ilave olununca Rıza Tevfikten rivayet edilen şu hikayeyi hatırlamadan edemedik

Zamanında ehliyetini kaybeden bir denizci yeniden ehliyet almak için ilgili mercie müracaat ederek işlemlerine başlamış Oradaki memur sormuş

Adın ne

Kara Ali

Memleketin

Kara Biga

Nederen geliyorsun

Karadenizden Yükün

Kara boya

Nereye gideceksin

Karamürsele

www.CepSitesi.Net

Dönüşte uğrayacak mısın

Hayır Orada gemiyi karaya çekeceğim Karamanda Karadağoğlu Kara Mustafayı gördükten sonra karadan Mekkei Mükerremeye Kara donlu Beytullaha yüz sürmeye gideceğim

inşallah oradan yüz akıyla dönersin

Orasını kara toprağa girdikten sonra verilecek karar belli edecektir

Memur artık dayanamamış ve

Zift mi kesildin be herif diyerek ehliyeti gemicinin yüzüne fırlatmış

Sözü Necati Beyin zülfün karanlığında gönül ülkesinin harab oluşunu anlatan ünlü beyti ile tamamlayalım

Şamı zülfünle gönül Mısrıharab oldu deyü Sana iletdi kebuter haberi döne döne

Varın yorumunu siz yapın Kebuter güvercin demektir

Klasik Şiirin Esnaf Alayı

Sünbülzade Vehbinin (Ö1810) muzipçe söylenmiş bir beyti vardır Şöyle

Teşnesin suya götürse yine susuz getirir Acı Muslukta Kuruçeşmeli Sakkazade

Kuruçeşmeden Sakazade lakabıyla bilinen bir güzel susayan aşıkını Acı Muslukta alemi aba davet edip suya iletiyor ancak sonuçta yine susuz getiriyor demeye gelen bu beyitte Suya götürüp susuz getirme deyiminin fettanlığı çağrıştıran anlamı üzerine kurulan nüktenin başarısı nedense bana Sünbülzadeyi hep şuh bir adam olarak düşündürmüştür Ancak bundan daha da önemlisi beyitte bir araya getirilen suyla ilgili terimlerin (teşne su Acı Musluk Kuruçeşme saka) tenasübüdür ki sanki şair sırf bu terimleri yanyana kullanmak için bu beyte ağaz eylemiş ve su dairesinden taşra bir tek katre dahi akıtmayarak dilin spesifik kelimeleriyle de şiir yazılabileceğini göstermiştir

Klasik şiir üslubuna nazaran bu tür beyitler birer fantazi yahut kelime oyunundan ibaretmiş gibi görülebilir Ancak şu bir gerçektir ki kudemanın şairleri asırlar boyunca belli mazmunların nazirelerini ortaya koyarken fikirler gitgide billurlaşmış zarafet ve nükte kazanmış bunun tabii sonucu olarak da bir zaman gelip yenifnazmun yahut çağrışım bulmakta gönül pınarları kurumuştur Neticede yerlileşmeye yönelinmiş ve realizmin çıplak yüzü sensüalite teşhiriyle buluşmuştur Tekrara düşmemek evvelce söylenenlerden farklı bir hayal yakalamak ve şairin kendi üslubunu ön plana çıkarma zorunluluğu gibi endişeler zaten belli kalıpların dışına taşamayan söz ustalarının işini iyiden iyiye zora sokunca ister istemez farklı bir ifade uğruna yukarıdaki türden nüktelere revaç verilmiştir Bu bir nevi mananın tükeltildiği

noktada lafız ile oyalanmak gibidir XVIII asır sonrasında artık yüzlerce şair tarafından bıkıp usanmadan kullanılmakla fersudeleşmiş
mecazlar ve teşbihler zevki selim sahiplerine kelal vermeye ve bir zamanlar en nadide aşk duygularını dile getiren ifadeler yorgun ve bitap söz tekrarlarına
www.CepSitesi.Net

dönüşmeye başlayınca ister istemez bazı şairler kendilerine bu tür çıkış yolları aramışlardır Şimdi aşağıda başka örneklerini göstereceğimiz bu
ifadeler belki birer söz oyunundan ve oyuncağından öteye mana ifade etmezler ama bir medeniyeti yaşatan dilin zenginliğini de en yüksek seviyede göstermeye kafidirler

Evet bunlar birer söz oyunudur ancak sentaks yönünden öyle sağlam örgülere sahiptirler ki okuyanı hayrette bırakırlar

önce bir gemici fantazisi okuyalım Beyit kendisi de bir kalyon katibi olan Danişe (Ö1775) ait

Dildara piyade yanaşılmaz bu sularda Her keşliyi baş darda sanıp firkate çatma

Şöyle demek Bu sularda (bu hengamede bu zamanlarda)
sevgiliye yaya yaklaşmak mümkün değildir Ancak sen yine de başın darda sanıp her gemiyi ayrılığa yanaştırma (biraz ümitvar ol) Dikkat edilirse beyitteki yanaşmak sular (deniz) keşti (gemi) baş darda (baştarde) fırkata (firkate)
ve çekmek kelimeleri denizcilikle ilgili bir tenasüp oluştururlar

Bir haffaf (kavaf ayakkabı imalatçısı) esnafının
terminolojisini aşağıya aldığımız beyitteki kadar kesif kullanan şu şairin ayakkabı imalatçısı olduğunu düşünmek ne kadar yerindedir bilemeyiz ancak bugün bize sunduğu kelimeler eski kavafların neler imal ettiklerini açıklamak

bakımından hayli önemlidir

Meyi aşkıyla haffafin topuk mesti olan aşık Hayali lali nabından düşüp kalmış ayaklarda Demek olur ki Kavaf güzelinin aşkının içkisiyle topuk mesti () olan aşık onun saf laU andıran dudağını hayal etmekten dolayı ayaklar altına düşüp kalmıştır

Beyitteki tenasübü oluşturan kelimelere bakalım Haffaf topuk mest (ihamı tenasüp yoluyla ayağa giyilen mesti de karşılar) ayak Tahminimiz o ki bu beyitte geçen hayal nab ve kalmış

kelimelerinin de eski kavaf terminolojisinde birer özel anlamları var idi Sözgelimi onların kalıba hayal sahtiyana nab kalçına kalmış de(me)diklerini bugün kestirebilmek oldukça zor Beyitteki topuk mesti ibaresinin özel bir mest çeşidi olduğu anlaşılıyor Ancak sarhoşluğun yahut kendinden geçmenin bir türüne de bu isim veriliyor olmalıdır Kaynaklarda bulamadık Münıf in (ö 1794) aynı terminoloji ile kurulmuş başka bir beyti de şöyle

Basmış o şuhu çizmecide nimmest iken Başmakçızadenin köçeği bir ayağ ile

Anlatılana bakılırsa Başmakçızadenin köçeği o şuhu elinde bir kadeh ile Çizmecilerde yan sarhoş iken yakalamış 1 Bu tür meslek diliyle yazılmış manzumelerin en ünlüsü Agehiye (Ö1577) ait Kasidei Keşti olup bilahare pek çok şair tarafından nazireleri yazılmış XVI asır gemici dili böylece zabtedilmiştir Gemicilik terimleriyle alakalı başka beyitlerin de yer aldığı bir yazıyı daha evvel neşretmiş idik (bk Müstesna Güzeller II bas Ötüken Yay istanbul 1997 s 203210)

Beyitteki basmak çizmeci mest başmak (bir tür ayakkabı) ve ayak kelimeleri ilk planda kavaf www.CepSitesi.Net

esnafına ait tenasübü oluşturuyorlar Köçek kelimesinin Farsçadaki tam karşılığı deve yavrusu demektir Buradan yola çıkarak köçeğin de deve derisiyle alakalı bir ayakkabıcı terimi olduğu tahmin edilebilir

Kimin söylediği belli olmayan şu beyitte de ağırlıklı olarak tüfekçi esnafının kelimelerini görmekteyiz

O tüfenkçi şuhuna kundaktan aşık olduğum Falya verdi
çaktılar gammazlar üstadına

Şair yakınıyor O tüfekçi güzeline ta kundaktan itibaren aşık olduğum ortaya çıktı da söz taşıyan ispiyoncular varıp sevgiliye bunu aşikar ettiler

Şimdi kelimelere bakalım Tüfenk kundak falya çakmak gammaz üstad (usta)

Kundak bilindiği gibi ateşli silahların arka kısmındaki ağaç veya metal kısmına denir Falya ise ağızdan dolma topların
ateşleme deliğini karşılar Çakmak ateşlemek kıvılcım çıkarması için sert bir cismi başka bir cisme vurmak anlamlarını ihtiva eder Nitekim eskilikten dolayı kullanılamayacak duruma gelen tabanca ve tüfeklere de çakaralmaz denir

Şu beyit de balmumcu esnafının hallerine işarettir

Bir balmumcu tazesinin şemi ruhuyla Yandım aynan efendi zindan kapısında

Feryada bakınız Ah efendim Bir balmumcu güzelinin yanağının mumuyla zindanın kapısında yandım ki sorma gitsin

Tenasüp kelimeleri şunlar Balmumcu şem (mum) yanmak zindan

Zindanların gece ve gündüz sönük mumlar ile aydınlatıldığını bilirsiniz Şair kendisinin henüz aşk zindanının kapısında olduğunu belirtirken daha çoook çekecek eziyeti olduğunu vurgulamakta Balmumcu ve Zindankapısı isimleri tıpkı ilk beyitteki Acı Musluk ve Kuruçeşme gibi İstanbuldaki birer semtin adıdırlar Ayrıca eskiden balmumu imalathanelerinin Zindankapısı semtinde olduğuna da işaret vardır ki Evliya Çelebi de Seyahatnamesinde aynı bilgiyi tekrarlar Görüldüğü gibi eski şairlerimiz dizelerine dizecekleri kelimelerini seçerken sarraf denlü titiz davranmışlar inci yerine koydukları kelimelerinin yan veya mecaz anlamlarına da itibar etmişler sonuçta rafine nükteler ortaya koymuşlardır Bunu dilin zenginliğinden gayrı neyle izah edebilir o dilin kültürü yüklendiğine ve kalıcı kıldığına müteallik başka hangi misali verebiliriz isterseniz bir düşünün

Nabfnin Demokrasi Gazeli

Gökkubbenin altında söylenmedik söz yoktur denilir Klasik şiirimizin mısraları arasında dolaştıkça bu hükmün ne derece doğru olduğunu gördük Ama gördüğümüz başka bir şey daha vardı yeryüzünde insan ilişkilerine yönelik daha önce yaşanmadık hiçbir şey de kalmamış

Şairlerin mısralarını okudukça onların anlattıkları ferah ve sevinçlerin küsüş ve güçenişlerin kin ve ilençlerin keder ve üzüntülerin her devirde var olduğunu yaklaşık kırk yıllık ömür süren bizim www.CepSitesi.Net

neslin de bunlardan pek çoklarına şahit olduğunu kah eğlence ve kahkaha vadisinde kah hicran ve gözyaşı sahilinde bizatihi tekerrür ettiğini gördük Dünyada iyiler ve kötüler her devirde var

olagelmişlerdir ve bu çark döndükçe eskilerin söyledikleri zamanımız için olduğu kadar istikbalimiz için de geçerli olacaktır Belki kıyafetler değişecek mekanlar başkalaşacak kelimeler farklılaşacaktır ama hem o tavırlar hem de o tavırları tanımlayan sözler mısralar aynı kalacaktır Hal aynı olunca kal (söz) de farklı kelimeler vurgular tonlamalarla olsa bile tekrara mahkumdur İşte onun içindir ki biz yaşadıklarımızı çok defa eski şairlerin beyitleri arasında görüp bu yolda yalnız olmadığımızı anlayarak teselli bulmuşuzdur Hiçbir şey ilk değildir son da olmayacaktır

Kadim zamanlara ait bir papirüste şöyle bir cümle yazılı imiş Dünya kötüye gidiyor evlatlarımızı bu gidişattan korumalıyız Firavunlar devrinden bu yana bu cümlenin her çağda bir başka ağızdan terennüm edildiğine yemin edilebilir Zira hala dünya kötüye gidiyor ve bizler hala nesillerimizi kurtarmanın çarelerini tefekkürle uğraşıyor üzülüyoruz

Sebep

Sebep basit Birileri daima dünyayı ifsad etmeye uğraşmış ya insanlık tarihinin en çok sorulan sorusu herhalde Ne olacak şu memleketin halidir ve galib ihtimalle bu soru en ziyade bizim coğrafyamızda çınlayıp durmuştur Bundan yaklaşık üç asır evvel aynı soruyu soran Nabi Efendi (Ö1712) mısralara istiflediği pek çok düstur ile kendi dünyasına nizam vermeye çalışırken söylediklerinin daha sonraki asırların şablonlarına da mutabık düşeceğini bilmiyordu şüphesiz Ziya Paşanın

Anlar ki verir laf ile dünyaya nizamat Bin türlü teseyyüb bulunur hanelerinde

deyişiyle hemen her çağda dünyaya nizam vermeyi üzerine vazife edinirken kendi hanelerindeki eğriliklere aldırmadan alemi kendi görüşleri doğrultusunda formatlamak isteyen faillerin önlerindeki bilgi işlemcilerde bir tek

tuşa basmaları yahut fareyi bir kere tıklamalarının öte yanda onbinlerin milyonların dünyalarını karartması hiç umurlarında olmamıştır Dünyalarına yabancı oldukları sosyolojik değerlerine bigane kaldıkları yığınları belli kalıplar içerisinde şekillendirerek kendi emelleri ve menfaatleri doğrultusunda birtakım komutlarla idare etme girişimlerinin tahtında müstetir sanal demokrasi tarihin her devrinde ve dünyanın her coğrafyasında elbette çok canlar yakagelmiştir Değil mi ki mefuller her daim direnmede olmuş ve bir başkasının hatırı için kendini inkara ve kişiliksizleşmeye hayır demişlerdir siz deyin Avrupa ben diyeyim Asya siz Fransayı söyleyin ben Rusyayı anlatayım hiç değişmeden bu mücadele devam etmiştir İşte onun için tarih sayfaları hep aynı görüntülerle doludur ve onunaçin biz tarihte hiçbir şey ilk değildir son da olmayacaktır diyoruz Hangi coğrafyada hangi idari sistemde hangi felsefi doktrinde olursa olsun Geçen asır Amerikan iç Savaşında Fransız Ihtilalinde dün Glasnostta Intifadada bugün Cezayirde ve Kosovada hep aynı failler ve mefuller iç alemlerinde fırtınalar kopartılarak taş

gemisine doldurulmak istenen insanların bu çalkantılı ummandaki çilelerini biz Nabi Efendinin vaktiyle tutulduğu bir kasırgada yaşadığını gördük Üstelik hepsini aynı çıkar odaklarının surundan üfürülen bir rüzgarın eseri olarak Hepsi de yabancısı oldukları tanımadıkları bir dünyayı değiştirmekten söz ediyorlar ve her iki taraf için de bunun pek kolay olduğunu vehmediyorlarmış Yani hata hep aynı

Nabi Efendinin aynı çağda iki ayrı dünya görüşünün mücadelesiyle yoğrulmuş üç asır öncesine ait o gazeli şudur Eğer istiyorsanız siz bu şiirin fail ve mefullerini halimize de uyarlayınız ve yar www.CepSitesi.Net

ile ağyarı yerli yerine koyarak okuyunuz

Yarin revişi huşrübasın ne bilirsin Ser ta beseri işvenümasın ne bilirsin

Yok vardığın etrafına mamurei aşkın Ol memleketin ab uhevasın ne bilirsin

Çok keştti isyanı çeker sahili afve Bahri keremin mevci atasın ne bilirsin

Oldun tutalım müşterii cevheri maksud Ey müftisi bimaye bahasın ne bilirsin

Ol şubedenin zahiri asanna nazır Bu perdenin esrarı verasın ne bilirsin

Hali dili bimarını arz eyle bakime Sen derdini gör yoksa devasın ne bilirsin

Dahi eyleme hiç kimsenin ahvaline Nabi Hallakın esrarı kazasın ne bilirsin

Sen sevgilinin dimağları meftun eden gidişatını nereden bileceksin Onun baştan ayağa her halinin ayrı bir işve olduğunu ne bilirsin

Aşk mamuresinin yakınına bir kerecik uğramışlığın yokken sen o memleketin havasını ve suyunu nereden bilebilirsin Manevi kerem denizinden kopup gelen bağışlama dalgalarının sayısız isyan gemisini af sahiline çekip geldiğini sen ne bilirsin

Farzedelim ki emeline ulaşmak için bir cevher satın almaya talip oldun a elinde avucunda bir şey bulunmayan müflis

sen o kutsal cevherin pahasını nereden bileceksin

Sen o hokkabazlığın dışa vuran yüzünü seyretmeye devam

et Yoksa o tlahi oyun perdesinin arkasındaki gerçekleri ve

sırları nereden bilirsin

Sen önce git bir doktora hasta kalbini muayene ile kararmış kalbinin hastalığını teşhis ettir Yoksa (hastalığın ne olduğunu öğrenmeden) devanın ne olacağını nasıl bilebilirsin

Ey Nabi Sakın sen yine de hiç kimsenin gidişatına müdahalede bulunup dil uzatma Çünki Yüce Yaradanın hadiselerin perde arkasına gizlediği sırrı bilemezsin

Hele Bir Düşmeye Gör Hele Bir

Zamandan ve zamaneden şikayet Türk klasik şiirinin en belirgin özelliklerinden biridir Resmi ideolojiye yahut hakim güce pek az ilişse de bu tür şikayetler aslında ortaya söylenmiş genel ahlak kurallarına bir başkaldırıyı ihtiva etmek bakımından herkese yönelik kabul edilebilir Hedef belirtmeden eleştirdikleri vakit alabildiğine özgür ve hatta acımasız davranan klasik şairlerimiz herhangi bir istintaka maruz kalmak yahut bela şimşeklerini çekmek istemedikleri vakit ya www.CepSitesi.Net

mahlas kullanmaz (La edri) yahut pasif direnişe geçip sözü feleğin sırtından harcamakla onu muhatap göstermişlerdir Mevki ve makam itibariyle

zamanın ve zamanenin önde gelenlerinden olan birtakım şairler ise bu konuda daha cesur davranıp açık yürekli eleştiriler yapabilirler (Şehzade Mustafa için yazılmış mersiyeler ile Ziya Paşanın terkibi bendleri bu kabildendir) Hele bazı şairler vardır ki haksızlığa uğramış birinin halini özellikle de kendi mazlumiyetlerini anlatırken kalem yerine taze bileylenmiş kılıç kullandığını sanırsınız

Urfalı şair Yusuf Nabi (Ö1712) bir yandan Osmanlı şiirindeki hikemi söyleyişin

müfettihulebvabı (Nabi gibi söylemek) diğer yandan devrinin meliküşşuarası (Nabii pir) ve

nihayet saray ve devletlular katında itibar görmüş bir Osmanlı münevveri olarak hiç şüphesiz ikbal ve idbar zamanlarını açık yüreklilikle anlatabilecek medeni cesarete sahipti Yaşadığı yıllar boyunca Osmanlı devletinin inhitata yüz tutan en hareketli dönemine şahit olan Nabinin bu konudaki asıl eseri oğlu Hayrullah Çelebinin şahsında ideal Türk insanını şekillendirmek istediği ünlü nasihatnamesi Hayriyyedir Hayriyyede zamanının ahlaki içtimai siyasi idari ve hatta dini eğilimlerine acımadan saldıran bütün beşeri değerleri sorgulamaktan çekinmeyen şair aynı tavrını divanındaki muhtelif manzumelerde de gösterir Divanı Nabide gazel yahut kaside bend yahut musammat her şekle serpiştirilmiş öyle beyitler pasajlar bendler veya manzumeler vardır ki orada 16501710 yıllarındaki Osmanlının her türlü eleştirisini zamanın ve zamanenin pek çok kötülüğünü görmek mümkündür

Nabinin yukarıdaki türden bir Azliyye kasidesi vardır Toplam 95 beyit1 tutarındaki bu manzume Musahib Mustafa Paşanın vezaretten azli münasebetiyle yazılmış olup en önemli yanı ikbal mevkiinden düşenlere karşı zamane dalkavuklarının2 zayıf şahsiyetli yalakaların ve günümüzde de pek çok örneklerini gördüğümüz ahlak fukarası zavallıların hallerini gözler önüne sermesindedir

Musahib Mustafa Paşa Enderundan yetişip kısa sürede zekasıyla

musahipliğe getirilmiş oradan yükselip Sultan IV Mehmedin (Avcı Mehmed) kızı Hatice Sultan ile evlendirilip

1 bk Nabi Divanı (hzl A Fuat Bilkan) c I İstanbul 1997 s 7684

2 Dalkavukluk eskiden bir meslek olup toplumun stres subabı saydırmış Devletluların ve paşaların konaklarında görev alan dalkavukların asıl görevi efendilerinin en sıkıntılı ve hatta sinirli oldukları vakitte onları yatıştırmak öfke ile alacaktan yanlış kararlan bertaraf etmektir Sözgelimi akşam evine dönen bir veziri daha konağın bahçe kapısında cüce yapılı muzip ve nüktedan dalkavuk efendi karşılar onunla evin kapısına yürürken olup bitenlere dair öyle nükteler öyle komiklikler yapar ki vezir evine girdiğinde günün bütün sıkıntısını dışarıda bırakmış ve aile saadetine dönmüş olur Böyle çalışan dalkavuklar ile zamanımızın pohpohçuları arasında hiçbir benzerlik yoktur Eski dalkavuklar belki modern zamanların terapistleri olarak düşünülmelidir Bu dipnotu eski dalkavukluk mesleğine olan saygımızdan dolayı yazdık

ikinci vezir olmuştu 1683 yılında kaptanı deryalığa getirilen Paşa ertesi yıl (1684) Ayamavra adası açıklarında Venedik donanmasına yenilmiş ve bu görevden azledilmiştir Ertesi yıl Mora Seraskerliğine%rdından da Boğazhisar (Seddülbahir) muhafızlığına atanan Paşa 1 vefat etmiştir

Musahip Mustafa Paşa Urfalı Yusuf Nabi Efendinin 1665 yılında henüz 23 yaşlarındayken İstanbul yolunu tutup da umutsuzluk içinde pek çok kapıyı dolandıktan sonra

www.CepSitesi.Net

Bir garibim cenabına geldim Bin ümid ile babına geldim Kereminden zamane sir oldu Fakr devrinde bir fakir oldu

diye intisab ettiği ve divan katipliğini yaptığı en büyük hamisi koruyucusu efendisidir Paşa onu hacca gönderecek
kadar da kendisine iltifatta bulunmuş yakınlığından saadet duymuştur Alicenap ve hürmetkar bu iki insanın dostluklarının 20 yılında paşanın azledilişi Nabi Efendiye de ağır gelmiş olmalı ki bu iğneleyici kasidesinde zamane insanlarının riyakarlıkla yön değiştirip azgınlaşan hürmet ve hayranlık duygularının zaman içerisinde nasıl birdenbire küstahlık ve

kabalığa dönüşüverdiğini çok canlı bir üslupla anlatıp adeta paşasının müdafaasını yapar Nitekim kasidenin bütününe bakıldığında bu azlin ister istemez Nabiyi de dolaylı yönden etkilediği hatta
belki sıkıntılı günler yaşamasına da yol açmış olduğu söylenebilir3

Nabi Efendi 70 yaşında vefat etmiştir Bu kasideyi yazdığında ise ancak
42 yaşındadır Türk klasik şiirinde hikmet mektebinin kurucusu olan Nabinin olgunluk çağına yeni adım attığı yıllarda bile hikmetle ne derece dolu olduğu ve bilgelik adına nasıl kemale erdiği kasidenin beyitleri arasından süzülebilir Üstelik hamisini zaten yitirmiş bir kişinin

3 Pek çok zaman pek çok eserinden olduğu kadar bu yazıyı
kaleme alırken de değerli çalışmalarından istifade ettiğim sayın
hocamız Abdülkadir Karahan bu azii meselesinin Paşayla değil doğrudan doğruya şairin kendisiyle alakalı olduğunu ve kethüdalıktan ayrılması üzerine çevrenin kendisine karşı takındığı tavrı Paşasına şikayet üslubuyla
kaleme aldığını söylemektedir bk A Karahan Nabi Ankara 1987 s 11 vd

çıplak gerçekleri bu derece pervasızca ortaya dökmesi
de ayrıca cesaret gerektirir Denilebilir ki bu kaside onun çeyrek asır sonra yazacağı Hayriyyesindeki bazı bölümlerin provasıdır Nitekim Azliyyedeki görüşlerini daha sonra Hayriyyede pekiştirecek
Pirlere yakışan hikmetli tecrübelerini vezne dökecektir

Kasidenin tamamını buraya almamıza imkan yok Ancak teşbib bölümünden bazı beyitleri ibret olsun diye hiç yorum katmadan sunuyor içindeki tasvirleri her gün karşılaşıp durduğumuz insanlara giyindirmek için de günümüz diline çevirisini veriyoruz

Kimdir ol kim meyi mansıbla olup şirinkam Ana hamyazei azl olmaya ahir encam

Mevki ve makamın şarabını içip de (kendinden geçerek) bir müddet ağzı tatlılanan hangi kişi vardır ki sonunda azil sıkıntısına uğramış olmasın (Elbette her ikbalin bir de azli vardır) Bezmi ikbalde sermest olanın hali budur Gah peymane çeker gah humarı alem

İyi talihlilik ve ikbal meclisinde başı dönüp kendinden geçenin (mevki ve makam sevinciyle sarhoş olanın) hali şu iki ihtimalden biridir (İşleri rast giderken) kadeh çeker neşelenir (işler tersine dönünce de vaktiyle çektiği kadehlerin) baş ağrısına yakalanır

Lik mümkin mi bu evza a tahammül ki eder Ademi her birinin badı bürutı sersam

Lakin her birinin bıyığını balta kesmez burnundan kıl aldırmaz tavırları insanı sersem ederken bu www.CepSitesi.Net

davranışlarına tahammül ne mümkün

Kanı kendi kulunam deyü perestişler eden Eylemez yolda diiçar olsa bile reddi selam Hani o kendiliğinden Kulunuzum emrinizdeyim gibi sözler söyleyerek huzurunuzda haşa tapınanlar Heyhaat Şimdi yolda rastlayacak olsanız selamınızı bile almayacaklardır Kanı ol terki edeb deyü kuud eylemeyen
Eylemez şimdi mecalisde bulundukça kıyam

Hani o Huzurunuzda oturmak edebe aykırı düşer diye ayakta emre hazıf bekleyenler Şimdi (bırakınız ayakta beklemeyi kazara) bulunduğu bir meclise varsanız (emin olunuz) ayağa bile kalkmaz

Kanı gördükçe kemanveş ham eden kametini Zahm açar tirsıfat şimdi sudur etse kelam Hani
sana rastladıkça (güya saygısından) boyunu yay gibi iki büklüm eyleyenler Vah ki şimdi ağızlarından çıkacak her söz ok gibi ciğer dağlar

Gevheri guşı kabul eyleyen edna sunanın Şimdi eyler sühanı serd ile kasdı ilzam Nerede o ağzından çıkan en değersiz bir sözü bile kalb
kulağına küpe edinenler Şimdi seni azarlarcasına acı sözlerle
susturmaya çalışanlar onlar değil miydi

Mimveş pay uzadıp ya gibi puşt üzreyatur Eyleyen izzet içün dalsıfat kaddini lam Vaktiyle seni ululama kasdıyla dal (d=) harfi gibi boyunu
lama (1=) döndürerek yerlere kadar eğilenler (yazık ki karşında şimdi) mim (m=) harfi gibi ayağım uzatıp ya (y=) harfi gibi sırt üstü yatıyor

Kanı bindikçe rikaba asılan çabükler Desti şekvasın eder sonra meyangiri licam

Hani sen (heybetle) ata bindikçe (yardım ve iyilik dilenmek

için yanlardan) üzengine yapışan eli çabuklar Şimdi (senden davacı olmak üzere küstahça karşına geçip) şikayet ellerini dizginin tam ortasına uzatıyorlar

Ruymal etmeğe damanına fırsat gözeden Yapışıp dümenine cevr için eyler ibram

Bir vakitler eteğini öpmek için her firsatı değerlendirenlere bak Şimdi sırf eziyet olsun diye eteğine yapışıp çekiştirmekte ısrar ediyorlar

Nerdübanlarda bağalgirliğe süratler eden Nerdüban iizre eder sebkate şimdi ikdam Merdivenlerde koltuğuna girmek için birbirleriyle yarışanlar (vardı ya bak işte sana yol vermek şöyle dursun şimdi) merdivende önüne geçmeğe çalışıyorlar

Terbiyetkerdei nan u nemeki lütfün iken ttibar etmez olur hanen içinde huddam

www.CepSitesi.Net

Ya şu senin lutfunun tuz ekmek hakkıyla beslenip büyütülmüş iken evinin içinde bile sana itibar ve saygı göstermeyen hizmetçilerine (himayendekilere maiyyetindekilere) ne demeli Kanı birbirisine hizmet içün sebkat eden Şimdi ikrah ile birbirine eyler ibram

Hani sana hizmet edebilmek için birbirleriyle yarışan hizmetkarların Yazık ki şimdi (bir iş

buyursan) tiksinti ile (burun kıvırarak Sen yap Hayır sen yap diye) birbirlerini zorluyorlar Intisab etmeğe her gün biri amade iken Şimdi her şeb biri etmekte

firara ikdam

Vaktiyle sana kapılanmak için her gün birisi müracaat edip amade olduğunu bildiriyorlardı şimdi gece karanlığından istifade ile her biri yanından sıvışıp gitmenin yolunu arıyor Alınırşimdi avaidyerine vazıgiran v

Verilir şimdi hedayaya bedel sade selam

Vaktiyle verdiğin ağır bahşişlerin karşılığı şimdi onlardan ağır tavırlar olarak alınmakta o zamanki hediyelerin yerine ise şimdi anca kuru bir selam verilmekte

Mahasal turfe perişanlık imiş haleti azl Tutmasın kimselerin dergehi nasbında makam (Acı bir tecrübe ile anlaşılır ki) azil zamanlarının hasılatı meğer taze perişanlıklar imiş (Onun için dilerim Allahtan şu azil denilen şey) hiç kimsenin memuriyet eşiğinde yer bulamasın Gelmeyip kevkebi ikbaline yek zerre fütur Kuvveti bazuyı bahtı bula gittikçe kıvam (Mustafa Paşaya gelince yeni vazifesindeki) ikbal yıldızına bir zerre olsun ziyan erifmez inşallah da açık bahtının pehlivanca kuvveti gittikçe daha da peklesin

Ola adası nigun cahıfüzun ömrü dıraz Ede dilhahmı amade Hudayı Allam

İnşallah düşmanları baş aşağı gelir makamı yükselir ve ömrü uzar Her şeyi bilen Allah (bütün bu olanlara mukabil) umarım onun gönlünden her ne geçerse hayırlısıyla ihsan ediverin Atalarımızın Ne oldum dememeli ne olacağım demeli sözünden ibret alma vesselam

AŞKIN HALİNDEN

askın i hali

Canıma bir merhaba sundu ezelden çeşmiyar Öyle mest oldum
ki gayrın merhabasın bilmedim Ahmet Paşa

Mum Masalları

i

Şemi meclis germ olup öykündiiğiyçün yüzüne Astılar
bazarda sonra zebanın yaktılar AhmedPaşa

www.CepSitesi.Net

Yaşlı dünyanın ciddi
biçimde kahrını çekmekle birlikte daima ateşle mükafatlandırılan en
mülayim eşyası herhalde mumdur Bugün bile ona olan ihtiyacımız bitmiş
değildir Kah elektriklerimiz kesildiğinde kah romantizm olsun diye (hatta bazen
de protesto için) mum yakmak adetimizdir

Eskiden aydınlatma içyağından yahut bitkisel balmumundan imal edilen
mumlar ile sağlanırmış

Bir asırdan ziyade ömür süren Chevreul (17861889) stearik asiti
keşfedince mumların da tipi ve şekli değişmiş eski hantal ve
biçimsiz mumlar incelip servi endamlı güzeller gibi itibar

kazanmıştı Petrol ve gazın bulunması yahut bir eskicinin oğlu olan Thomas
Alva Edisonun (18471931) elektrikli aydınlatmayı icad etmiş olması mumun
pabucunu dama atmaya yetememiş

bilakis 1940lardan sonra dünya parafinden mamul nazenin mumların istilasına

uğramıştır Günümüzde her renk ve şekilde arzı endam eden mumun ataları hiç şüphesiz pek hantal patates yumruları şekilsiz rulolar yuvarlanıp sıkıştırılmış tomarlar halat gibi uzayıp giden çileler yahut toprak bir kaba konulup dondurulmuş sıvılardan ibaretti Dövülerek imal ediliyor ama okşanarak şekil buluyordu Dahası insanların hazrete duydukları ihtiyaç kendisini sultanlara seza bir itibar mevkiine yükseltiyordu Şairler onu sevgililerinin yanağına benzetip kendilerini de karşısında pervaneye benzetiyorlardı

Mum ki pervane ile kadir kıymet bulur asırlar boyunca aşıkın yegane ışığı olur Ahir kar Pervane mumda erir Belki bugün mumun daima erimesi de bundandır Hani Hayalinin dediği gibi Hemreng oldu şemile pervane yanıcak Gerçi Hayali eylemez azdad içtima

Şemü Pervane aşkın muhtelif haletini temsil eder Klasik Osmanlı tasavvurunda gerçek yokluk varlığım şemin alevinde yitiren pervanenin serüveninde aşikar olur Şem ü Pervane isimli mesnevilerin romanesk belagatı içinde nice haller vardır ki mahza aşkın nurunu temsil eder Mevlana Şem ile Pervane bahsinde buyurmuştur

Böylece her toplum dünyada pervaneler gibi bir mumun etrafinda kanat çırpar

Herkes kendini bir ateşe atar kendi mumunun etrafinda döner durur

Alevinden ağacın daha da yeşerdiği talihli bahtı yaver Musanın ateşini umar durur Herkes o ateşin lutfunu faziletini duymuştur da hepsi de her kıvılcımı o ateş sanır Ebediyet sabahının nuru doğup da her yanı aydınlatınca yani kıyamet kopunca her biri etrafinda döndüğü nurun ne biçim bir mum olduğunu görecektir

Fakat kim o zafer mumunda kanadını yakmış ise o mum o kişiye seksen tane hoş kanat verir Nice pervaneler gözlerini yumarak kötü bir muma atılmışlar kanatlarını yakarak onun dibine düşmüşler

Kanatlarının yanmasından pişmanlığa düşer yanıp yakılarak çırpınır ve gözlerifli bağlamış olan www.CepSitesi.Net

heva vü hevesin yüzünden ah eder durur

Mum ise Ben zaten yanmışım der Seni yanmaktan cefa ve elemlere düşmekten nasıl

kurtarabilirim

Biz dahi deriz ki bu durumda kanadını mum alevinde olsun yakmayan kişi henüz ham değil midir Hele onun baştan ayağa yanışı ne kadar da insanidir O yanış elem imtihanının ruh kavuran macerasına ne kadar da benzer Baştan ayağa yanarken bir yandan gözyaşlarını damla damla birbirine ekler sicimler gibi dört bir yanından akıtır diğer yandan öyle bir nokta gelir kendisi de

bu gözyaşlarının arasında donakalır Can ipi gittikçe kısalır ömrü yavaş yavaş sona erer Üstelik o yanış esnasında arada sırada başının kesilmesi yahut dilinin koparılması da gerekir Kesilmesi gerekir ki gönlünün nuru etrafını daha da aydınlatsın lisanındaki mana fesahatle anlaşılsın Kesilmesi gerekir çünki gölgesi olmayan bir alev ile yanmanın ne demek olduğunu o zaman idrak edecektir Nitekim makasın diline yaklaştığı anı hasretle bekler ki hatadan dönebilsin ve gönlünün ışığını tasarruf edebilsin Ahmet Paşanın dediği gibi

Ahmedin kesdi dilin gam makası şem gibi Sana layık diyemez mealimi sultanı kerem Aşık bu uğurda tekrar tekrar baş vermenin o ulvi yolda birer merhale olduğunun farkındadır Sonrası hamlıktan pişmeye oradan da yanmaya uzanan çizginin mutluluğuna açılan kapıdır Artık nefis arınmış varlığı bir heykeli nurani

vasfını kazanmış hatta ışığı ile çevresini aydınlatmıştır Şimdi o ışığa çağırma zamanıdır Bilir ki çağrı mum ile olursa muteberdir Şimdi onu görelim Mumun kültüre damga vurduğu kadim zamanlarda yani daha geçen asrın başına kadar muteber davetler mum ile yapılır ve buna da mumla okumak denirdi Zatinin

1 bk Şefik Can Mesnevi Tercümesi c V istanbul 1997 s 4243 (beyit 336345)

Hemderttim sayem durur akşam olıcakah ile Okumazsam mum ile ol dahi gelmez yanıma beyitinde bunu görürüz Der ki şair
Ah ile geçen gecelerimde yegane arkadaşım gölgemdir Üstelik o da mum ile okumadığım müddetçe asla yanıma gelmiyorZavallı şairin yalnızlığı o derecedir ki mumdan gölge ummakta Heyhat

Davetsiz gelip de ikram görmeyenlerin serzenişlerine cevap olmak üzere Dibi delik mumla mı çağırdık sözü dilimizde hala bu geleneği yaşatır Vaktiyle zarifler kendi aralarında bir davet var ise haberi mum göndererek ulaştırırlardı Genellikle gece oturmalarında mum adeti yaygın idi Birisinden gönderilmiş mumu almanın manası Bu gece bendehaneye buyrunuz demektir Mumun kıymetli olduğu zamanlar için ne ince bir jest

Yakın zamanlara kadar Anadolu köylerinde düğün davetleri dibi kırmızıya boyanmış balmumu ile yapılmıştır Bugün 154 bile bazı bölgelerde düğün davetçilerine okucu davete git meye de icabet etmeye değil okuya gitmek denilir Mumun mebzul olarak bulunduğu yerler elbette ki mumcu dükkanlarıdır istanbulun Kapalıçarşısında eski lonca sistemine göre mumcuların bulunduğu bir sokak da mevcut imiş Hatta şair Fıtnat Hanımın bir mumcu civanına vurulup da mum almak bahanesiyle sık sık dükkana geldiği ve bilahare maceranın aşikar olduğu www.CepSitesi.Net

bilinmektedir Meğer mumcu genç pek saf gönüllü imiş herkesin farkına vardığı

şeyi o bir hayli zaman sezememiş imiş Çevredeki esnaf Fıtnatın sık sık dükkana girip tezgahtar ile sohbete daldığını görüp vaziyeti kendisine bildirmek istemişler ve nükte olsun diye bir gün o gence bir mısra ezberletip o hanım bir daha gelirse okumasını tenbih etmişler Mısra şudur

Şemi ruhuma dikkat ile bakma yanarsın

Fıtnat Hanım ertesi gün dükkana yine gelip delikanlı ile sohbete başlayacağı sırada bu mısraın kulağına çarpması ile aynı vezin ve kafiyedeki şu cevabı yapıştırması bir olmuş

İ

Hattın gelicek sen de beni mumla ararsın

Eh Mumcu dükkanındaki aşk nasıl olsun da mumdan ayrı kalabilsin

Bir sonraki yazımızda mum yapıştırmanın ne menem bir şey olduğunu söyleşmek üzere Mum Masalları IIHikmet

Toplum için yaşayan kamil insana benzer mum Kendisi için değil de başkaları için yaşar Karanlıkta kalmışları aydınlatabilmek için yanar yakılır ağlar erir Yok olmak için yaratılmış

gibidir Hak aşıkı ile pek benzerler birbirlerine Işıkları arttıkça sona yaklaşırlar ve sonda yakalarlar saadeti huzuru sükuneti Titreyen alevler ve kabaran gönüller ancak o zaman teskin olunabilirler çünki o zaman hayatlarına anlam katmış olurlar Mevlana diyor ki

Yoklukla övünürüm hadisinin manevi süsü yokluktur Yokluğa ulaşan mumun şulesi gibi gölgesiz bir hale gelir

Mum baştan ayağa kadar şuledir Gölge onun çevresine uğrayamaz

Mum mumu dövenin isteğine uyup kendinden de gölgeden
de kaçtı şuleye ve nura sığındı Mumcu muma Seni yanıp yakılıp yok olman için dövdümder Mum da mumcuya Senin arzuna
uyarak yandım yakıldım Ağlayarak yokluğa kaçtım yokluğa sığındım (cevbanı verir) Şu ölümsüz ışıklar ebedidir Fani olan mumun ışıklan gibi iğreti değildir Mum tamamiyle yanıp yok olunca artık onun ne eseri ne belirtisi ne maddi varlığı ne de ışığı kalır

Karanlığı gidernfek için ateş mum şeklinde kendini gösterir

Beden mumu ise şu görünen mumun aksinedir Bedenin gücü
isteği azaldıkça can mumu canlanır can nuru artar

Can nurunun alevi baştanbaşa nurdur bu yüzden yok olmak ondan uzaktır1

Gelenek

www.CepSitesi.Net

Saz şairlerinden biri (Niksarlı Bedri) şöyle demiş

Bakmazsın Bedrinin telaşlarına Rahm etmezsin asla
göz yaşlarına Çıkar defterinin ders başlarına Ya bir mum yapıştır ya tebeşir çek

Bu kıtadan yola çıkarak insanlığın mum ile olan kadimi macerasımn
hikaye faslında yolumuzu eski kitap
kültürüne ve medreselere uğratalım isterseniz

Baskı makinalarının olmadığı zamanların medreselerindeki ders kitapları
el yazması

mecmualardan oluşur ve her öğrenci kendisine ait bir mecmua içine muhtelif
derslerin notlarını yazarlardı Daimi okunan ders kitapları yeterli
miktarda istinsah edilir ve öğrencilerden ikişerli üçerli gruplara bir kitap düşecek
şekilde zimmetlenirdi Tabii öğrencilerin bu kitapları temiz
tutmaları yıpratmamaları ve orasına burasına yazmaları yahut işaret
koymamaları da zimmet şartlarından idi

Eski kitaplarda noktalama işaretleri paragraf düzeni ve konu tertipleri
belirlenmediğinden dikkatsiz öğrenciler için dersin hangi sayfa ve hangi
satırda kaldığını anlamak oldukça müşkil olurmuş Bunun için öğrencilerin
kaldıkları konu ve satıra bir işaret koymaları gerektiğinde bunu kitabın

1 bk Şefik Can Mesnevi Tercümesi c V İstanbul 1997 s 6364 (beyit 673682)

zimmet şartlarına halel getirmeyecek olan balmumu ile yapmaları adet edinilmiş
Böylece öğrenci kitabın neresinde kaldı ise oraya balmumu sürer
(bilahare tebeşir icad edilince yumuşak tebeşir
de kullanılmıştır) yahut yapıştırırlarmış Böylece kitabı farzımuhal bir

hafta sonra yeniden eline alan öğrenci balmumu ile yapışan yeri açarak dersini bulur ileride karışıklığa mahal vermesin diye de balmumunu oradan söküp temizler imiş Balmumu bulamayan bazı ahmak öğrencilerin
bunun yerine kitabın kalınan yerine sarımsak sürdükleri ve bilahare koklayarak bulduklarına dair bir rivayet var ise de biz imnun muziplik olsun
diye uydurulduğunu sanıyoruz Yakın zamanlara kadar sıbyan mekteplerinde okutulan basma kitaplara eğer satırbaşı ihtiva etmiyorsa yine aynı usul ile mum yapıştırıldığı bilinmektedir Eski talebelere nazaran şimdiki
öğrenciler çeşit çeşit dellallar deliller şirazeler tırfillere sahipler En azından kitaplarının aralarma koyabilecekleri kağıttan kumaşa metalden plastiğe kadar binbir çeşit malzeme mevcut Hem de üzerlerinde cıvıl cıvıl resimler olan şirin şeyler Ama yine de eski şairlerin o balmumundan çaldıkları ilhamlara hiçbirisi erişemez işte o eski söz ustalarından bir tanesi (Hatem) seher
vaktinde üzerine çiğ düşmüş yapraklar üzerinde kırılan güneş ışıklarını anlatıyor Mum yapıştırması da jalei kafuriden Sebakı mlhri bilir her varakı safhagüzar

Sayfalar üzerinde gezinen her bir yaprak kafur renginde
balmumu yapıştırmamış olsa bile güneş

dersinin nerede kaldığını bilir

Mum yapıştırma adeti zaman içerisinde yaygınlaşmış ve bazı dikkatli öğrenciler derslerin mühim kısımlarına da mum yapıştırır olmuşlar Buradaki mumun anlamı Dikkat buyurulsun mühimdir tekrar okuna gibi ikazlar olup eski şahsi kitapların zahriyelerinde (sayfa kenarlarında) sıklıkla görülen mim (mühim) işaretine tekabül eder Buradaki mim harfinin mum kelimesine benzerliği
www.CepSitesi.Net

ve yakınlığı da ikisinin

birbirinden ilham ile ibda edildiğine delalet eder Hem kimbilir
belki balmumunu evde unutan haylaz mollalar bu mim harfinden
mühim kelimesini değil de (eve varınca) buraya mum yapıştır anlamınagelen mum sözcüğünü istihraç etmekteydiler Siz buna diğer anlamları da ilave edebilir

ve sözün gelişi yanlış kısımları şüpheli yerleri nükteli cümleleri manzum bölümleri vs de mumlayabilirsiniz Şimdi de Sabitin muzip ve haspaca nüktesini dinleyelim

Hande ile dedi mum yapıştır buracığa Şemin yanında gerdenine dikkat eyledim

Mum ışığında gerdanını iyice görebileyim diye dikkatle bakıyordum ki o sırada güldü ve (Parmağıyla gerdanını işaret ederek Haydi izin verdim) buracığa bir mum yapıştır deyiverdi Mumun bu tür dikkat manasına kullanımının zamanımıza kadar süregeldiğini resmi makam evrakının ve mühim zarfların bugün dahi mumlanarak üzerine mühür basılmasından anlıyoruz Eski fermanlar emirler ve atlas keseler içerisinde gönderilen kıymetli mektuplardan bugüne hala özel kayıtlarımızı mühürleyip göndermez miyiz Keza açılmadan muhafazası gereken şeyler için de halen mühürlemek tabirini kullanmıyor muyuz İşte Urfalı Nabi Efendinin balmumuyla mühürlenmiş mektuplardan ilham alarak söylediği ve mum ile bal kelimeleri üzerinde fevkalade çarpıcı bir nükte yaptığı iki mısraı

Sirayet eylemiş mektuba lalinden halavet kim Verir şehdi musaffa kisenin mumı giribanı Lal pembesi dudakların tatlılığı mektuba da sirayet eylemiş olacak ki kesenin ağzındaki mührün mumu sanki süzülmüş bal tadı veriyor

Biz bu beyti okuduktan sonra düşünmeden edemedik Mektupta yazılı olan sözler dudaklardan çıktığı için zarfındaki muma bile bal tadı verdiğini vehmeden Nabi üstad acaba zamanımızda yaşasaydı da ağzı tutkallı zarfların dudaklarda ıslatılarak kapatıldığını görseydi sevgilisine ne söylerdi

Ve hikaye

Rivayettir ki Süleyman Çelebiden yaklaşık bir asır sonra Yavuz Sultan Selim Han zamanında istanbulda gösteriş budalası kibir küpü övünmekten gayrı bir şey söylemeyen bir Arap Vaiz yaşamış Adeti olduğu üzere ona buna sataşırken Süleyman Çelebi merhumun ünlü

VesiletünNecat nam mevlidine de dil uzatarak
iftiralarıyla onu yerden yere çalmış Halktan bazdan dayanamayıp

Bre Efendi Bu kadar söz edersin ama buna delil göstermezsin
Gücün yetiyorsa daha güzel bir mevlid yaz da dediklerine inanalım demişler

Arap Vaiz çarnaçar divitini hokkasına bandırmış Bir hayli zaman emek çekmiş ter dökmüş

Encamı hal yazdığı ipe sapa gelmez beyitleri tomar eyleyip soluğu devrin ünlü şairlerinden Üsküplü Atanın evinde almış

Hele demiş Üstad Oku da nerelerinde hata görürsen
bilahare müzakere ile tashih edilmek üzere www.CepSitesi.Net

kenarına balmumu yapıştır

Ata sözden ve şiirden anlayan adamdır Bakar ki Arap Vaizin
söylediklerinde düzeltilmeye değecek hiçbir doğru laf yok kitabı
balmumuna batırıp iade eder

Mum Masalları m

Hikmet

Hazreti Fuzuli Kaysın bütün aşkını yüreğine yükleyip hasret çadırında sevda çilesini doldurttuğu Leylaya bir gece muma hitaben şöyle dedirtir

Gel ey gözü bağlı bağrı dağlı başı karalı ayağı bağlı

Gel seninle ikimiz hemnefes olalım ve yanan bağrının sırlarını söyleşelim

Nedir seni bunca ağlatan dert ve benzini sarartıp içini kavuran elem

Baştan ayağa nedir bu yanmak Durmadan gönül derdine boyanmak

Aslın ne ola ki hayat suyun ateşten yaratılıptır

Her an yangınlardasın hem ateşe boğuluyorsun aynı anda hem suya

Ey seher kuşu ne sihirler yapmaktasın ki ateşin suyundan daha keskindir

İşte vefada ben sana benzemekteyim hatta belki vefam senden nice kat ziyadedir

Çünki ey kalbi eriyen sen her gece yanıyorsun bense
her gece ve her gündüz yanıyor ve eriyorum

Üstelik sende ah etmek de yoktur ama bende var

Senin için ne hoştur meclislerde yaşlar döküp içindekileri açığa vurmak

Üstelik senin gönlündeki dilindedir daim Ya ben ne yapayım ney gibi inleyip
dururken Ben öyle her olur olmaz ile yoldaşlık edemem başımı
kesseler sırrımı söylemem

Şimdi sana söyleyecek olsam derdimi dayanamazsın yanmaktan helak olursun

için için yanan bu sırra benim gönlüm bile zor dayanırken onu sana söyleyecek
olsam ahımın ateşiyle kül olmaz mısın sanıyorsun

Bir vakitler yanılıp yenildim de bu derdi o dildara söyledim Ne çare bana yoldaş olmadı Bu derde dayanamayıp sahralara düştü kaçtı uzaklaştı gitti

www.CepSitesi.Net

Onun için şimdi acılarımı senin yanında da açmayayım ki sen de tıpkı o sevgili gibi kaçıp gitme benden

Gelenek

Taşhcalı Yahya Bey şöyle demiş

Ağlayan şenigibi sohbeti canane irer Ey peri akçe ile bulunur adem cam

Aşağı yukarı şu manaya gelir Ey peri (gibi güzel) Sevgilinin sohbet meclisine ancak mum gibi ağlayanlar erişebilir Adem canı da ancak akçe ile bulunabilir (Parayı verdikten sonra her insana ulaşabilirsin)

Şimdi mumun yandıkça eriyip akan damlalarının tıpkı gözyaşları gibi baştan aşağı süzülmesini düşünün ağlayan bir aşıkın
halini gözler önüne getirmez mi işte aşıkın yüzü de çektiği hicran
azabı yüzünden böylece sararıp balmumuna dönmüştür hani Ah ettiği zaman onun da başından tıpkı mumlarda olduğu gibi duman yükselir ya

imdi klasik şiirin genel kabulleri arasında mum (şem) ile pervanenin muaşakasından sıkça bahsedilir ve mum orada sevileni temsil eder Pervane de onun uğruna canını veren aşıkı Halbuki yukarıdaki beyitte şair bizatihi mumu aşıka (dolayısıyla şaire daha açıkça söylemek gerekirse kendisine) benzetmiş ve onun sevgili meclisine yol bulmasının sebebini durmadan gözyaşı dökmesiyle telif etmiştir Yani eğer mum sevgilinin yakınma varabiliyor yanağını temaşa edebiliyorsa bunun sebebi ağlayan aşıklar arasında kendisine bir yer edinmiş ve itibar kazanmış

olmasındandır

Aşık ile mum arasındaki yarış gözyaşı dökme noktasında düğümlenir Her ikisinin de sermayeleri akıttıkları gözyaşlarıdır Aşıkın aşkını ispatı ancak gözyaşlarının çokluğu ile mümkündür Akçeler gibi saçılan gözyaşları onun aşkında ne derece zengin olduğuna delildir Bu tıpkı mum damlalarının akçe renginde akıp şamdanın dibinde birikmesine benzer Şairin ikinci dizede sözünü ettiği aranan adem canı mumun canı mesabesinde olan fitilinin ağladıkça ortaya çıkmasından kaynaklanır Peri adem ve can (can ve cinler anlamına gelir) kelimeleri arasındaki tenasüp ilgisiyle şair aynı zamanda bir geleneğe de işarette bulunmaktadır Eskiden cinci hocalar kayıp insanları bulmak için suyla dolu bir tasın içine bir gümüş pare koyar çeşitli tılsım ve dualar okuduktan sonra suyun üzerine mum damlaları akıtarak karine yoluyla bir sonuca ulaşmaya çahşırlarmış Sıcak mum damlalarının suya değince dağılarak aldığı şekil tıpkı kahve falı yahut kurşun dökme adetinde olduğu gibi muhtelif şekillerde yorumlanır imiş

Aşıkın gecelerini aydınlatan mum ne kadar kendisine benzese de bir noktaya gelince rakibi olup çıkar Sevgilinin yüzünü gördüğü için her aşık onu kıskanır Hele bir de sevgilinin yatak odasında bulunuyorsa işte aşık için en dayanılmaz hal budur Bu mum rakibin sevgili ile halvet olması demektir ki aşıkı kıskançlıktan çıldırtmaya yeter de artar Nitekim Tacizade Cafer Çelebi buyurmuş

Kim döyer bu derde kim ağzından ol mehpeykere Germ olup zer gösterir

şemi şebistan her gece www.CepSitesi.Net

Bu dahi şu demeye gelir Yatak odasının mumu cuşa gelip her gece o ay yüzlü güzele ağzından altınlar gösterip dururken bu derde kim dayanabilirmiş (söyleyin Allah aşkına)

Buradaki şemden kasıt balmumudur Çünki o yanarken eriyen damlaları tam da çil çil altınlara benzer Bu da mumun sevgiliye para teklif etmesi yahut ayağına altınlar dökmesinden kinayedir ki bu durumda aşıkın halini varın siz düşünün Üstelik mumun da germ (kızışık hararetli) olduğu düşünülürse Hani şarkıdaki Seni saran kemerden / Belini kıskanırım mısraları vardır ya işte o derece bir aşk kıskançlığı

Mumun ağzından altın gösterdiğini söyleyen şair ihtimal altının ayarını anlamak için dişlenmesi geleneğinden ilham çalmıştır

Beyitteki mum bize hemen gelin odasına bir süs olarak konan balmumundan nakılları (gelin ağacı) hatırlatıyor ki uzun bir bahistir Belki başka bir yazıda söyleşmeye fırsa ¦ timiz olur Mum Masalları

IV

Hikmet

önce bir beyit okuyalım

Turfa şemiziktibasıfeyzinurıhüsn ile Mihri subhefruz u mahı zulmetarayı şebiz

Şöyle buyurmuş Naili Işığını İlahi güzellik nurunun bereketinden alarak parlayan taze bir mumuz Bu halimizle biz sabahı aydınlatan güneş gecenin de karanlığını yırtıp onu ışıklandıran ayız

Tasavvufta şem1 (mum) ilahi nura tekabül eder Mum aydınlığı gönlün aşk ile dolması dünyanın aydınlanması demektir Mum geceyi aydınlatır gibi ilahi feyz de kararan kalplere parlaklık ve ışık verir

Ve aynı lisandan bir dahi

Zühhada da ey şemi riyasuz eser kıl Bir şule ile bin dili efsürde çerağ et

Ey aydınlığı ile ikiyüzlülükleri ortaya çıkararak yakıp yandıran ve yok eden mum O ateşinle ham sofuları da etkile de bir alevin ile binlerce katı kalbi (donuk ve duygusuz gönlü) tutuştur Malum olduğu üzere aşk ateşi bütün riyalan ikiyüzlülükleri yalanlan yakar yok eder Riyanın olduğu yerde aşktan söz edilemez bu olsa olsa birinin diğerini aldatmasından ibarettir Gerçek aşkta ise insanın değil riya gösterip yalan söylemesi dilinin tutulup bir kelam edememesi murad olunur Aynı hal ilahi aşk için de geçerlidir Dolayısıyla tasavvuf ehli riyadan kurtulmanın yolunu aşkın gücünde ararlar Katı ve taş gönüllerin yumuşaması bu ışığa bağlıdır O da insanı dünya bağlarından alayık kaydından kurtaracaktır Yani bütün mesele bir mum şulelendirebilmektedir O

zaman insan denizlerdeki balık karanlıklardaki ışık kadar özgürdür Zaten şair de bunun için www.CepSitesi.Net

beyitinin sonunda çerağ et demektedir Çerağ etmek çıra gibi şulelendirmek aydınlatmak parlatmak anlamlarına geldiği gibi çırak çıkarmak özgürlüğünü eline vermek saraydan cariye ve köle azad etmek gibi anlamlara gelir

Gelenek

Evliya Çelebi istanbuldaki mum esnafını anlatırken özetle şöyle der

Karhane 555 neferat 5501 Bunlar kassabların
iç yağlarına muhtaç olmağıla kassablara yamakdır

Enes b Malik kemer bestesidir Odunkapısının iç yüzünde Kundakçılar
içre azim karhanedir Ağası ve emini ve yüz aded neferatları var Cümle selathin
camilerine ve sultanlara veSarayıAtike ve Sarayı Cedide ve sarayı
vüzera ve ayanı kibara şemi aseli kafuri bu miri karhaneden hasıl olur Amma
şair mum yağı karhanelerinin ehli hırefleri arabalar üzre dükkanların nice bin
deste münakkaş mumlar ile zeyn idüp ve
nice münakkaş fanuslarda mumlar yakup ve nice sırıklar üzre yağ mumlan
donadıp ve alayları içinde direk kadar münakkaş ve mutalla bal mumları yakup
arabalar üzre nice bin güne yel mumları ve fişek mumları ve Ebu Ali
mumları yakarlar kim () cümle temaşacılara havfu haşyet hasıl olup bazı fişek
mumları yandıkça mum içinde olan fişekler amedane top gibi çatlayup halka
bir vehm tari olur

Zindan Kapusundan taşra esnafı taciranı şemi asel dükkan 55 neferat
100 bunlar cümle müslimlerdir Tahtı revanlar üzre dükkanların zer ü
ziver ile tezyin idüp ve gunagun oyma ve kağıdlar ile münakkaş şemi aselleri
zeyn idüp ve cümle bunlar dahi pürsilah olup ziyneti kerr üferr ile mumcubaşı ve
şemahane nazırı ve emini küheylan atlar üzre rikab rikaba ubur iderler Amma bu
miri şemahane emini ve nazın cümle mumculara hakimdir Ne kadar balmumu
dökülse bu eminin mührüyle memhurlamp füruht olur İçine yağ ve çam sakızı
koyamazlar hile ederlerse tecrim idüp haklarından gelür mazbut esnafdır

Esnafı mumcıyanı Atmeydanı Karhane 1 neferat 75 Bu karhane Yeniçeri

Ocağına mahsusdur Cemii
zamanda yeniçerilere üç mum bir akçeye verirler zararın defterdarbaşından
alırlar Kanunı Süleymani budur1

Şimdi Çelebi merhumun yukarıdaki cümlelerinden bazılarını öne çıkaralım

istanbulda mum imalatçıları Odunkapısının iç cihetindeki Kundakçılar
mevkiinde 555 dükkanda 5501 kişi halinde çalışmaktadırlar Hammaddeleri
içyağıdır Aralarındaki teşkilatlarına göre bir ağaları bir eminleri ve 100
de idarecileri vardır istanbulun camileri ve sarayları dahil mum ihtiyacının
büyük bölümünü bunlar karşılar Şenliklerde ve özel günlerde düzenlenen esnaf
alayına mumlarını arabalar üzerinde teşhir ederek katılırlar Arabalarında
süslenmiş boyanmış

sanatkarane biçimde yontulup şekillendirilmiş mumlar kadar fanuslar
içinde yaktıkları mumlar ile sırıklar ucuna taktıkları yağ mumları da dikkat
çekmektedir Bunlar tiplerine göre yel mumları fişek mumları ve Ebu
Ali mumları diye tesmiye olunur Bunlarla çeşitli ışık ve renk oyunları yaparlar
ve bazı mumlar yandıkça içlerine saklanmış olan fişekler patlayıp halka
eğlence olur 1 Evliya Çelebi Seyahatname (Nşr O Saik
Gökyay) YKY c I İstanbul 1995 s 243244

Mum tüccarları Zindankapısı dışındaki 55 dükkanda 100 kişiyle
çalışırlar Bunlar esnaf alayına katılırken mumlarını tahtırevanlar üzerinde taşırlar
Kağıtlar ve çeşitli eşya ile süsledikleri www.CepSitesi.Net

balmumları özellikle dikkatleri toplar Başlarında Mumcubaşı Mumhane Nazırı
ve Emini süslü atları üzerinde giderken tam bir ihtişam sembolü
olurlar istanbulda dökülen (imal edilen) bütün mumlar bu Mum Emininin
mührüyle mühürlenir ve asla sahtecilik olmaz Mumcu esnafından birileri
mumlara çam sakızı veya başka yağ karıştıracak olursa cezası
bizzat yine esnaf tarafından verilir ve aralarında böyle sahtekarları
barındırmazlar

Atmeydanındaki (Sultanahmet) mumcular bir dükkanda 75 kişi olarak çalışırlar ve bunlar yalnızca Yeniçeri Ocağı için mum imal ederler Yeniçeriler bir akçe karşılığında üç mum alırlar ki bu usul Kanuni Sultan Süleyman tarafından yasaya koydurulmuş ve hiç değişmemiştir

(Maamafih asırlar ilerledikçe ilmiye sınıfı ile askerler arasında sık sık mum tahsisatları konusunda muaraza çıkmış ve hatta IV Mehmed (Avcı Mehmed) zamanında böyle bir kavga giderek devlet krizine dönüşüp yeniçerilerin kazan kaldırmalarına kadar vardırılmıştır) Evet Bütün bunlar bize eskiden mumun ne kadar kıymetli bir meta olduğunu gösteriyor Işığın enerji santrallerinden üretilmediği dönemler için gerçekten de mum can kadar azizdir Onunla geceler gündüz olur onunla karanlığın peçesi yırtılır onunla gece körleri görür olur Dünyanın hemen her yerinde durum aynıdır şüphesiz ama Osmanlı şehirlerinin her birinde mutlaka bir mum imalathanesinin bulunduğu da tarihi kayıtlarımızda belirtilmektedir

Bu kadar kıymetli bir madde üretilirken onun kendine has üslubu hikayeleri esnaf teşekkülleri hatta meslek dernekleri oluşacaktır şüphesiz Eskiden gemici dili marangoz dili gibi mumcu dili diye ayrı bir terminoloji var mıydı bilmiyoruz (Sözgelimi Mum olmak tabirinin yumuşamak inadı kırılmak uysal hale gelmek anlamını hepimiz biliriz) ama mumcu güzellerinin olduğunu bazı şiirlerden

anlıyoruz İşte XIX asır Rumelisinden ses getiren Prizrenli halk şairi Ferkinin bir dörtlüğü Mumcu güzellerin çoktur jjacesi Nedendir bilinmez bir neticesi Her kaçan gelirse bayram gicesi Safi mumları çekerler dara

Anlaşılan bayram gecelerinde (kandiller ramazan vb) Prizrende de mahyalar kurulup evlerde ibadethanelerde en halis mumlar yakılmaktaydı Şairin mumların asılmasından söz ettiğine bakarak onların tavana raptedilmiş şamdanlarda yakıldıklarını (tarikat erbabı yakmak eyleminin olumsuz anlamından ötürü buna uyandırılmak der) ve mum damlalıklarının

(şamdanlarda mum yanarken damlalarının oraya buraya dökülmemesi için diplerine oturtulan cam veya metal yuvarlak
pullar) kullanıldığını anlayabiliyoruz Şüphesiz o zamanlarda her evde mum makaslan da mevcuttu ve bunlar şamdanların yanında bir tepsi içerisinde bulundurulurdu

Şamdanların sahiplerinin sosyal durumlarına göre bakır
pirinç gümüş ve hatta altından yapıldığı vakidir Türk milleti şamdan imalatında eskiden beri pek terakki etmiştir Artuklular devrinden kalma üzeri oymalarla yazılarla bezenmiş şamdanlar geçen asra kadar selatin camilerinde kullanılmıştır Osmanlı medeniyet merkezlerindeki camilerde hala eski Osmanlı şamdanlarının örnekleri görülebilir Yol uğratanlar Sultan I Ahmedin türbesinde (Sultanahmet Camii müştemilatmdandır) gümüşten mamul baştanbaşa ayet ve hadislerle müzeyyen iki şamdan ile iki de rahle göreceklerdir ki eskiden muma atfedilen kıymeti insanın uzanamayacağı kadar cesim ve kalın bu asarı atikalardan anlamak mümkündür Sultan Mecidin seksener okkalık (103 kilo) altın ve pırlantalarla süslü bir çift şamdanından bahseden N Rüştü Büngül2 maalesef onların şimdi www.CepSitesi.Net

nerede bulunduklarını yazmıyor Korkarız I Cihan Harbi esnasında iç

2 NRüştü Büngül Eski Eserler Ansiklopedisi c II istanbul ts s 70

Anadoludan toplanan eşyalar gibi bunlar da gemilere doldurularak Amerikaya taşınmış olsun Bugün Avrupa ve Amerikanın pek çok müzesi kadar zenginlerinin evlerinde de eski Osmanlı şamdanları bulunmakta ve Avrupai süs mumlan sevgililerin romantik akşamlarına bu şaheserler içerisinden renk ve ışık katmakta ve bize göre sanki Osmanlı eserlerinin hazin hikayeleri için gözyaşı dökmektedirler Hamiş

Mum Alayı Ramazanda teravih namazından sonra Ravzai Mutahharada (Hz Peygamberin türbesinde) yapılan merasim hakkında kullanılır

bir tabirdir Evvelce yakılması mutad olan altın
şamdanlara sekiz tane daha mum ilave edildiği için bu ad verilmiştir
Şeyhülharem biniş giyerek Babı Samiden (Şam kapısı) şamdanla huzurı
saadete girer hizmeti olan öteki zevat salavatı şerife okuyarak onu takip ederlerdi
Mescidi saadetin kumluğunda biriken halk salavat getirirken içeriye girenlerden
iyi sesli biri Kabri saadete karşı bir nat okuduktan sonra din
ve devlete dua edilerek merasime son verilirdi

3 bk M Zeki Pakalın Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü c II (III bs) istanbul 1983 s 580

Mum Masalları

v

Yalnızca bir türlü aşk vardır ama taklitleri bin türlüdür

Hikmet

Aşk bir yanıştır bir yalım ile başlar mum bir alevdir varlığı yanışa verir Yanış bir tezkiyedir ruhu arıtır alev bir müteharriktir yangını başlatır Ve tarihin görünmeyen yüzü bir mum alevine vabeste yangınlarla doludur ister şehirleri ister gönülleri yakmış olsun yangının kaynağı bir kıvılcımdan ibarettir

Yangın gibi aşk da bir yalım ile başlar ve ardından tutuşma nihayetinde ateş denizi gelir Mumun alevi başı üzerinde götürmesi bundandır

Bütün yanışların kaynağı derunidir içten gelir Aşkın kıvılcımı gönle düşmeye görsün ateş bütün varlığı bürür Mumun yanışı derunundaki fitildendir ve başını vererek (fitilin kömürleşen kısmı kesilerek) yeni parlayışlar yeni yanışlar başlatır Eskiler buna fitili almak demişler ve bir deyim olarak kullanmışlar Kurunı vustanın
ahşap evlerinde ve saraylarında yangınlar fitili almasın diye bütün mumlar büyük fenerler içinde uyandırılır kapaklar ile örtürülürmüş Çünki tarihteki yangınların pek çoğu mum alevinden olmuştur

Peki evleri mahalleleri şehirleri yakan mum gönülleri ya neden yakmasın

Yanış her ne kadar bir alev ise de nihayeti suya varır Ateş elbette su ile söner Çünki biri www.CepSitesi.Net

diğerinin zıddıdır Aşıkın ciğeri yandıkça gözü yaş (su) döker Ama gel gör ki bu tür yangınlarda su alevin ancak şiddetini arttırır Hani yangına serpilen su az ve mevzi olunca yangın gemi azıya alır ya Büyük yangınlar için daha çok su daha çok gözyaşı gerekir bu yüzden Mum içindeki yangını söndürmek için gözyaşı (kenarından süzülen damlalar) döktükçe başı üzerindeki alev de çoğalır

Mum bir aşıka benzer hakikatte maşuktur Zira aşk odu evvel maşuka andan aşıka düşer Hani Alaşehirli Veysi diyor ya

Suzı dilden bihaberdir sanmamız cananeyi Şemı yakmaz mı ol ateş kim yakar pervaneyi Tabii ya pervaneyi yakan ateş mumu haydi haydi yakar Ama asıl yanış pervaneninki olsa gerek Zira onun ne izi ne nişanesi ne alevi ne dumanı vardır

Peki şu pervane kim ola ki diye soralım öyleyse

Kim ki mumun aşıkı olup aşk yalımı üzere başıyla oynar o pervanedir
Pervaneden başka ateşe aşık olan var mı şu dünyada Semender
suda batmaz ateşte yanmaz denir illa pervane öyle mi ya O bir özge yanış
ve yakılış içindedir ki

Hacı Bayram Veli aşkın i halini anlattığı bir dörtlüğünde şöyle der

Yan ey gönül yan yan ey gönül yan Yanmadan oldu derdine derman

Pervane gibi pervane gibi Şemine aşkın yandı bu gönlüm

Pervane gönül işinde bütün zamanların en büyük aşıkı geçer Bülbülün güle olan aşkı çile ıztırap ve çılgınlık (şeydalanma) ile doludur ancak pervanenin muma üftadeliği her daim ölümle neticelenmiştir Şemin (mumun) başındaki aşktır
onu yakan yıkan harab eden Ateş başkasından olunca yanışın
önüne geçilemez ki zaten Mumun alevinde pervane için bir cazibe kuvveti vardır ki arzın manyetik sapma kuvvetini oluşturan mıknatısı
çekim onun yanında serdengeçti leventlere nisbetle muhallebi çocuğu gibi kalır işte o çekimdir pervaneyi bütün gece boyunca yalımın etrafında çizgindiren ve çizgindirdikçe aşkına kördüğümler atan Pervanenin kelebekçe canı bu ateşe nasıl dayansın Seher olmadan ateş sönmeden aşkının en olgun devresinde dönüşlerine bir çizgi çekip koyverir kendini şulelerin arasına Bu fenadır onun için fenada beka sırrını bulmaktır belki O özge bir andır her ana benzemeyen bir andır O anda pervanenin ateşi Hasan Sabbahın yalancı cennetini uman fedailerinde değil belki Hallacın darağacını özleyen gönlünde seyredilebilir O dönüp dönüp yanıştır döndükçe yanıştır O anda her dönüş yanışa özlemi arttıran bir cevheraraz ilişkisinde formatlanır ve nihayet döne döne can veren aşıkın destanını yazar Hacı Bayram hazretlerinin gönlüne hitaben
Yan ey gönül yan yan ey gönül yan diye tekrarlaması ister
istemez ona Pervane gibi pervane gibi dedirtecektir Zira ki aşkın mumu

karşısında ancak pervaneleyin yanmak makbuldür

Mum çevresinde pervaneleri olduğu müddetçe aşka germiyet verir Pervanesiz mum kuru ışıktan gayrı nedir ki Işık güneşte de vardır ayda da Amma güneşin ışığı hakiki ateşten olduğu için çevresinde pervaneleri döner durur Halbuki ayın ışığı sahtedir güneşten çalınmadır ve tabii bu yüzden ayın etrafında dönen hiçbir yıldız görülmemiştir Çünki aşk gerçeğedir gölgeye değil www.CepSitesi.Net

Gölgeye aşık olanın hakikatinden haberi yok demektir Gerçeğe aşık olan ise ışıktadır Belki bu yüzden olsa gerek mum ayın yapamadığını yapar ve varlığı aşksız ateşsiz dönüşsüz bırakmamak için gecenin güneşi misali yanar Ta ki seher olup güneş yeni bir aşkı yeni bir ateşi ve yeni bir dönüşü getirsin Bunu kıyas metoduna vurursak mumun ateşi Eflatunun mağarasındaki gölgeleri kımıldatır illa güneşin ateşi ideler aleminden hakikat korlarını gösterir Mum kendi mütevazı yanışı içinde muhteşem aşıklar peyda ederken güneşin ihtişamı nice aşıkları tevazu ile büyütür Onun için güneş gelince mum aşk nöbetini devreder Şeyhülislam Yahyaya kulak verelim
Gece pervanelerle bezmi germagerm idi şemin Seher baktım ne şemi meclisara var ne pervane

Yani gece yangın yangın üstüne pervane gönülleri tutuşturup bir meclisi aydınlatan mum seher vaktinde meydanı güneşe vermiş mecaz hakikat olmuş

Hikaye

Siz bizim XVI asırdan derleyerek anlattığımıza bakmayın Çok eskiden Çok çok eskiden Kurunı vustanın kadim zamanlarında

Diyarı Rum (Anadolu) padişahı Jale (Çiğ tanesi) artık yaşlanmış tahtını kime

bırakacağının derdine düşmüştür Uzun yıllar dua etmiş türbelere mumlar yakmış Allahtan bir veliahd talep etmiş Nihayet bir kadir gecesinde cariyesi Şükufe (çiçek) bir erkek evlat doğurmasın mı Adını Pervane koymuşlar Ne var ki müneccimler çocuğun talihine bakıp sevinçli hükümdara oğullarının Şem (Mum) adlı bir kıza aşık olacağını bu yüzden binlerce dert ve sıkıntıya duçar olacağını söylerler Şehzade Pervane her türlü ilim ve hünerler öğretilerek büyütülür Babası onun için Cennetabad (Cennet imarı) adlı bir köşk yaptırır ve lalası Nasır (Yardıma yetişen) ile orada oturmasını irade buyurur Köşk Kamil (Olgun) adlı bir nakkaş tarafından süslenmiş ve orta salonuna da bir kız resmi çizilmiştir Bu kız Çin fağfurunun kerimesi Şemdir Şehzade Şemin resmini gördükten sonra bütün zamanını bu salonda geçirmeye başlar Gözlerini Şemden alamamakta davranışlarını peyderpey Şeme endekslemektedir Durumu gören Nasır olup biteni Jaleye haber verk Jale sureti haktan görünerek Pervaneyi bir av partisine davet eder ve onun yokluğundan istifade ile duvardan Şemin resmini kazıtır Pervane geri dönünce olacak olan olur ve gönlünde Şemin ateşi fitil alır Akıl yerini gönle düşünce ise hisse bırakmıştır Pervane aylarca tedavi görürse de bu ateş onu iflah etmez nihayet yerini yurdunu terkeder Jale dört bir yana adamlar salıp biricik şehzadesini her yerde aratır Onu Sevda adlı bir kuyuda bulup getirirlerse de artık o eski Pervane değildir zincire vurulma makamındadır Cennet ile cinnet arasında bir hareke farkı vardır ya hani Herkes onu cinnete varmış sanırken o cennetine kavuşmuştur aslında Ama gafiller bunu nereden anlasınlar

Günlerden bir gün ülkeye Neccar (Dülger) adlı bir sihirbaz çıkagelir Pervanenin derdine çare olmak üzere tahtadan bir kuş yapar (Bizce tarihin ilk uçak projesi bu olsa gerektir) Pervane bu kuşa binerek Şemin bulunduğu Çin diyarına gider ve Şemin sarayının bahçesine konar Şem nedimeleriyle bir havuz kenarında oturmuş Seyyah (Gezgin) adlı hizmetkarının Diyarı Rum ve onun bahtsız şehzadesi Pervane hakkında anlattığı hikayeleri dinlemektedir Pervane bir köşede gizlenerek hikayenin sonunu bekler ve Şemin kendisine karşı duyarlılıkla dolduğunu görünce sabredemeyip ortaya çıkar O anda Şem ile Pervane aşkın binlerce yıllık hasretini yüreklerinde hissedip özlemle kucaklaşırlar İki denizin birbirine karışması rahmet bulutlarının birbirine vurması gibidir bu sevinç gözyaşları dökerek zamanı unuturlar kendilerinden geçerler Akşam www.CepSitesi.Net

olunca Şemin omuzuna başını koymuş vaziyette uyurken sarayın bekçileri tarafından yakalanan Pervane derhal tutuklanıp zindana atılır Şem ise Fağfur tarafından sarayda bir odaya kapatılır Şemin sırdaşı Daye (Taya dadı) bir yolunu bulup Pervaneyi zindandan kurtarır ve şehirde Dellale kadının (Çöpçatan) evinde gizler

Dellale Şem ile Pervanenin mektuplaşmalarını sağlar

Onlar mektuplaşa dursunlar zaman akıp gitmektedir Pervanenin Allahın emriyle Şemi babasından istemesi sonuç vermemiştir Anadolu ordularıyla Çin orduları yani Jale ile Fağfur

arasındaki aşkm meydan muharebeleri de bir netice hasıl etmez Şem uğruna kanlar dökülmekte ama Pervane onun cismani narında yanamamaktadır Nihayet Şem bir gece hizmetkarlarının yemeklerine uyku ilacı karıştırarak Pervaneye kaçar Tahta kuşa binerler ve ver elini Anadolu Ertesi gün durumu öğrenen Fağfur sadık bendelerinden birini casus olarak derhal Anadoluya gönderir Amacı Şemin yerini öğrenmek ve bütün ordularını peşine takıp Diyarı Rumu alan u talan eylemektir Ancak casus Anadoluya gelince her şeyin farklı olduğunu görür Kimliği bilinmediği için sarayda kendisine itibar edilir O da devlet düzenini halkın mutluluğuna yansıyan erdemleri ahlak ölçülerini pek beğenir ve Fağfura bir 176 mektup yazarak Pervanenin Şeme layık bir koca olacağım nı söyler Bu haber üzerine Fağfur ikna olur ve kızının çe yizlerini yola çıkarır iki aşık tam aşkın yalımlarını gülistan « edindikleri sırada Fağfurun ölüm haberi gelir Artık PervaI ne ile Şeme düşen Çin tahtına oturup mutlulukla hüküm 5 sürmektir işte böyle Onlar ermiş muradlarına

Bu hikayeyi Şem ile Pervaneden yıllar yüzyıllar binyıllar sonra iranda Şirazlı Ehl (Ö1535) ve Hemedanlı Demir (XVI yy) Pervanenin öz yurdu olan Anadoluda da Balıkesirli Zati (Ö1546) Bursalı Lamii (Ö1533) ve istanbulda yaşayan Kalkandelenli Muidi (Ö1585) mesnevi şeklinde kayda geçirmişler

Gelenek

Şairler şüphesiz Şem ile Pervanenin daha bin türlü aşkını bilirler Ancak bu mesneviler yazıldıktan sonra mum ile pervanenin aşkı dillere düşmüş klasik edebiyatın en müstesna mazmunlarından biri olmuştur öyle ki kul bile göstenlemez laflarla geçtiğinden olsa gerek yaraşır hani Garip olan dost bilmiş sevmiş kendilerini yakanları en ani NevresİKadinVin dedi Hani

Bütün sUücayeüer bugün ir Hele sevdiklerimirfen şikayet dir

Mum Masalları

VI

Gelenek

Elektrik ışığında büyüyen nesillere Edisondan evvelki zamanlarda mumun ne kadar önemli olduğunu anlatmak mümkün olmasa gerek Halbuki mum dünyanın en kıdemli eşyalarından biri olarak gecelerin güneşi misali hürmet görür hatta şairler mum için şiirler yazarlardı Sözgelimi Fuzuli

www.CepSitesi.Net

Gamından şeniteg yandım sabadan sorma ahvalim Bu ahvali şebi hicran benimle yar olandan sor diyor ve şöyle demeye getiriyordu Aşkının acısıyla mum gibi yandıklarımı sakın ola ki saba yelinden sorma onun nasıl bir yanış olduğunu gel ayrılık gecesinde benimle beraber yanan dosttan yani mumdan sor

Ömer Hayyam mum ışığını bilginlerin sözlerinden daha mühim ebedi ve zaruri ihtiyaç olarak görüyor ve diyordu ki Ne bilginler geldi neler buldular Mumlar gibi dünyaya ışık saldılar Hangisi yarıp geçti bu karanlığı Birer masal söyleyip uyuya kaldılar

Halk aşıkı Kalbi ise Tencere yuvarlanır kapağını bulur meselini ifade için sazına şunları söyletmekte

Deliye sersemlik şaire akıl Kötülere kemlik düğüne nakil Küheylana yemlik eşeğe çakıl Her hizmete müdam ne güzel uymuş

Şimdi içinizden bazılarının Bu dörtlüğün mum ile ne alakası var dediğini duyar gibiyiz Var efendim1 ikinci dizede geçen nakil kelimesi dolayısıyla ilgisi var İzah etmeden önce Fasih Ahmed Dededen de bir beyit okuyalım

Rast geldim yare bir nahli revan olmuş gelir Serde gül destinde gül ceybinde gül dümende gül Yani Öyle bir yar ile karşılaştım ki yürüyen bir fidan idi ve başında elinde cebinde eteklerinde hep gül vardı demek olur

Dörtlükte geçen nakil kelimesi bu beyitteki nahl (fidan) kelimesinin Türkçeleşmiş halinden başka bir şey değildir Nahl aslen hurma fidanı demektir Bizim coğrafyamızda hurma yetişmediği için kelime ya servi ile karşılanmış veya tek dal üzerinde meyve çiçek vs bulunduran taze ağaca tabir olunmuştur O yüzden fidan kelimesi Türkçede mecazen tazelik taravet gençlik vs anlamlar taşır

Eski zamanlarda balmumundan yahut gümüşten özel olarak imal edilip gelinin

önünce götürülen ağaç maketine nakil denilirmiş Bu ağacın meyvesi ve çiçekleri arasına gelinin kıymetli ziynet eşyaları asılır geline verilecek hediyeler dallara iliştirilir nakil gelin odasına gelince de tam bir çeyiz teşhiri gibi her yanı hediye ile dolarmış Anadoluda hala gelin ağacı veya gelin mumu denildiği zaman nakil anlaşılır

1 Misal isterseniz şu fıkrayı okuyunuz Öğretmen ilk sınıf öğrencisi Temele sormuş

içinde p harfi geçen bir kelime söyleyebilir misin Temel bir müddet düşündükten sonra cevap vermiş

Şişe öğretmenim

Temel p harfi şişenin neresinde var

Tıpasında öğretmenim

www.CepSitesi.Net

Nakil yapan ustalara nakılbend (fidan düzenleyen) denilir Bunların asırlar boyunca yaptıkları ustalıklı nakıllar muhtelif minyatürlerde yahut surnamelerde (düğün konulu kitap) gösterilmiştir Nakılların ilk örnekleri basit mum fidanları şeklinde olup giderek metal iskeletler üzerine mum kaplanarak dallanıp budaklandırılmışlardır Saraya ait evlilik (velime) ve sünnet (hitan) merasimlerinde yahut değişik zamanlarda yapılan resmi düğün ve esnaf alaylarında nakıllar şenliğe renk katar ve nakılcı esnafı ayrı bir bölük olarak marifet gösterirlermiş Evliya Çelebinin anlattığına göre İV Murad

zamanında istanbulun Koska semti ve civarında 4 II dükkan ve 55

nakılbend mevcut imiş

Nakil düğün alayının en önünde bulunur birden fazla nakil hazırlanmış ise en büyüğü önde taşınır ve hepsi sırmalar ipek
püsküller ve renkli kağıtlarla süslenirmiş Nakili şeker bohçaları tatlı tepsileri şerbet sürahileri çeyiz bohçaları para keseleri cevahir kutuları takip eder ardından adak 180 ve hayır için kesilecek kurbanlık koyunları yüklenmiş ha™ mallar ile gelinin veya sünnet çocuğunun diğer eşyalarını taşıyan katır veya kağnılar gelirmiş

I Hakkı Konyalı istanbul Saraylarında (istanbul 1943

arşın boyunda ve ancak 200300 kişiZ nin taşıyabildiği
nakıllar yapıldığını ve bunların geçeceği güzergahta bazı
imar faaliyetlerine girişilip bu arada geçişe mani evlerin yıktırılarak düğünden sonra yeniden inşa ettirildiğini yazar

Hikaye

Tarihin çeşitli devirlerinde mum sıkıntısı çekildiği ve mumun karaborsaya düştüğü olmuştur işte onlardan biri

Devir Sultan II Mahmud devri Mum buhranı had safhada Ekmek su
ve hava kadar muma da ihtiyaç duyan insanlar dükkanların önlerinde kuyruk oluşturmaya başlamışlar Sonunda Babıali bu meselenin suhuletle çözümü için istanbul kadısına emir göndermek zorunda kalmış Meğer Kadı efendi iktisadi meselelerden hiç anlamazmış kendince bir

çözüm olsun diye o vakitler için dahiyane denilebilecek şu çareye başvurmuş Üçyüz dirhemlik mumlar dörtyüz dirhem itibar olunacak ve narhlanarak eski fıattan satılacak bu uygulama mucibince nsnrhlanan mumların dibi (altı) da kırmızı boya ile boyanacak

Şimdiki fırıncı esnafının ekmek fiatını arttırmak yerine gramajını düşürmesi gibi pratik bir çözüm olan bu uygulama bir müddet istanbul halkını rahatlatıp fiatlardan şikayet edilmesini önlemiş Ne var ki mum hala okka ile tartılmakta ve dolayısıyla yüz dirhem eksik gelmektedir istanbul zarifleri bu uygulama üzerine eksik okkalara İstanbul Efendisi okkası demeye başlamışlar Belki de bakkala gönderdikleri uşaklarına

Bir okka mum al istanbul Efendisi okkasıyla olmasın ha diye tenbihlerde bulunmuşlardır kim bilir Şimdi dilimizdeki dibi boyalı mum ile davet etmek dibi kızıl mum altı boyalı mum misali gibi deyimler işte o devirlerin yadigarıdır Mumun en kıymetli olduğu zamanlarda düğüne da 81

vet edilecek birisine davet hediyesi olarak mum gönderme nezaketinden dolayı o eski istanbul efendilerini belki kutla mak gerekir Müntehabat kitaplarında üstad Laedri adına S kayıtlı olan şu beyit de muhtemelen o devir ramazanların a dan kalmadır

www.CepSitesi.Net

Mumı sürha döndü lali nabı tabı ruzeden Sanmanız ağzı mühürlüdür hesabı ruzeden O güzelin kızıl muma dönen ağzını oruç gereği mühürlenmiş sanmayın besbelli ki orucun şiddetinden dudakları birbirine yapışmış da mühür gibi açılmıyor Anlaşılıyor ki mum o zamanlarda da mühür için kullanılmış Her ne hal ise biz hikayeye

dönelim

Okka niyetine satılan mumların yüz dirhem eksik gelmesi halkın ağırına gitmeye başlayınca

Babıali yeni bir çareye başvurur ve bir kişiye birden fazla mum satılmasını yasaklar Bu inönü devrinin karne uygulaması gibi bir şey idi Ancak elde karne olmadığı için de bütün yetki bakkallarda toplanıyordu Onlar da dürüst davrandılar Allah için hiç kimseye bir günde iki kangal mum vermediler

O yoksulluk günlerinden birindeydi Fatih medresesi çömezlerinden biri Karaman çarşısındaki mumcu dükkanına girip iki mum istedi Dükkan sahibi bir adetten fazla veremeyeceğini öteki de medresedeki arkadaşları için aldığını ısrarla söyleyip işi azıttılar Sonuçta molla bağırmaya ve nihayet adamı dövmeye başladı Adamın imdatları çarşıdaki kulluk neferlerini ve esnafı dükkana topladı Suçluydun değildim derken hadise zaten pek yakında olan medreselilere aksetti ve onlar da mollanın imdadına yetiştiler Kulluk neferleriyle mollalar arasında mumcu dükkanında şiddetli bir kavga cereyan etmeye başladı Mollalar Ulemaya el kaldırılmaz diyorlardı Bu sırada kullukçuların yoldaşlarından civarda ne kadar yeniçeri var ise dükkan önünde yığılmış ayrıca Aksaraydaki kışlaya da haber salınmıştı Ocaklılar üçbuçuk medrese bozuntusu mollanın önünde mağlup olmayı gururlarına yediremiyor ve Ocak haysiyeti bu mudur diyorlardı Hadise küçük bir mum tartışmasından ve sille tokat hadisesinden taşıp kendisine Ocaklı haysiyetiUlema itibarı gibi yüksek hamiler buldu Bunlar büyük laflar idi Nihayet kullukçular mollaları döve döve ve söve söve Ağakapısına götürdüler Yeniçeri ağası elbette Ocak nüfuzunu ulema haysiyetinden önde tuttu ve bizimkileri falakaya yatırıp dövdürdü Ne var ki yeniçeriler işin dozunu kaçırıp hepsinin falakada can vermelerine yol açtılar Ağa durumu öğrenince önce kızdıysa da Bu diğerlerine ders olur diye hiç saklamaya gerek duymadan cesetleri denize attırıverdi Hatta suçunu bastırmak için bununla da yetinmeyip devrin şeyhülislamı Zeynelabidin Efendiye Haklarında mutlaka muamele yapılmasına dair ricada bulundu Şeyhülislam Efendi her ne kadar ilmiye sınıfının yani ulemanın temsilcisi ise de ölüye ceza isteyen Yeniçeri Ağasına karşı gelemeyip suçluların birer tarafa sürülmesine ve emrin de bizzat Ağa tarafından infazına dair bir

fetva yazıp gönderdi Ağa bu sefer ilgili emrin bütün medreselere tamimini istedi Şeyhülislam bunu da yerine getirdi ve Mum yüzünden ocağa hürmetsizlik gösteren mollaların sürgüne gönderildiklerini bildiren yazıları
medrese kapılarına astltdı

Tarihler çok geçmeden cesetlerin karaya vurduğunu ve mollaların
başına gelenlerin duyulduğunu söylüyorlar
Tabii bunun üzerine medrese öğrencilerinin takım takım köşe başlarında toplanıp dört bir yanda açık ve gizli cemiyetler kurarak

Bre bu ne ola Bir bakkala iki sille vurulmakla ilim adamlarını bu
mertebe tahkir ve kati seza mıdır Daraba Zeydün Amren makulesi bir fili mazi için bir düzine mollanın canı azizlerine fili muzari misali kıymak cinayet değil midir Bu mesele bizim haysiyetimiz namusumuzdur demeye başladılar Ardından cami dersleri bırakıldı Rahleler ve kitaplar alınıp
fetva kapısına gidildi Şeriat (adalet) isteriz siyaset isteriz kana kan isteriz misillü sözlerle nümayişler yapıldı Şeyhülislam www.CepSitesi.Net

kethüdası ile adamları yumruk sille ve tokat yağmuruna tutuldular
Nihayet hadise saraya aksetti Sultan II Mahmud düşündü taşındı danıştı görüştü ve şeyhülislam Zeynelabidin Efendiyi azletmekle meseleyi kapattı O günlerde Yeniçeri Ağasının kılına bile dokunamadı Ama bilahare kazanı devirip Ocağı kökünden söndürdüğü Yeniçeriliği tarihten kazıdığı gün sanırız mollaların haksız kanının intikamını da almış oluyordu

Bu filmi hatırlayanlar için bir anekdot kaydedelim Eskiden fetva kapısı denilen resmi dairenin önünde bir fener asılı durur ve devamlı yanarmış Şeyhülislamlar azlolununca bir ilim ışığı daha kayboldu diye bu fener söndürülür yeni şeyhülislam daireye gelmeden de yakılmazmış Meğer

bizim Zeynelabidin Efendi nükteyi seven muzip bir adammış Pılı pırtıyı toplayıp makamını terkederken fenerin söndürüldüğünü görmüş ve

Mollaların mumu bizim feneri söndürdü demekten kendini alamamış

Hikmet

istanbulun o ünlü yangınlarından biri Gecenin ikinci yansı
Tulumbacıların seslerine halkın çığlıkları karışmakta Lodos yangının
hızını arttırırken nihayet alevler bir paşa konağını yalamaya başlıyorlar
Paşanın genç kızı evde yalnız Apar topar ev kıyafetiyle kaçmaya başlıyor Annesi ve babası
gece oturmasına gitmişler Kızcağız ne yaptığını nereye gittiğini bilmeden yangın önünden bir müddet koştuktan sonra kendisini
bir cami avlusuna atıyor Hava soğuk Hücrelerden birinde bir ışık görüp giriyor içeri

Fakir bir medrese odası Bir delikanlı rahle başında dersini tekrar
ediyor Göz göze gelince delikanlı soruyor

Gecenin bu vaktinde in misin cin misin

Mahalleler yanıyor fırtına şiddetli üşüyorum

Ben bekarım burada kalamazsın

Ben yol iz bilmem Yorgun ve bitkinim gücüm kalmadı Bu durumda sen beni sokağa atacak olamazsın

Molla gerçekten de onu dışarı atmıyor Kendi yatağını ona verip arkasını dönerek dersine devam ediyor Ama heyhat Aklına bir şey girdiği yok Odasında güzel bir taze Şeytan dürtüyor Hem de ev kıyafetiyle Yatakta Şu anda düşündüğünü yapsa kimsenin duyması görmesi mümkün değil Şeytan vazifesinde tam bir üstad Delikanlı dönüp bakıyor ki üzeri hafifçe açılmış Olmaz ki böyle de yatılmaz ki Sonra birden kendini topluyor ve serçe parmağını yanmakta olan muma uzatarak diyor ki

Be hey sersem Nefsine esir mi olacaksın Peki Ancak düşün bir kez Eğer bu kıza ilişirsen cehennem ateşinde yanacaksın işte önündeki mum o ateşten bir nebzecik numune Ona dayanabilirsen kız da senindir

www.CepSitesi.Net

Mum delikanlının parmağını yakınca aklı başına geliyor Ama şeytan bu durur mu Biraz sonra onu tekrar nefsinin isyanıyla karşı karşıya bırakıyor Delikanlı bu sefer diğer parmağım mumun alevine tutarak nefsini ateşle imtihan ediyor

Bu hal böyle sabaha kadar sürüyor Bir ara kız uyanıp hissettirmeden delikanlıyı izliyor ama sesini çıkarmıyor Sabah olduğunda artık delikanlının parmakları sargılar içindedir Genç kız uyanınca hiçbir şey söylemiyor gece şahit olduğu manzarayı delikanlının yüzüne vurmuyor Sonra ondan ödünç bir sokak giysisi cübbe alıp yola koyuluyor

Yangın sönmüş etraf sakinleşmiştir Evinin yolunu bulup yasını tutmakta olan annesine babasına kavuşuyor Soruyorlar

Gece nereye sığındın

Bir cami meşrutasında fakir bir mollanın hücresindeydim

Molla neredeydi

Beraberdik Ben uyudum o sabaha kadar dersine çalıştı Kız olup biteni dosdoğru anlatsa da annesi tedirgin olup

saçını başını yolmaya başlamıştır Böyle sağlam bir imana sahip delikanlılar olabileceğini aklı kesmemektedir Nihayet kızının bakire olduğu anlaşılır

Kızın annesi olup biteni öğrendikten sonra meseleyi paşaya açar ve delikanlıyı bulmasını ister Paşa arabasını hazırlatıp kızını ve delikanlının cübbesini yanına alarak o civardaki medreseleri dolaşmaya başlarlar Nihayet kız meşrutayı tanıyıp hücreyi gösterir Paşa içeri girince elleri sarılı bir delikanlı görür

Geçmiş olsun molla eline ne oldu

Yara var bir şey değil paşa hazretleri

Peki bu cübbe senin mi

Evet paşa hazretleri

Bu kız da benim molla Helal süt emmişsin Şimdi isterim ki bize gelesin konuğumuz olasın ve hekimler yaralarına merhem sürsünler

Delikanlı hayır dese de paşanın ısrarı devam eder

Dünya senin gibilerin ahlaki fazileti üzerine duruyor Oku yat kalk Konağım sana her zaman açıktır istersen kızımı da veririm sana

Kıbrıs müftüsü Hilmi Efendi diyor ki

www.CepSitesi.Net

Ruhların gör iki kaşı arasın kıl secdegah Birdir mihrab gerçi şemi bezmara iki

Sevgilinin parlak yanaklarını görünce iki kaşı arasını secdegah edin Öyle ki her yerde mihrab birdir ama mutlaka iki yanında aydınlık saçan iki mum fidanı bulunur

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine

AŞKIN YOLUNDAN

aşkın de hali

Hüsnün oldukça fiizun aşk ehli artuk zar olur Hüsn ne mikdar olursa aşk ol mikdar olur Fuzuli

(Ey sevgili) Sende güzellik arttıkça aşıklar da ağlayıp inlemeyi artırırlar (Elbette) Güzellik ne ölçüde olursa aşk da o mertebe büyük olur

Divan Şiirinde Boğaziçi

Ol saltanatın yeller eser şimdi yerinde

Klasik Türk edebiyatını bir bütün olarak ele aldığımızda içinde bulunulan zamanın ve yaşanılan şehrin ister istemez

0 edebiyata tesir ettiğini görürüz Bu açıdan bakıldığında divanların orasına burasına serpiştirilmiş şehir tanımlarından ayrı olarak hassaten şehri konu edinmiş eserlere (şehrengizlere) de rastlarız Bu türden eserler arasında istanbulu konu alanların sayısı 10un üzerindedir1

Şehrengizler haricinde pek çok mesnevilerde istanbulun çeşitli yönlerinden sık sık bahsedildiği görülür2 Binaenaleyh şehrengiz türü dışında yalnızca istanbulu konu alan manzum ve mensur eserlere de rastlamak mümkün

1 Agah Sırrı Levendin tesbitlerine göre istanbul hakkında şehrengiz yazan şairler şunlardır Katip Taşhcalı Yahya Fakiri Safi Fikri Kıyası Tabi Cemali Azizi Yazar bunların haricinde üç adet de şairi belli olmayan şehrengiz kaydetmektedir (bk Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul 144 s istanbul 1958)

2 Tacizade Cafer Çelebinin Hevesnamesi Taşhcalı Yahyanın Şah u Gedası ve Nabinin Hayriyyesi bu tür mesnevilerden olup kendi dönemlerinin istanbuluna dair ihatalı tanımlar verirler dür Latifinin (Ö1582) istanbul hakkında yazdığı risalesi buna bir örnektir3 Bütün bu ve benzeri eserlerde asırlar boyunca anlatılıp durmuş olan istanbulun en belirgin özelliği hiç şüphesiz iki deniz arasında kalan harikulade coğrafyasıdır {Bir gevheri yekpare iki bahr arasındaNedim) Bu coğrafyanın tam ortasında bir çizgi halinde Boğaziçi yer alır ve dolayısıyla bütün bu eserlerde Boğaziçi ister istemez şiire damgasını vurur Her asra ait bol renkli Boğaziçi manzaralarının yer aldığı bu şiirlerden yola çıkarak o devir Boğaz köylerinin tarihçesini bile www.CepSitesi.Net

yazmak mümkün olabilir Hele bu manzumeler sosyolojinin ışığı altında inceleme masasına yatırılacak olursa karşımıza şimdikinden bambaşka bir alem çıkacaktır Bugün içinde bunaldığımız kaba taklitçilğin sonucu olarak uyuşuk bir kıpırdanmadan gayri hareket kabiliyeti kalmayan Boğaziçi yamaçlarının o devirlerde hülyalı şark masallarından sıçramış panorama misali her renkten ve her sesten örneği barındıran bir medeniyet sahnesi olduğu yahut iğne oyası nezaketinde mısralara işlenmiş Boğaziçi sahnelerinin manzumeler arasında illüstrasyonu andıran birer Ayvazovski tablosu kadar canlı durduğu görülür Tarih ve sosyolojiye katıştırılacak bir parça hayal kabiliyeti bugün bile dimağlarımızda o eski Boğaziçinin leziz bediiyatını harekete geçirmeye kafidir Makine medeniyetinin silindiri altında miskinliğiyle beraber ezilip giden o

koca şark Boğaziçinden de pek çok güzellikleri beraberinde alıp götürmüş ve böylece Boğaziçi hissedişin mekanı olmaktan ayrılıp hayal kurmanın mekanı olarak kalakalmıştır

Dünyanın pek çok yerinde deniz de vardır nehir de Ancak denizin nehir yahut diğer ifade ile nehirin deniz olduğu en müstesna mekan yalnızca Boğaziçidir Türkün dehası 1453te buradaki karayı da deniz yapmış 70 pare gemi yelken açarak Nişantaşı sırtlarını aşarken Ortaçağ son nefesini vermişti Şimdi denizi kara yapan iki gerdanlığımız var ise de deniz bizatihi kararmaktadır Onun içindir ki biz petrol atıklı modern zamanların mekanik duvar manzaralı Bo Latifi Evsafı İstanbul (Nşr N Suner) 120 s İstanbul 1977

İt gaziçinden ziyade şiirin ve muhayyilenin çılgın kanatları üzerinde yükselen Boğaziçinden platin sırtlı bir yılan gibi kıvrılan (Katip Çelebi Cihannümasmda Boğaz için böyle der) kıyılarını yeşil kabaftmadan mavi bir şeridin dolandığı ve içinde dünyanın bütün zümrütlerinin eritilerek akıtıldığı o muhteşem kanaldan söz edeceğiz Bizim anlatacağımız Boğaziçi Ziya Paşanın ifadesiyle

İki canibde zengin kablar kaşaneler yer yer İki sahil serapa bağ u bostan u gülistandır Osmanlı şairleri tabiata önem vermişler ve teşbihlerinde tabiattan azami ölçüde istifade etmişlerdir Ancak ne aşıkın aka aka denizler oluşturan gözyaşları ne de maşukun bir çiçek bahçesini andıran heyeti (gözleri nergis yanağı gül saçı sünbül dudağı gonca boyu servi vb) bir araya gelse günün herhangi bir saatindeki en kötü Boğaziçi manzarasını vermeye yetmez Hatta şair Boğaziçinden bahsedeceği zaman buna özel bir beyit yahut manzume ayırsa bile söylemek istediklerinin ancak pek azmi mısralara dökebilir Çünkü ne şehir ne de tabiat klasik şiirimizin ana konuları arasında yer almaz Belki bu yüzdendir ki şair şehir yahut tabiattan ancak bir vesile ile bahsedebilir ve onu gaye değil vasıta olarak terennüm eder Mamafih onların içinde yaşadıkları şehrin atmosferinden dolayısıyla sık sık tenezzühe çıktıkları Boğaziçinin büyüsünden uzak kalmaları da mümkün olamazdı Nitekim asırlar boyunca hemen her fırsatta Boğaziçine dair beyitler söylemeyi yahut pasajlar açmayı ihmal etmemişlerdir Bu beyit ve manzumelerin tamamını burada zikretme imkanından mahrumuz ve bu konu başlıbaşına kitap olacak kadar bol malzemeye sahiptir Bizim amacımız Boğaziçini terennüm eden eski şairlerin beyitlerinden örnekler vererek oranın klasik şiirimizde gizlenmiş olan tarihini coğrafyasını yerleşimini ve sosyal hayatını

ana hatlarıyla göstermeye çalışmaktır Bunu yaparken Asaf Halet Çelebinin Divan Şirinde İstanbul adlı

4 Bk Çelebi A Halet Divan Şirinde İstanbul 252 s istanbul 1953

www.CepSitesi.Net

çalışmasından istifade ederek kronolojik bir sıra takip edeceğiz Belki böylece Boğaziçinin asırlar boyu edebiyatımıza akseden fotoğraflarını tesbit etmek de mümkün olabilecektir

Boğaziçinde ilk Türk yerleşim bölgesi Anadoluhisarı olmuştur Sultan Yıldırım Bayezidin istanbul kuşatmasında Karadenizden gelecek yardımı kesmek amacıyla yaptırdığı bu hisara kale dizdarları ve muhafızları ile onların aileleri yerleşmiş istanbul fethine kadar da nüfusları artarak burada barınmışlar hatta kale dışına bile taşmışlardı Dolayısıyla Türkler tarafından Boğaziçiyle ilgili ilk edebi ürünlerin bu hisar ve çevresinde verildiğini söylemek mümkündür Ancak elimizde o devirden kalma Boğaziçi konulu bir mısra kırıntısı bile yoktur O sebeptendir ki bu elmas

parçası asude mekanın edebiyatımıza yansıması için Boğazkesen Hisarının da yapılmasını ve istanbulun fethini beklememiz gerekecektir istanbul fethine bir cengaver olarak katılan yazarlar ve şairler Boğaziçinin büyülü güzelliği karşısında < şüphesiz yeni hayaller geliştirmiş yeni ilham perileri edinmişlerdir Bunlardan Ayni adlı bir şair Revnakı bu kainatın şehri Kostantindedür mütekerrir mısralı murabbama Şehri azam kim binası gerçi mau tindedür Ya anun üstündedürcennetyahod altındadur Bu haber kim söylenür hem zahir ü batındadıır Revnakı bu kainatın şehri Kostantindedür

diyerek deniz ile karanın istanbulda bir cenneti andırdığını ve bu haliyle şehrin dünyada eşine az rastlanır bir güzelliğe sahip olduğunu söyler Tabii bu güzelliğe denizin ve Boğaziçinin katkısı inkar edilemez Bu fethin tarihini yazan

Tursun Beyin Hakkın kudretiyle Karadenizin dalgalarından bir dağ ortasından yarılıp bir cetvel olmuştur ki Nüden büyük Tunadan geniştir Yer yer kulaklar ve koltuklar yapılmış orasında burasında kısıklar göstermiş bir nehri azız şeklinde akar dediği5 o devrin Boğaziçisi henüz iskan edilmemiş

5 Tursun Beg Tarihi EbulFeth (Hzl M Tulum) s 216 istanbul 1978

yan ağaçlık yan ormanlık yan kıraç tepelerden ve yamaçlardan oluşan fazla bir yerleşimi ulaşımı ve insanı bulunmayankısmen bakir bir tabii kanaldan ibarettir

Mamafih o devir istanbulunun her yeri Boğaziçi kadar güzeldir ve gerek şairler gerekse müelliflerin ilham devşirmek için Boğaziçine gitmelerine hiç gerek yoktur Onlar ömürleri boyunca yalnızca tarihi yanmadayı anlatsalar yine de başka bir mekan özlemi duymayacaklardı Bütün bu faktörler bir araya gelince 15 asır şiirinde Boğaziçinin fazla üzerinde durulmaya değmediği sonucuna varılabilir Nitekim Boğaziçinde yerleşim ve iskan ancak fetihten sonra gerçekleşecek ve Fatihin emri ile şehrin imar faaliyetleri yürütülürken sur dışına taşmalar görülecek bu arada Boğaziçi kıyıları ve vadileri de yerleşime açılacaktır Salıpazanndan Bebeke kadar olan mahallelerde bazı bölgeler tarım ve balıkçılıkla geçinen kişilerce iskan olunurken özellikle Beşiktaş birdenbire köy ve ardından kasaba oluvermişse de istanbuldaki edebiyat muhitini pek cezbedememiştir Henüz Boğaziçinde yollar ve mesireler yoktur kayık safalan mehtap eğlenceleri yazlık yalı geleneği vs başlamamıştır Can güvenliği de pek öyle sağlanmış

değildir Bütün bunlardan daha önemlisi ise o devirlerin klasik Türk şiirinin kuruluşunu henüz tamamladığı dönemlere rastlaması ve şairlerin önünde tabiattan ziyade klasik edebiyatın altyapısını oluşturma endişelerinin bulunması onları Boğaziçinden uzak tutmuştur Nitekim o devre ait manzumelerde istanbul ve Galatadan sık sık bahsedilmesine rağmen Boğaziçiyle ilgili hemen hiçbir mısraa rastlanmaz

16 asır Osmanlı Imparatorluğunun her alanda ihtişam çağıdır Edebiyat ve sanatta da kendini www.CepSitesi.Net

gösteren bu ihtişam klasik şiirin çerçevesini genişletmesi ve yüksek medeniyet şiiri olmasına kapı aralar özellikle Kanuni devri müteakip asırların şaşaalı bir gündoğumu mesabesinde şiire Osmanlı damgasını vurur Keza aynı dönemde Boğaziçinin yerleşimleri yönlendirilmiş ve sahil şeridi çeşitli kullanışlarla şehrin aksamı mütemmimi durumuna gelmiştir Boğaziçine deniz ulaşımının başlaması da yine bu devre rastlar Böylece insanlar Boğazın asude yamaçlarını daha yakından tanıma imkanı bulurlar ve vadiler koylar korular vb birer eğlence ve mesire mahalli olarak ön plana çıkar Bu mutantan hayatın şiire aksedişi de en az tabiatın güzelliği kadar ihtişamlı olmuştur Hevesname müellifi Tacizade Cafer Çelebi (Ö1514)

Güzellikte naziriyok cihanda Misali gelmemiş devri zamanda

diyerek övdüğü şehrin denizine ve denizciliğe aralanan kapısına dikkat çekerek

Vücudı şah ile olmuş tuvana Dolanmış kapıl kaptı anı derya

Gedaveşyüz sürer kaplılarına ¦

Ağaç keçkul elinde her sefine

derken Boğaziçinin vazgeçilmez bir güzellik olarak şehri etkilediğini vurgular Bu devre ait Boğaziçi iskan faaliyetlerini de onun

mısralarında

Yine her kuşede bihaddü gayet İmaret eylemiş ayanı devlet

Mutabbak kasrlar hurrem seralar Mualla hankahlar hoş binalar

Dolu her künci kasr u salın u eyvan Muganni cariye sazende gılman

Kamu bazar u kuy u suk u berzen Meleksima perilerle müzeyyen

ifadeleriyle yer aldığını görürüz Artık Beşiktaş Rumelihisarı
Yeniköy Beykoz Anadoluhisarı ve Üsküdar Boğaziçinin vazgeçilmez kasabaları olup gerek sanatta gerek edebiyatta gerekse eğlencede çağa damgalarını vururlar özellikle Üsküdar (biladı selaseden biri olmak hasebiyle) ve Beşiktaş

(kaptanı derya mekanı ve donanmanın buradan denize açılması surre alaylarının buradan Üsküdara hareketi vs ulaşımticaret ekseninde yer alması
hasebiyle) Boğaziçinin has mekanları olup çıkmıştır Dahaaf Boğazın
iki yakasında saraylar kasırlar yalılar kaşaneler sayfiyeler devri de açılış merasimini tamamlamıştır Artık bu muhitlerin hiç de yabancısı olmayan şairler ister istemez içinde yaşadıkları mekanın şiirini yazmaya koyulacaklardı

Latifi Evsafı istanbul risalesini nesir olarak yazmasına karşın şiirle
süsledi ve her bir pasajda beyitlere yer verdi Özellikle kitabının altıncı bölümünde Sıfatı deryayı dürerbar ve bahreyni gevhernisar (İnciler yüklü Boğazın ve mücevher saçan iki denizin Karadeniz ve Marmara

özellikleri) bahsinde Boğaziçinin
dünyaya meydan okuyan güzelliğini ve buradaki sosyal hayatı balıklarımı kumsallarını bahçelerini yalılarını kayıklarını yelkenlilerini vs zengin teşbihler ve bol çağrışımlı ilhamlarla anlattı Eser bize o dönemdeki deniz ticaretini zahire yüklü gemilerin geliş

www.CepSitesi.Net

gidişlerini denizciliği ve sahil hayatını birinci ağızdan dinleme imkanı verir Her tarafı bezar zevrakı hilalrevnak ile lüccei gerduna hemser ve bahri sipihri nilgune beraber olup nice fulki felekpeyker ve sefine vü kamerlenger ki badbanı sehab rismanı şihab küleği afitab her biri bir mürgi siminbal anbernesim ü şimal olup ruyı deryada tayran veyahud tahtı Süleymandur ki bad ile alemi seyran eder6

Aynı asrın şehrengiz müellifi Cemali (Ö1583) Boğaziçini pek çok veçhesiyle anlatır ve hatta topografyasından bile bahseder

Aceb düşmüş aceb ol cayı pürsud Yedi derya o mülk içinde mevcud Hep anda Karaderya Akdeniz hem Şecer deryası ile bahri adem

Şairin anlattığına bakılırsa 16 asırda Boğaziçinde yedi adet koy (yedi derya) yerleşime açıktır ve adından bahsedil

6 Bk Latifi age s 55 vd

meye değer bulunmaktadır Ayiaca Boğazın iki yanının ağaçlarla kaplı olduğunu (şecer deryası) ve nüfusunun da azımsanamayacak
derecelere vardığını (bahri adem) bu mısralardan istihraç etmek mümkündür Şair şehrengizinin çeşitli yerlerinde Boğaziçine tekrar tekrar yer ayırır Şu

beyitler onlarcasından birkaçı olarak zikredilmeye değer

Kenarına deniz olmasa lahık Bulunmazdı çanak yapmağa balçık

Denizde parei mihr içre buban Uçarsan kasr ile cennetde huban

ı Bugün Göksu gibi bir cayıhurrem Yarın cennetde görür mü ki adem

Kavağu Kadıköyü gibi hoş ca Budur dava ki yok alemde kata

Heman Allah saklasın Katardan Beyan etme dila geç Üsküdardan

Bırağur saydı mahiiçün ekser Beşiktaşı nda oğlancıklar ağlar

Devrin ünlü şairi Zati (Ö1546) Boğaziçinin aşıklarından olsa gerek
Bir beyitinde sevgiliyi dolunaya bindiği kayığı da hilale teşbih ile

Ey müneccim yar zevrakda hilal üstünde bedr Görmek istersen eğer gel
seyre deryadan yana buyuruyor Bu türden sanatlı söylenmiş bir
beyit de Zihni mahlaslı Mumcuzade Balı Çelebinin dilinden dökülmüştür

Gözümden şehrin önünde akan cuş ile deryadur Olur eşki revanumdan
sadefgibi bu derya dür Kanuni devrinde mesnevileriyle ün yapmış

usta şair Taşlıcalı Dukaginzade Yahya Bey (Ö1582) istanbul hakkında pek çok şiir yazmış mesnevilerinde istanbulu klasik mekanlar arasına sokmuş

www.CepSitesi.Net

ve böylece edebiyatımızdaki yerli ha

yatın arşivini oluşturmuştur Yahya Beyin gerek Şehrengiz inde gerekse Şah u Geda adlı mesnevisinde istanbul ve dolayısıyla Boğaziçi artık şiirle olan ülfetini pekiştirmiş sayılır istanbulun çeşitli semtleri ile o dönem
Boğaz yerleşim mekanlarını zımnen de olsa sık sık andığı bu mesnevileri dışında divanında da şehir ve denizden asla vazgeçememiştir O istanbul için Girdi bahr içine o şehr amma Dizine çıkmadı onun derya İki bahr eylemiş o şehri penah Biri Bahri Sefid ü biri Siyah

hükmünü veren ve şiirlerinde şehre hep bu zaviyeden bakan adamdır

Devrin tarih ustası Hoca Sadeddin Efendi (Ö1599) de istanbul hakkında uzun manzumeler yazan şairlerdendir Boğaziçine onun perspektifinden bakanlar eski masal diyarlarını seyrettiklerini sanırlar işte hisarlar hakkında söylediği pasajdan bir bölüm

Ne vüsatde ana vardır mümasil Ne rifatde hisareyne muadil

Sipihre muttasıl evci hisarı

Felek bamına peyveste kenan

Cenubu kıble vü şark u şimali İki bahri muhiti oldu mali

Hisarın cümle bahr almış araya Heman bir canibi kalmış karaya

16 asır şairlerinin divanları araştırıldığında daha pek çok beyitlerde Boğaziçinin ve mültehekatımn anıldığına şahit olmak mümkündür Ahi Aşki Nişani Torlak Çelebi Celalzade Baki Hayali vb şairler yanında devrin şehrengizleri de bu arada zikredilebilir

17 asırda Boğaziçi savunma maksatlı yerleşmelerin ya

yıldığı ve Boğazm Karadeniz sahillerine kadar keşfedildiği Anadoludan gelen insan göçünün tercihleri
arasına girdiği sahilsaray ve kaşanelerin çoğaldığı yazlık semt olmak bakımından öneminin arttığı saray erkanı ve devlet ricalinin özel arazi sahibi oldukları mekandır Eski kasaba ve köylere ilaveten Kilyos Anadolu ve Rumeli Fenerleri Kavaklar ve Garipçenin şehir iskanına geçilip kadastrosunun gerçekleştirildiği Boğaziçi artık sosyal hayatta ortaya çıkan değişmelerin etkilenmelerin ve hızlı gelişim imarına kapı açan bununla birlikte sorumsuz tahribin de temellerinin atıldığı devrini yaşamaya başlar Artık şairlerin istanbul mahfilleriyle birlikte Boğaziçi mesirelerine tiryakisi oldukları sahilsaray ve lebi derya yalılarda sazlı sözlü eğlencelere revaç verdikleri denizi iyiden iyiye benimseyerek Boğaziçine şehir kimliği kazandırdıkları devirler gelişti ve Boğaziçinde şairane panaromalar birer birer boy göstermeye başladı Göksu istinye Tarabya vb mekanlar Boğazm geceli gündüzlü cazibe merkezleri olarak eğlence dünyasına doğdular mehtap alemleri ile mesire meclisleri şeyhlere bile tevbeyi bozdurur cinsten birer şevk ve zevk coşkunluğuna fırsat verdiler Devrin başında Nevizade Atayi (Ö1632) Göksu ile bahr değil sanasm Piş ü peşine komus ayinesin

www.CepSitesi.Net

Semti Hisara gelip et alemi ömre sürer işretinin her demi

Çerhi sevubitle sipihr ü esir Olmaya Kandilli seraya nazır

Şehri cihan olmasa ger ruhnüma Göksu yeter ana muadil sana

diyerek o zamanların Boğaz semtlerindeki kıpır kıpır sosyal hayat meydanlarını anar Artık Kandilli Hisarlar Göksu Bebek Sarıyar (Sarıyer) gibi yerleşim merkezleri İstanbulluların özlediği

eğlence merkezlerinden olmuştur Şair Kaşifin (ö 1699)

Şinahidüp yine vaflr bütanı kuyı Hisar Pür oldu dürr ile deryayı cuş guluyı Hisar Aceb mi Göksuya lebrizi şevk olursa gönül Hemişe bade ile pur gerek sebuyı Hisar dediğine bakılırsa bu semtler güzelleriyle mahbublarıyla ve meclisleriyle 17 asrın coşku dolu mahfillerinden sayılmaktadır Yine onun Aldı bin seksende İstanbulu kar diye düşürdüğü tarih (miladi 1670) aynı zamanda Boğazın donması ve iki yanından insanların yürüyerek karşı kıyılara ulaşmasının olay tarihidir Bu yüzyılın Boğaziçisi gerçekten de gönüller aydınlatır ruhlar ferahlatır manzaraları ve eğlence muhitleriyle en şaşaalı baharlarını yaşar Devrin Şeyhülislamı Yahya Efendinin (Ö1643) bile şuhane bir eda ile Istinyeye bülbül dinlemeye gittiği bu devirlerin ihtişamını anlatmak yine ancak onların zengin edalı mısralarıyla mümkün olabilir Ko kafes nalesini nağmei peyderpeye gel Iiaygan dinleyelim bülbülü tstinyeye gel Sultan Ahmet Handan Nefiye Nergisiden Neşatiye her sınıf ve zümreden şairin anlattıkları dillere destan mehtap alemleriyle eğlence meclisleri ve sohbet halkalarıyla yalılardaki helva sohbetleri ve şevkengiz musiki nağmeleriyle 17 asrı kapatan Boğaziçi bir sonraki asırda başka taravetlerin başka zevklerin mekanı olacaktır

18 asrın Boğaziçine hediye ettiği yeni yerleşim merkezlerinden ikisi Bebek ve Tarabiyyedir İstanbulun aristokrat tabakası ile zengin eşrafı bu asırda kendilerine yeni sahil zevkleri edinmekte gecikmediler özellikle Anadoludan göç kalabalıklaştı Tarihi yarımadadan taşan insanlar artık banliyöleri tercih etmeye başlamışlardı Bazı yabancı elçilikler Boğaz sahillerini ve sırtlarını (özellikle Büyükdere ve Yeniköy) mekan edinirken Boğaziçindeki mimariye Batı tarzında yeni bir çehre kazandırma çabaları rengarenk bir sahiller şehrini ortaya koymuştur Denilebilir ki Boğaziçi tarihinin ilk köklü değişikliğini bu asırda yaşamış ve her çeşit mimarinin küçük merkezler halinde bütün sahillerini kapladığına şahit olmuştur Tabii ki bu merkezlerin müdavimleri arasında şairler de vardır ve yeni tenezzühleri anlata anlata bitiremezler Devrin sadrazamlarından Rami Mehmed Paşa (Ö1706) Bebeki kendisine mekan edinenlerin başında gelir

Merdümi didei giryanda hayali ruhı yar Guyiya sahili deryada Bebek bahçesidir

Bebek yalılarını ağlayan bir gözün gözbebeğindeki sevgilinin hayaline benzeten Paşa doğrusu hiç de haksız sayılmazdı Bebek bugün dahi Boğazın gözbebeğidir

www.CepSitesi.Net

Aynı asrın ortalarında bürokrasinin nimetlerinden istifade etmiş şairlerden Çelebizade Asım Efendi (Ö1760) ise Azimi suyı semasayı Sitanbul olalım derken adeta Boğazın koruluklarındaki rüzgar ıslıklarını da şiirine nakşediverir ve her bir karışını diğer mekanlarından ayrı tutmadığını gösterir

Devrin ünlü şairlerinden Sabit (Ö1712) bir İstanbul aşıkı sıfatıyla şehrin bütün semtleri kadar Boğaziçi köylerine yalılarına sayfiyelerine de itibar eder ve şiirlerinde buraları sık sık anar Onun meşrebi

biraz şuhane rindane ve kalenderane olduğundan mıdır nedir şiirleri sebu ve şarap ile memludur

Dökse guluyı rinde meyi erguvan sebu Şeytan Akıntısıyla Boğazdan heman sebu

Fanusı keştiyanı donanmayı şevk ile Yaktıkça meşali meyi ateşfeşan sebu

Bintülineb olunca derununda dlveger Kız Kullesi gibi görünür ol zeman sebu

Münasib idi bu mevsimde zevrakı sahba Çekilse semti Hisara hava da limanlık

Eyledim yar ile tenhaca temaşayı Hisar Bahtıma Karyei Çengelde bulundu ağyar

Sabitin bütün bu beyitlerinde Hisar favori semt olarak görünür Zavallı aşık sevgilisinin adını anamayınca belli bir semtini anarak mecazı mürsel yapıyor İşte onun istanbul halkının sayfiyeye koşuşmasından izler taşıyan bir Hisar macerası daha

Çikdı istanbulun mevalisi Her birinin şeneldi yalısı

Gitdilerzevk için Hisarlara Göksu seyrine Sarıyarlara

Tayy ederler mesafei bağın Buldu bu hatvede Alemdağın

Bu çağın Hisar tutkunlarından biri de devrin üstadı Ekmeli Şuarayı Rum olan Nabidir (Ö1712) Kendisi istanbuldan hayli zaman ayrı kalmış
olsa da Boğazda teneffüs ettiği havaların hayali ve hatırasını hiç unutmaz

Lezzetperseti sine hüsni guluyı bilmez Hep sakini Sitanbul seyri Hisara gelmez

Hele onun Hayriyye adlı muhteşem eserinde anlattığı Boğazda bir
kayık gezintisi tasviri vardır ki pek az Osmanlı şairi bir hayat sahnesini bu kadar canlı tasvir edebilmiştir

Ne kadar alemi devr etse sipihr Bulmaz istanbula benzer bir şehr

diyerek anlattığı bu şehirde yaşadığı asude demlerin
anısına Koca şair Boğaziçindeki bir tenezzühünü şöyle dile getirir

Gayrı dursun nedür ol zevk ü safa Kolasın tairi ruyı derya

tttika eyleyesin baline Bakasın ayinei simine

www.CepSitesi.Net

Olasın parei bad ile vezan Edesin bir nice şehri seyran

Olupasudereviduşıhevu Gezesin alemi biminneti pa

Biri birine olup ayinevar Eylemiş cümleyi yem zibi kenar

Binesin tahta Süleymanasa Ola hükmünde heva vü derya

Olmuş üstünde kayık vakfı şitab Badbandan kanat açmış mürgab

Şairin bu hasret dolu mısralarına bakılırsa yelkenli ile çıktığı Boğaz safalarının lezzetini hala dimağında duyduğu anlaşılır Meğer bir zamanlar kayığın kıç üstünde bir mindere yaslanıp Boğazın iki yakasında birbirinin aynası gibi duran sahil süsleri yalıları köyleri kasabaları seyrederek hiç yorulmadan sanki Süleyman tahtına kurulmuş gibi martı kanatlarında uçarcasına gezmiş tenezzüh eylemişmiş Asrın istanbul şairi Nedim (Ö1730)

Bir gevheri yekpare iki bahr arasında Hurşidi cihanı tab ile tartılsa sezadır

buyurduğu şehrin adeta tapu memurudur Gezilse Boğazın bütün eski semtlerinde Nedimin ayak izlerine rastlamak şarkılarından nağmeler devşirmek mümkündür Hatta onun gazelleri ve kasideleri dahi semt semt istanbul ıtırları ve esintileri ile doludur Hani ne diyordu bir gazelinde Eyvah o üç çifte kayık aldı kararım

Şarkı okuyup geçdi bir afet var içinde

Ey şuh Nedima ile bir seyrin işittik

Tenhaca varup Göksuya işret var içinde

Nedimin şiirleri tarandığında onun Sadabad kadar Boğaziçine de kıymet verdiği görülür Gerçi o dönemde Sadabadda yeni imar faaliyetleri görülmekte ve semt yeniden canlanmakta idi ama Boğaziçi de eski cazibesini devam ettirmekteydi Keza mevsimine göre bazı semtlerin bazarı germ olmaktaydı O bir yandan

Göksu bir nahoş heva şimdi Çubuklu pek ziham Sevdiğim tenhaca çekdirsek mi Sadabada dek veya

Yaklaşdı şita ebri siy eh tutdu cihanı Kalmadı sabanın gezecek tab u tüvanı

Kurbanın olanı geçdi Boğaz seyri zamanı Serd oldu
heva çıkma koyundan kuzucağım diyerek sevgilisine yalvarırken diğer yandan ona evinin adresini vermeyi unutmaz Geçersen semtimizden yolun
uğrarsa Beşiktaşa Efendim gel mürüvvet kıl senindir bende ve hane
www.CepSitesi.Net

Münasibdir sana ey tıfli nazım hüccetin al gel Beşiktaşa yakın bir hanei viranımız vardır Nedimin Beşiktaşı yine o çağın renkli eğlencelere sahne olmuş Çırağana pek yakındır Bu vesile ile onun sık sık Çırağandan dem vurması da tabiidir Nitekim

Çırağan vakti geldi gülsitanın didesi ruşen

ve

Müjdeler gülşene kim vakti Çırağan geldi

nakaratlı iki şarkısında yalnızca bu semti ve bu semtteki eğlenceleri tabiatı ve güzellikleri anlatmaktadır

Onun adını andığı diğer Boğaz semtleri arasında Üsküdar Ortaköy Hisarlar Kandilli Bebek ve Sarıyer sayılabilir Bu semtlerle birlikte sosyal ve mahalli hayat kasırlar yalılar köşkler ve sahilsaraylardaki mevsimlik eğlence dünyası içki meclisleri mehtap alemleri helva sohbetleri vs ile 18 asır istanbulu ve Boğaziçisi Nedimin şiirlerinde zengin epizodlarla anlatılır Nedim ile aynı zamanlarda yaşamış Sami (Ö1730) Boğaziçinin başka bir aşıkıdır özellikle şarkılarında istanbulun değişik muhitlerinden ve bu arada Boğaz semtlerinden de söz eder En fazla rağbet ettiği semtleri toplucu zikrettiği bir kıtasında şöyle der

Sarayburnu Beşiktaş Üsküdar u kasrı Tersane Cihan
bağında yokdur gerçi bunlar gibi şahane Veligayri mükerrerdir bu tarhı padişahane Safalar ile Sadabada gel şevketlu hünkarım Seyyid
Vehbi (Ö1736) ise

Gülbuseler yerin gör o zerrin ızarda Güya kiras mevsimidir Sarıyarda

Gözüneeşkiçeşmbiaynihirakibin r

Şeytan Akıntısına müşabih Hisarda

diyerek Boğazın yukarı mahallelerini anar ve ardından Üsküdarı öven
bir murabba kaleme alır ilk kıtası şöyledir

Can bağışlar ademe ab u hevayı Üsküdar Neflıai İsa mıdır badı sabayı Üsküdar
Bahusus ol misli yok sahilsera ile heman Gülsitanı cennete konmuş fezayı
Üsküdar

Bütün klasik zamanlar içerisinde Boğaziçi hakkında yazılmış en değerli şiir yine
bu asırda kaleme alınmıştır O güne kadar edebiyatımızda örneğine hiç
rastlanmayan bu mesnevinin müellifi Fenni ismail Efendidir
(Ö1747) Sevahilname adıyla meşhur olup müteakip asırlarda nazireleri
kaleme alınan bu şiir Galatadan başlayarak Rumeli Kavağına kadar
Avrupa yakasının bütün iskeleleri
ve yerleşim merkezlerini sıra ile anlatıp sonra Anadolu yakasına geçerek
Fenerbahçesi ve Adalara kadar Anadolu yakasının iskele
ve yerleşim merkezlerini beyit beyit ele www.CepSitesi.Net

alıp anlatır Fenni bu şiirde okuyucularını alır ve bütün iskeleleri sırasıyla dolaşan
bir yelkenliye bindirip Boğaz seyrine çıkarır Her semti en önemli özellikleri
ile andığı beyitlerde genellikle semt isimleri üzerinde edebi sanatlar
ve cinaslı kullanımlar ile nükteler yapar

Boğaziçi hakkında bu şiirden daha derli toplu bir başka şiir daha yazılmamıştır
Bu bakımdan Fenninin şiiri 18 asır Boğaz semtlerinin tapu sicil kayıtları kadar

değerlidir Kara yoluyla ulaşımın olmadfgı zamanlarda denize kapı açmış ve bütün mahremiyetini iskeleye gelecek deniz vasıtalarına emanet etmiş bu semtlerin her biri Fenninin muhteşem manzumesinde kendilerine has yerleri almakla tarihe mal olmuşlardır Bu şiire bakarak kendisi de bir Boğaz çocuğu olan

Fenninin Boğaziçi tutkusunun ne derece engin olduğu anlaşılabilir Ancak onun diğer manzumeleri de Boğaziçinden vareste kalamaz Bilinebildiği kadarıyla istanbul Boğazının Boğaziçi adıyla anıldığı ilk gazel de onun kaleminden çıkmıştır Bu gazelinde şunları söylüyor Kırıldı deyu kederlenmeniz bezmde sebu Boğaziçinde hususa durur iken Göksu

Hazer hazer bizi sonra topa tutar kafir Hisara gitdiğimiz duymasın seninle adu

Hezarveş tutalım Aşiyan Kayalarda Öte geçince Kabataşı yok imiş kaygu

Bebek de aynı ile Kuru Çeşmeye döndü Cihanda şimdigöz açdırmayın yasakdır bu

İmam serviye dek uyduk ardına sonra Kavağadekbiziçekdiokametidilcu

Rakibi Çengele sal dil seninle mahfice Safalar eyleye Beylerbeyi de ey mehru

Tebi gam ile görün şimdi ki ne hal olduk O Sarı Yar benim benzim etdizerdalu

Bu asnn ilk yarısındaki Beşiktaşı anlatan iki gazel de Neccarzade Şeyh Rıza (Ö1746) kaleminden çıkmıştır

Açıldı yine goncai gülzarı Beşiktaş Manendi cihan oldu çemenzarı Beşiktaş ve

Açıldı dila lalei gülrengi Beşiktaş lşrabı Çeragan eder ahengi Beşiktaş

matlaıyla başlayan bu gazellerde eski Beşiktaşın hemen bütün özellikleri sayılıp dökülmüştür 18 asrın diğer şairleri arasında Boğaziçinden bahseden isimlerden birkaçı şunlardır Sahib Mustafa Rahmi Hatem Çelebizade Asım Beliğ (Bursalı) Nevresi Kadim (Abdürrezzak) Muhlis Mustafa Paşa Koca Ragıb Paşa Haşmet Naşid Esrar Dede Şeyh Galib

Boğazın donmasına bir kıtai kebiresinde

Bin yüz altmış sekizin evveli hamsininde Dondu deryayı Stanbul hele bu hikmete bak beytiyle tarih düşüren (miladi 1755) Hevayi de bu asrın Boğaziçi müptelalarmdandır Ancak asrın sonunda Sultan III Selim için yazdığı medhiyesi ile şöhretini arttıran izzet Efen206 diyi (ö 1798)
de burada anmak gerekir Fenninin Sevahil namesine özenerek yazılan 65 beyitlik bu kaside www.CepSitesi.Net

Vasfı IsS kelei istanbul başlığını taşıyan bir sahilnamedir Bu
da tıp\ ki Fenninin eserinde olduğu gibi Galatadan çıkılarak
Kara•ğ denize oradan Anadolu yakasına geçilip Fenerbahçesine
jj kadar yapılmış bir yolculuk gibidir

19 asır Boğaziçinin şiire damgasını vurduğu şairler üzerinde derin tesirler gösterdiği asırdır Tabiri caiz ise asrın bütün şairleri Boğaziçinin kalabalıklaşan nüfusunun artık iyiden iyiye sayfiye haline gelen sahillerinin Haliç ve çevresindeki mesire merkezlerinin eski

önemini yitirmesinin ve tabii hepsinden önemlisi de imar faaliyetlerinin çoğalmış olmasının büyük etkisi vardır Bu devirde Boğaziçi tarihinin en parlak zamanlarını yaşamıştır Yapılar çoğalmış iskele ve sahillerde

küçük meydanlar oluşmuş müsait yerlerdeki geniş çayırlar halkın uğrak yerleri haline gelmiştir Kış mevsiminde banliyö hayatı süren köyler baharla birlikte canlanmaya köylerin yakınlarında yer alan me

sirelikler de şenlenmeye başlayıp yaz boyunca istanbulun mütemmim sahilleri kabul edilmişlerdir Kibar muhitin sayfiye ve yalıları da kapılarını açar açmaz Boğaziçinin her yıl yeniden başlayan şuh hayatı bütün cazibesiyle ortaya çıkmış sayılır Artık sazlı sözlü sohbetler gezintiler meclisler meptaplar vb ile Boğaziçi iki yakada olduğu kadar deniz üzerinde de hayatın gündemine girmiş olur Özellikle şuhane gazellerin şarkıların murabbaların şairleri için bu manzara bir ilham kaynağı hatta biraz da kaçamak vesilesidir Nitekim onlar da fırsatı fevt etmez ve mısralarını Boğaziçinin güzellikleriyle süslerler Asrın başında Kami Efendi (Ö1805) Danei hali bırakmış mürgi diller saydına Dam kurmuş perçemin gördüm Boğaziçinde ben diyerek ikinci defa Boğaziçi ismini şiirinde kullanmıştır Bu ifade bize o güne kadar Avrupalı oryantalistlerin Bosphorus dedikleri İstanbul Boğazının Boğaziçi adıyla köklü 207 biçimde bu asırda kullanıldığım gösteriyor Aynı şairin

Sinede şahı mahabbet kurdu ateşden otağ

Tıfli dil pervanesin etsün Beşiktaşda çırağ

mısralarıyla başlayan bir gazeli ve

Orucu tutdu uykuya aciz verme o gülbuya Çifte kayıkla Göksuya akşama

iftare buyur dediği bir de iftar davetiyesini biliyoruz Yine o yıllarda Neşetin (Ö1807) Der vasfı Bebek serlevhalı bir kasidesi Neşetabad sahilsarayı için söylenmiş bir tarih kasidesi ve Beşiktaş vasfında bir gazeli vardır

Şair Pertevin Nedimin bir gazeline yazdığı tahmiste

Adalar seyri muvakkat hem de zevk olmaz müdam Çamlıca dağında ben tutmam dırahtasa makam Baki nüzhetgahlardan da virem bir bir peyam Göksu bir nahoş heva şimdi Çubuklu pekziham Sevdiğim tenhaca çekdirsek mi Sadabada dek

Su dediğine bakılırsa bu asırda Çamlıca ve Çubuklu gibi Boğaz semtlerinin de gündem dışı kalmadığı anlaşılır

www.CepSitesi.Net

Çağın şair sultanı III Selim (Ilhami) (Ö1808) Boğaziçi vasfında şarkılar yazan sanatkar kişiliğiyle ön plana çıkmış padişahlardandır özellikle Boğaz ve Göksu mehtaplarını konu alan şarkıları içinde dikkate değer bir kıtasi

Üsküdara gidelim geldi çil vakti leylak Bir iki saz ile al dilberi gel zevkine bak Çıkalım Beykoza Sultaniyyeden ayak ayak Gidelim seyri çemenzar edelim leyi ü nehar

mısralarında ifadesini bulan Boğazm üst manejlerinin yani manzara seyredilen nüzhetgahlarının anlatıldığı mısralardan oluşur Ilhaminin andığı semtler içinde Göksu Hisarlar Küçüksu

Dolmabahçe ve Beşiktaş önemli yer tutar Buna ilaveten Sankaya Karabağ Tophane Bebek Beykoz vs de onun manzumeleri

içinde ayrıca zikredilir

Devrin üstad şairlerinden Sünbülzade Vehbinin favori semtleri Beşiktaş Galata ve Hisarlar olarak sıralanır Kalenderane ve şuhane ifadelerle anlattığı ve özellikle içkili eğlencelerinden bahsettiği Boğazm diğer semtleri için o

Göz bahsidir hayali Hisarı derunda kim Merdümnişini
çeşmi ümidim Bebeklidir

Seferberi rehi aşkın nice diyara gider Güzel adın işidip ta Güzel Hisara gider
Teşnesin suya götürse yine susuz getirir Acı Muslukda Kuru Çeşmeli Sakkazade

gibi sanat ve kelime oyunlarıyla dolu beyitler de söylemiştir Devrin bir başka ünlü şairi olan Enderunlu Fazıl Bey (Ö1810) istanbulu ve Boğaziçini nefes nefes yaşayan ve yaşadıklarını da mısra mısra şiirleştiren adamdır Özellikle mehtap alemlerinin ve kibar eğlencelerinin vazgeçilmez isimleri arasında bulunan bu şuh şair Boğaziçinin en müstesna demlerinde en coşkun şiirleri kaleme almıştır

Şevk ile ab ü hevaya uyalım Vaktidir zevk ü safaya doyalım Ne Hisar u
ne Tarabya koyalım Ta seher saz ile mefrtab edelim

gibi coşkun ifadelerine bakılırsa saz meclislerinde onun güfteleri icra edilmekte ve musiki ile yaşanılan hayat mehtap altında kucaklaşmaktadır III Selime sunduğu bir bahariyesinde ve hassaten Beşiktaş kasırları için yazdığı kıtalar ile tarihlerde bu semt hakkında sitayişkar sözler eden şair Ihlamur Kasrını Neşetabad Sahilsarayını Çırağan Sarayını öve öve bitiremez Binaenaleyh söylediğince de vardır

Tophaneli bir dilberin tutkunu olan Fazıl bu semt için de bir hayli manzume kaleme almıştır Bunlar arasında

Yandım ateşlere Tophaneli bir dilber için

nakaratlı şarkısı ile

Cihan içre eğer bir kerre o Tophaneli şuhun Dudağın emse aşık balyemez ta ömrü oldukça beyti zikredilmeye değer (dudak ve balyemez birer topçu tabiridir) Şairin Hubannameve Zenannamemesnevileri genel olarak istanbuldan ve istanbul dilberlerinden bahseder www.CepSitesi.Net

Asrın diğer ünlü şairi Süruridir (Ö1814) ve o
da diğer ayakdaşları gibi Beşiktaşa rağbet edenlerdendir

Arif Mehmed Efendinin (Ö1816) devam ettiği semt ise Tarabyadır

Bir muğbeçenin davetidir gel olalım pak Hanende vü
mutrible Tarabyada tarabnak

Bu asırda bir şarkısında Boğaziçi adım kullananlardan biri de odur

Boğaziçinde seyranı idelim canımın canı Oku geh şarkı gen mani
Efendim eylesek mehtab Hayali şevki ruhsarınla mehtab eylesün aşık Gel
ey nurı basar sen sahili bahrı Bebekden geç diyen Refii Kalayı (Ö1821)
ve ardından Halim Giray (Ö1822) Boğaziçini şevkle

anlatanlardandır Gariptir Boğaziçindeki hayatı ve mehtap alemlerini en güzel anlatanlardan birisi bu Kırımlı şehzade ve onun en güzel manzumelerinden birisi de şu gazeldir

Mehcebinimle olup hemdem şebi mehtabda Çekdirip Göksuya dek gitsem şebi mehtabda Alemi ab içre açsa sinei safin o malı Garkai envar olup alem şebi mehtabda

Cennetin aynı değil mi böyle süt liman iken

Cuyt şire benzemez miyem şebi mehtabda

Huldi sen tercih edermişsin Boğazın zevkine Vaiza olmaz mısın miilzem şebi mehtabda Eyledim tebyiz tesvidin Halima dünkü gün Taba oldu bu gazel mülhem şebi mehtabda Boğaziçinin en görkemli çağlarının şairlerinden biri de Enderunlu Vasıftır (Ö1824) Divanının neredeyse üçte biri şuh şarkı güfteleriyle dolu olan Vasıf tabiri caizse tam manasıyla Göksu ve mehtap alemlerinin şairidir

Canibi Göksuya lutfeyle azimet edelim

Olalım mahfice Göksuya revan

Göksuya gel ey çeşmi kebud alemi ab et

gibi mısralar onun Göksu ve mehtap alemlerini anlatan şarkılarının nakaratlarındandır Söylediklerine bakılırsa Vasıf Bebek mehtaplarını da koynunda büyütenlerdendir Şarkılarında Kandilli Hisar
Tarabya Çırağan gibi semtlerin meh

taplarına da yer veren şair bir gazelinde de Paşalimanından bahseder

Asrın diğer şairlerinden izzet Molla (Ö1829) Hisar
ve Galataya Hızırağazade Said BeoGöksuya Sultan II Mahmud
(Adli) (Ö1839) Çamlıcaya Ayni (Ö1842) de ÜsküdarDoğancılara hayran
www.CepSitesi.Net

olanlardandır Şiirlerinde bu semtlere dair beyitleri bulunur

Devrin şarkılarıyla ünlü şairi Sermed (Ö1839) Göksu ve Çubukludaki mehtap eğlencelerinde her daim görünen simalardandır Der ki

Geçen hafta kayıkla ben geçerken Çubukluda seni gördüm gezerken
Aceb bilmem nolur bu gizlemekden Çubukluda seni gördüm gezerken

Mekanı Sermedin olmuştu Göksu

Bu devrin kadın şairlerinden
Şeref Hanım (Ö1858) yine Boğazda seyrana mübtela olanlardandır Galatadan ve Bebekten sık sık bahseder Bir şarkısında

İster isen seyri mehtab eylemek

Muntazır teşrifine kasrı Bebek

Ferşi istiğnada yatsın subha dek

Kaldı bu şeb şivekarım uykusuz

Şeyhülislam Arif Hikmet Bey (Ö1850) devrin gidişatına uyup mehtab eğlencesine çıkarak küçük kaçamaklar yapanlardandır Bir gazelinde der ki

Seyri mehtab ederek alemi ab içre gönül Zevrakı meyle bu şeb gitdi Neşatabada

Fatin Efendi (Ö1866) ise Göksu mehtaplarını şiire nakşeden son Osmanlılardandır Şu kıta onun bir şarkısında yer almaktadır

Vaktidir şimdi Küçüksuya gidersek gidelim Geh Fıstıklıya geh Çamlıcaya azm edelim Suyı gulşende olan nağmeleri guş edelim Mevsimidir gidelim Göksuya ey çeşmi kebud Tanzimat döneminde edebiyatımız çehre değiştirirken ünlü Tanzimatçılar Boğazdaki mehtap alemlerini terennüme devam ederler Bunlardan Ziya Paşa Çerağan sahilsarayı için yazdığı kasidede Pertev Münif ve Şakir Ahmet Paşalar bazı gazellerinde Boğaziçinden bahsetmişlerdir Bunların haricinde o asrın bazı şarkılarında ve kime ait oldukları tesbit edilemeyen manzumelerinde Boğaz hayatından canlı sahneler tasvir edilmektedir Radyomuz açıksa günün herhangi bir saatinde o günlerin hatıralarıyla dolu bazı şarkılar bizi Boğaziçinin eski günleriyle yüzyüze getiriverir Duyarız

Alyanına bir dilnüvaz Gönlünce gez zevk et buy az Başdan başa işte Boğaz Gönlünce gez zevk et bu yaz

Osmanlı kendine has hayatıyla Boğaziçine özel bir çehre kazandırmıştı Osmanlının şairi de bu tabiatı ve coğrafyayı içindeki hayat ile birleştirerek özel bir medeniyet sahnesi halinde anlatmıştır Gerçekte de Boğaziçi asla istanbul gibi yaşanmamıştır Her yıl zamanı gelince istanbuldan kaçarcasına Boğazın köylerine koşan insanlar Boğaziçini şehirden ayrı telakki etmişler ve oraya itibar kazandırmışlardır Şairler bu itibarı dile getiren sanatkarlardır Yalılarıyla mesireleriyle yelkenleriyle mehtabı sazısözüyle mevsim mevsim canlanan ve bütün mahremiyeti şairlerin www.CepSitesi.Net

büyülü mısralanyla günümüze ulaşan Boğaziçi bugün ulaşıma açılan yolları birbirine kaybolan köyleri kalabalıklaşan nüfusu ve yitirdiği efsunu ile eski güzelliğini arayan gelinler kadar mahzundur Artık insanımız taş plakta duyduğu

Gidelim Göksuya biralemiab eyleyelim mısraının ne demeye geldiğini bilmiyor

Osmanlıdan Hayat Sahneleri

Divan Edebiyatı üzerine verilmiş en acımasız hüküm onun hayattan kopuk olduğunu söylemek ise en hasmane tavır da yıllar yılı genç kuşaklan buna inandırma uğruna organize tertiplerin

gündemde tutulmasıdır Belki bu yüzden olsa gerek yakın yıllara kadar klasik edebiyatımız üzerine araştırma yapanların pek çoğu bu edebiyatın sosyal konular ve gündelik hayat ile olan münasebetini ihmal edip hayal dünyasının zenginliğini ön plana çıkaragelmişlerdir Böylece klasik şiirin realiteyle olan ilgisi gözlerden kaçırılmış ve onun gündelik hayatın dışında bulunduğuna dair bühtanlara haklılık payı katılmış olacaktır Halbuki her edebiyat gibi bizim klasik edebiyatımız da kendi cemiyetinin aynasıdır ve alışılmışın dışında önyargısız bir nazarla bakıldığında onda bütün bir Osmanlı medeniyetinin nefes alıp verişi duyulabilecektir Orada en canlı sosyal hayat sahnelerini ve en teferruatlı örf kanunlarını belki en müdakkik bir kültür tarihini bulmak mümkündür

Osmanlı tarihi ile edebiyatı birbirlerinin destekçisi olan iki ana disiplindir Tarihi tam olarak öğrenmek için klasik şairlerin mısralarına şiiri layıkıyla kavrayabilmek için de tarihin gerçek yüzünü görmeye ihtiyaç vardır Vakanüvislerin anlattıkları hadiselerin sosyolojik ve psikolojik değerlendirmeleri divanlardaki beyitlerde saklı olduğu gibi şairlerin bahis mevzuu ettikleri devir ve hayat da tarih kitaplarının pasajları arasında anlatılmıştır Bu bakımdan klasik şiir tarihin parmak izlerini eski tarih kitapları da şiirin ayak izlerini taşırlar Her ikisinde de yekdiğerinin satır aralan saklıdır istanbul Armağanı için Divan Edebiyatında Gündelik Hayat konulu bir makale yazmayı taahhüt ettiğimde doğrusu ciltlere gebe bir konunun bir makaleye nasıl teksif edilebileceğini pek düşünmemiştim Hangi divanı elime alsam kendi çağının gündelik hayatını aksettiren yüzlerce bazen binlerce beyitle karşılaşmam mümkün idi Bunun için konuyu daraltmak gerekiyordu Önce yüzyıllardan bir yüzyıl ve şehirlerden bir şehir seçip sonra da o yüzyıl şairlerinden muasır iki hemşehrinin eserleri üzerinde durmayı uygun 214 buldum Böylece altı asırlık bir edebiyat birikimi içinden ™ belki yarım asırlık bir kesiti söz konusu etmek bir makale için uygun olabilecektir Ama itiraf etmeliyim ki ilerleyen sa« urlarda mercek altına alacağımız iki şairin divanlarını tam i manasıyla taramış veya fişlere aktardığım beyitlerin tama« mini söz konusu etmiş değiliz Zira her divan gibi bunlar da başlıbaşına birer araştırma konusu olup araştırıcılara bilimsel titrler kazandıracak kadar gündelik hayatın içinden ses vermekteydiler Bütün bunları söylemekteki gayemiz klasik şiir ile gündelik hayatın ne derece içli dışlı olduğunu o şiire hayattan kopuk diyenlerin ne derecelerde haksız bulunduklarını bu konuda araştırma yapmak isteyenlerin de önlerinde namütenahi imkanlar bulunduğunu üzerine basa basa vurgulamaktadır

Devri içersinde değerlendirildiği zaman şüphesiz her edebi metin çağının soluk alış verişine bizleri de ortak edecektir Bu bakımdan klasik şiirimizin pek çok metinleri ken

di çağlarının sosyal hayatım anlatmanın peşinde olmuşlar en azından kendi çağlarının dışında konulan anlatırken dahi zamanlarının rengim ve boyasını zevkini ve estetiğini düşüncesini ve www.CepSitesi.Net

fikrini eserlerine adapte etmişlerdir Haddizatında bu bütün zamanların sanatçıları için kaçınılmazdır Günlük acılarını kederlerini sevinç ve mutluluklarını sanat eserine yansıtmamış bir sanatkar düşünülemez Divan şairleri de bunlardan bireri olarak edebiyatın çehresi her ne kadar klasik olsa ve kuralları belirlenmiş bulunsa da elbette yazdıkları manzumelerde duygularını ve hissiyatlarını anlatacaklardır Zamandan ve zamaneden şikayet ederken dostlardan ve dostluklardan dem vururken tabii ki içinde bulundukları haleti ruhiyenin izlerini mısralarına nakşedeceklerdir Binaenaleyh ıydiye yazarken bayram neşesini zafername kaleme alırken fetih coşkusunu bahariye nazmederken tabiata bağlı ruh inşirahlarını mersiye ibda ederken sonsuz kederlerini bendler terkib ederken önü alınamaz yozlaşmaları dile getirecekler ve o günlerin

hatıralarını telakkilerini tavır ve edalarını anacaklardır Bir kasidenin (ıydiye ramazaniye nevruziye vb) tefileleri arasına sinen beşeriyet bii gazelin mısraları içine kuruluveren aleladelik bir kıtanın beyitlerine tezhiplenen canlılık bir terkibin bendlerinde haykırıp duran yanlışlık bir kitabenin bütününe nakşedilen hakikat hep o çağın panoramasından kesitler epizotlar yüklenir Farenin hasretinden öldü kedi diyerek kedinin bile ölümüne tarih düşüren şairlerin kaleminden nice risaleler nice nameler çıkmıştır ki kimisi günlük latifelere (letaifnameler) kimisi mahbublara (şehrengizler) kimisi ilginç hikayelere (şevkengiz berbername vs) kimisi başarılara (tirendaz risaleleri) kimisi de yerli hayatın tabiiliğine (mesnevilerdeki tanım ve tasvirler) kapı aralar özel meslek terminolojisi (gemici ve musiki ıstılahları gibi) kullanılarak yazılan manzumeler nasihat babında örnek verilen aksaklıklar ve buna bağlı olarak söz konusu edilen tavsiyeler günümüzde de yaşamakta olan atasözlerinden bahisle gerçek hayata yöneltilen bakışlar mizah veya hiciv maksadıyla zikredilen deliller hep tarih ile aramızda ayağı yere basan sahnelerin köprülerini kurar günlük hayata parantez açarlar Velhasıl eski tarih kitaplarının bize Osmanlı şehirlerinin surlarım işaret ettiklerini var sayarsak o surlar içindeki hayatın gündelik hay huyunu yol yordamını gelenek ve töresini de ekseriya şiirlerin vezinleri ve kafiyeleri arasında görebiliriz Şimdi konumuz istanbuldur ve şehir Kanuni Sultan Süleymanın muhteşem çağını yaşamaktadır Devrin sultanuşşuarası Baki (15261600) ile yeniçeriler arasında yetişmiş Aşkinin (Ö1574) ki her ikisi de Istanbulludurmısraları arasında dolaşarak o devrin telakkilerine geleneklerine insanlarına velhasıl bütün bir gündelik hayatına tanık olmak ve hiç teferruata girmeden tarihe bir de beyitler ışığında bakmak üzere sözü şiirlerden süzülüp gelen hakikatlere bırakalım

Osmanlı Imparatorluğunda zaman zaman içki yasağı konulduğu ve bu yasağın da en fazla etki gösterdiği şehrin istanbul olduğu bilinir Kanuni devrinde de Kıbrıs ve Tekfurdağından gelen şarapların istanbul halkını iyiden iyiye yoldan çıkardığı yıllarda iki defa içki yasağı konulmuştur Bunlardan birincisi 1538 yılına rastlar ve padişah fermanı ile istanbula şarap getiren gemiler Galata önlerinde yaktırılır Hatta bu sırada meyhaneler kapatılmakla kalmamış esrarkeşlikle ünlü Batıni Kalender taifesi de şehirden sürülmüş saz ve söz ile ayş u işret yasak edilmiştir O devir şairlerinin adını andıkları içki yasağı genellikle bu şiddetli yasaktır ki gerçekten de devlet bu vesile ile ümmülhabaisi şehirden kapı dışarı etmiştir Bunun içki mübtelaları için yüksek derecelerde etkili olduğu tarihlerimizde yazılı ise de canı pahasına gizliden gizliye meyhane işleten içki satan ve içenlerin olduğunu Aşkinin şu beyitlerinden anlıyoruz

Buseyi gizli satarlar oldular cananeler Zira şimdi aşikare işlemez meyhaneler

Devranı adli şehde zer sağar ile nergis Mestane geldi bağa bilmez gibi yasağı

O zamanın meyhaneleri ekseriye Galata civarında olup Müslüman istanbuldan gayri müslim www.CepSitesi.Net

Galataya sık sık ayak seyrine giden şairlerin varlığını biliyoruz Daha sonra Tahtakale ve Sur diplerinde de meyhaneler açılmıştır Bütün bu meyhaneler bodrum katlarda ve neredeyse zeminin altında dışarıdan bakıldığında meyhane olduğu anlaşılamayan izbe yerlerdir ve sakinleri iki türlüdür

Gündüzcüler fazla eğleşmeden birkaç tek atıp gidenlerdir Akşamcılar ise içki küplerinin dibinde sabahlamaktadırlar Zira geceleyin sokağa çıkmak ases (kolluk kuvvetleri gece bekçileri) korkusunu hatırlatır Bunu Aşkinin şu beyitinden

anlayabiliyoruz

Düştüler Aşki gibi küp küp der i meyhaneye Badei aşkından anlar kim kadehnuş oldular Meyhanede şarap küpler ve fıçılar içinde saklanır Meyhaneci (piri mugan) ve muçosundan (saki) gayri çalışanı yoktur Basık tavanlı yarı aydınlık penceresiz rutubetli kirli taşlarla döşenmiş bir zeminde peykeler siniler toprak testi ve kaseler ile nefesleri birbirine karışmış ahbab ve ağyardan insanların içice bulunduğu arada sırada sazende ve hanendelerin de müşterilere hizmet ettikleri bu yerler ayyaşlar için tam bir hücreden ibarettir Nitekim şair bunun mistikçesini şöylece anlatır Aşkı yabana gitme gönül hücresindedir Yar u harif mutrib ü saki şarab u cam

insan oraya bir kere düşünce bir gün gelip kapısında içki dilenmeye kadeh bulamazsa avucuyla avucunda içki zaptedemeyecek kadar sarhoş olmuşsa da ayakkabısıyla bile içki içmeye razı olmalı ki şair şöyle buyuruyor

Rindi serbaz ana derler elin ayağ edüben Deri meyhanede gam yimez ayak kabıyçün içki mübtelası kişi bir zamanlar dini bütün insan olarak anılanlardan biri de olabilir Nitekim tarih boyunca nice güzel insanlar kötülüklerin anası ile ünsiyet ve izdivaç eyledikten sonra her şeyleri gibi haysiyetlerini de yitirip heder olmuşlardır Artık utanma arlanma hicab vs hak getire Onun yerine bir yudum şarap için binbir yüzsuyu dökmek gerekecektir İşte beyit

Kadeh sun Aşkiye götür hicabı elime zahiddir Seri kuyı harabatın o bir ayyaşıdır saki Devir XVI asır da olsa XX asır da olsa bu ibtilaya hiçbir içki yasağı kar etmeyecektir Nitekim öyle olmuştur

Kanuni devrindeki ikinci içki yasağı 1526 yılında konulup yine aynı tedbirlerin daha da şiddetlendirilmesiyle Sultan II Selimin zamanında devam etmiştir Bu

defaki yasak dolayısıyla en büyük şikayetler artık yaşını başını almış olan şair Bakinin dilinden dökülür Bu konuda Baki yine mey içmeğe and içdi demişler Divane midir bade dururken içe andı

tarzında içki hasretiyle söylediği nükteli beyitlerinden hariç yasağı konu alan iki ayrı gazel yazmıştır ki matla beyitlerini aşağıya alıyoruz

Devran ayağın şöyle şikest etdi şarabın Guya ki meyi naba gözü değdi hababın

Rehi meyhaneyi katetdi tığı sultanın Su gibi arasın kendi Sitanbul u Galatanın

www.CepSitesi.Net

Bu mevzuda son olarak kırlarda içki meclisi kurup ıyş u işet edenlerin yakalandıkları vakit başvurdukları çareleri yazmak istiyoruz Bakinin şu beyitinden anlaşıldığına göre böyle bir meclise baskın düzenleyen memurlar (naşi) geliverince herkes elindeki kadehi sarıklarının serpuşlarının külahlarının destarlarımn altına saklarmış Şair bu hali su kabarcıklarının (serpuşlar) suyu (içki) saklamasına benzetiyor

Tutarken cam naşi gelse tacı künbed altında Mey gülrengi pinhan eyle ey sufi hababasa

Aşki de aynı baskına maruz kalınca kolay hesap verebilmek için tedbiri önceden alıyor ve şarap testilerini ırmakta saklı tutuyor

Aceb mi aşkın ile dil gariki eşk olsa Şarap destilerin cuybara saklarlar

Bütün bunların sebebi ibtiladır Kişinin alıştığı bir şeyi bırakması oldukça güçtür Şair bu hakikati şöyle dile getirmiş

Terki aşk etmez eğer ölürse Aşki derd ile Güçdür ayrılmak kişi bir nesneye mutad iken Şimdi başka bir konuya geçelim Baki buyuruyor ki

Aşık ki suzı aşk ile giryan olur gezer Abdallar alemi hayran olur gezer

Bilindiği gibi bütün ömürleri oradan oraya serseriyane gezmekle geçmiş Kalenden dervişlerine abdal denirdi Bunların hayran gezmesi ise esrar mübtelası olmalarına işarettir Baki başka bir beytinde bunu daha açık şekilde

Sorma aşk abdalının sırrın helak eyler seni Bunların esrarı zahid key katı kattal olur şeklinde ifade eder ki esrar kelimesinin bilinen manası dışında sırlar manasını da kasdederek abdalın esrarını öğrenmek isteyen cahil sofuyu ikaz mahiyetinde bunların esrarının öldürücü olduğunu söylemektedir Esrarı kemerlerinde taşıdıklarını ve cüradan (yudumluk) denilen küçük kutucuklarda muhafaza ettiklerini de Aşkinin şu beyitinden anlıyoruz

Etmezüz esrarımız hayranlık ile halka faş Dopdoludur cüradanı dil dedem esrarı aşk Bakinin cüradan için mahzenülesrar demesi de cüradan ile abdalın ayrılmaz iki parça olduklarını gösterir

Cüradan abdala gerçi mahzenülesrardır Rindi dürdaşama sagar matlaulenvardır

Bütün esrar mübtelaları gibi abdallar da şüphesiz ramazan başladığı zaman sahurda afyonu birkaç kat kağıt ile kefenleyip mide mezarına gömüyorlar ve iftara kadar bu afyonların sıra ile patlamasını bekliyorlardı

Aşki abdallaın daha başka özelliklerine de değinir Sözgelimi

www.CepSitesi.Net

Kurtulup hicründen irdi dil baharı vaslına Sanki bir abdaldır oldu zemistandan halas beyitinde sevgiliyi görmekle ayrılık acısından kurtulan aşıkın halini kıştan kurtulup bahara erişmiş bir abdala benzetir ki abdalların evsiz barksız olmaları hasebiyle baharı özlemeleri tabiidir Keza bunların karınlarını doyurmaları da büyük sıkıntılara vabestedir Bu yüzden hangi tekkede bir kurban kesildiğini yahut nereye bir adaklık koç götürüldügünü görseler oraya koşarlarmış İşte Aşkinin beyti

Can revan ede niyaza varsa Aşki kapına

Benzer ol abdala dergaha varır kurban ile

Bütün bu beyitleri okuduktan sonra açıkça ifade edebi

liriz ki XVI asır İstanbulunun sokaklarında halk sık sık abdallara rastlıyor önlerine uzatılan keşküllere defi bela kabilinden de olsa para zahire vb türden yardımlar ediyor ve belki de onlar arkalarını döner dönmez yaka silkip şikayette bulunuyorlardı Mamafih İstanbulda abdallara asık surat gösterilmeyen mekanlar da vardı Her semte yayılmış durumda olan tekkeler ve halk yararına hizmet veren imarethaneler

imarethaneler içinde Eyüp Sultanın ayrı bir yeri vardır Burada adeta kurban kesilmeyen gün yoktur Özellikle istanbul halkının adak kurbanlarının hemen büyük bölümü buraya gitmektedir Eyyübi Ensari hazretlerinin manevi himmetine ilticaya vesile olduğuna inanılan bu gelenek halen süregelmekte ve Eyüp Sultana kurban adamak bir adet

olarak yaşamaktadır O halde XVI asra bakmak için Aşkinin şu beyitini birlikte okuyalım Eşiğinde can veren merdin sevabını bulmadı Hazreti Eyyubı Ensaride kurban eyleyen O asırdaki İstanbul şairlerinin divanları incelendiğinde sık sık dama tavla ve satranç ile alakalı beyitlere rastlamak mümkündür Bu da bize o çağ şehir halkı arasında tavla ve satrancın bugünkü kadar yaygın olduğunu gösterir Aradaki yegane fark tevriyeli anlamlarda kullanılan terminolojide ve özellikle satrancın küçük ayrıntılarındadır (Sözgelimi o zamanın satrançlarında esed (aslan) adı verilen taşlar da vardır ve satranç tablası kare olduğu gibi dairevi de olabilmektedir) Baki diyor ki

Beydakı hali ruhun zülfünde mestur eyleme Almağa şahım gönül ferzanesin açmazdan Yani Şahım gönül vezirini açmazdan kurtarıp almak için yanağındaki ben denilen piyonu zülfün ile örtme (ki bu oyun yanlış olur açmazdan kutulamazsın) Beyitte yanak manasına kullanılan ruh kelimesi de satrançtaki kalenin adıdır

Satrançta piyadeler (piyon) tıpkı bir savaş tertibi gibi ön safta bulunur Dolayısıyla şahın önünde de piyade olarak peyk ve solaklar yer alır Ruhlar (kale) ise güç ve başarı yönünden piyadelerden üstün değere sahiptir Ferzane (vezir) ise savaşın beyni sayılır Bütün bunları Bakinin şu beyitinden anlamak mümkündür

www.CepSitesi.Net

Ferzanei cihansın o ruhlarla sen bu gün Şahanı hüs ü anın önünce piyadedir

Aşki evinde dostları ile satranç müsabakaları düzenleyecek kadar bu oyuna düşkündür Onun satranç beyitleri ise daha bir giriftdir İşte aşk satrancına bir piyade (piyon) olarak başlayıp sonunda ruhu (kale) şaha bir vezir ettiren ustaca bir oyun (Bilindiği gibi satrançtaki piyonlar hiç yenilmeden rakip hattın gerisine varınca vezir rütbesine yükseltilir)

Aşk satrancında ruhu şahaferzend eyleyen Aşki derler
bize olferzanelerden biriyiz

Tavlaya gelince Buna nerd veya şeşder (altı kapı) derler Baki bu konuda
Ne aceb dağların etseler imiş ey dilzar Çürümüş nerdi mahabbetde bir iki pulun ve Şeşderi gamda zar kaldı gönül Olmadı vuslatın kapısı küşad

buyuruyor Beyitlerde geçen dağ (kırık) zar nerd (tavla) pul şeşder vuslat (pulun kendi hanesine girmesi) kapı ve küşad (açık) kelimeleri birer tavla ıstılahıdırlar Keza ilk beyitteki çürümek eylemi tavla zar ve pullarının
kemikten yapıldığını ima etmekte Aynı konuda Aşkiden de misaller verelim

Bendt zülfün şeş ü kıl kandi lebimle çare Mürgi can bir dahi damı şeş ü çara gelmez Bend (altı kapının önünde kalma) şeş (altı rakkamı ve dağıtmak eylemi) çare kılmak (kırık pulu kurtarmak) dam (sıra kapılar) şeş ü çar (altı dört)

Aşık muradı nakşın umup tast çerhden Aldıkça nale zarını bir derde şeş gelir

Muradı nakş (gelmesi arzu edilen zar) tas (içinde zarların sallanıp atıldığı fincan vb) atmak (zarları fırlatmak) zar (inleyiş) derde (kapıda derde) şeş (altı)

Bugün dahi tavla oynayanlar hemen hemen aynı terminolojiyi kullanırlar XVI asırdan günümüze değişen fazla bir şey yok

Denizcilik bizim tarihimizde en parlak devrini Kanuni çağında yaşamıştır Bu dönemde İstanbulun tersaneleri küçük kayık imalathaneleri çekekleri vs yanında şehir trafiğinde deniz taşımacılığın önemli bir yer tutuyor olması en azından Boğazın iki yakası arasındaki seyahatler veya tenezzüh yolculukları vesilesiyle hemen her istanbullunun denizciliğe aşina olduğu söylenebilir Gündelik hayatın bir parçası haline gelen deniz vasıtaları sebebiyle şairler de bir hayli beyitler söylemişlerdir Bu hususta Aşkinin yeni kızaktan indirilen bir saltanat kayığını adeta teknik resmini çizercesine anlattığı kayık redifli bir gazeli vardır ki o çağın kayıklarını tanımak bakımından başlıbaşına bir makale konusu olur

Tahtgah oldu çü sen hüsrevi hubana kayık Tan ederse yeridir tahtı Süleymana kayık matlaıyla başlayan ve

Ejdehapeyker olup olmaz idi hemseri gene Hüsreva benzemesiydi şehi marana kayık www.CepSitesi.Net

diye ejder motifli baş tasviri taşıdığını anlattığı gazel

Karmasa bahre adüv kanını Üğı kahrun Boyamazdı küreğin böyle kızıl kana kayık beytiyle son bulur ve küreklerinin kırmızı renkte olduğunu beyan eder Başka bir gazelinde şair aşk acısıyla ettiği ahları bir

kayığın yelkenlerine güneş ile ayı iki küreğine benzeterek o kayığı gözyaşlarıyla oluşan denizde yüzdürür Denizcilerin pusula (kıblenüma = kıbleyi gösteren alet) kullandıklarını ise şöyle anlatır

Yaşum gark etmeden göster bana ebruyı garrayı Bulur kıblenüma ile çü merdüm rahı deryayı Deniz vasıtalarında dolmuşçuluk adeti eskiden beri vardır ve hatta Boğazın iki yakası arasında köprülerin vapurların işlemediği dönemlerde önemli bir ulaşım vasıtası olarak gündemdedir O

zamanda da Dolmuşa biiir diye çığırtkanlık yapılır mıydı bilmiyoruz amma sözgelimi Köprüden Beykoza kalkacak dolmuşlar için yolculuk iki saatten fazla süreceğinden ihtimal ki dolmuşlarda ehli zevkin saz u söz işret ü ayş ile vakit geçireceklerini kestirmek zor değildir Beyit Kenarı tyş u safaya geçilse dolmuş ile Pür olsa yine meyi hoşgüvar zevrakte

Usturlab levendler çağının ve yelkenliler devrinin en önemli seyir aletidir XVI asırda İstanbulda usturlab imal edilmeye başlandığı ve korsanlık geleneği içinde usturlabın büyük önemi haiz olduğu bilinen tarihi hakikatlerdendir işte şairin pusula (kıblenüma) ve usturlabı vezne dökmesi Garkı eşk oldum kaşın kıblenümasın arze kıl Kim bulur merdüm rehi deryayı usturlab ile Her çağın şairleri gibi Aşki ve Baki de kendi çağlarının giyim kuşantıyla ilgili pek çok özelliği mısralarına işlemişlerdir Divanlar incelense şüphesiz her devrin giyim kuşam tarihi ortaya çıkarılabilir

Eski toplumumuzun giyinişiyle ilgili en önemli özelliği hiç şüphesiz serpuşlarındaki çeşitlilik ve bu serpuşların adeta meslek ve meşreblere göre farklılık arzetmesidir Nitekim Osmanlı mezar taşlarında bu çeşitlilik hemen göze çarpar ve mezardaki kişinin hangi meslekten olduğu mezar taşına işlenen serpuş rölyeflerinden anlaşılabilir Şairler de ister istemez bu serpuşları anarak şiirlerine yeni hayal unsurları katacaklardır

Bilindiği gibi son yıllara kadar serpuşların veyahut kulakların kenarına çiçek takmak bir moda idi Bu adet XVI asırda da geçerli olmalı ki Baki şöyle seslenir

Sarındı meh yine bir hub Yusufl destar Şokundu farkına bir dane ince sim hilal

Burada sözü edilen destar fes veya takke üzerine sarılan tülbent veya şal kumaşın adıdır Yusufi kelimesi ise destarın

dilimli sarılmışına verilen addır Rivayete göre Yavuz Sultan Selimin Mısırdan getirdiği ve Hz Yusuf a ait olduğu sanılan bu destarın tepesi biraz genişçe imiş ve terkleri (dilim) olup etek kısımlarına tülbent sa»lır imiş Yusufi destarın bizzat Kanuni tarafından icad edildiği ve modaya www.CepSitesi.Net

dönüştürüldüğü tarihlerde yazılıdır

Aynı beyitte sözü edilen hilal eskiden diş kurcalamak için özel yapılmış kürdana verilen addır ifadeden anladığımıza göre hilaller daha ziyade sarık içinde taşınırmış ve gümüşten olanları makbul imiş

Başka bir beyitte Baki tarikat serpuşlarından olan taca menekşe sokulmasını anlatıyor Bir gonca benefşe koparıp tacına sokmuş
Dağlarda külüng attığı dem başına Ferhad

Aşkinin bir beyitinde ise

Geyer kimisi bay olup seraser Fakır olup kimisi şala duşdi

buyurulur Buradaki seraser bir tür kaftan imalatında kullanılmış olup baştan başa sırma ile işli fevkalade kıymetli bir tür kalın ipekli kumaşın adıdır Bu zenginlerin (bay) gücü yetebilecek bir kıyafet malzemesidir Ancak o devrin fakiri de hiç o kadar kötü giyinmez O da şal kumaşlarla bürünür Şalın özelliği ince dokunmuş bir tür kumaş olmasıdır
Tarihimiz boyunca pek çok yerden istanbula şal kumaş getirilmiş ve gerek belde kuşak gerek kavukta serpuş gerekse omuzda aksesuvar olarak kullanılmıştır

Seraser kumaşın benek desenli olduğunu (seraser kelimesi de zaten baş başa demektir) yine Aşkinin şu beyitinden öğreniyoruz

Ben şu mecnunam ki şehr içre olan etfalden HHat olmuşdur seraser cismime taş ağrısı Hilat kaftana verilen addır Osmanlı asırları boyunca padişah veya üst rütbeliler tarafından daha alt rütbedeki insanlara giydirilmesi bir tür devlet geleneği olmuş hediye olarak da sık sık gündeme gelmiştir Hilatların seraser kumaştan yapılması ve benekli desenler ile müzeyyen olması yukarıdaki beyitten anlaşılabilmektedir

Beyitte sözü edilen başka bir husus da eskiden delilerin çocuklar tarafından taşlanması gibi yanlış bir adetin XVI asırda da meriyetidir Genellikle her şehrin her kasabanın her köyün bir delisi (mecnun) bulunur ve bu insanlar çocuklara vahşet hissi verdiğinden olsa gerek sık sık taşlanırlardı Belki de çocuklar yaramazlık yaptıklarında bu delilere verilmekle tehdit edilip korkutulduklarından mahallenin zıpırları bir araya gelince birbirlerinden aldıkları cesaret ile zavallı delilerden intikam alırcasına onları taşlayıp yaralayabilirler hatta bu arada Deli deli tepeli /

Kulakları küpeli gibi tekerlemeler ile de bu işi bir merasim veya eğlenceye dönüştürürlermiş

Eskinin terzileri şüphesiz dikiş makinalarına sahip değillerdi ve hemen her türlü elbise elde iğne ile dikilirdi Müzelerdeki Osmanlı kıyafetlerine bakanlar eski terzilerin ne derece ince zevk sahibi olduklarını hemen göreceklerdir Bir iğne bir iplik ile belki günlerce haftalarca süren bir işçilik
sonunda mesleğini sanata dönüştüren o insanların halini yine Aşkinin şu beyitinde buluruz Cismime hayyatı mihnet dikmeğe gam hilatin Kanlı yaşım al rişte kirpiğim süzen yeter Zavallı şair mihnet terzisinin elinden giyeceği gam elbisesi için ardı arkasına akan kanlı www.CepSitesi.Net

gözyaşlarını al iplik kirpiğini de iğne olarak yine ona sunmakta

XVI asır gündelik hayatında kullanılan kıyafetlerin diğer mütemmim parçalarından bazılarını da şairin şu beyitinde buluyoruz

Boynumu gördü kemendi zülfi dilber bağladı Gamzeden yanına çeşmi tığ u hançer bağladı Burada erkek kıyafetlerine silah olarak ilave olunan
kılıç (tığ) ile hançeri görüyoruz Genelde bele asılı veya kuşağa

sokulmuş olarak taşınan bu silahlar daha ziyade askeri kimlik sahibi insanlar için birer ihtiyaç olarak görülür Beyitte ayrıca kement ile av yapıldığına dair ifadeler de bulunmaktadır ki eskiden IstanbuFüh çevresinde hem av hayvanları hem de avcılık için yeterli imkanlar bulunmakta idi Şiirin devamında şu beyitte ise padişahları karşılamak üzere alay teşkiline dair bir teşrifat usulü sözkonusu edilmektedir

Haşmet ile geldi sultanı hayalün gönlüme Karşı çıkdı leşkeri eşküm alaylar bağladı Osmanlı kadın kıyafetlerinde halhal kullanımı
oldukça yaygındır Bakinin çağında bu hamalların mücevher ile süslü olanları bulunduğu gibi altından imal edilenleri de kullanılmakta imiş işte beyitler

Ne hoş yakıştı sipihre kevakib içre hilal Takındı payine guya ki cevheri halhal Nigini baht u süvarı saadet elde değil Ayakta koydu zamane nite ki zer halhal

Bu ikinci beyitte yüzük (nigin) bilezik (suvar) ve altın halhali aynı anda takınmış bir güzel tasviri vardır ki kadınların her devirde süs ve ziynete meraklı olduğunu gösterir

Matem zamanlarında özel elbise giyme geleneği tam Orta Asyaya dayanan bir Türk töresinin devamıdır Bu elbise genellikle siyah olursa da tarihimizde beyaz ve mavi renklerin de matem için kullanıldığına dair bilgiler mevcuttur Bakinin meşhur Sultan Süleyman mersiyesindeki şu beyit bu geleneğin şiire aksetmiş halidir

Kılsın kebud camelerin asuman siyah Giysin libası matemi şahi bütün cihan

Beyitten anlaşılan o ki Kanuni öldüğü zaman bütün İstanbulda resmi mahiyette siyah renkli matem elbisesi giyilmiştir Aynı şiirin başka bir beyitinde de matem için tutulan ağıtçıların (nevhager) saçlarını çözüp yüzlerine doğru dağıtarak adeta bir matemzede kılığına büründüklerini görüyoruz

Sünbüllerini matem edip çözsün ağlasın Damene döksün eşkiflravanı kuhsar

Eski kıyafetlerin başka bir erkek aksesuvarı da bazubend (pazvand) ve hamayülardır Gerçi levendler ve çeşitli sınıftan yeniçerilerin bedenlerine dövme yaptırmaları ve mevsime göre dövmelerini açıkta bırakacak kılıkta dolaşmaları her devirde modadır ancak bazubend geleneği altın çağını XVI asırda yaşamıştır

www.CepSitesi.Net

Pazubend kola bağlanan muskadır ki gümüşten saat büyüklüğünde zarif bir kutu veya sırma işlemeli sahtiyandan (keçi derisi) kese şeklinde olurdu içindeki tılsımlar ise adamına göre çeşitlilik gösterirdi Şahbaz yiğitler kılıç işlemesin kurşun geçmesin diye çapkınlar şirin görünmek için saralı veya hastalıklı olanlar da çeşitli duaları tılsım diye yazdırıp pazubendlerinde taşırlarmış Bakinin şu mısraında bu adete işaret vardır

Zanbağın goncasıdır bağa gümüş bazubend

Muskanın boyna asılanına hamayıl denir Bunlar daha ziyade üçgen biçiminde katlanmış olup balmumuna yatınlmış keten şeritler yahut yine sahtiyan derilere sarılı olurlarmış Baki ünlü

Sünbül kasidesinde

Yazdırıp müşg ile boynuna hamail takdı Kendüye etmek içün halkı musahhar

sünbül buyurur ki o devirde muskaların misk ile yazıldığını da buradan anlamak mümkündür Aşkiden bir ilave ile de muska için miskin gülsuyu ile karıştırılarak mürekkep kıvamına getirildiğini anlayabiliriz Şöyle diyor

Kara zülfün dostum gönlüm kaşının ağıdur Ya gülab u misk ile yazılmış ol dil bağıdur Muskanın çok çeşitlileri vardır Bunların şifa için olanları kadar gayri meşru istekler için hazırlanmış olanları da yaygındır Nitekim yukarıdaki beyitte dil bağlamak (bir kişinin konuşma melekesini bertaraf etmek) için muska yazıldığı anlaşılıyor Mamafih eski tıbbın yetersiz kaldığı noktalarda muskalar birer deva olarak devreye girip halkın her türlü derdine çare olmak iddiasında bulunmuşlardır Tabii bu usul daha ziyade cahil halkı tendıran şarlatanlara yaramış

böylece muskacılar muskanın binbir türlüsünü yapmakla övünür olmuşlardır Onlardan bir tanesi de badem muskasıdır Baki diyor ki

Nüsha yazdırsa aceb olmaya badam üzere Tebi hicrana ilaç eylemek ister hatem

Batıl bir inanışa göre sıtmanın çaresi okuyup üfleyerek sıtmayı bağlamak ve sonra da bir badem üzerine muska yazıp boyna asmak imiş Herhalde sadece XVI asırda değil kinin icad edilmezden evvelki bütün Osmanlı istanbulunda böyle badem muskası yazan hocalar çıkmıştır Beyte göre ayrılık sıtmasına ilaç olmak üzere badem muskasını yazan hatemdir yani üstü mühürlü yüzük Bu da yüzüklerin üzerinde bulunan bazı yazıların mühür yerine geçtiği gibi diğer bazı yüzüklerde de tılsımlar ve vefkler yazılı olabildiğine işarettir Nitekim Osmanlıdan kalan pek çok yüzük üzerinde şifa ayetleri koruyucu tılsımlar vefkler vb bulunur

Söz vefkten tılsımdan açılmışken Bakinin bir beyitinde geçen kadeh duasını da burada zikretmekte yarar gördük Bilindiği gibi eskiden su dolu bir tas içerisine bakarak kayıpları keşfettiklerini söyleyen medyumlar olurdu Tıpkı bunun gibi XVI asırda da kadeh duası adıyla bilinen bir tür dua var imiş Beyit

Camı mey böyle şikest olacağı belli idi Halk çoktan okumuşlardı duasın kadehin

Eski şifa usullerinden birisi de yakıdır Yakı bizzatihi tabibler tarafından kullanılır ve yaralara ağrıyan bölgelere ve ağrının hassasına göre çeşitli terkipler içerebilir Bunlardan en ziyade koyunların kuyruk yağından veya yeni boğazlanmış hayvanların sinir ihtiva eden etlerinden www.CepSitesi.Net

terkib edilenleri yaygındır Bitkiler ve hamur mamulatı ile de yakılar hazırlandığı bilinmektedir Şair Aşkinin aşağıdaki beyitinde bahsedilen canlı yakının ne olduğu anlaşılamamıştır Gerçekten canlı bir yakı çeşidi var mıydı yoksa şair sevgilisini bağrına basmak istediği için mi böyle söyleyip onu canlı yakı diye tanımlamıştı belli olamadı Ancak her hal ü

karda cerrahların yakı ameliyesiyle meşgul olduğu kesindir

Tığı gamzeyle yarar cerrahı dilber sinemiz Urmaz amma rahm edip
bir canlı yakı kimseye Osmanlı hayat sisteminde ve savaş talimlerinde ok
ve okçuluğun büyük bir yeri olduğu inkar

edilemez Mazisi ateşli silahların icad edilmediği zamanlara dayanan okçuluk
Türklerin Orta Asyadan getirdikleri maharetlerinden olup
genlerinde barındırdıkları kabiliyyet ile adeta at sırtında dahi oku hedefe isabet
ettirecek bir mertebeye erişmiştir Bu bakımdan divanlar karıştırıldığında ok ile
ilgili pek çok isim adet usul ve hatıraya rastlanacaktır istanbulun Nişantaşı
Okmeydanı Tozkoparan gibi semt isimleri hep atalarımızın okçuluk fenninden
hatıralarını yansıtırlar Şimdi ok ve okçuluk ile ilgili XVI asır adetlerini görelim
Aşki diyor ki Cerıahayne iki saf ko dizilsin tiri perranun

Gönül mürgına ey kaşı kemanım kol kanad olsun

Şöyle demek Ey keman (yay) kaşlımKanatlarıyla uçan okların (tiri perran) bırak
iki yana dizilsinler de gönül kuşuna kol kanat olsunlar

Buradan öncelikle okların taşındığı tirkeşler ve sadakları hatırlıyoruz ki içlerine
iki taraflı oklar dizilmiş olurdu Okların saf saf
olması gibi savaşta okçular da saflar halinde bulunurmuş Oklar hızlı ve uzak
mesafelere gitsinler diye arkalarına kanat takılır Burada Bakinin şu beyitini
hatırlayalım ve okların kanatlı yapılışlarını tekrar edelim

Filcümle öykünürdü senin gamzen okuna tiler kanadı ile uçar olmayaydı ür

Aşki şöyle buyuruyor

Temüm hak olsa kuyunda konuz bir üstühan kalsın Okuna benden de ol ebrukemanın bir nişan kalsın

Anlaşılan o ki bazen ok nişanı için taş yerine bir kemik parçası da dikilebilmektedir Bu da okçulukta maharet ister Ancak atalarımızın okçuluk fenninde geldikleri seviyeyi ölçmek için ateşli oklar kullandıkları ve bunlarla orduları bozup kaleleri fethettiklerini söylemek yeterlidir O

kadar ki ateşli oklarına düşman ordularının hayvanlarını hedef ettiklerinde canı yanan hayvamn ordu içinde kargaşaya sebep olduğunu keşfetmiş olmaları bile önemlidir

Burada başka bir geleneği de hatırlamamız gerekir Eskiden ölüme mahkum suçluları ok ile öldürmek gerektiğinde ok atıldıktan sonra yay kırılırmış Aşkiden

Çatma kaşun tiri müjganun dili Aşkidedir] Ey kemanebru okun atdun yürü yayını yas Bu tıpkı idam hükmünü yazan kalemin kırılması gibidir Kılıç ile yapılan infazlarda ise kılıç toprağa gömülüp bir müddet bekletilirmiş Böylece hem kılıç temizlenmiş hem de ölenin hatırasma saygı gösterilmiş olacaktır Yine Aşki şöyle diyor

www.CepSitesi.Net

Günde bin kan eyleyip yire gömersin tığını Hay zalim rahmi yok cellad imişsin anladım Buraya kadar ele aldığımız hayat sahneleri devletin genel kabulleri ve sosyal hayat sistemiyle ilgili epizotlar idi Şimdi de istanbuldaki gündelik hayatın peyderpey söz konusu edilen teferruatına eğilelim ve öncelikle Bakinin beyitlerinden yola çıkarak o asrın gündelik hayatını temaşa etmeye çalışalım Beyit

Dayei ebryine goncaların şebnemden Başına akçe dizer niteki etfali sıgar

Anadoluda gelinlerin taçlan yerine geçen feslerine altın dizmek yakın zamanlara kadar yaşayan geleneklerimizdendir Beyitte bu adetin çocuklar için de geçerli olduğunu sünnet olacak veya mektebe başlayacak çocukların perçemlerine veya feslerine altın veya gümüş para dizerek nazar boncuğu bağlandığını görüyoruz

Sureta çin görünür çehrei gülde amma Bir safa var ki görenler sanır ayine i çin Eski aynalar şimdiki gibi sırlanmış camdan değil ekseriya gümüş tunç çelik vb madenlerden imal edilir bazen çini aynalar da kullanılırmış Beyitte sözü edilen ayinei çini tunçtan yapılmış bir tür ayna olup bize Çin aynasını da hatırlatmaktadır ki o devirde Çinden gelen aynaların mevcudiyetine de delildir Top aynalar daha ziyade dükkanların kapı girişlerine asılır ve dışarısı ile dükkana girip çıkanları görmeye yararmış

XVI asırda ve daha sonra var olan bir adet de bir kişinin ölüp ölmediğini anlamak için ağana ayna tutulmasıdır

Eğer kişi ölmemiş ise nefesinden dolayı ayna buğulanacak ve sağ olduğu anlaşılacaktır Şairler kendilerini ölümcül bir hasta kabul edip sevgilinin yanağını da ayna yerine koyarlar ve hiç olmazsa ölüp ölmediklerine bakması için o aynayı dudaklarına yaklaştırmasını isterler Bu beyitte o adeti yansıtan bir durum söz konusudur

Ayine gibi herkese yüz vermesin ol man Bir bağrı yanık asıkın uğrar nefesine

Mahalle mekteplerinde özellikle mübarek günlerde yapılan tatile paydos yerine azad denilirmiş

Azad olmak ise tatile çıkmaktır VI ilahiler münacatlar aşirler okunarak hayır sahiplerinin yolladığı tatlılar helvalar yenilerek mektepten çıkılır belki kaçılır demeliydik ve sokaklara dağılınır imiş Beyitte gönül denen çocuk akıl bağını çözüp azad olurken mektepten çıkan öğrenciye benzetilmektedir

Dil kaydı aklı selb edeli şad olur gider San tıfldır ki haceden azad olup gider Raks ve rakkaslık Osmanlı toplumunun vitrine çıkarılan eğlence şeklidir Raks esnasında tempoya uyarak eller birbirine vurulur ve böylece ritmik hareketler ile raksa dahil olunurmuş El çırpmanın bir türiPölan alkış dediğimiz adet ise son devirlerin batıdan alınma adetlerindendir Dahası alkış kelimesi eskiden dua mahiyetinde okunan takdir sözlerini karşılardı ki Osmanlı insanı asla bir başarının ardından ellerini vurarak alkışlamaz bunun yerine dua mahiyetinde sözler ve temenniler ile muhatabını teşyi edermiş Ritm usulü Bakinin zamanında da var olmalı ki bir

www.CepSitesi.Net

mecliste seyrettiği rakkas için sevgilisini el çırparak tempo tutmaya (dest efşan) davet ediyor Zevk ü şevkin yeridir zevk edelim destefşan Verelim zelzeleye tak u revakı beri gel Kervanların deve katarlarından oluştuğunu biliriz İstanbula uğrayan kervanlar da halka deve kininin ne derece şedid olduğunu öğretmeye yetmiş olmalı Şair şöyle diyor

Zahid ne lazım ehli dile kinei şütür Gir bezmi ayş u işrete sen de katar gel

Ramazanlarda diş kirası vermek eski zenginlerin fakir fukarayı incitmeden onlara bağışta bulunmalarına
dostlarına da cemileler yapmalarına fırsat verirmiş Yüksek bir medeniyet nişanı olarak iftar sofralarından sonra dişleri incindi diye onlara kira bedeli vermenin zarafetine artık rastlayabilen yok Baki bu hususu şöyle dile getiriyor

Rişteyle bağlayıp lebin ol şuh dedi kim Mihmanı hanı vaslıma bu diş kirasıdır

Beyitte sözü edilen ağzını ip ile (rişteyle) bağlamanın ne
manaya geldiğini çözemedik Dolap denildiği zaman ilk akla gelen ırmaktan su çıkarmaya yarayan su dolabı olur Bu suretle bahçelerini sulayanlar Anadoluda hala görülebilir Buna benzerliği sebebiyle panayır ve eğlence yerlerindeki dönen salıncaklara da dönme dolap denilmiştir XVI asır istanbulunun bayram yerlerine (ıydgeh) dönme dolaplar kurulduğunu şu beyitten anlıyoruz

lydgahın göreyin inlesin ol dollabı Bana seyr etdire ol simberi döne döne

Çocukların kuş avladıkları çatallı sapanı hemen hepimiz biliriz Eskiden bunun

başka bir çeşidi de kullanılır ve özellikle savaşlarda elde bulundurulur imiş Bu tür sapana felahan denilir ki avuç içi kadar bir meşin parçası yahut örme kumaşın iki kulağından iki kalın sicim bağlanır ve meşinin ayasına yumruk büyüklüğünde bir taş parçası oturtularak havada daireler çizecek şekilde gittikçe daha hızlı sallanır nihayet yeterli hıza ulaşınca iplerden birisi bırakılarak taşın istenilen cihete doğru fırlaması sağlanırmış Bakinin şu beyitte sözünü ettiği sapan (felahan) bu türdendir Sengifelahan ursa bana desti ruzigar Kandili afitabı münevverşikest olur

Bugün bazı Anadolu şehir ve kasabalarında mübarek gecelere ve bu gecelerin seherlerine has bir gelenek yaşar Böyle gecelerde çocuklar veya fakirler ellerine aldıkları bir tepsinin üzerine mum yakarak maniler ve kafiyeli sözler eşliğinde uğradıkları kapılardan hediye talebinde bulunurlar Bu adet Bakinin çağında biraz daha değişik olarak fakirler yanında seyyah dervişler ve abdallar tarafındandır halkın kalabalık bulunduğu yerlerde icra olunur ve tepsiye de er çırağı denilirmiş

Orta boy bir tepsi (er çırağı) içinde yakılan mum aslında aydınlatmak için değil belki tepsiyi taşıyanın gönlünün yanıklığından kinayedir Bu mum ile dolaşan kişiler rastladıkları insanlara tepsiyi uzatarak selam ederler ve onlar da gönüllerinden geçeni tepsinin içine bırakırlarmış

Bunun Baki dilinden kafiyeye bağlanmış vezne uydurulmuş anlatımı ise şudur

Nergis üzre bergizerd ü kim vardır Er çirağına dizilmiş dirhem il dinurdır

Para tarihin her devrinde ticaretin ana metaı olagelmiştir Zaman zaman adı değişse de para www.CepSitesi.Net

olmadan ticaret olmaz Kanuni devrinin paraları akçe dirhem dinar filori yalvar gibi isimler ile anılmaktadır Şairimiz dirhem ve dinarı bir önceki beyitte anmıştı Şimdi de filori ve yalvarı görelim

Filori eski Avusturya parasıdır Fatih
zamanında bir yaldız altını mukabili para olarak basılmaya başlamıştır Baki
ihtimal ki padişahtan bir kese filori caize almıştır şöyle der

Lutfundan erdi Bakiye renginfiloriler Guya saçıldı bir destmal gül

Hikaye ederler ki bir gün Bakiye bir adam gelip yemininde yalancı olduğunu
söyler Baki şaşırır ve yeminini sorar Adam der ki

Sen bir gazelinde

Güzeller mihriban olmaz demek yanlıştır ey Baki Olur Vallahi Billahi
heman yalvart görsünler buyuruyorsun Halbuki ben
sevgilime yıllardır yalvarıyorum hiç tesir etmiyor

Baki gülerek şu cevabı verir

Yalvarı kelimesi Hindçede filori
manasına gelir Benim yeminim de onun üzerindedir Yoksa manasız lakırdı
değildir

Eski paraların adı ne olursa olsun üzerinde padişah tuğrası
bulunur ve böylece sikkelenmiş

(damga) olurdu Paranın kıymeti de sikkenin değeri ile ölçülür ve özellikle altın

paralar mutlaka sikkeli olurlardı Aşki bu hususta şöyle diyor

Ruyı zerdi Aşkiye bassa yetidir payı dost Sikkei şahiyaraşır halis altım üstüne
At eğerinin terkisine ve bu terkiye torba ve heybe bağlanan kayış
veya örme iplere fitrak denir Terki bağı diye Anadoluda hala bilinir
ve hatta kadınların bellerine bağladıkları örme iplere de bu ad verilir Baki bu kelimeyi şöyle anar

235

Çün yanınca salınır şimdi serefgendelerin Şehsüvanm sana kim besteifltrak
değil Buradan anlaşılan odur ki eskiden şehir içinde belli rütbeden olmayanlar at ile gezemezler at ile gezebilecek olan devletlülerin ise yanlarında yaya yürüyen maiyeti bulunurmuş Efendilerinin ata binmesine ve inmesine yardımcı olan seyisler ile diğer hizmetliler gibi Nitekim eskiden padişahın yanında yürüyen solaklar ile peykler ve muhafızlar bu türden maiyyet insanlarıdır Aşki bu hususta eski günlerine hasret çekerek solağından bahsetmektedir

Kanı ol beğlik ki önümceyürürdü şemi bezm Altun üsküftü uzun boylu
solağım var idi Su kabağı şişenin henüz yaygınlaşmadığı eski sosyal hayatımızın önemli bir eşyasıdır Kurutulup içi boşaltıldıktan sonra haznesine su yağ içki vb sıvılar konularak saklanır maşrapa veya matara www.CepSitesi.Net

olarak kullanılır yüzme öğrenilirken ağ236 zı tıkaçla kapatılıp bele bağlanır atış talimlerinde hedef olarak kullanılır vs Şairler daha ziyade içi şarapla dolu olan kabağı söz konusu etmişler ve meyhanelerdeki içki dolu kabaklarla » ilgili telakkilere öncelik vermişlerdir Bakiye göre ki hakkında i
iki ayrı gazel yazmıştır boğazına ip bağlanarak (köle misali) <S kullanılır ve kırlarda kurulacak meclislere götürülmek üzere içine gül renkli şaraplar doldurulurmuş işte beyitler

Kasd eyler ağzın öpmek için daima kabak Olur boğazı ipli değildir şeha kabak

Yadı lebinle işret için baştanlarda Elle çekildi badei gülgun kabak kabak Bu hususta Aşki de kabağı içki muhafazası için kullandığını söylemektedir

Bezmi mihnetde dü çeşmim dembedem dökerdi yaş Toptolı meyle müdam iki kabağım var idi Eski meyhanelerde bıçağına güvenen kabadayılar meyhane kapısından girer girmez bıçaklarını içki küpü fıçı ve

ya kabağına asarak otururlar böylece mekanlarını sahiplenmiş ve kabağın içindeki içkiyi de peylemiş olurlarmış Ancak şahneler ve muhtesipler meyhaneyi basıp da küpleri devirmeye fıçıları pumaya başlayınca kabaklar en sona kalır ve meyhanedeküerin başlarına vurularak patlatılır imiş Bugünkü Kabak başında patlamak deyimi o devirlerin yadigarıdır

Bakinin şu beyitini okuyalım

Hattı müşkfamımla ey goncai ter Şekerdir o lebler mümessek mükerrer

Buradaki mümessek misk ile terbiye edilmiş demektir Mükerrer ise şeker kamışının suyu üç defa kaynatılarak elde edilen şekerin sıfatıdır (kandi mükerrer) Bugün çifte kavrulmuş dediğimiz türden fazla işçilik isteyen bir imalat türü yani Şair yukarıdaki beyitinde eski zamanın miskle terbiye edilmiş şekerlerini sevgilinin dudaklarına benzetmektedir

Latin harflerini kabul etmezden ve teknoloji ürünü kağıtlar bollaşmazdan evvel

talebeler yazı öğrenirken hocalarının meşk ettiği bir harfi belki yüz defa yazarak öğrenirler böylece rika talik sülüs vs hat sanatında düzgün yazmayı öğrenirlermiş Hocanın meşk ettiği kağıt öğrencinin eline geçince oradaki yazının aynısı yapılana kadar temrin ve karalama işi devam eder sonra müsveddeden tebyiz olunup hocaya gösterilir ve kıvama erdi ise başka harfe geçirilirmiş Bunun için eski kağıtların her bir yeri karalanır böylece sıkıntısı çekilen kağıt da az harcanmış olurmuş

Şu beyitte Baki sevgilinin kaşını ve hilalin şeklini elifbadaki rı (ra) harfine teşbih ile bu tür bir meşk ve müsvedde çalışmasını gündeme getirmiş

Yazamaz ebruların rasına benzer bir hilal Mahı taban bunca yıllardır misalin karalar Sürme bugün dahi kullanılan bir kozmetik ürünüdür Ancak Kanuni devrindeki sürmenin özellikleri bugüne nazaran pek ala mertebelerdedir O zamanki adı kulh olan sürme kehhal denen sürme çekici tabiplerce işleme alınır ve adeta toz ve mil şeklinde göz kapaklarının iç yüzeyine sürülürmüş Sürme çekmenin sünnet olduğunu bilen toplum bunu kültürüne de yansıtmış ve www.CepSitesi.Net

şairler sürme ile ilgili pek çok mazmunlar meydana getirmişlerdir En basitinden onlar sevgililerinin ayağı tozunu gözlerine sürme diye çekmekten hazzeden aşıklardır

Sürme süs için olduğu gibi ilaç yerine de kullanılmıştır Görme azlığından veya göz hastalıklarından dolayı olduğu kadar gözün basar kuvvetini attırmak için de sürmeler icad edilmiş

ve değişik terkipler ile çeşit çeşit sürmeler meydana çıkmıştır Teleskop mikroskop röntgen ve X

ışınlarının bilinmediği çağların bütün bu faaliyetlerini sürme üstlenmiştir Bakinin beyitinden anlaşıldığına göre gözler altın tozundan mil ile de sürmelenirmiş

Mahı nev mili zeralmış ele kehhalsıfat Eşiğinde çeke ta didei gerduna gubar Lisanımızda külhani külhanbeyi gibi kelimeler vardır Her ne kadar kelimenin şimdiki manasında bir kabadayılık var ise de eskiden hamam külhanında yatıp kalkan ayak takımına bu ad verilirmiş

Kışın en şiddetli zamanlarında mangal ile ısıtılan büyük konaklar yerine hamam ocağında yatıp kalkmak şüphesiz serseri takımı için bulunmaz bir nimettir Her ne kadar birinde sincap kürkünden mamul yataklar olsa da diğerindeki küller ona eş değerdedir ve o küller hem yatak
hem yastık yerine göre de yorgandır

Padişahı aşka besdir kuşei külhanserir Pisteri sincab ise maksud hakister yeter Sıhhati tartışmalı bir hadiste Köpek olan eve rahmet
melekleri girmez buyurulmaktadır Bakinin bu hadis doğrultusunda hareket ettiği aşağıdaki beyitten anlaşılmaktadır Eğer bu hadis sahih ise vay apartman dairelerinde köpek besleyenlere Şair rakibini köpeğe (seg) benzeterek sevgilisine tenbihte bulunup rakibin
evine gitmemesini zira kendisinin bir melek olduğunu köpek olan yere de meleğin yakışmayacağını söyleyerek nükte yapıyor

Şehsüvarım seg rakibin kapısına inme gel Kim nüzul etmez melek
şol haneye kim ola seg Yine o çağlardan itibaren yılanın ayağını gören kimsenin cennete gireceğine sağlığında da bey olacağına inanılmıştır Anka kuşunun başına konması gibi Elbette ki yılanın ayağı olmaz ihtimal ki üçyüz yıl yaşasın ve ejderha olsun Hani dört yapraklı yonca misali Baki sevgilisinin saçlarını yılana benzetince onun yanağındaki ayva tüylerini de o yılanın ayağına teşbih ediyor Gareyin hatın şeha lütfet dağılsın zülfe dek Dedi yılan ayağıdır
anı gören ola bek Posta idaresi kurulmadan evvel mektup göndermenin en yaygın usullerinden biri de güvercin (kebuter) kullanmak imiş Bu usulü Türklerin keşfettiği ve diğer milletlerin de onlardan
öğrendiğine dair çeşitli milletlerin tarihlerinde bilgi vardır Bunun hemen her divanda sayısız örneklerine rastlanabilir Bakinin bu hususta on kadar beyti vardır Birisi şöyle

Her yana mektub uçurdu budı nevruziyine

Bergi nesrini kebuter gibi perran eyledi

Şimdiki orkestra ve bando takımları yerine eskiden mehter takımı
çeşitli zamanlarda konser verir ve buna nevbet (halk dilinde nöbet) denilirmiş
Genellikle çalmak veya vurmak fiilleriyle birlikte kullanılır özel
zamanlarda ve resmi mahallerde karargahlarda kışlalarda nöbet vurulması
adetten www.CepSitesi.Net

imiş Mehter takımı yerine daha sonradan davul çifte
nara zurna ve pirinç borudan müteşekkil bir orkestranın bu adeti devam ettirdiği
bilinmektedir Padişah sarayları önünde belli zamanlarda veya otağı
hümayun kurulduğu vakitlerde mehter takımının vurduğu nöbete nevbeti şahi
denirmiş

Nevbetin sayısı içinde bulunulan vaktin önemine göre artıp eksilirmiş Şair şöyle
diyor Hüsrevane penc nevbet çaldı her ıklimde Nüh kıbabın yankılandırdı
sipihrin miri aşk Manası şöyledir Aşk hükümdarı vardığı her iklimde
padişaha yakışır beş nevbet çaldırdı Böylece feleğin dokuz kubbesinde
sesini yankılandırdı

Söz musıkisiden açılmışken Aşkinin bir beyitini zikretmeden geçemeyeceğiz

Dün bize bir saz talim etdi üstadı Ezel Şimdi her kıldan çalar her dilden
ırlarız bugün Bu beyte göre eskiden musiki öğrenimi ustaçırak ilişkisi
içinde yapılırmış ve üstadlar özel dersler ile öğrenci yetiştirirlermiş (Bayan
musiki öğrencilerinin ama hocalardan ders aldığını tarihen biliyoruz) Şairin her
laldan çalması telli sazların yaygınlığını her dilden ırlaması (tegannisi)
ise istanbulda değişik milletlere ait musikilerin varlığını göstermektedir
İstanbulda su şebekesi henüz tesis edilmediği ve Terkos suyu
evlere kadar iletilemediği dönemlerde su tevzi işini sakalar görürlerdi Bunlar

kırbalarla evlere Kırk Çeşme suyu taşırlar sokaklarda su satarlardı Yaz mevsimine rastlayan günlerde sebillerde halka Keşiş Dağında getirilmiş karların eritildiği soğuk sular dağıtılırmış Halkın sakı dediği sucular siyah sahtiyandan ceket ve poturlar giyer üzerine de abani sararlarmış Bellerindeki kemere içi beyitlerle münakkaş

tombak veya telkari zarflı taslar asarlar ucu musluklu kırbayı da sol omuzlarında taşırlarmış

Sakalar Osmanlı ordusunda bir bölük asker olarak da görev yapmışlardır Bakinin aşağıdaki beyitlerinde sakalarla ilgili sahneler tasvir edilmiştir

Cami içregöre ta kimlere hemzanusun Şekli sakkada gezer didei giryan saf saf

Anlaşılan o ki sakalar yaz günlerinde camilere girerek hutbe okunur veya vaaz edilirken su dağıtırlarmış Şu beyit de sakaların sokaklarda suyu sebil eylediklerini gösterir Yollar etti çehrei zerdimde seyli eşk ile Çeşmi giryan benzer ol sakkaya kim eyler sebil

Esaret milletlerarası andlaşmalar ile kaldırılmadan evvel Osmanlı medeniyetinde esir ticareti ve esir pazarları sosyal hayatın bir parçası olagelmiştir 1847 yılında esir alım satımı kaldırılmıştır Eskiden eSir alıp satanlardan devlet adına bir vergi alınırdı Bunların başlarında esirci kethüdası bulunur ve bir esnaf teşkilatı olarak faaliyet yürütürdü İstanbulun Tavukpazarı civarında bulunan esir pazarının yanmda
XVI asırda Cerrahpaşa Camii yakınındaki Bizanstan kalma Arkadyus Sütununu çevresinde de bir esir pazarı var imiş Hatta burada yalnızca kadın esirler alınıp satıldığı için buraya Avrat Pazarı tesmiye olunmuştur Bakinin şu beyitinde Avrat Pazarına düşmüş bir cariyeyi (şahidi kaşane) görüyoruz

Benefşe kendüyi zülfüne nisbet etse incinme Ki ol bir şahidi kaşanedir bozara düşmüştür Esir pazarlarında alışveriş dellallar vasıtasıyla ve mezad (açık

arttırma) usulü ile yapıldığım da Aşkinin adeta bir cariye için dellalın ne övücü sözler şarfettiğini Saaaat saaaat saaattım dediğini www.CepSitesi.Net

duyar gibi olduğumuz şu beyitinden anlıyoruz

Dellalı aşk hublara sardı gönlümü Erdi bahaya bendei makbul mezad ile

Matbaa imkanlarının bulunmadığı zamanlarda kitaplar el ile yazılır (elyazması) ve yine katipler marifetiyle çoğaltılırdı
(istinsah) Daha sonra kitap ya mücellide yahut müzehhibe (istenirse minyatüriste) gider orada süslenip dikişlendikten sonra şemseli ve miklepli bir kapak içinde

okunmaya hazır hale gelirdi Bu usul ile meydana getirilen kitaplar
oldukça pahalıya mal olur ve müellif kesesine uygun olarak kitabın bazı sayfalarının tezhibinden feragat edebilirdi Ancak ne kadar dar imkanlarda olunursa olsun hemen her kitabın ilk sayfasındaki başlık kısmı (serlevha) daima tezhiblenirdi Tezhib renkli boyalarla yapılabildiği gibi çok zaman sürh veya zerd ile ve ekseriya altın varak ameliyesiyle gerçekleştirildi İşte şair bunu anlatıyor

Servera serlevhai evsafını tezhib içün Eyledi destinde bir altın varak izhar şeni
Aşkinin de bir beyti vardır

Ruyı zerdiim nahunı payı sekiyar etdi nakş Bir mahabbetnamedir san yazdı alttın üstüne Buradan anlaşılan o ki eskiden aristokrat aşıklar sevgililerine gönderecekleri mektupları altın üzerine yazıyorlarmış ihtimal ki kalın kesimli altın varaklar kullanılıyor olsun Klasik şiirimizin en belirgin

vasıflarından biri her türden aşkı vitrine çıkarmasıdır Buna bağlı olarak eski aşıklar da aşklarını ispat için çok çeşitli vesileler icad etmişlerdir Sevgiliye giden mektubun kenarını yakmak gibi herhangi bir meyvenin bir tarafını kızgın şiş ile dağlayıp göndermek de eski sevdazedelerin aşkından dolayı bağrının yanık olduğunu ifade edermiş Baki şu beyitinde tam bir hüsni talil gös242 tererek mehtabın üzerindeki siyah lekelere açıklık getiriyor ¦ ve diyor ki bu lekelerle feleğin sevgilime gönderdiği turunç « üzerindeki dağlardır

Mahı cerh ilzre nedir bilmek dilersen o sevad

Yaktı yare sunmağa devran tunç üstüne dağ

Baki divanında rastladığımız pek çok beyitte daha bunlar gibi yüzlerce adetten gelenekten tavırdan bahsediliyor XVI asır istanbulunun gündelik hayatına dair pek çok tasvirler yapılıyor Biz şimdilik bunları bir kenara bırakıp aynı çağda yaşamış diğer şairimizin Aşkinin tanımladığı istanbul hayatına gözlerimizi çevireceğiz Onun şiirlerinden de Bakinin göstermediği enstantaneleri değişik istanbul fotoğraflarını seçeceğiz Aynı asrın başka şairlerini de incelesek ihtimal ki tarihe ait her şey hallaç pamuğu gibi atılacak hatta o insanların mahremiyetleri bile zedelenecek derecede sırları ortaya saçılacaktır Fakat bu husus ciltlere gebedir Biz şiire dönelim Günümüzde devletlulardan birisinin bir mahalle gelmesi oranın imarı için iyi bir fırsattır Zira bütün eksikler ve kusurlar devletlulardan gizlenmek için hemen hizmete koşulur yapılabilecek olanla« anında yapılır XVI asırda da durum farklı değilmiş Aşki diyor ki

Gele mi aşk gönülde var iken hubbı cihan Kona mı şah annmasa hadesden bir ev

www.CepSitesi.Net

Evin kirlerden arındırılması için ilk yapılacak iş zeminin temizlenmesi ve tefrişidir Temizlik o zamanlarda çalı süpürgeler ile yapılır ve genellikle zeminler toprak olduğu için toz kalkmasın diye süpürücü (ferraş) önce yerleri hafifçe nemlendirecek şekilde su serper Günümüz istanbulunda doğup büyüyenler bu adeti belki hiç tanımadılar ve asla da tanımayacaklar Ama Kanuni devrinde saray da olsa meyhane de olsa temizliğin böyle yapıldığını biz şu beyitten anlayabiliyoruz

Sarayı sinei rindan ki şahı aşka menzildir Sulayıp süpürür dayim anın ferraşıdır saki

HicriKameri takvimde ayların başlangıcı hilalin görünmesi iledir Bugün de bayramlar hilalin görünmesi ile başlar Eğer hilal görünmediyse bayram etmek yanlış ve abes olacaktır Aşkinin beyitinde bu mana saklıdır

Sen hilal ebrudan ayrı lyd matemdir bana Kimse bayram eylemez çün kim görünmeye hilal Sevgiliden gelen bir mektubun öpülüp koklanması hala geçerli değil midir Beyit

Namei hüsnün Hudadan geldi öpsem vechi var Bende mevladan gelen mektubı peygamı öper Padişahların idare sistemindeki aksaklıkları yakından görmek ve halkın durumuna bihakkın şahit olmak için zaman zaman tebdili kıyafet ederek dolaştıkları ve özellikle halkın kalabalık olduğu yerlere gittikleri malumdur Şair kendisini aşk ülkesinin sultanı olarak görmekle birlikte dilenci gibi dolaşmasını tebdili kıyafet eylemekle açıklıyor

Şehi iklimi aşkam itibarım seyre manidir Geda şeklinde anınçün dolandım ben bu bazarı Kaloriferleri tanımayan kışların eğlenceleri elbette ki sıcağın en bol olduğu mekanlara inhisar edecektir Hamam sohbetleri de bunlardan biridir ki doğrusu birkaç ahbabın müşteriye kapattıkları hamamlarda eyledikleri ıyş u

işretin ballandıra ballandıra anlatıldığı tarih sayfaları buna şahittir Şair buyurmuş

Aşkiya kış gününün sohbeti hammam iledir

Türklerin at ile olan aşinalıkları Orta Asya bozkırlarından bu yana bir kültüre dönüşmüştür Onların meydan oyunları bile çok defa at sırtında yapılagelmiştir Guy u çevgan denilen oyun da bunlardan biridir Guy (top) ile çevgan (çevgen 244 ucu eğri sopa) oyunu iki takım halinde oynanır Takımlar at ¦ sırtında olup ellerindeki sopa ile yerde dolaşan topa vurarak onu karşılıklı hedeflere taşırlar Avrupada polo diye meşhur ~K olan oyuna benzer Aşkinin şu beyitinden o devirlerde bu oyunun oldukça revaçta bulunduğunu top olarak da içine = bez parçaları sıkıştırılıp dikilmiş meşin yuvarlak veya küçük örme yastıkların kullanıldığını görüyoruz Henüz hava şişirmeli meşin veya plastik topları bize göre çok pahalı olduğu için bir türlü alamadığımız çocukluğumuzda biz de bez parçalarından dikilmiş toplarla oynamıştık Düşeli çevganı aşk ile bela meydanına Guyiya bir topdur boşum benim binpareden

Osmanlı eğlence sisteminde panayırların önemli bir yeri vardır Burada canbazlar hokkabazlar www.CepSitesi.Net

ateşbazlar vb çeşitli maharetler gösterirler ve özellikle günlerce süren ekabir düğünlerinde veya bayramlarda önemli bir misyon üstlenirlerdi Kanuni devrinde bu tür düğünlerden en muhteşemi Damad İbrahim Paşanınkidir ihtimal ki şairimiz şu beyti o düğünden ilham alarak söylemiş ve ağzından ateş üfle

yen ateşbazın halini felek düğününde aşk ile yanan ciğerinden ateşli ahlar çıkmasına benzetmiştir Eşki dürbarımla kasrı haki pürab eyledim Ahı pürsuzumla surPçerhin ateşbazıyım

Buzdolabı icad edilmeden insanlar yiyeceklerini tel dolaplarda saklar yazın da soğuk sulardan istifade ederlerdi Bugün de pikniğe gittiğimiz yerde eğer soğuk bir su kaynağı var ise meyveleri karpuzları içecekleri oraya koyar ve soğuk kalmasını sağlarız İnsanlar bunu çok eskiden fark etmiş olmalılar ki Aşkinin çağında hemen her şey pınarlarda soğutulmaktadır İşte kabak veya testiye doldurulmuş sıcak (germ) hoşafı soğutmanın yolu

Gönül hararet ile can atar çahı zenahdana

Niteki germ hoşabı bunara saklarlar

Irmak ve pınar kenarları kır eğlencelerinin has mekanlarıdır Iyş u işret meclisleri de sık sık buralarda kurulduğundan olsa gerek meclistekiler içkilerini sağlamak için de ırmakları kullanırlarmış Böylece kontrole gelen memurlar içki içildiğinden dolayı onları

cezalandıramayacaklardır

(Sanki ağızlan kokmazmış gibi) İşte o devirlerde ırmağa

saklanan şarap testileri

Aceb mi aşkın ile dil gariki eşk olsa Şerab destilerin cuybara saklarlar

Ömer Seyfeddinin bir hikayesinde pek güzel tarif ettiğ kan kardeşliği XVI asrın

da adetlerindendir Kökeni Orta Asyaya kadar uzanan kan kardeşliği için iki insanın parmaklarından kan sızdırarak karşılıklı yalamaları yeterlidir Böylece birinin kanı diğerine karışmış ve sanki aynı anneden doğmuş gibi birbirleriyle dayanışma içine girmiş olacaklardır O çağlarda buna kan yaklaşmak denirmiş Şu beyitte dıştan bakılınca kanlı bıçaklı düşman gibi görünen ama aslında birbirleriyle kan kardeşi olmuş aşıkın gönlü (dil) ile sevgilinin kirpik oklarının (müje) hali anlatılır

Dil müjenle kan yalaşdüar karındaş oldular Zahira gören sanur kanlı bıçaklı yağıdır Şu beyitte ise gamze okları (peykan) aşıkm gönlünde gam ve keder ile kan yalaşmıştır Yürekde kan yalaşmıştır gam u gussayla peykanın Ciğer kanıyla besler dil ol iki üç karındaşı istanbul her şeyden evvel denizle kucak kucağa bir şehirdir Bu vesile ile tarihin her devrinde deniz eğlenceleri pek revaçta olmuştur Yalılarda kameriye bulundurmak kadar denizde mehtab seyrine çıkmak (bahr seyranı) da kadimi bir adettir Şair diyor ki

www.CepSitesi.Net

Yaşumu derya kılur gelmez kenara ah kim Ol düriyekdane benzer bahr seyranın sever Eski bayramlarda (ıyd) çapkınların yaptığı iş bayram yerlerinde güzel seyretmektir Kadının cemiyet hayatından tecrid edildiği bir toplumda bayramlar nice aşk u alaka faL sıllarına meydan vermiştir Aşki de bir bayramda böyle bir çapkınlıkta bulunmuş \

Seyr eyledik toyuma müzeyyen güzelleri Bu kaldı bize dahi heman yadigarı ıyd

Herkesin evinde yahut kolunda zamanı gösteren bir saatin bulunmadığı eski devirlerde belirli faaliyetler gökyüzündeki hareketlere vabeste olagelmiştir Çoban yıldızının (ak yıldız kervankıran) pusula vazifesi ifa ettiği ve kervanların (karban) da buna göre hareket ettikleri bir vakıadır İşte beyit

Mahv olur göklerde yıldızlar tutuşsa mahtab Kim göçer
elbette Ak yıldız toğunca karban Aşağıdaki şu beyitten anlıyoruz ki
eskiden de duvarlara resim çizilirmiş Aşıkların sevgililerini tasvir ettikleri bu nakışların mahiyeti bizce malum değildir Ancak eski mesnevilerde de söz konusu edilen bu resim adeti ihtimal ki tasvir ve minyatür tarzı resimler olup günümüzün reklam bilboardlarına benzemezdi

Cemalün nakşınınolup nigara halk hayranı Gezerler hanederhane yazarlar nakşı divan Tıbbi açıdan ne kadar doğrudur araştırılmadan bilinmez amma eskiden kanı (dem) durdurmak (belki kanamalı hastalıklar) için mercimek
(ades) yenildiğini şairimiz söylüyor

Gamı halün dili mecruhumu pürhun etdi Halk katı dem içün gerçi ki yerler adesi

Yetimleri sevindirmek için onlara hediye vermek hala cari olan adetlerirnizdendir Türlü türlü oyuncaklar ve israf ile bolluğun olmadığı zamanlarda bir çocuk için en cazip hediyenin şeker olduğu düşünülürse onu şekerle sevindirmenin de önemi hissedilir

Bir buse ile lali lebün can sevindirir Guya şekerle atasız oğlan sevindirir

Eski İstanbulun imarı şüphesiz hiçbir devirde bugünkü kadar kötü olmamıştır Şehir planlı ve programlı imar edilmezse yaşanır olmaktan çıkacaktır Bu gerçeği

daha XVI asırda idrak eden şairimiz istanbuldaki binaların çoğalmasından şikayetçidir

Sengdiller cefayı artırdı

Halkı alem binaya yüz tıtdu

Şair bu şikayeti ederken belki de İstanbulun mimari dokusundaki imaretlerin vakıfların ve hanelerin artık yetersiz kaldığını imaya çalışıyordu Zira yine bir beyitinde kiracılıktan bahsetmektedir ki XVI asırda İstanbulda ev kiralandığını başka bir tarihi kaynakta hiç www.CepSitesi.Net

okumamıştık

Hüsnün imaretine vakf olmuş idi likin Gönlüm evin belayı aşka kiraya verdim

Eski tedris sisteminde hemen her
medresede Arapça ve Farsça okutuluyor bugünün kolej sistemine benzer şekilde bir eğitim ile Osmanlı entelektüeli yetiştiriliyordu Bir farkla ki o zamanın ilim dili Arapça idi ve talebeler yabancı bir kültürden ziyade zaten içinde yaşadıkları İslam kültürünü tanıyorlardı Bu devirlerde Farsça öğrenimi için Sadii Şirazinin Gülistan adlı eserinin okunduğunu ve hatta zeki öğrencilerin (tıfli zeyrek) bu eseri ezberlediklerini şairin şu

beyitinden öğreniyoruz

Mektebi aşkında vasfı hüsnüni hıfz etdi dil Tıfli zeyrektir sunasın Gülistan

ezberlemiş

Ölüm herkes için vaki olacaktır ve bir ölüm vukuunda mahalle camiinde sala verilmesi usuldendir Her ne kadar bugünkü hizmetler ölüm ilanları ile yürütülüyor ve büyük şehirlerde sala okuma adeti tatbik edilmiyorsa da ölenin dostlarını bundan haberdar etmenin en güzel yolu şüphesiz sala ile ilandır Aşki adeta bir vasiyetnameyi andıran ve başlıbaşma bir makale konusu olabilecek gazelinde kabrinin yapılmasına mezar taşının nasıl yazdırılmasını istediğine kefenin nasıl biçilmesi gerektiğine ve hatta toprağının nasıl savrulup gideceğine dair vasiyetlerine başlarken şöyle demektir

Ey müezzin gel cenazem üstine feryad kıl

Öldüğümden yarı agah eyle ruhum şad kıl

Burada şair her ne kadar sala verilmesini ima ediyorsa da sala bir feryad olmadığı için bizce ardından mersiye okunmasını ve böylece feryad edilmesini istemekte dolayısıyla da ölümünden sevgilisinin haberdar olacağını düşünmektedir Bu durumda XVI asırda minarelerden sala ile birlikte mersiye kaside veya ölümle ilgili beyitler okunmakta olduğu sonucu çıkartılabilir Buradan hareketle meydanın bulunmadığı o çağlarda ilanların ve duyuruların genellikle dellallar vasıtasıyla yapıldığını da hatırlamamız gerekir Özellikle halkın kalabalık bulunduğu mekanlarda ve Pazar yerlerinde dellal çağırtmak Aşkinin çağında da var imiş ki şöyle buyuruyor Bir nida saldı cihan bazanna dellalı aşk Güş edip can atdı alem nur alan nar isteyen Ortaçağın feodal düzeninde ekip biçmenin ve rençberliğin ayrı bir yeri vardır Her ne kadar XVI asır İstanbulu bir başkent ise de ekip biçmeden ve bağ bahçeden hali kalamazdı Şüphesiz kenar muhitlerde ve bugün şehir içinde kaldığı halde adları hala köy olarak anılan yerleşim mahallerinde (Çengelköy Ortaköy Kadıköy vs) harmancılık ve bağ bahçe işleri yapıldığı muhakkaktır Şair de beyitinde harmancılığı bir genel kültür olarak zikretmektedir Sinede ekdim muhabbet danesini çekmezem Hırmeni mühründe her bir huşeçinün minnetin
Günümüz madde toplumunda insanların emaneti sahibine teslimi yahut kayıp eşyayı sahibine iadeleri bir insanlık onuru olarak algılanmaktadır Oysa Aşkinin çağında kayıp eşyanın sahibinin aranması bulunamadığı zaman

da beytü1male teslimi ve devlet hazinesine irad kaydedilmesi bir hayat tarzı olarak karşımıza çıkıyor Beyit bunu anlatmış

tşiğinde revan itdüm elimle Aşkiya canı Emanet malı gayibdir deri sultana tapşırdım www.CepSitesi.Net

O çağların en gözde adetlerinden biri de toplumdaki fakir fukaranın hakkını gözetmektir Bunun için senenin hemen her zamanında hayır ve hasenatta bulunmak açları tok eyleme adına sofra açtırmak bilhassa tekkelerde sistemli şekilde yürütülen ikram fasılları bugünkü menfaat düşkünü toplumumuzun anlamakta zorlanacağı hususlardandır Özellikle ölen birinin ruhu adına veya kaza belanın defi için verilen hayır yemekleri bu toplumun temel dinamiklerindendir ve adeta bir toy bir şölen havasında geçer İşte o devirde de ölüler için aş edilir imiş

Hun ile toylayayın ben yine sekanı yarı Aşkiya dostlara canum için aş edeyin

Osmanlı arşivleri tarihin yüz akı sayılacak kadar sağlam ve düzenli tutulmuştur Kültür hususlarında yazıyı ihmal eden atalarımız devletin resmi işlerini hassasiyetle yazıya geçirmiş ve arşivlemiştir Kanuni çağında arşivciliğimizin büyük gelişme gösterdiği ve her alanda defterler tutulmaya başlandığını biliyoruz Beyit şöyle

Benim bu defteri derd ü belada anılır adım Veli menşurı ikbal ü ferah okunsa adım yok Hasılı ömrün senin yolunda kılmayan feda Padişahım defteri aşkında yazılmadı has Beyitlerden anlaşılan o ki toplumdaki insanların adları bulundukları makam mevki veya sosyal hayat standartlarına göre belirli bir deftere mutlaka kaydedilmektedir ikbal ve ferah menşurları haslar defteri tutulduğuna göre devlet milletin her halinden haberdardır Buna göre iyi ya da kötü icab eden her şeyi yapacaktır

Sözü uzatmak için divanlardan daha yüzlerce beyit istihraç etmek mümkündür Zaten özet olarak ele aldığımız bu hususlar XVI asır İstanbulunun belki panaromik bir fotoğrafını vermeyecek peyderpey manzaralar sunacaktır Ancak kendi kültürümüzden bu derece uzaklaştığımız şu çağımızda eski tanışıklıkları bizim olan ve kültürümüze sinmiş bulunan aşina sahneleri gündeme getirmekle bizden sonraki nesillere bir miras bırakmak mümkündür Bu sebeple unutulan ve kaybolan değerlerimizden geleneklerimizden yalnızca bir nebzeciğini konu alan bu yazı daha
sonra yapılacak geniş araştırmalara mebde olursa sevineceğiz Kaldı ki biz burada şiirlerde anlatılan tarihi hadiselere o günlerde vuku bulup da gelenekleşmiş perakende olaylara hiç temas etmedik Oysa tıpkı gelenekler gibi tarihi hakikatler de şairlerin beyitleri arasında araştırılabilir ve böylece tarihe bir de edebi metinler perspektifinden bakarak sosyolojik ve psikolojik açılımlara ulaşılabilir Bu durumda konu yalnızca İstanbul değil belki bütün imparatorluk topraklan olacaktır Sözü Bakinin bir beyti ile kapatalım

Zamane hali Hindu vü benefşe ziynetin görsün Nisar etsin Sitanbula Semerkand u Buharayı Ah Rindlik

Dilküşadır meclisin gayette hem rindanedir Her ne derlerse senin hakkında hep efsanedir Nefi

Şark edebiyatlarında şairlerin ruhen ve taban mümessili oldukları bazı edebi muhit ve meslekler bulunduğu farzedilir Her bir şairin edebi mahsullerine bakılarak bu muhit (ekol) yahut www.CepSitesi.Net

mesleklerden (tarz) birine dahilmiş gibi gösterilmesi de edebiyat tarihçileri ve araştırmacılarına bir nevi anlatım ve tanıtım kolaylığı sağlar Böylece şairler ortak edebi anlayışların temsilcileri olmakla belli bir kimlik kazanırlar ve adeta bir sendikaya zoraki üye olur gibi temsil ettikleri edebi akımın mecrasında yuvarlanır dururlar Haddizatında hiçbir şair bir tercih

sonucu böyle bir edebi mesleği seçmiş değildir Belki kendi tabına ve söyleyişine uygun düşen edebi mesleğin üstadlarını takip ve taklid ile bu üslupta bazı üstün başarılara imza atmış olabilir Edebi mahsullere çok renklilik ve çok seslilik getirdiğini inkar edemiyeceğimiz bu anlayışlar sayesindedir ki güzelin ve güzelliğin değişik veçheleri tezahür eder Batı edebiyatlarıda bu tür edebi mesleklerin sayıları onbeşi bulur ve bunlardan bir kısmı Tanzimat döneminden itibaren

edebiyatımızı da derinden etkilemişlerdir (klasisizm romantizm realizm sembolizm vd) Binaenaleyh klasik edebiyatımızda bu meslek ve akımları bire bir karşılayan bazı üsluplar bugüne kadar daha değişik biçimde ele alınmıştır iç yapı yönünden tasavvuf ve Sebki Hindi dış

yapı yönünden ise Türkii basit ve mahallileşme cereyanları bunlardandır Ancak bizce bunlardan daha önemlisi asıl edebi akım olarak alınması gereken üsluplar aşıkane hakimane şuhane vb isimler olmalıdır Klasik edebiyatın bu nevi meslek ve üslupları belirleyici nazım şekli gazeldir Belki bu yüzden olsa gerek diğer edebi mahsulleri dışarda bırakma gayreti göze alınmamış ve klasik şiirimizin omurgasını oluşturan bu meslekler ikinci planda bırakılmıştır Yine bu sebepledir ki Tanzimatla birlikte Batıya yüzünü çeviren edebiyat dünyamızın bir devresinde klasik şiire bakış açısı da yerli ve milli anlayışlardan yoksun fikirsiz görüşsüz belli kalıplar içine sıkışıp kalmış karalamalar şeklinde olmuştur Nitekim ansiklopedilerimiz ve retorik kitaplarımız edebi akımlar hanesinde yalnızca Batılı akımlara yer vermektedirler Halbuki her edebiyatta olduğu gibi Türk edebiyatında da en eski dönemden itibaren şayet aranırsa bazı edebi akımlar bulunabilir Her insanın ayrı yaratılışta olması kadar her şairin ruhunda ayrı bir güzellik anlayışının bulunması da tabiidir Klasik edebi terbiyenin belirli kurallarına uymakla birlikte aynı şeyi değişik tür ve biçimlerde yorumlayan kişidir ki ancak şair tanımına liyakat kazanabilir Bu da zaten kaçınılmaz şekildeedebi kültür ve terbiyenin bir gereğidir Şark edebiyatlarında yukarıda izahına çalıştığımız çerçevede değerlendirilebilecek akımlardan birisi de rindlik düşüncesidir Pek çok şairin divanları rindane gazeller yahut beyitlerle doludur Daha da ileri giderek söyleyebiliriz ki klasik şark şairlerinin hepsinde rindane ifadelere rastlanır işte bu bakımdan onların kimlikleri ortaya konulurken çok defa rind sıfatına da rastlanır Tasavvufi şairlerden mahalli şairlere aşk şairlerin den hikmet şairlerine dek hemen hepsinde bir parça rindlik sezilmesi de bu akımın klasik şiirde ne derece önemli bir yer tuttuğuna delalet eder Hatta tezkirelerde Rindi mahlasını kullanan bazı şairlere de rastlanmaktadır

(Bağdatlı Rindi ve Rindi Ahmed Efendi gibi)

Rindlik nedir

Türk Lügati rindi Bibak bir şeyden pervası olmayan laubalimeşreb bikayd ve Zahiren müstelzimi tan u melamet ve batınen müstevcibi selamet hal ü kıyafette gezen sarhoş bedmest badeperest şeklide tanımlar Mütercim Asım ise Hind vezninde bikayd ve laubali ve muhil ve zeyrek ve münkir manasınadır Türkide yosma derler Zahiri melam ve batını selim kimseye de ıtlak olunur ki Melamiyye taifesidir açıklamasını getirir Mehmed Salahı gayet veciz ve müsecca bir nesir ile kelimeyi Arifi laübalimeşreb feylesofı lakaydireviş sureti sade mutadı bade ve fakat nurı irfan ile piraste olan hakim biçiminde tarifeden Ünlü müsteşrik Redhouseun rind kelimesine verdiği karşılıklar da hemen hemen bunlara benzemekle birlikte diğerlerinden daha ayrı bir mana ve daha ağır bir ithamla tanımlanmıştır Ayyar işreti seven işret erbabı sefih karşılıkları bu türdendir Ancak onun rind kelimesine yüklediği bir mana daha vardır ki son asra gelesiye kadar hiçbir eski www.CepSitesi.Net

metinde bu manaya uyacak rinde rastlamak mümkün değildir Redhouseun tanımı an Atheist or a cunning knave şeklinde ifade bulmuştur Ateist (dinsiz Tanrı tanımaz) yahut> alçaklık ve sefahatin üstadı şeklinde tercüme edebileceğimiz bu karşılıkta eğer ingilizcenin bizim bilmediğimiz bir inceliği gizli değil ise Redhouse bir parça haksızlık yapmakta ve yalnızca kendi zamanının rindliğini ön planda tutmaktadır Oysa ki klasik edebiyatın asırlar boyunca bu kelime ile tanımladığı kimlik ve kişilik tamamen bu tanımdan farklıdır Denilebilir ki eski rindler toplumun şöhret olmamış feylesofları ve akıldaneleridir Onların çevresinde bir muhit mevcuttur ve o muhitte herkes mikdarınca rindlerden olumlu kişilik transferleri yaparlar Bu husus yazımızın ilerleyen saurlarında kısmen açıklanacaktır Osmanlılıktan günümüze kültür köprüsü oluşturan

daha pek çok sözlükte yukarıdakilere benzer rind tanımlarıyla karşılaşmak mümkündür Ancak kelimeye hiçbir sözlükte kesin bir mana ve karşılık verilmemiş birbirine yakın pek çok anlamlar içerisinde bir kavram kargaşasına yol açılmıştır Her sözlüğün rind üzerinde birleştikleri tek

nokta onun serhoşluğudur Bu serhoşlukta bugün
bizim anladığımız manada sarhoşluğun pek az etkisi
vardır Yine de hiçbir şair sırf sarhoşluk saikiyle kendini rind
olarak göstermez ve hatta tam tersine kelimenin bu manasını vokabülerinin
dışında tutmaya gayret eder İçki ile ülfeti en yüksek derecelere varmış
şairler bile bunu söylemekten çekinir söylemek zorunda kaldıklarında da
kendilerince bir mazeret mutlaka bulurlar Sözgelimi Nedim badeperest bir
rindden bahsederken softa şeyhlerin bile badeye düşkünlüğünü öne sürerek
suçunu hafifletmek belki rindliğin şanına leke sürmemek için gayret gösterir

Zannetme duhteri rezl rind ile gizlidir Anınla Şeyh Efendi de babalı kızlıdır

İsmail Habib (Sevük) rind kelimesinin delalet ettiği mananın
mübhemiyeti üzerinde dururken Divan şairleri uzun asırlar hep rindliği terennüm
edip kendilerini hep birer rind görerek övündükleri halde eski yeni bütün
edebiyat nazariyatı kitaplarında rindliğin ne olduğunu anlatmak
değil böyle bir şeye temas bile edilemez Bütün eski şairler nasıl şairliği
anlamadan şiir yazdılarsa rindliğin ne olduğunu söylemeden de hep birer
rind geçindiler Sanki onun ne olduğu herkesçe bilindiği için rindliği
anlatmağa lüzum görmedikleri sanılır der ki kısmen haklıdır Ancak
haksız olduğu taraflar daha fazladır Bir defa rindliğin ne olduğunu anlatmak
edebiyat nazariyatçüarının değil hakikatçıların işidir İkincisi rindliğin ne
olduğunu bilmemek Cumhuriyet kuşağının
sorunudur ve Osmanlı ile kopardığımız köprüler sebebiyle kültürden
silinmeye yerine de bohem imajı yerleştirilmeye çalışılmıştır Dolayısıyla eski
kültür yapısında herkesin bildiği bir hususun nazariyat kitaplarında yer al

masına gerek yoktur Olsa olsa İsmail Habib gibi Osmanlı kültürünü ilk elden
Cumhuriyet kuşaklarına aktarma vazifesini omuzlarında taşıyan araştırmacı
ve aydınların henüz o bilgiler taze ve canlı örneklerle mücehhez iken bunları
kayda geçirmediklerinden bahsedilebilir Osmanlı nazariyat
kitaplarında bulunmasına gerek olmayan rindliğin ne olduğunu Cumhuriyet
dönemi nazariyat kitapları yazmalıydı Yani bizce eski şairlerin

şairliği anlamadan şiir yazmaları nasıl külliyen yanlış bir hüküm ise rindliğin ne olduğunu bilmeden rind geçinmeleri de o derece hatalıdır
Nitekim eskiler rindliğin ne olduğu herkesçe bilindiği için
rindliği anlatmağa lüzum görmediler Ancak biz bugün rindliğin ne olduğunu anlamaya ve anlatmaya lüzum hissediyoruz Rind Kimdir

Bütün yukarıda verilen tanımlardan çıkartılabilecek sonuçlarla rind
sureta tenkide açık tarafları olsa da hakikatte aldırışsız hal ve kıyafetle gezecek derecede dünyaya değer vermeyen bilge www.CepSitesi.Net

kişilerin ortak adıdır İçki ve sarhoşlukla ilgili yanları ise genellikle bir teferruattan ve klasik şiirin başka türlü söylenemeyen ince çizgisinden ibarettir İçkinin rengini dahi bilmeyen muvahhid bir şairin rind olduğunu söylemesi rindliğin ne olduğunu bilmediğinden değil klasik şiir terbiyesi öyle icab ettirdiği içindir Mamafih yukarıdaki tanımlar rind
kelimesinin yalnızca lügat ve ıstılah manalarına açıklık
getirebilmekte ansiklopedik teferruatına bir katkı sağlamamaktadır Oysa rindlik yüksek bir kültürün asırlar boyu yoğurduğu birikimleriyle yeni mahiyetler kazanmış ve pek çok açılımları bulunan bir vakıadır Bugünün insanına ne derece geniş anlatılsa bile mutlaka eksik kalacak onu ifade eden cümleler tamamlanamayacaktır Belki o anlamakla değil yaşanmakla öğrenilecek bir davranış biçimidir ama bugün de artık o hali yaşayacak ortam mevcut değildir

Değişimin boyutları o efsunlu masalın kırkıncı odasını da yutmuştur Pek çok şubelere ayrılmış

bir bilimde mütebahhir veya allame olmak ne derece zor ise materyalist dünyanın modern zamanlarında ana başlıkları bile ayrı ayrı bilim dallarını ilgilendiren rindliğin bırakınız üniformasını giymek onu giyenleri sokakta tanımak bile muhaldir

Rind pek çok hasletleri üzerinde toplayan bir mefhumlar manzumesi olarak terkibinde bulunan her bir erdemi derisinin rengi kadar kendisiyle
imtizaç ettirmiş içi bilgeliklerle süslü iken dışarıdan
bakıldığında aleladelik sınırından bir zerre taşmamış kişidir O batınen tabiatın

sekizinci harikası olduğu halde zahiren bir sokak kedisinin bile konaklamayacağı derecede harabe görünen kişidir Nitekim adı geçen makalesinde İsmail Habib rindliğin unsurlarını şöyle sıralıyor Meyhanenin kadehiyle tasavvufun kadehi aşkın mecazisiyle hakikisi gönül adamlığı içi doluluğu dışa aldırmayış parayı istihkar kıyafetine gelişigüzellik zühdün dış suretiyle zahide çatıp sadece güzel olana ve güzel şeye gönül bağlayarak faniliği ezelin elest ile ebedin sonsuzluğunda avuttukları için hayattan kam almayı akıl karı bilmek ve rinde hepsinden daha yaklaşanı ikbale yukarıdan baktıkları için ikballeriyle böbürlenenlere kafa tutmanın zevkine ermeleri Bütün bu özellikleri bir araya toplamakla da rindi tam manasıyla tanımış olamayız Zira bütün bu sayılan özellikleri taşıyan yahut taşıdığını söyleyen şairler biliriz ki rind sınıfından sayılmaz ve edebi meslekleri itibariyle onlara başka vadilerde (aşıkane hikemiyane şuhane) rastlarız Fuzuliler Nedimler Galibler ve daha birçokları bu kabildendir Öyleyse Rind kimdir sorusunun cevabı yine eksik kalmaya mahkumdur O halde bu soruyu bizzat şairlerin eserlerine eğilerek irdelemeye ve eski bedii hafızamızı ve tarihimizin laboratuvarını oluşturan divanlara müracaat ederek yeniden keşfetmeye ihtiyaç olacaktır Şüphesiz her şairin divanında rindane söylenmiş beyitler vardır Dahası pek çok şiirde rind rindan kelimeleri zahidin karşısında fethedilmez birer kale olarak dururlar Rind ile zahid çatışması dünyanın en eski efsaneleri kadar bu edebiyatta revaç görür ve iltifata mazhar olurlar Fuzulinin Arap diliyle yazmış olduğu Rind ü Zahidi de bunun bir delili sayılabilir Biz şimdi rindin fotoğrafından detaylar almak üzere bazı şairlerin manzumelerinden rindce söylenmiş birkaç beyte objektif tutacağız

Hafızın Kabri

Şark edebiyatlarında rindliğin timsali Şirazlı Hafızdır Hafız Acemlerin en neşeli en şuh en hikmetli ve en lirik şairidir Buna rağmen oncPbiçilen kisve şaşaalı ve mutantan bir rindlik üniformasından ibarettir Divanından tefeül edilecek kadar bilgelikle maruf filozof bir şairin rind olarak tanınmasına sebep manzumelerinin ve beyitlerinin çoğunda rindane düşüncelere öncelik vermesindendir Gerçekten de bütün lirizme bütün hakimane edasına rağmen rindane ifadeleri çok çarpıcı biçimde ben buradayım der durur işte onlardan bir tanesi

Mest ançünan höşet ki guyed beruzı haşr Men kistem şutna çe kesanid vü in çe cast www.CepSitesi.Net

Beyti Türkçeye çevirelim Ne hoştur o mest olan kişiler ki kıyamet gününde Ben kimim sizler de kimlersiniz ve burası neresidir diyerek kendilerine gelirlerPes doğrusu Bir kişi düşününüz İçki içip kendinden geçmiş olsun Ama bu öyle derin bir kendinden geçiş ki ancak kıyamet gününde israfilin suru ile ayüabilecektir Dahası hala kendini o esrikliğin tesirinden kurtaramamıştır ve aklı başına gelince ilk sorduğu şey Ben kimim suali olmaktadır Size o mestliğin derecesine bakınız ki evvel ve ahir ne varsa silip atmış geçmiş ve gelecek ve her şeyi unutturmuştur işte gerçek rind budur Hafıza göre bu rind temsilcisi olarak meydana atıldığı rindlik mucibince deruni aleminde o derece kendini kaybetmiştir ki dış dünyanın ve çevrenin hiçbir davranış ve gidişatı onu

ilgilendirmez olmuştur O halde insanların ona karşı takındıkları her türlü tavır onun nazarında bir saman çöpü kadar bile kıymet bulmayacak gönlüne hiç keder kondurmayacaktır Hani Rabianın bir münacaatı vardır Rabbim Sen dost ola da isterse bütün alem düşman olsun bana Bizce gerçek rindin hayat felsefesi bu çizgiye çok yakındır Onun içindir ki rind içe doğru fetihler yaparken dışarıdan gelen gülleler bu fetihlerle bir manevi hisara dönüşen gönlüne hiç tesir etmeyecektir Sanki bu bir konsantre hal bir meditasyondur Bu açıdan bakıldığında Hint felsefesindeki yoga ile rindin genel tavırları arasında bir benzerlik bile bulunabilir Binaenaleyh bu anlayışta Fuzulinin Şöyle sermestem ki idrak etmezem dünya nedir Ben kimem saki olan kimdir meyi sahba nedir haykırışının sırrı da gizlidir Aynı konuda Şeyh Galib Bilme cihan umurunu rindi cihan ise buyuruyor Bunlar bizim rind sınıfından saymadığımız şairler olduğu halde sık sık rindane beyitler söylemekten hiç çekinmemiş ve gocunmamışlardır Hasaseten bu türde eserler verdiğini bildiğimiz Ruhi de baştan sonra rindlik düşünceleriyle yoğurarak söyledi o ölmez eseri Terkibi bendinde

Sufi bizi sen cism gözüyle göremezsin Aç can gözünü eyle nazar gör ki

ne ruhuz

buyuruyor Bütün bunlardan anladığımız o ki Hafızın ifadelendirdiği iç dünya imajı rind için vazgeçilemez değerde bir haslettir O halde yine bir şair diliyle onu ebedi istirahatgahında rahmetle analım

Kararyab olamam gerçi mesti serşarım Hasen o rinde ki asudedir mezarında

Hafız şark edebiyatlarında rindliğin piri sayılırken pek çok şair de bunu şiirleriyle tescil etmişlerdir Nefi bunlardan biridir ve yazdığı rindane gazellerindeki coşkunluğu Hafizdan aldığı feyze borçlu olduğunu söyleyerek onu üstad edinir

Böyle hoştabane rindane gazel mi derdi ol Sunmasa ger camıfeyzi Hafizı Şiraze dest Ancak Türk edebiyatının yakın dönemlerinde Hafızı bizlere tanıtıp sık sık andıran ise Yahya Kemaldir Rindlerin Hayatı ve Rindlerin Akşamı başlıklı şiirlerinde rindliği adeta tarif eder ve usta şiirinin cazibesiyle ördüğü bu felsefeyi bir ideal olarak gösterir Daha o Dönülmez akşamın ufkundayız derken rindliğin o tılsımlı dünyasına adım atan okuyucu şiirin sonuna doğru Ya şevk içinde harap ol ya aşk içinde gönül telkiniyle artık kendini bir rind olarak

hisseder Üstad Rindlerin Ölümünde ise Hafızı kafilei rindanın baş tacı ve üstadı olarak niteler Onun rindlik düşüncesini abideleştirdiği bu iki kıtalık şiiri okuyarak Hafızın ruhunu biz de şad www.CepSitesi.Net

edflim

Hafızın kabri olan bahçede bir gül varmış Yeniden her gün açarmış kanayan rengiyle Gece bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış Eski Şirazı hayal ettiren ahengiyle

Ölüm asude bahar ülkesidir bir rinde Gönlü
her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter Ve serin serviler altında kalan
kabrinde Her seher bir gül açar her gece bir bülbül öter

Hayyamın Rindliği

Rubai nazım şekli dört mısralık derli toplu yapısı veciz söyleyişe önem veren arka planı ile hikmeti konu edinmesi ince manalar sanatlar ve nükte ile zenginleştirilmeye müsait oluşu ve nihayet belli şairlerce tercih edilişi gibi sebeplerle rindlik felsefesine çok müsait bir nazım şeklidir Bu nazım şeklinin şarktaki en büyük üstadı olan Ömer Hayyam aynı zamanda rindlik düşüncesinin de üstadlarından sayılır Bu sebepledir ki muahhar asırlarda rubai ile rindlik adeta birbirlerini tamamlayan tür ve şekil olarak şiiri bestelemiştir Felsefi konulara ağırlık veren şairlerin rubaiyi tercihi ve bunların da rindane hal ve tavırları benimsemelerinde Hayyamm etkisi büyüktür Nasıl olmasın ki o Rubaiyatını tedvin edince en başa şu muhteşem dört mısraı koyar Amed seheri nida zimeyhanei ma Key rind harabatii divanei ma Berhiz ki pür künim peymane zimey Zan piş ki pürkünend peymanei ma

Rubainin çevirisi şöyledir Bir seher vakti meyhaneden şöyle bir
nida geldi Ey bizim divanemiz olan harabati rind Kalk (kafatası
denen) peymanemiz (toprak ile) doldurulmadan biz peymanemizi şarap
ile dolduralım

Bu nefis rubaide her ne kadar tasavvufi bir
hava seziliyorsa da Hayyamın rindane ifadesiyle dünyanın geçiciliği bir

şiirde ancak bu kadar veciz ve muhteşem anlatılabilir Ömer Hayyamın rubaideki bu rindane felsefesi Türk edebiyatına da aynen yansımış ve
en çok yazan en güzel rubai şairimiz Azmizade Haleti ve diğer rubai üstadlan Hayyamın fikir ve felsefesinden etkilenmişlerdir Dolayısıyla rindliğin ne olduğu yahut nasıl anlaşıldığını bilmek hususunda rubai nazım şeklinin örnekleri üzerinde ciddi bir araştırmaya ihtiyaç olduğu kesindir ileride yapılacak böyle bir araştırmanın hayli ilginç olacağını sanıyoruz

Tekrar söyleyelim Hayyamın rubailerine benzer rindane rubailer pek çok şairin divanında bulunmasını istediği ve bu uğurda çaba sarfettiği şiirler arasındadır Ancak onun çapında muhteşem rubai söyleyebilen Türk ve iranlı şair yine pek azdır Nefi bunların en

başarılılarındandır Onun rindlik anlayışının bir cephesini veren şu
rubaisi gerçektende Hayyamın mısralarını aratmaz

Ey dil hele alemde bir adem yoğ imiş

Var ise de ehli dile mahrem yoğ imiş

Gam çekme hakikatte eğer arif isen

Farz eyle ki elan yine alem yoğ imiş

Rindlik ve Diğer Nazım Şekilleri

Yazımızın başında da belirttiğimiz gibi rindlik felsefe ve akımının en
fazla tatbik edildiği nazım www.CepSitesi.Net

şekli gazeldir Paralel bir ifade ile gazelin ana konusunu oluşturan içki kadın ve aşk klasik şiirdeki rindlik düşüncesini tasvirde en fazla başvurulan konulardandır Hemen her şairin divanında bu türde gazellere rastlanırsa da klasik şiirimizin bütün zamanları içinde en fazla rindane gazeli XVI asrın büyük şairi
Baki yazmıştır Ancak rindlik akımının üstadı azamı sayılabilecek Bakiden sonra

da pek çok şair bu tarzı denemiş ve başarılı olmuştur Şeyhülislam Bahayi ve Nazım bunlardandır Ancak bu edebiyatın ihtişamlı saltanatını tamamladığı dönemlerde ikinci bir şair çıkıp rindane gazel söyleme husu

sunda adını rindler halkasının başına yazdırır ki bu Enderunlu Vasıftır Onun pek çok şiiri

yanında özellikle

Rindiz ferah u zevk ü safa kafilemizdir Barı gama lakaydiiail rahilemizdir

diye başlayan şiiri rindilik felsefesinin de temellerini göstermek bakımından önemlidir Divan şiirinde gazei yanında rubai ve terkibi bendler de rindlik akımının anlatımına uygun nazım şekilleri olarak karşımıza çıkar Terkibi bend nazım şeklinde en başarılı olmuş şairler arasında yine rind şairlerin adına rastlarız Bunlardan Bakinin Kanuni Mersiyesi her ne kadar fazla rindane değil ise de Ruhinin ünlü Terkibi bendi neredeyse baştan aşağı bu felsefenin öğretileriyle doludur Nitekim kendinden sonra yazılan nazireleri de bu muhteşem şiire yaklaşabilmek gayesiyle hep rindane edalar taşıyacak tarzda kaleme alınmışlardır

Bir Tasnif Denemesi

Klasik Türk şiirinde rindliği adı konulmamış olsa da bir edebi akım ve tarz olarak kabul eden yüzlerce şair adı say »_ mak mümkündür Daha kuruluş çağından itibaren rindce düşünmeyi şiirin gereği kabul eden her şair ister istemez klasik üslubun icabını yerine getirmiş ve kendisi ile toplum iç dünya ile muhit ve batın ile zahir arasında gelgitler yaşamıştır Şiire akseden bu düşüncelerinde onları bazen ikinci bir kişilik yahut kendileri olmayan kişiler olarak görürüz Tabiri caizse şiir balosuna girmek için davetlilerde aranan

kıyafet mecburiyeti onları aynı tarz kisvelere büründürmüş ve tavr u hareketlerinden ifade ve anlatımlarına varasıya kadar belli kıstaslar içerisinde harekete zorlamıştır Biz onların bu veçhelerini şimdi kronolojik bir tasnif çerçevesinde görüntülemeye çalışacak ve her asırdan bir veya birkaç şairi inceleyerek rindler dünyasına ışık tutmaya çalışacağız

Fatih Sultan Mehmed Divan şiirinin kuruluşunu tamamladığı yıllarda bizzat bir sultan olarak bu şiirin gelişip genişlemesine önayak olanlardandır O savaşlarla ve at sırtında geçen ömründe hiçbir zaman bir meyhaneye gidebilecek kadar bol zamana sahip olmamış dahası ömrü boyunca ağzına hiç içki kadehi dokundurmamış bir muvahhid kul iken rindlerden sayılabilmek için adeta tebdil gezer ve şöyle der

Sadrı meyhanede rindan ile bezm eyleyüben Tahtı Kavusa geçip işret ile Cem olalım Şimdi bir padişah düşününüz meyhane köşelerinde bezm eyleyip eğlence meclislerinde bulunsun veya Keykavusun tahtına oturup o tahtın çevresini ayyaşlarla donatarak Cemşidleyin işret eylesin Bu olacak şey değil İlla ki şairlik başa bela Böyle söylemezse kimse onu şairden saymayacak O

halde şairliğin gereğini yerine getirmekte bir mahzur olmasa gerek Gerçi onun gibi rindler illa meyhane diye tutturmazlar her nereyi bulurlarsa orada işret meclisini kuruverirler Nasıl olsa www.CepSitesi.Net

gökkubbe geçici zek ve sarhoşluklarıyla bir meyhaneden farklı olmayan adına da dünya denilen bu mekanın ışıklarla donanmış bir tavanı sayılır işte şu ifade onundur

Avniya rindan harabat içre ayş etmek için Arsai alem ana sahn il felek eyvan gerek Bütün bunlarda onu mazur gösterecek bir tek sebep olabilir O da bir lal dudaklıya tutulup kalmaktır Bu durumda rindler gibi davranıp meyhanecinin dizleri dibinde yıkılıp kalmak belki mazur görülebilecektir

Lali devrinde harabatiliğim ayb eylemen Rind olan eyler hemişe kuşei

hammara meyi Klasik edebiyatımızın gündoğumu demek olan Kanuni devrinde rindlik felsefesi en büyük mümessilini yetiştirerek gelecek asırlara uzanan bir yola girer Bu üstad devrin

resmen ve bihakkın Sültanüşşuarası sayılan Bakiden başkası değildir

Ezelden şahı aşkmbendei fermanıyız cana Muhabbet mülkünün sultanı alişanıyız cana diyerek rindliğin engin gönüllülüğünü kendine şiar edinen bu söz ustası bende iken şah olmanın tezadını rindliğin içdış ikileminde çok güzel değerlendirmektedir Aynı dönemlerde payitahttan uzakta kalmış bir kelime sihirbazı da ki o Fuzulidir Fakiri padişehasa gedayı muhteşemem diyerek onu destekleyecektir Bu anlayıştır ki daha sonraki zamanlarda Azmizade Haletiye Şehi aşkım sipihr ü afitabı tac u taht etmem Bir abdalım ki ölsem dehre arzı ihtiyaç etmem beyitini Nabiye de

Egerçi köhne nıetaız revacımız yoktur Revaca da o kadar ihtiyacımız yoktur

dizelerini söyletecektir işte bu istiğna ve tokgözlülüktür ki rindin başını dik alnını açık eyler Kimseye boyun eğmeden minnet altında kalmadan keyfince ve dilediğince yaşamanın huzur ve rahatlığı hiçbir mutluluk faslında bulunamaz Bu öyle asude bir hayattır ki Baki bütün ömrü didişme ve mansıb hengamesi içinde geçmiş olduğu halde rindliğin erdemini bilen ve maalesef onu pek az zaman yakalayabilmiş bir muztariptir Belki bu yüzdendir ki rindlik felsefesini pek iyi irdelemiş sahnenin önünü ve arkasını çok yakından tanıyıp bittecrübe kaleme sarılmıştır Sonunda Baki kalan bu kubbede bir hoş sada imiş inceliğine ulaşmış olması rindlikte fena bulmasına yol açıp onu rindler meclisinin postnişinliğine yükseltmiştir Hele o Baş eğmeziz edaniye dünyayı dun için deyişi ne muhteşem bir haykırıştır Nitekim onun çağdaşı gür sesli şair Hayreti Ne Süleymana esiriz ne Selimin kuluyuz derken aynı düşüncenin temsilciliğini yapar Böyle rindliği kim istemez Her devirde herkesi birilerine baş eğdiren zaman ve zamanederya gönüllü alperenler

için ne müthiş düşmanlardır Bu düşmanın elinden kurtulmak için rindliğe meyledip harabat ehli olmak elbette bir çıkış yoludur Nitekim Hayretinin arkadaşlarından olan Hayali Bey

Harabat ehline duzah azabın anma ey zahid

Ki bunlar ibni vakt olmuş gamı ferdayı bilmezler

buyuruyor Gerçekten de ibni vakt olmak bir ayrıcalıktır Devrin aleladelik çarkına uygun yaşayan www.CepSitesi.Net

geçmişle ve gelecekle uğraşmayı kendine dert edinmeyen içinde bulunduğu anın kıymetini bilip onu değerlendirebilen bir kişi elbette ki cehennem azabından korkmayacaktır Zahidin ona Sakın yapma aman içme zinhar aşk u alaka duyma gülme oynama gibi emirler vererek Vallahi yanarsın Billahi yanarsın ile hatmi kelam eylemesi bir hiç mesabesinde kalacaktır Zaten rind ile zahidin bu mücadelesi de kuru bir kavgadan ibarettir Bu anlayıştır ki Bakiden iki asır sonra Nabiye Kimdir bizi men eyleyecek bağı rinandan Mevrusı pederdir gireriz hane bizimdir

dedirtip Hz Ademden dolayı cenneti baba mirası kabul et me düşüncesini getirecek ve adeta rindi

naz ehli yapacaktır Buna karşılık birtakım eski şairlerin rindliği daha bir tevazu ile geçer işte yeniçeri şairi Aşkinin bir kayıtsızlığı

Rindi serbaz ana derler elin ayağ ediben Deri

meyhanede gam yemez ayak kabıyiçün Şairin anlattığı bu manzara ile rindleri tanımamız daha kolaylaşacaktır Ona göre rind kelleyi koltuğa almış ayakkabı bulamayacak derecede fakr u zaruret içindedir Ancak canı sağ olsun bunlar hiç

dert edinilesi şeyler değildir Onun asıl dert edinmesi gereken hal meyhanenin kapısında bir ayak kabı (içki kadehi) bulamamaktır Ama siz şu rindliğin derecesine bakınız ki o ayak kabı bulamadığı için de üzülesi değildir ve elini (her iki manasında) ayak ediniverir Şarabı kadehle değil de avucuyla içmekte ne beis vardır Yahut

ayağıyla gidemediği meyhaneye ellerini kullanarak gitmesine kim manidir Hem ayak kabı bulunmazsa ne olur Dünyada nice varlık içinde yüzen sultanlar iktidar derdiyle yanıp tutuşarak ıztıraplar çekerken kıyılarda kalmış bir fakirin elin kaşanesi yerine kuşei viranesinde bahtiyar olduğu vaki değil midir Bakinin bu konudaki şu müthiş hükmünü hatırlamak yetmez mi Sultana kaydı saltanatı dehrpaybend Derviş kendi başına sultan olup gider

Bakiden sonra rindliğin en usta kalemi hiç şüphesiz Ruhidir Daha işin başında

Ben kimim bir rindi şeyda meskenim meyhanedir Duhteri rez mahremimdir hemdemim

peymanedir

diyen bu vizyon sahibi şair asırlarca değerinden bir şey kaybetmeden ve dünya durdukça itibar görecek olan Terkibi bendinde baştan aşağı zamaneyi sorgulayacak içe doğru fetinlerle dış

dünyanın pespayeliklerine yuf çekecektir

Yuf harına dehrin gül ügülzarına hem yuf Ağyarına yufyarı cefakarına hem yuf

Onun yine bu terkibde yer alan pek çok mısraları rindlik felsefesinin en derin anlatımını gün yüzüne çıkarır Hele Surette eğer zerre isek manide yuhuz dediği mısrada zerre ile güneşi (yuh güneş manasınadır) iç ve dış planda zikreder Rind sureta ateş böceği gibi görünse de içinde bir güneş aydınlığı gizlidir Kaldı ki o

Suft bizi sen cism gözüyle göremezsin Aç can gözünü eyle nazar ki ne ruhuz

diyen adamdır Böylece sofuyu zahirine bakıp ayıpladığı rindin gerçek yüzünü görmeye çağırır www.CepSitesi.Net

Gerçi o bu bakış açısını bir keder meselesi yapmaz ve dünyanın belalarına da hiç mi hiç aldırış

etmez Zira rind bütün bu bela denizlerinin üzerinde Nuhun gemisi
kadar güvende ve rahattır Tufan ise dünya gamı biz keştii Nuhuz mısraı bu düşüncenin vecizeleşmiş halidir Hele yürekten gelerek
ve hiçbir riyaya bulaşmadan Alalarına alalanırız pest ile pestiz diyebilecek kaç gönül ehli bulunur dünyada Bu ancak gerçek bir rindin davranış biçimidir ve Ruhi bu sıfattandır XVII asırda rindlik akımının temsilcileri arasında ünlü kasidegu Nefinin ayrı bir yeri vardır Tabiatındaki yiğit eda ve sesindeki gür tannaze onu zaten rind yapmaya yetecek hasletlerdendir Sözünü dudaktan esirgemeyen bir şairin

Rindi aşkız hasılı Nefti biperva gibi Aşinaya aşina biganeye biganeyiz

demesi hiç şüphesiz sevgiliye bile minnet etmeyen bir rind aşık karakteri ortaya çıkarır Bu anlayış rindliğin dosta dost düşmana düşman tavrından başka bir sey değildir Burada alalarla alalanıp pest ile pest olan hoşgörü yerine sanki dünyaya meydan okuyan bir sahipkıranın yiğit tavrı vardır
Aşktan ayrılmaz gibi görünen rindlik bu beyitte sanki aşık ile maşuku
da birbirinden ayırır Hele şu beyitteki cürete ne demeli

Vaiz düşerdi meygedeye kordu mescidi Görse safayı meclisi rindanemiz bizim

Nef T ye gelesiye dek klasik şiir kültüründe rind daima zahid tarafından hakir görülmüş ve rindler de adeta
daima müdafa hisarlarına sığınmışlardır Sanki rindlik bir yüz karası suç zahid de onların asesbaşı Oysa Nefi yukarıdaki beyitte
zahidi meyhaneye çağırıyor ve mescidden soğutuyor Bir kerecik
meclisimizde bulunmuş olsaydı zahid bir daha mescide gitmeye tevbe ederdi demek istiyor Rindliği ona bu derece cazip ve dayanılmaz gösteren belki de bu konuda Hafızdan el almış olmasıydı Nitekim

Böyle hoştabane rindane gazel mi derdi ol Sunmasa ger camıfeyzi Hafizı
Şiraze dest diyen o değil miydi Şüphesiz o geniş kültürü ve engin
Farsça bilgisiyle suyu ta kaynağından içenlerdendi Üstelik bizzat rindliğin piri olan Hafız idi

Nefi ile aynı güneşin ışığını paylaşmış aynı havayı teneffüs etmiş olan Naili

Pelaspare rindi beduş kase bekef Zekat mey verilir bir diyare dek gideriz

buyuruyor Elhak içkinin mubah olduğu hatta müminlerin bile zekat verirken şarap cinsinden verdikleri bir ülke elbette rindlerin cenneti olurdu Naili kendi iç dünyasında böyle bir cenneti yaşayanlardandır Nitekim

Ruh yok savmanın piri abapuşunda Hal var meygedenin rindi kadehnuşunda

derken aynı atmosfer altındadır Meyhanenin şeyhini tekkenin şeyhine tercih etmek elbette safayı alıp kederi atmaktır Azade ve sermest olmak varken birtakım yükümlülükler altında kalıp dünyayı omuzlarına almanın manası olamaz Zira rindin gönlü zaten dünyalara bedeldir Üzüntüyü ve dünya gamını onun yerine zaten kaba sofu çekmektedir Aslında rind de zahidin haline acıyıp onu bu sıkıntılardan kurtarmayı bir sevap kabul eder Ne var ki zahid inat edip meyhaneye gelmez www.CepSitesi.Net

Aslında bir kerrecik kazara oraya yolu uğrasa derin rüyasından uyanıverecek belki zühde tövbe edip rindler için hayır hasenatta bulunacaktır Dahası o rinddeki kadir ve kıymeti anlasa ona saygı olsun diye sırtındaki zühd ve takva cübbesini çıkarıp ayaklan altına seriverecektir İşte ifadesi Kadri rindi anlasa zahid rehi meyhanede Hırkai tecridi zühdü ana payendaz eder

Nailinin bu meyhanesi artık bir harabat değil belki bir gülistandır Orada keder değil neşe vardır hüzünlü iç çekişler değil coşkulu haykırışlar şuh naralar vardır Orada meyhaneciden bade dilenen harabatiler her birerleri ellerinde baharın kırmızı güllerini tutan işveli dilberlerdir Nailinin bu

hususlaki tespiti şudur

Benem ol badegedayı harimi meygede kim Elimde gül gibi bir cam1 şule darım var

Kişi rind oldu mu Sat anasını demek doğrusu pek kolaydır Bu durumda fakirlik yahut parasızlık hiç de dert edinilecek bir şey değildir Zira eline kadehi alan bir rind şöyle meyhane peykesine de kuruldu mu artık dünya sultanları onun yanında hiç kalırlar O halde Naili şu iki mısraı söylemekte haklı saydır

Geçmiş seriri meygedeye rindi badehar Muhtacıfillsüahmerikenkamranlanır

Rindlik Nailinin zamanında yaygın bir akım olarak en 268 ihtişamlı dönemlerini yaşıyordu Onunla hemasır olan pek _ çok şairler de bundan nasiplerini almışlardır Şimdi o söz ¦

ustalarının divanlarından rastgele sayfalar çevirip birer ne» fes rindlik koklayalım Beliğe göre rindlik mertebelerinin en I yükseğinde Külhanii Layhar oturmaktadır Bu vesile ile ol<« sa gerek sevgilisinden içki isterken onun ruhunu şad etmeyi de ihmal etmez

Sundukça ehli aşka meyi hoşgüvar ŞadolsaruhıKülhaniirindiLayhar

Nadiri rindin elindeki kadehe ilaveten ona saz da vererek her telden çaldırıp her diyardan aşk hikayeleri söyletir İçip mecliste sahba aşkı dilberden ederşiven Harifi rinddir mutrib aceb mi çalsa her kıldan

Riyazi ise rindi elinde kadehsiz düşünemez ve elinden kadehi alınınca yüzünden düşenin bin parça olduğunu söyler

Rindin yok elinde camı ruşen Sagar gibi zehr akar yüzünden

Daha sonraki dönemlerde Müverrih Raşid rind ile içkinin özdeşleştiğini ispat edercesine şöyle haykırır

Çıkınca namı meygaşamlığıla bir rindin Elinde ab görülse şarabdır derler

Bir asır daha ilerleyip edebiyatın genel manzarasına bakıldığında rindlik sayfasındaki dipnotlardan fazla bir şey değişmediği hatta belki lügatların rind tanımına yeni anlamlar ilave edildiği görülür Artık rindin adı kötüye çıkmaya başlamıştır İşte Yenişehirli Avniden bir beyit Bintülinebi durma heman kullanıyorlar Rindanı harabatta yok millet ü mezhep

www.CepSitesi.Net

Şair Pertev yine zahide çatarak artık onun da içki ile başının hoş olduğunu ancak ayıplanma korkusuyla şarabı gizli içtiğini (şürbi yehud) oysa bunun rindlik kitabında yeri olmadığını şu mısralarla ifade eder

ZahiM şürbi yehud ile görülmez neşe Zevk i rindaneyi bir meygedeye var da gör

Artık rindler de kalıp değiştirmeye başlamışlardır Bazı şairlerin söylediklerine bakılırsa XIX

asırda rindlik neredeyse Bektaşiliğin Baba erenleriyle telif edilmeye başlanır Artık ramazan

orucunu yemek de rindliğin raconu olmuştur İşte Neşet bunu söylüyor Gündüz çıkarır zevkini rindan ramazanın İftar safasın dahi ehli şikem eyler

Buna Iznikli Kurbinin beyitini şerh düşecek olursak ramazan boyunca oruç tutan rindin bayram arefesinde eline kadehi alıp meyhanenin damında hilali gözlemeye başladığını ve görünür görünmez de içki ile bayram safasına başladığını anlarız

Rind olan meyhane bamında durup şebgahı tyd Elde
camı mey tutar gözler ufukta mahı tyd Rindlik bahsinde bunca kalem oynatan üstadların ardından bu bahse hatime okumaya gelecek bir üstad daha vardır ki o Divan şiirini mezara gömmeye çalışan buna rağmen hemen her şiirine o kültürün kokusu sinmiş bulunan Ziya Paşadır Zaten ondan sonra da bu bahiste hemen hemen bir tek Yahya Kemal söz söyleyecek ve rindliği modern şiir içinde ihyaya çalışacaktır Ziya Paşa Divan şiirine ait üç ciltlik muhteşem antolojisine Harabat adını koymuştur Harabat meyhane demektir Bir gün kendisine niçin böyle bir isim seçtiği sorulur Paşanın cevabı neredeyse bütün bir Divan şiirini özetler derecede vecizdir

Şairleri mescidde değil ancak harabatta toplayabilirdim Doğrusu Paşanın bu ifadesi bile Divan şiirinde rindligin ne derece köklü bir yer edindiğini anlatmaya kafidir O Bağdatlı Ruhiye nazire olarak yazdığı ve bihakkın onun derecesinde başarılı olduğu Terkibi bendinde tıpkı üstadı gibi rindliği terviç eder ve Divan şiirinin sekeratı mevtinde bu geleneği sağlam bir şekilde tespit edip peyrevlik yaptığı şaire ihanette bulunmadığını gösterir Daha ilk beyitte

Saki getir ol badeyi kim mayei candır Aramdihi aklı melametzedegandır

demesi rindligin Melamimeşreb lakaydiliği ile şarabı bir can mayası olarak görmenin harabatiliğini birleştirdiğini ispatlar Artık onun mısralarında içki kemal ehlinin gönlüne cila ham ve tecrübesizlerin aklına ziyandır O

Saki içelim aşkına rindanı Hudanın Rindanı Huda vakıfı esrarı nihandır

derken rindligin ne yüksek bir paye olduğunu adeta rindlere gıpta ederek söyler Artık maksadı Kevser emeli Cennet olan zahidin devri geçmiştir Tabiri

caizse asırlar boyunca okunan Rind ü Zahid hikayeleri birer efsaneye dönüp rafa

kaldırılmış halk gerçekleri görerek rindligin değerini anlamıştır Ya şu beyte ne denebilir www.CepSitesi.Net

Piri meye sorgıeselede var ise şüphen Vaizlerin efsaneleri hep hezeyandır

Ve nihayet o

İç bade güzel sev var ise akl ü şuurun Dünya var imiş ya ki yok olmuş ne umurun diyen adamdır Böylece rindlik kemale ermiş olur Belki de modern zamanların rindliği bu mısralar ile temellenir Tıpkı Redhouseun tanımladığı gibi Tanzimatla birlikte kendini yenileme fırsatını kaybeden Divan şiiri belki de kılık değiştirip ruhumuza soktuğu rindlik felsefesi ile

sonraki nesillerden intikam almaktadır öyle ya şimdiki zamanda hemen herkes rind (kalender serseri sarhoş ayyaş sefih pervasız dinsiz vs) O eski eli öpülesi rindler acaba şimdi Yahya Kemali daha mı iyi anlıyorlardır dersiniz

Dönülmez akşamın ufkundayız vakit çok geç

AŞKIN ELİNDEN

aşkın den hali

Ah minelaşkı ve halatihi Ahraka kalbi bihararatihi

Şeyh Galib

(Ah aşkın elinden ve onun hallerinden ateşiyle kalbimi

yaktı yandırdı)

Ah MinelAşk

(Aşkın Öz Yurdu ve Has Bahçesinde Bir Temaşa)

Gönül gamını nice safhai beyana yazam Kalemden od çıkuben korkarım
ki yana yazam Avni (Fatih)

Eflatun aşkı Doğumsuz ölümsüz artmaz eksilmez bir güzellik olarak
tanımlar Bu güzelliğin bütün dünya edebiyatları ve hatta bütün
zamanları içinde en uzun süreyle konu edildiği edebiyat geleneği herhalde
Divan Edebiyatıdır Zira Divan Edebiyatının aşkı terennümü nitelik yönünden
Batı edebiyatlarından nicelik yönünden de Doğu edebiyatlarından ayrılır
ve mesafelerce geniş

çağrışımlara zemin hazırlar

İstatistiklere gerek duyulmadan iddia edebiliriz ki dünyanın her yerinde şiirin en
önemli teması aşktır Divan Edebiyatı da şiir ağırlıklı bir edebiyattır ve tabii
ki baştan sona aşkın beyanıyla doludur O aşk konusunda söylenmemiş

söz bırakmamıştır ve biz bu konuda ne söylesek sözün ardını getiremeyiz Bir mukayese için şu kadarını belirtelim ki Divan şiirinde mecaz yahut istiare yoluyla Sevgili keli

www.CepSitesi.Net

meşini karşlayan 100den fazla kelime ifade ve terkip vardır Bunlara aşk aşık ve ağyarla ilgili olanları da ilave ederseniz neredeyse günümüz orta direğinin kelime hazinesine eşit bir sayı ortaya çıkar Bu durum eskilerin yalnızca aşkla ilgilendiklerini değil klasik edebiyatımızın aşka verdiği değeri gösterir Aşk kelimesinin gerek ahenk ve musiki gerekse mana ve ifade yönünden zengin ilhamlara ulaşarak her gönülde bir başka ışıkla parlaması ve kendisine daima müşteri bulması Divan şairlerinin de onu baş tacı edinmelerine yol açmıştır Nitekim XV ila XIX yüzyıllar arasında Aşki (Aşka ait aşkla ilgili aşık) mahlasını kullanan şairlerin adedi neredeyse on beşi bulur1

Divan Edebiyatı Islami bir edebiyattır Yani büyük ölçüde Kurani ilimlere vabestedir Buna rağmen Arapça bir kelime olan aşk Kuranı Kerimde hiç anılmamıştır Onun yerine hub mahbub muhabbet kelimelerini görürüz Hz Peygambere Habibullah (Allanın sevgilisi) denilmesi de zaten 276 islamın aşka verdiği önemi göstermeye yeterlidir Mihr ve sevda kelimeleri de aşk yerine kullanılır Farsça yar keli~ mesi ise aşık ile eşanlamlı olarak Türkçede köklü bir yer ¦~ edinir Bütün bu zenginliğin sebebini Allah güzeldir güzeli ~ sever hadisi şerifinin delalet ettiği derin manaya ve Türk j ruhunda aşkın ve sevginin uyandırdığı geniş yankıya bağlamak mümkündür Kuranı Kerimde Yusuf Peygamberin hikayesini anlatan sureye AhsenülKasas (Hikayelerin en güzeli) denilmiştir Müfessirler bu isimlendirmede Yusufun Zeliha ile yaşadığı asil aşk macerasının tesiri olduğunu söyler O halde aşkı güzel gören bir inanç ve düşünce sisteminde şairlerin de aşkı terennümünden daha tabii ne olabilir2

1Geniş Bilgi için bkz Pala İskender Aşkı ve Divanından Örnekler vs

VI vd Ankara 1988

2Kuranı Kerimdeki Yusuf suresinin (12sure) üçüncü ayetinde en güzel kıssayı sana anlatacağız Duyurulmaktadır 111 ayetten oluşan bu surede Hz Yusufun kıssası anlatılırken Zeliha ile aralarında geçen aşk macerasına da geniş biçimde yer verilir Divan şairleri bu hikaye
çerçevesinde Yusuf ve Zeliha adlı mesneviler kaleme almışlardır Sayılan otuzu bulan mesnevilerden en ünlüsü Akşemseddinin oğlu Hamdullah Hamdi (ö 1503) tarafından kaleme alınmış olup lirik üslubu ile dikkatleri çeker (bkz Onur Naci Hamdullah Hamdi Yusuf u Zeliha Ankara 1986)

Divan şairlerinin şekil itibariyle belli kalıplar içinde hareket etmek zorunda olduklarını biliyoruz Bu edebiyatta belirlenmiş bazı nazım şekilleri vardır ve her nazım şeklinde anlatılması gereken korftüar aşağı yukarı tespit edilmiş durumdadır Bunlar içinde birinci dereceden aşkı ilgilendiren ve aşka konu olan nazım şekli gazeldir Bunu takiben musammat türleri ile şarkılar rubailer ve kıtalar da aşk konularına ağırlık vermişlerdir Eğer divanların dışına taşınırsa aşkın tür ve tema olarak başlı başına bir sanata dönüştürüldüğü mesneviler devreye girecektir Tarihte ünlü şark aşklarının
ve aşıklarının hikayelerini anlatan bu tür eserler (Leyla ile Mecnun Hüsrev ü Şirin Vamık u Azra Salaman u Absal vb) aşkın manzum birer romanı olarak karşımıza çıkarlar Her birerleri bazen binlerce beyit tutan bu eserlerde aşkın tahlil tasvir ve felsefesi ile bir nevi aşka teşvik gayesi ön plandadır ister tasavvufi (Hüsn ü Aşk vb) isterse alegorik (Şemü Pervane Beng ü Bade vb) olsun bu tür mesnevilerde yine aşkın hükümranlığı söz konusudur Bu mesnevilerin her birerlerinde yazıldıkları çağların aşk telakkilerini beşeri heyecanlarını mahalli aşk u alaka temayüllerini kah bir masal tipolojisi çerçevesinde kah bir ulvi kelam saygınlığı içerisinde takip edebilmek mümkündür (En küçük kaçamaklardan en saygın hissi kapılanışlara kadar aşkın bütün bir tarihi bu mesnevilerde gözler önüne serilmiştir Tabiri caizse bu klasik mesnevilerimiz aşkın en teşekküllü laboratuvarlarıdır) Divan şairlerinin aşkı terennümle kullandıkları en yaygın nazım www.CepSitesi.Net

şeklinin gazel olduğunu söylemiştik Gazel klasik tanımıyla kadın aşk ve içki konularında yazılan 512 beyitlik manzumeye denir Her bir beyit bir

mana bütünlüğüne sahip olacak şekilde düzenlenir Beyitlerin hemen ekserisi de aşkla alakalıdır Baştan sona aşkı konu edinen yekaheng gazellerin ise bu babda ayrı bir yeri vardır Kadın ve içki konulan haddizatında aşktan ayrı şeyler de değildir Aşıkane bir gazelde bunların hepsini iç içe bulmak mümkündür Aşkla ilgili her türlü acı sıkıntı mutluluk ilgi yakarış vs içli duyguların anlatıldığı gazel nazım şekli bir Divan şairinin en vazgeçilmez manzumesi demektir ve gelenek de onları böyle davranmaya zorlamaktadır Bu bakımdan her Divan şairi gazel beyitlerine nakşettiği aşk ilmini içinde her his ve fikrini bir çiçek edasıyla sunar klasik bir zevkle yoğurup süslü bir üslupla yazar Böylece her beyit aşkı ve sevdayı

derin ama klasik bir çerçevede sunar En mahrem duygulardan en mukadder talih oyunlarına kadar ebediyete uzanan bütün mevsimler bütün günler ve gecelerin hatta geçecek zaman ile başkalarının da ortak olacakları hislerin yaşanmış aşkların sevdaların hikayelerini anlatır Bu beyitlerin müellifleri kendi çağlarının gündelik icapları yanında bütün zamanlara ait sevdaların da sözcüsü olurlar Denebilir ki onlar bütün şahsiliklerine bütün kalp çırpınışlarına ve his dalgalanmalarna rağmen birbirleriyle ve hatta her devirdeki ve her yaştaki her okuyucuyla biraz akraba biraz dert ortağıdır Bütün bu klasik aşk duygularıdır ki bazen birbirlerine benzemeyen gönülleri yekdiğerine yaklaştırır aşk ekseninde insanları birbirleriyle dost eyler Hepimiz o anlatılan aşkta kendi aşkımızdan bir parça bulur ve bizim yerimize konuşan bu şairi alkışlarız Belki bu yüzden gazel beyitleri arasında adımızı kah hicran ve hasret faslında okur kah gözyaşı ve feryad babında buluruz Ama asla mutluluk ve saadet sayfalarını açamayız Buna mukabil aşkın en özge yurdu olan gazeller sayesinde Divan şiirinin genel aşk anlayışını yakından tanır ve severiz Böylece biz yanında rütbelerin şanların ve şereflerin hatta şehirler dolusu hazinelerin zebun olduğu korku ve utancı ortadan kaldırıp sevgilinin rüzgarları ile yedi iklim dört bucağın yıkılıp yakıldığı taş üstünde taşın kalmadığı tutkunların önce hak ile yeksan edilip sonra bütün güzelliklerle yeniden şekillendirildiği pınarlarında huzur ve sükunun aktığı en acı haliyle bile en güzel zevklerin yaşandığı aşkın en görkemli şeklini Divan şiirinde buluruz (Orada ne Homerosun karşılıklı oturup da birbirine bakan sevdalılarına ne Küçük Prensin (A St Exupery) aynı anda aynı noktaya bakan aşıklarına rastlarız Orada yalnızca sevgiliye bakan ne olursa olsun ondan başkasına bakmaya tenezzül etmeyen bir aşıkın tek taraflı gayretine karşılıksız aşkına ve hazin hikayesine şahit oluruz işte bunun içindir ki klasik şiirlerimizdeki aşk ne nicelik ne de nitelik yönünden bir

başka edebiyatın aşkıyla kıyaslanamaz ve yine bunun içindir ki bu aşk pek asil pek şerefli bir gönül işidir ve Divan şaiflerince de şanına en layık biçimde anlatılmıştır Divan Edebiyatındaki aşk aşık ile maşuk (seven ile sevilen) arasında daha çok aşıkı ilgilendiren bir durumdur Buna üçüncü kişi olarak bazen rakip (ağyar) de müdahildir Ne yazık ki aşıkta haddinden aşkın olan bu aşk sevgilide hiç yok gibidir Ondan hiçbir durumda aşk sadır olmaz Belki ömürde bir iltifat söz konusu edilerek o da aşıkın değil rakibin nasibine düşer Çünkü sevilen (maşuk) bir taneciktir sevenler (uşşak) ise yüzlerce hatta binlerce Aşık bunlardan yalnızca biridir ve bir olan sevgilisine karşı bin olan rakipleriyle mücadele etmekle yükümlüdür Divan şiirinde genelde söz konusu edilen aşk tabii (cismani) aşktan ruhani aşka mecazi aşktan ilahi (mutlak) aşka bedensel aşktan platonik aşka pek çok yorumlar getirilerek açıklanmış ve anlatılmıştır Hatta bu yüzden aşkı yar aşkı nigar aşkı dilber aşkı pak aşkı baki aşkı Hak Aşkullah vb tamlamalar ile de birbirlerinden tefrike çalışılır Ama kim hangi niyet ve maksatla yazmış

yahut okumuş olursa olsun Divan Edebiyatında aşkın belli kıstasları kuralları yolu yordamı vardır Öncelikle aşkın evveli sabır ahiri tahammüldür Her ne denli acı olsa da aşkta şikayet ahvah yoktur Hani Nefinin (Ö1635) dediği gibi

www.CepSitesi.Net

Zabtı ah eylemedir aşıka evvel çare Ben ise ahsız aram edemem ah meded

Aşıkın yegane çaresi ahvah etmemektir Ben ise ah etmeden duramıyorum ah meded

Bu yolda baş verenler server olur Yani aşık aşk şehidi olmanın yolunu aramalıdır Bu yolun ilk durağı ise gam ve keder mektebinden geçer Orada Mecnun ile sınıf arkadaşı olunup aşk ilmi tahsil edilerek hayatın gayesine ulaşılır Dünyaya gelişin sebebi de zaten aşk değil midir İşte Avni (Ö1481) bunu terennüm ediyor

Aşk derdidir cihanda aşıka maksud olan

Vasii dilberdir hemin bu darı dünyadan murad

Cihanda aşıka gereken şey aşk derdidir Nitekim bu dünya evinden maksat da dilber sevmektir (Sevgiliye vuslat)

Aşk sayesindedir ki insan ebedilik kazanır ve lamekana erer Ancak bu yol çok çetindir Bu yolda şehit olan aşıkların adı ciltler doldurur Terki ser (kelleyi terk) edebilen erlerindir bu meydan Onların katında gözden kanlı yaşlar dökmek sinede yaralar açmak kan yutmak vs en basit tecellilerdir

Aşk yerine göre yol olur yürünür yerine göre iman olur uyulur Bazen ateş olup yakar bazen deniz olup boğar Sultan olur ülke yönetir şarap olur sarhoş eder At olup koşar kuş olup uçar Hazine olur viran gönüllerde saklanır kimya olur hakir topraklan altına dönüştürür Sır olur saklanır gonca olur açılır Gül bahçesi olur kokusuyla aşıkları mest eder güneş olur aşıklarının ümit meyvelerini olgunlaştım

Onun engin bir deniz olmasına da kimse mani değildir Bu hususta Hayretiye (Ö1534) kulak verelim isterseniz

Aşk bir deryayı bipayandır anda her nefes Badı ahundan benim mevci Melametler kopar Aşk her nefeste eylediğim ahlar ile oluşan rüzgarın binlerce Melamet dağları kopardığı uçsuz bucaksız bir denizdir

Aşk olunca gönüller birleşir aşk olunca kıyamet koparcasına hareketlilik olur Aşk olunca şimşekler çakar rahmetler yağar Alemler kıyama kalkarsa aşktandır Hastaların şifa bulması aşktandır Aşk ile döner gökler aşk ile durur kainat Aşk Mecnundan Leylaya bir feryat Mansurdan dara bir sır gözden kalbe bir yoldur illa ki belalarına katlanmak gerek Taşlıcalı Yahya Beyi (Ö1582) dinleyelim

Sabr etmeyen belalarına aşkın anmasın Nuş etmesin şarabı kaçanlar humardan

Belalarına katlanamayacak olanlar aşkın adını anmasınlar Sonunda baş ağrısı var diyenler Aşk ile zerreler güneş katreler ummandır Rakib için gülzar aşık için zindandır Ama aşık o www.CepSitesi.Net

zindanda öyle mutludur ki denizde balık fezada kuş gibidir

(Velhasıl klasik edebiyatımızda aşk her şeydir her şey de aşktır Basit ve çekici bir arzudan hastalık derecesine varan iptila ve tutkulara kadar her boyutta onu görürüz) Bu aşk ilk bakışta cinsellik izlenimi uyandırırsa da platonik bir zevk ve bağlılık olma telakkisi daha kuvvetlidir Maddi ve manevi aşk söz konusu edildiğinde ağırlık manevi aşka yönelir Buna rağmen bazı şairlerin aşk ve aşıklarının halkın diline düştüğü melankolik durumlar yaşandığı da tarihin ve tezkirelerin sayfalarında kayıtlıdır Bu uğurda nice baş verenler nice terki diyar edenler mevcuttur Aşklarını üstüne basa basa söyleyen şairlerin bir kısmı ulvi bir aşkı anlatıyorlarsa da diğer bir

kısmı ten zevkini yine bir başkası ilahi cezbeyi terennüm ediyorlardır Ancak bir husus vardır ki aşk sevende haddinden ziyade hatta belki sonsuzdur Gönülde tecelli eden bu duygu ölümle sonuçlanır Bunu ta baştan bilen aşık yine de bu aşktan kurtulmayı istemez Asla kapanmayan aşk yaraları gizli tutulan bir üzüntünün ihtisas sahası olur Aşık üzüldüğü nispette aşkı artar Aşk bir denizdir içine dalmayınca anlaşılmaz dalınca da kara görünmez

Şairin aşk hakkındaki her sözü biraz mübalağalı olabilir Zira aşkı o denli büyüktür Her vesile ile aşktan söz etmesi de bundandır

Bütün bu sayılanlar Divan Edebiyatına bir aşk edebiyatı dememiz için kafidir Aşkın bu has bahçesinde her çeşit aşk gülleri açabilir Bu aşkın sahne içinde aktörü aşık sahne dışında münekkidi rakib kulisten çıkmayan yönetmeni ise sevgilidir Şimdi isterseniz bu aşk oyununu sahneleyenleri birazcık yakından tanıyalım

Sevgili

En belirgin özelliği aşıka acı ve ıztırap vermesidir Zulüm ve eziyette aşırı sınırlan zorlar cana kasteder Kimse ona hesap soramaz Gönlü taştır merhamet kelimesini bilmez Söz verir ama sözünde durmaz Vuslatı yoktur Aşıkın ağlaması ah u feryadı ona zevk verir Katında en makbul aşık eziyetine en fazla tahammül gösterendir Onun için daima eziyet eder Eziyetten vazgeçmesi aşktan yüz çevirmesi demektir Kah kıskandırarak kah fitneler kopararak aşıkına zulmeder Nazlıdır aşüftedir fettandır hatta hafifmeşreptir Kolay kolay kendisini göstermez Bayramlarda lütfedip dışarıya çıkar da uzaktan seyredilebilir Aşıkın ancak rüyasına girer eğlence ve bezmin vazgeçilmez kişisidir Zenginliği ihtişamı parayı sever Ona canlar kurban edilir uğrunda rakipler öldürülür Bütün bu huylarıyla her ne çeşit icraat yaparsa yapsın ona kızılamaz Hatta melekler ona günah bile yazmazlar Peki böyle birisi nasıl sevilir İşte aşkın can alıcı noktası budur Bütün bu olumsuz yanlarına karşı o gönüller sultanıdır Aşık onu sevmek için yaratılmıştır Elinden başka bir şey de gelmez Zaten sevgilinin pek çok özelliği bir sultanın özelliğidir Üstelik genç ve güzeldir de Daima kara saçlı hi282 lal kaşlı nergis gözlü lal dudaklı inci dişli gül yanaklı selvi ™

boyludur Bedeni billurdan yaratılmıştır Aydır güneştir Yu« suf tur kıbledir melektir huridir vs vs Ama her hali aşıka « zulümdür Fatihin şu ifadesi buna bir örnektir

Vaslım dileyen çevrimi çeksin der imiş yar

Bu vadesi guya ki değil çevrine dahil

Sevgili Vuslatımı dileyen eziyetime katlanır diyormuş Sanki bu vaadi eziyet değilmiş gibi (Oysa bu söz de bir zulümdür Aşıka vuslattan söz ediyor Buna dayanılır mı hiç)

www.CepSitesi.Net

Aşık

Aşık her şeyden önce şairin ta kendisidir Aşkında samimidir ve bu aşkın maddiyatla ilgisi yok gibidir Gıdası üzüntüdür Ömrü sevgiliden lütuf beklemekle geçer Her anı sevgilinin hali ile doludur Sevgiliye ait küçük bir söz bile onu kendinden geçirtir Canını sevgiliye verecek denli cömerttir Ondan gelen her eziyete katlanır Sözünde sadıktır Çektiği eziyetlerle aşk işinde olgunluk kazanır

Sahip olduğu yegane varlık aşktır Bu sebeple aşk yolunun bütün tehlikelerini canla başla kabul eder Sevgilinin rakibler ile ilgilenmesi onun için en büyük zulümdür Yine de irade ve takdir sevgilinindir Ona asla kızamaz

Sevgiliden başka talih felek zaman ve rakipten de zulüm görür Bu zulüm ile bazen sabahlara dek ağlar bazen rindce davranıp aldırış etmez Ama mesela uykuyu hiç tatmamıştır Yakasını yırtar kan

yutar denizler gibi coşar ırmaklar gibi ağlar Aldatılır
tuzağa düşürülür hastalanır yaralanır aklını yitirir Velhasıl başına gelenler defter ü divana sığmaz baştan başa menfi özelliklerle doludur Söylediği şiirlerde bu hallerini terennümden gayri elinden bir şey gelmez Buna rağmen o daima aşkı ister Ahmet Paşanın (Ö1497) dediği gibi

Şol ömr kim sensiz geçer ol ömr zayi imiş

Bir can ki anın canı yok ol can dahi can olmamış

Rakib

Aşık için ağyar sevgili için yardır Biz onu daima aşıkın gözüyle tanırız bu sebeple kötü çirkin zararlı ve zalimdir Sevgili ile sıkı münasebettedir
ve aşıkı ondan uzaklaştırır Aşıkın sevgiliye tenbihlerde bulunup rakip hakkında onu uyarması da fayda vermez Hatta sevgili inat olsun diye aşıktan çok
rakibe ve ağyara imkan tanır ve onlarla beraber olup yüz verir Rakip de bunu bildiğinden aşıka içten içe güler onunla
alay eder Kıskanç ve dedikoducudur Sevgilinin bir aşıkı da odur ve aşık
ile aralarında daimi bir mücadele vardır Sevgilinin yüzlerce aşıkından her biri kendini gerçek aşık diğerlerini rakip gördüğü için her türlü kötü
huy rakibe rahatlıkla yakıştırılabilir Sevgilinin mahallesinin köpekleri rakiblerin ta kendileridir Cahillik nadanlık domuzluk akreplik yalancılık pespayelik vs rakibin en hafif sıfatlarındandır

Aşık rakibine o kadar düşmandır ki yazdığı şiirde onun adını bilen ters yazar başını aşağı getirir Velhasıl geberesinin biridir Bunu
biz değil Sabit (Ö1712) diyor

Meydana geldi naşı rakibi nemimesaz Kıldım huzurı kalb ile ömrümde bir namaz

Ara bozucu rakibin ölüsü musalla taşına geldi de ömrümde gönül huzuru ile bir namaz kıldım Aşk içinde sevgilinin nazına daima niyaz etmekle kalmayıp bir de rakibin engellemeleriyle mücadele veren aşık kendi halini başkalarına anlatmakta pek çok güçlük çeker Zira o gönül sahibidir diğerleriyse akıl Bu çatışma aşk ile ilmi de karşı karşıya getirir Zira biri gönülle diğeri akılla idrak edebilir Biri aşıkın diğeri zahidin (kaba sofu hoşgörüsüz softa) anlayış vasıtasıdır www.CepSitesi.Net

Zahid ile aşık (akıl ile gönül) arasındaki bu köklü mücadele asırlar içinde şiirden gerçek hayata da yansımış ve tekke ile medreseyi karşı karşıya getirmiştir Bu noktada İlahi aşkın ve dolayısıyla Tanrının aşk (gönül) ile mi yoksa ilim (akıl) ile mi kavranılabileceği tartışmalarına zemin hazırlamıştır Divan şairi bu mücadelede aşkın yanını tutar ve dolayısıyla zahidle başı belaya girer Şair gelenek karşısında söylediklerini ya ispata ya inkara zorlanır Bu durumda aşkı anlattığı şiirlerine bir yorum getirmesi gerekmektedir işte bu noktada tasavvuf ve Eflatuni düşünce sistemi devreye girer ve ifadelerine mecaz elbiseleri giydirmeye başlar Medrese tahsilinin getirdiği kültür birikimi dini hayatın canlı biçimde devam ediyor oluşu ve nihayet tasavvuf ekollerinin her yerde görülen şubelerinin (tekeller) her kademedeki hayatı derinden etkiliyor oluşu şairi de ister

istemez bir takım ulvi aşk ifadelerine yönlendirir Artık aşkın kimliği kaybedilir ve beyitlere isteyen istediği yorumu getirir Divan Edebiyatı bu kaosu hemen bütün devirlerinde yaşamıştır Eğer şairin alışılagelmiş bir üslubu (aşıkane şuhane hikemiyane vb) yok ise söylediği her söz gibi aşk konulu beyitleri de her okuyucunun zihninde ayrı bir çağrışıma sebep olabilmektedir O kadar ki bir şair (Fevri) çıkıp

Sufi mecaz anladı yare muhabbetim Alemde kimse bilmedi gitdi hakikatim

Sofu sevgiliye olan aşkımı mecazi aşk olarak değerlendirdi Oysa ben gerçekten

aşıkım Yazık ki alemde kimsecikler benim hakikatimi anlayamadı diyerek isyan edecektir Mevlananın Yusuf ile ZeHhaya dair şu sözleri hemen hemen bu durumu açıklar gibidir

Zeliha o hale gelmişti ki çörekotundan ödağacına kadar her şeyin adı Yusuf tu onun için Yusufun adını başka adlara gizlemişti mahremlerine bu sırrı söylemişti Mum ateşten yumuşadı dese Sevgili bize alıştı yüz verdi demiş olurdu Bakın ay doğdu dese Söğüt ağacı yeşerdi dese () Başım ağrıyor dese Başımın ağrısı geçti iyiyim dese hep ayrı manaları vardı bu sözlerin Birini övse onu överdi birinden şikayet etse onun ayrılığını söylemiş olurdu Yüzbinlerce şeyin adını ansa maksadı da Yusuftu onun dileği de3

Bütün bunlardan sonra Divan şiirindeki aşk bahsine daha bir açıklık getirebilmek için üç ayrı şairin aşk anlayışlarını burada tahlile çalışacağız Her üç şairimizde ayrı vadilerde yürümüş ayrı fikir ve felsefenin adamlarıdır Divan Edebiyatında her çeşit yoruma ve anlayışa açık olan aşk telakkisini böylece daha kesin hatlarla birbirinden ayırmak mümkün olacaktır Bu sebeple seçtiğimiz şairlerin hem aşıkane olmalarına hem sahip oldukları misyon itibariyle aşırı uçlarda bulunmalarına hem de yarış halindeki Divan şairleri içinde nispeten yarış üstü olmalarına dikkat ettik Şimdi bunlan zaman sırasına göre inceleyelim

Platonik Aşk ve Fuzulf (01556)

Eflatun Sevgi haklı olmakla kalmaz en ölçülü varlık da olur Ölçülü olmak herkese göre zevklerin arzuların dizginlerini elde tutmaktır Hiçbir zevk de sevgiden üstün değildir Madem daha aşağı olan zevkler ve arzular sevgiye boyun eğer ve madem onlara boyun eğdiren de sevgidir bunda sevginin ne kadar üstün bir ölçüsü olduğu anlaşılır4 der

3Mevlana Celaleddini Rumi Mesnevi (Çev Veled izbudak) C VI b 40324044 istanbul 1966

4 Eflatun Şölen (Çev A Erhat S Eyüboglu) s 5253 İstanbul 1961

www.CepSitesi.Net

Eflatunun sevgi hakkındaki bu ve benzer düşünceleri asırlar boyunca bazı insanların aşktaki arayışlarına yön vermiş ve İslam filozoflarını da etkileyerek islamın özünde zaten var olan ve çeşitli nasslarla tespit edümiş bulunan aşkın yüceliği fikrini gün yüzüne çıkarmıştır Asırlar boyunca filozoflar tarafından tartışılan bu fikir iyiden iyiye tebellür ederek şiire yansıdığında artık aşkta mutlak güzelliği aramak ve ona göre tavır geliştirmek zorunluluğunu ortaya koymuştur Literatüre Platonik (Eflatuni) aşk adıyla geçen bu anlayış geçici güzelliklere değil güzellik ideasına salt güzelliğe duyulan aşkın ifadesidir5 Böylece Divan şiiriyle ilgili olarak sözü edilen aşk kavramı Platonun yaratılış ve oluş nazariyesi temellerine dayanan bir tür neoplatonizm felsefesine yönelir Buna göre evrenin yaratılmasına yol açan ilk sebep aşktır Kemal ve Cemal

sahibi olan Allah kendi güzelliğinin bilinmesini istemiş ve kainatı yaratmıştır O halde güzellik her ne çeşit olursa olsun bilinmekle sevilmekle değer kazanır Bu dilme ve sevmede asla maddi zevkler süfli duygular daha açık bir deyişle şehvet ve cinsi cazibe yoktur Divan şairinin anladığı /

anlattığı aşk da işte bu aşktır Terimleştirilerek platonik aşk adını alan bu anlayışın Divan şiirindeki şahikası Fuzulidir Onun bu konuda söylediği her şey daha sonraki dönemlerde kural ittihaz edilmiş ve canla başla benimsenmiştir Bu nedenle bir aşık ve şair olarak Fuzuliyi tanımak büyük ölçüde platonik aşkı tanımak olacaktır

Fuzuli bütün ömrünü aşk ve ıstırabı anlatarak geçirmiştir Şiirinin esasını aşk aşkın elemleri acılar feryatlar oluşturur Onun Fuzuli kelimesini iki manası ile sanatlı kullanarak söylediği şu beyit bunun delilidir

Benden Fuzuli isteme eşarı medh il zemm Ben aşıkam hemişe sözüm aşıkanedir

Ey Fuzuli Benden (boşu boşuna) övgü ve yergi şiirleri isteme Ben aşıkım (Elbette) sözüm de daima aşıkane olacaktır

5 Bkz Ayvazoğlu Beşir Aşk Estetiği 561 İstanbul 1992

Ondaki aşkın ve sevginin bedeni sefil nazlarla ilgisi yoktur Onun aşkı maddi nazların üstünde tasavvufun ilahi aşkı ile çok iyi uzlaşan ulvi bir aşktır6 insan zaten bu aşk için yaratılmıştır Hikpıet sahipleri bunu asla inkar etmemelidirler Nitekim buyurur

Arif ol sevdayı aşk inkarın etme ey hakim Kim vücudı halkdan ancak bu sevdadır garaz Ey bilge kişi Aşk
sevdasını inkar etmemekle arif olduğunu göster Çünkü yaratılış varlığının gayesi bu sevdadır

Aşk işinde sevgili ön plandadır Sevenin bu konuda takdir ve iradesi söz konusu olamaz Eğer aşk varsa maşuk var demektir Can ile canan arasındaki seçim aşkın da temelini oluşturur Aşıkm cam canan içindir Bu yolda canından geçemeyen aşktan da bahsetmemelidir Kulak verelim Canı kim cananı için sevse cananın sever Canı için kim ki cananın sever canın sever Bu anlayışa itiraz edenler bulunabilir Zahid bunların başındadır Ama ona aldırış etmemek gerekir Zira bu düşüncesi onun gafietindendir işte ifade

Muhabbet lezzetinden bihaberdir zahidi gafil Fuzuli aşk zevkin zevki aşkı var olandan sor www.CepSitesi.Net

Fuzuli Gafil softa aşkın lezzetinden habersizmiş (Elbette böyle olacak Zira) aşkın zevkini kendisinde aşk zevki var olandan sormak lazımdır

Zahide göre kişinin aşk ile
adım kötüye çıkarması ayıptır Fuzuliye göre ise asıl ayıp olan bu
nadanca düşüncedir Tıpkı şu mısralarda anlatıldığı gibi

Der imiş zahid ki olmak aybdır rilsvayı aşk Bu sözüfaş etmesin rilsvayı alem olmasın

Sofu Aşktan dolayı aleme rezil olmak ayıptır diyormuş (Zavallı) bu sözü başkalarına söyleyip de kendisini aleme rezil rüsva etmesin

6 Bkz Mazıoglu Hasibe Fuzuli ve Türkçe Dtvanından Seçmeler s
22 Ankara 1986

Bu aşkta rindliğin de önemi vardır Aşıklığın raconu
rindce davranabilmek ve derin bir his kuvvetiyle bunu şiire dökebilmektedir Bu konuda Fuzuli Şarkın en büyük rindlerinden Hafız ile mutabakat
halindedir ve onun bir beyitini aynen tercüme ederek şu iki mısraı yazar
Secdedir her kande bir büt görsem ayinim benim Hah mütnin hah
kafir tut budur dinim benim ister kafir ister mümin olsun nerede bir güzel görsem ona secde etmeyi adet edinmiştim Zira benim dinim budur

Fuzulinin aşkı insana manevi haz veren yüce bir duygudur Sınırsız ve engin bir sevgi halinde tezahür eder Aşık bu uğurda çektiklerine razıdır Hatta aşk eziyetlerine seve seve katlanır Sevgiliden gelen her belaya beli der Halinden şikayet etmez bilakis memnun olur Vuslat aşk ateşini azaltıp söndürülebilir Bu nedenle vuslatı istemez Ayrılık gecesinde yanıp yıkılmak vuslat

şafağına erişmekten daha makbuldür Eğer doktor bu derde çare verecek olursa bu onu helak edebilir Onun için derman da istemez Sırasıyla görelim

Cefa vü cevr ile mutadem anlarsız nolur halim Cefasına had ü çevrine payan olmasın ya Rab Cefa ve eziyetler ile o kadar senli benli oldum ki onlar olmadan halim nice olur (bilemiyorum) Tanrım (İnşallah o sevgilinin) cefasına bir sınır eziyetlerine de bir son olmaz

Şemi şamıfirkatem subhı visali neylerem Bulmuşam yanmakda bir hal özge hali neylerem (Sevgilinin) ayrılık gecesinin mumuyum (yanıyor da yanıyorum) Vuslat sabahını ne yapayım Yanmakta kendime uygun bir hal bulmuşum başka hali neyleyeyim

Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabib Kılma derman kim helakim zehri dermanındadır Ey tabibi Aşk derdiyle hoşum Bana ilaç vermekten elini çek Bana ilaç verme ki benim asıl helakim senin vereceğin ilaçtadır

Aşık aşkını ve özellikle sevgiliye ait sırlan saklamakla yükümlüdür Bu uğurda ser verebilirse de asla sır verilmez

www.CepSitesi.Net

Razı aşkın sajgaram elden nihan ey servi naz Gitse başım şem teg mümkün değil ifşayı raz Ey nazla salınan selvi (boylum) Aşkının sırrını başkalarından gizlemekteyim (Emin olabilirsin) mum gibi başımı kesseler yine de sırrı ifşa edici değilim

Bu sır taşınması müşkil bir yüktür Bu hususta felek de acımasızdır Elinden geldiğince aşıka yüklenir Aşık bütün bu yükler altında devamlı ezilir Ancak yine de tahammül şarttır Fuzuli bu babda kendini aşk çölünün dilencisine benzetip halini şöyle anlatıyor

Yığdı benim başıma dehr gamın neylesin Badiyei aşkda ben gibi avare yok

Felek bütün gamını başıma yığdı Ne yapsın aşk çölünde gezen bencileyin (bir başka) avare bulamadı

Aşk aşıklar arasında bir imtihan ve bir yarış sayılır Aynı sevgiliye tutkun yüzlerce aşık elbette birbirleriyle çekişme ve mücadele içinde olacaktır Bu aşıklardan biri olan şair de kendini diğerlerinden üstün görmeye ve göstermeye gayret eder Her şairin en büyük iddiası en büyük aşık olduğudur Bunu ispat için çektiği acılan sayıp dökmekle kalmaz kendini başkalarıyla da mukayese eder Fuzuli aşık redifii bir gazelinde bu tür övünmeler içinde aşıkın hallerinden bahsettikten sonra sözüne Fuzuli sanma kim benzer sana alemde her aşık diyerek son verir Bu onun kendini müstesna bir aşık olarak görmesindendir Nitekim pek çok beyitinde Mecnunu geçtiğini ve ondan üstün olduğunu söyler Bu iddiasına Levhi alemden yudum aşk ile Mecnun adını (Gözyaşları ile alemden Mecnun adını yıkayıp sildim) mısraına ilaveten şu beyitlerini örnek verebiliriz

Bende Mecnundanfüzun aşıklık istidadı var Aşıkı sadık benem Mecnunun ancak adı var Bende Mecnundan daha fazla bir aşıklık istidadı var Gerçek aşık benim (Ama ne yapayım ki) Mecnunun adı çıkmış

Yazanda Vamık u Ferhad u Mecnun vasfın ehli derd Fuzuli adını gördüm seri tomara yazmışlar Dert ehli (aşıkları anarak) Vamık Ferhad ve Mecnunun aşıklıklarını yazarken gördüm ki hepsinin üstüne Fuzuli adını yazmışlar

Görülüyor ki o kendini bütün efsanevi aşıklardan daha üstün görmektedir Bu uğurda en çok andığı Mecnunu kendine rakip görmekteyse de mesela Ferhadı hiçe saymaktadır

Aciz olmuş yıkmağa ahıyla kilhıı Kuhken Neylesin miskin anın aşkı hem ol mikdar imiş

Dağları delen Ferhad ahıyla dağı yıkmaktan aciz kalmış Ne yapsın zavallının aşkı ancak o kadarmış (Ben olsam dağı delmeye uğraşmaz bir ah çeker yerle bir ediverirdim)

Zaten pek çok aşık da onun aşkını görünce aşıklık iddiasından vazgeçmişlerdir işte ispatı Çok aşka heves edeni gördüm ki hevasın Terk etdi senin aşıkı nalanına görgeç

www.CepSitesi.Net

(Ey Sevgili) Senin aşkına heves eden birçoklarını gördüm İnleyen bir aşıkın olan beni görünce aşk hevesini terk edip gittiler

Aşıkın en büyük arzusu sevgilinin uğrunda yok olabilmektir Bunun için de sevgiliden tek istediği şey bela ve derttir Bakınız üstad bu konuda ne buyurmuş

Hasılım yok seri kuyunda beladan gayrı Garazım yok rehi aşkında fenadan gayrı

Senin mahallende (bulunmakla) beladan başka bir şey elde etmedim Zaten aşkının yolunda yok olmaktan gayrı da bir emel taşımıyorum

Çünkü aşk denizine düşen can lezzetini unutmalıdır (Bahri aşka düştün ey dil lezzeti canı unut) Hatta aşıkın binlerce canı olsa da her birini sevgili uğruna günbegün feda edebilse Bin can olaydı kaş meni dilşikestede Ta her biriyle bir 1xz olaydım feda sana

(Ey sevgili) Ben eönlü kırığın keşke bin tane canım olsaydı da her birini sana birer birer feda edebilseydim

Aşıklığın hallerini anlattığı bir gazelinde sevgilinin selvi boyu için ah eden gonca ağzı için kan ağlayan kıvrım zülfü için perişan olup misk kokulu kakülü için avare olan mahmur gözü için bedenini dağlayan Fuzuli gönlüne hitaben Bunca zaman seni beslediğim sevgili uğruna can vermen içindir deyip haline tam bir hüzün tasviri çizerek

Vaiz bize dün duzahı vasfetti Fuzuli Ol vasf senin külbei ahzanın içindir

Fuzuli Vaiz dün bize cehennemi anlattı Söyledikleri senin hüzünler (içinde yaşadığın) evinden başka bir yer değildi

Yaşadığı hayatın cehennemden farksız olduğunu söyler Bu onun ender şikayet beyitlerinden biridir Belki şu beyti de bu düşünceler içinde iken söylemiştir

Benim teghiç kim zaru perişan olmasın ya Rab Esiri derdi aşk u dağı hicran olmasın ya Rab Tanrım (Alemde) hiç kimse bencileyin ağlayıp inleyerek perişan olmasın Rabbim (Yine hiç kimse) aşk derdine ve ayrılık yarasına da esir olmasın

Zira

Muharrirler yazanda her kime alemde bir ruzi Bana her gün dili sadpareden bir

pare yazmışlar (Alem yaratılırken) ezel gününün yazıcıları dünyaya gelecek herkesin rızkını yazdıklarında bana (aşk ile) yüz parça olmuş gönlümden her gün bir parça yazmışlar

Müthiş bir ifade Doğrusu söylenir söz değil

www.CepSitesi.Net

Fuzulinin gazellerinden başka aşkı anlattığı manzumeleri de vardır Su kasidesinde Hz Peygamber aşkını ihtişamla dile getirir Leyla ve Mecnun mesnevisi ise plato

nik aşkın dörtbaşı mamur ifadesidir Bu eserde Mecnunun Leylaya olan maddi aşkını derece derece ulvileştirir ve yine maddi hazlardan uzaklaştırır Sonunda Mecnun noksansız bir aşık olur ve canını Leyla için feda eder Bu hikaye onun aşk anlayışının bir şaheseridir ve içli ruhunun nakış nakış acılarını taşır

Konuyu bağlayalım Fuzuli bütün sanat hayatını platonik aşkı terennüme hasretmiş çizgi dışı bir şairdir O aşkında istiğna sahibidir ve sevgiliye yük olmaz Ondan ne vuslat ne iyilik ne iltifat

bekler Hele bugünkü aşk u alaka anlayışıyla asla kıyaslanamayacak bir özveri ve diğerkamlık gösterir Almadan verir Kazanmadan kaybeder Olumsuzluklar yaşar Tabiri caizse bu aşk küçük şeylerdeki büyük mutlulukların belki de dertleri zevk edinmenin aşkıdır Bilgili kültürlü tecrübeli bir gönül adamının ideal aşkıdır Son olarak ilmin her çeşidine vakıf bir bilge olan Fuzulinin şu itirafı Divan şairlerinin platonik aşk konusundaki genel düşüncesini özetlemek bakımından önemlidir

tim kesbiyle payei rifat Bir hayali muhal imiş ancak Aşk imiş her ne var alemde İlim bir kıyl ü kal imiş ancak

İlim tahsil ederek yüksek mevki elde etmek ancak olmayacak bir hayal imiş
Alemde her ne varsa aşk imiş ilim sadece kuru laftan ibaretmiş

Afrodizyak Aşk ve Nedfm (Ö1730)

Fuzulinin aşkını anlatırken sevgilinin sahne dışında olduğunu söylemiştik Peşinen ifade edelim ki artık Nedimin sevgilisi bizzat sahnenin içindedir ve aşık ile birlikte vardır XVIII yy İstanbulunda sosyal hayatın gerçek kişileri Nedimin sevgililerini oluşturur Aşık ile sevgili artık
eşit seviyede ve birbirlerine eşit mesafededirler Bu aşk
oyununda rakib pek nadiren rol alır Artık ten zevki ve cinsel cazibe ön plandadır Yani onun şiirlerinde tam manasıyla olmasa bile büyük ölçüde Afrodizyak bir aşk ile karşı karşıya kalırız Gerçi daha

İ önceki devirlerde de şairlerin bu tür aşkı konu ettikleri7
manzumelere rastlanmaktadır ancak Nedim bu aşkı açıkça söyleyen şairdir Bu bakımdan Divan şiirindeki aşk anlatılırken Nedimane
beyitler incelenmezse konu eksik kalır

Fuzuli beşeri aşkın üzüntü ve elemlerini Nedim ise neşe ve sürürünü terennüm etmiştir Hicran üzüntü ve elem Fuzulinin hislerini ulvileştirmiş beşeri aşkın üstüne çıkarmıştır Aşkın zevkini ve neşesini bizzat tatmak ve yaşamak arzusu ise Nedimi beşeri zevkler peşinde koşan bir aşık olarak göstermiştir8
Hatta Nedim diğer şairlere yazdığı nazirelerinde bile bu şuh edasını şiirine bir kimlik olarak vurmuştur Onun mısralarında aşk içten geldiği gibi samimi bir şekilde ve serbestçe ifade edilmiştir Maddi aşkın türlü heyecanları kaçamaklar ve çapkınlıklar doymak bilmeyen uçarı bir aşık edasıyla anlatılmıştır Fakat bütün bunları anlatırken asla kaba değildir Süfli tarafı varsa da bunu zarif bir
eda ile söyler Kurnaz ve zekice ortaya koyduğu ifadelerinde ince bir zevk anlayışı görülür Çok perde birunane söy 293 leyişleri bile bayağılığın uzağında

kalarak anlatır Kısacası o ¦ en uçuk ve hafifmeşrep ifadelerini bile dilin inceliklerinden £ faydalanarak sanata büründürebilmiştir

www.CepSitesi.Net

Kadının baştan çıkarıcı cismani güzelliği her ne kadar daha evvelden bazı mecazlar ve tasavvufi alegorilere (nefs) katıştırılmış olsa bile Nedimin şiirlerinde artık istanbul güzellerinin yosmalarının köçeklerinin ve mahbublarının özellikleri açıkça mısraa dökülür Nedimin söylediği aşk
Sadabadda Küçüksuda mesirelerde şehrin sokak aralarında helva sohbetlerinde hamam eğlencelerinde düğünlerde ve bayramlarda karşılaşılan yaş

7 Bazı şairlerin beşeri aşk duygularını ilahi aşkın mecazlarına büründürerek vermeleri onların bu duyguları inkar etmeleri değil belki kendilerini istintaktan uzak tutmaya çalışmışlardır Bununla birlikte
Güzelsiz olmazız oluruz etsiz ekmeksiz diyen Nef iden (ö 1503) başlayarak

beşeri aşkı açıkça söyleyen şairler de çıkmıştır Nevizade Atayi {ö 1635) ünlü mesnevilerinde beşeri hevesleri ve şehveti açık saçık anlatır Bir Şeyhülislam olan Yahyanın (ö 1644) divanmdaki pek çok gazelde de beşeri aşk duygulan samimiyetle ifade edilmiştir

8 Bkz Mazıoğlu Hasibe Nedimin Divan Şiirine Getirdiği Yenilik s 4445 Ankara 1992

maldı feraceli şemsiydi mendilli güzellere yöneliktir Şarkılarında bunun geniş tasvirlerini bulmak mümkündür Bir farkla ki daha ziyade cüvanlar afet mahbublar yosma civelekler ise taze kılığında cinsiyet değiştirmiş olarak arzı endam ederler Artık Divan şiirinin güzeli ekseriyetle maşuka değil bizzat maşukiur ister gülendam olsun ister servi naz ister nazın koynunda büyüsün ister güllü dibalardan incinsin bu güzel o asırda yaşamaktadır ve aşk beşeri seyrini icra etmektedir

Dikkat edilecek bir husus da şudur ki Nedim aşk kelimesini pek kullanmaz Ama söylediği her beyit aşkı anlatır Bizce o aşkın felsefesini yapmaktansa bizzat pratiğine eğilmeyi tercih ettiği için böyle yapmıştır

Nedim aşık olacağı sevgiliyi önce ölçüp tartar Onda ilk aradığı haslet naziklik ve nezakettir Bütün sevgilileri bu bakımdan tam not alırlar Şu ifadeler onundur

Leblerin mecruh olur dendanı sini buseden Lalin öpdürmek bu haletle muhal olmuş sana Dudakların buse kelimesindeki sin harfinin dişlerinden bile incinir Durum bu iken o lal dudaklarını öptürmek senin için ne mümkün

Buradaki sevgili öyle nazik ki buse kelimesindeki sin harfinin dişlerinden inciniyor Ya şuna ne demeli

Güllü diba giydin amma korkarım azar eder Nazeninim sayei harı güli diba seni

Sevdiceğim Gül desenli ipek bir elbise giymişsin Ama korkuyorum ki o ipek elbisenin üzerindeki gül resminin dikeninin gölgesi seni incitecek

Dikkat buyurulsun Sevgilinin giydiği ipek kumaş onu incitmiyor gül veya diken resmi incitmiyor da dikenin gölgesi incitiyor Pes doğrusu

Nedim sevgiliden ayrı kalmayı da istemez Daha doğrusu sevgilisiz kalmayı istemez Şu söylediğine bakılırsa bunda haklıdır da

www.CepSitesi.Net

Çünki Üri hecr ile oldun zahmınak ey gönül Çek çevir kendin ki bir kaşı keman lazım sana Ey gönül Ayrılık okuyla yaralandığına göre şimdi
sana kendini çekip çevirmen içirfyeni bir yay kaşlı lazımdır

O haddizatında aşkın safiyetine ve kutsallığına inanmaktadır Ancak ne çare ki nefsindeki arzuyu dizginleyemez

Mektebi sinede bir tıfli hevayidir dil

Kim henüz anlamamış farkını aşk u hevesin

Gönül bağrımın mektebinde okuyan heveskar bir çocuktur ki henüz aşk
ile arzunun farkını anlayamamış

Hele geçkin yaşta bir tazeye tutulmak aşkın en
süfli cephesini bile bize gösterebilir Nedim böyle bir tecrübe geçirmiş olmalı ki şöyle yakınıyor

Aşka düştüm can u dil müfti cüvanan oldu hep

Sabr u takat masrafı çakı giriban oldu hep

Aşka düşünce canım da gönlüm de gençlerin elinde beş paralık oldu Sabır ve tahammül varlığım ise yaka yırtmaya sarfedildi

Güzel ne denli işveli olursa olsun Nedimin olmadıktan sonra adını anmaya tenezzül etmez Ancak onun olması için yalvarmayı da elden bırakmaz

Malısın mehden güzelsin belki amma neyleyim Alı bir şeb bürci ağuşumda taban olmadın Ay gibisin belki aydan da güzelsin ama bir gece olsun kucağımda doğmadıktan sonra neye yarar Dikkat edilirse Nedimin geceleri artık eski aşıkların ayrılık acısıyla ahvah ederek tükettikleri gecelerden farklıdır Gece olunca sevgilinin hayalini isteyen şairler yerine bizzat sevgiliyi isteyen bir şairle karşı karşıyayız Bu tutum ister istemez aşık ile senli benli olmayı doğurur Eski sevgilinin adını anmayı bile neredeyse edebe aykırı sayarken Nedim onu kendisiyle eşit tutar Dahası yeri gelir ona serzenişte bulunur yeri gelir ondan şikayet bile eder Yani artık roller hızla değişir Şimdi geleneğe aykırı da olsa aşıka ram olan bir sevgiliyi görelim

Ol periru aşıka ram olsa da mani değil Gündüzün olmazsa ahşam olsa da mani değil O peri yüzlü aşıkına teslim olmaya can atsa da zararı yok Hele bu iş gündüz değil de gece olsa yine şikayet edilmez (hatta şükredilir)

Sevgili ile bu yakın temas senli benli oluş Nedimin aşkına zarar getirmiş mi bilinmez Ancak ona kavuşmak için nelere razı olduğu ortadadır

www.CepSitesi.Net

DöğülmeğesöğülmeğekoğulmağaBillah Hep kailim amma ki efendim senin olsam

Ya şu intizara ne demeli Bu gün bile aşıklar
sevgililerine böyle bedduada bulunmazlar Nedimanın budur ancak sözü
ey afeti devran

Gözün gibi beni bimar kıldın sen de bimar ol

Ey afeti devran Nedimin son sözü şudur Beni gözün gibi hasta ettin sen de hasta ol inşallah (Şair aslında Beni mest edip kendimden geçirtin sen de benim gibi ol demek istiyor ki arzu dolu

iki vücudun sükun bulmasına işarettir)

Nedimde bu tür Afrodizyak ifadeler pek çoktur İster açık ister üstü
kapalı hemen hemen pek çok şiirinde yaptığı budur
Düğme çözmek yaka yırtmak sine açmak yoklamak ellemek öpmek kucaklamak

Fazla edep dışı olmayan birkaç örnek vererek geçelim

Çözülmüş düğmeler çakı giriban nafe dek inmiş Buna sabr olunur mu zahida sen aşıkı zar ol Kiişad et düğmemi pirahenim aç sinemi yokla Hele gör neylemişdir bana şimşiri nigahın gel Aceb pistanına benzer mi dikkat üzre bir baksam Sen açsan sineni bağ içre birkaç da enar olsa Gerdeninden sinesinden buseler etmişti vad Cümlesinden neyleyim kafir peşiman oldu hep (Bazı kelimelerin karşılıkları nafe göbek pirahen gömlek şimşir hançer nigah bakış pistan meme enar nar gerden gerdan)

Haksızlık etmeyelim Nedim anladığı aşkı sehli mümteni denecek kadar
kolay yalın ve çıplak söyleyişlerle ifade eden şuh ve çapkın bir şairimizdir Onun beyitlerinde sevgiliye duyulan özlem şiddetli kavuşma arzusu sevgilinin gösterdiği istiğna vefasızlığa serzeniş samimi yalvarışlar vs ince bir

söyleyişte sevimli tabii ve külfetsiz bir biçimde aktarılır Çarpık eğilimleri aykırı düşünceleri ve süfli şehvet ifadeleri bir yana bırakılırsa onun aşkında bir masumiyet bile bulunabilir Hiç olmazsa o hissettiği gibi söylemiş hislerini gizlemeye yeltenmemiştir Şair olup da aşık olmayan bulunabilir mi Eskilerin hepsi aşkı tatmış ve hemen hepsi bunu anlatmış Kah şöyle kah böyle Hani yine Nedimin dediği gibi

Ben şairim o kameti mevzunu doğrusu Sevmem desem de belki yalan söylerim sana

Ama Nedim öncekiler gibi hasret bekleyiş ve hatırlayışları bir nimet olarak değil bir sıkıntı olarak görmekle diğerlerinden ayrılır

Düşüp ümmide neler çektiğimi ben bilirim Belayı keşmekeşi intizarı benden sor

imdi sözü sanat eseri yapan sanatkarın onu ifade ediş şeklidir İnce duygular ve asil düşünceler bile sanatkarane bir forma girmedikçe adiyattan sayılabilir Nedim ise açık saçık ve kayıtsız ifadelerinde bile bir yüksek sanatkar ruhuyla hareket etmiştir Namık Kemal Nedimin divanı www.CepSitesi.Net

anadan doğma soyunmuş bir güzel kız resmine müşabihtir Egerçi erbabı mezak bir nazarda letafeti hüsn ü anına meftun olur lakin müfsidi ahlak olduğu için Nedimi efkar etmek caiz değildir9 dese bile o geleneğin en ince ayrıntılarına varasıya dek karşı çıkar ve bu hususta fırsat buldukça onu bozmaya çalışır Zaten bu yüzdendir ki asla üstad sayılmamış onun anlattığı aşk da kendinden sonra yalnızca zevk perestlik olarak taklid edilmiştir10 Nedimi beğenenlerden biri olan Şeyh Galib onun eserlerinden etkilendiği halde

Saliki tavrı Nedim oldun bu düşmezdi sana Hemzeban olmaz mısın Galib

sühangularla sen diyerek adeta yazdığı nazireden de pişmanlığını dile getirmiştir

Sözümüz burada kendiliğinden Şeyh Galibin ülkesine uğradı O halde konumuzu onun lehine değiştirelim

Tasavvuff Aşk ve Şeyh Galib (ö1799)

Bu bölümde söz konusu edeceğimiz aşk tasavvuf muhitinin halk edebiyatı geleneğine uygun olarak tekkelerde •• neşv ü nema bulan salt tasavvuf şiirlerine (ilahi devriye neo fes vb) konu olan aşk değil Divan Edebiyatı içinde kendilir ğinden yer edinen tasavvuf aşktır Zira Divan Edebiyatının gündemde olduğu çağlarda tasavvuf geleneği bütün bir hac yatı derinden etkiler ve ister istemez her şairin yolu bir tasavvuf muhitinden geçer olmuştur Tabiri caizse herkesin adı lakabı mesleği gibi bir de belirleyici tasavvufi görüşü mevcuttur Adı ne olursa olsun çoğu Müslümamn hele okumuş yazmış takımının mistik bir fikir ve saliki olduğu bir tarikatı vardır O

dönemlerde günlük hayatın belli zamanlarında tekkeye gitmek bir tür alışkanlık yer yer bir ruh yenilenmesi olarak görülüyordu Bu da ister istemez tasavvufun tamamen dışında kalabilen insanları bile etkiliyor kültür altyapısı tasavvufi dogmalar ile örülüyordu Divan şiirinde 9
Namık Kemal Edebiyat Hakkında Bazı Mülahazat Makalatı Siyasiyye ve Edebiyye s 126

istanbul 1327

10 Nedimden sonra Yenişehirli Belig Sürün Sünbülzade Vehbi ve Enderunlu Fazıl gibi şairler onun açtığı bu şuh vadide at koşturmuşlar ama hiçbiri ondaki zarafeti yakalayamamışlardır Onların bu babda yazdıklarının pek çoğu müstehcen şeyler olup edebiyat kelimesinin edeb köküne de aykırı düşmüştür

ki tasavvuf tesiri işte bu kültür muhitinin eseriydi Pek çok şair koyu sufiler olmasalar bile tasavvufi imajları terennüm etmeyi şairliğin bir gereği gibi görüyorlar en azından ifadelerine bu

yolla zenginlikattıklarını düşünüyorlardı Bu uygulama bazı tasavvuf terimlerine belli mecazlar yüklemişti (Aşık Allahın Cemal ve Celaline müştak kişi salik Maşuk Allah meyhane tekke meyhaneci şeyh şarap ilahi aşk kadeh aşıkın kalbi saki mürşid vs) Şiir yazmaya soyunan hemen her kişi fotokopi çektirir gibi bu mecazları ezberler bilir ve söylediği şiirde bunları zengin çağrışımlarıyla kullanırdı Bazen kavram kargaşası yaşansa ve mecazlar birbirine karıştırılsa bile Divan şiirindeki aşkın en geniş makes bulduğu şiirlerde bu imajlar birer birer gururla boy gösterirdi Bunların yarım yamalak fikirler olarak yer aldığı bazı alt gruptan şairlerin manzumeleri bir tarafa bırakılırsa tasavvufi aşkın üstadlar elinde fevkalade bir sanata dönüştüğünü görürüz Bu bakımdan biz Şeyh Galibi örnek seçtik

Tasavvufa göre kainatın yaratılış gayesi aşktır Vücudı mutlak aynı zamanda Kemali mutlak (Salt olgunluk) ve Cemali mutlaktır (Salt güzellik) Onun şanı kendini izhar etmektir işte Cenabı Hak da Aşk1 Zati sebebiyle kendini görmek istedi ve bir ayna mesabesinde olarak kainatı ve insanı

www.CepSitesi.Net

yarattı Bir kudsi hadiste Ben bir gizli hazine idim Bilinmeyi istedim ve alemi yarattım buyurulur Allahın bilinmeyi istemesi aşktır ve bu aşk özün özüdür Teferruatı çeşitli tasavvuf eserlerinde ve devriye adı verilen tasavvufi şiirlerde bulunabilecek bu varoluş nazariyesinde aşk her şeydir Evrenin özünü aşk oluşturur ve bütün mevcudattaki ilk cevher aşktır Bu aşkta Allah asli sevgilidir ve her şeyin özüdür Nasıl ki Onun mutlak güzelliği bütün güzelliği kainata güzellik vermiş her bir güzellik de Ondan bir iz taşır olmuştur Şu ünlü beyitte bu nazariye ifadelendirilmiştir

Kendi hüsnün hublar şeklinde peyda eyledin Çeşmi aşıktan dönüp sonra temaşa eyledin

(Ey yüce Tanrı) kendi güzelliğini (birtakım) güzeller (ve güzellikler) şeklinde ortaya koydun da sonra dönüp aşıkın gözüyle (yine o güzelliği) seyre koyuldun

Dikkat edilirse burada gösteren de gören de var olan da olduran da yalnızca Odur Yani La mevcude İllallah (Allahtan başka hiçbir şey yoktur var olan yalnızca Odur) Madem ki var olan yalnızca Odur o halde Onun dışında bir aşk da yoktur Başka bir deyişle sevenle sevilen aslında birdir aşk da belirli bir aşk objesi tanımayan gerçek aşktır işte tasavvuf yolu dediğimiz vahdeti vücud (varlığın birliği) felsefesi doğrudan Allahı bilmeyi ve tanımayı gaye edinir Bunun için yegane vasıta da aşktır Kişioğlu bu yolda gayret göstermekle yükümlüdür Insanı Kamil olup Visali Hak için çabalamakla görevlidir Bunun için ilk yapacağı şey masivadan (Allahtan gayri her şeyden vaz) geçmektir Bu da nefse hakim olmayı ve ene (ego) den kurtulmayı gerektirir Böylece insan giderek fenaflllaha erer ve Sevgiliye kavuşur Kavuşmanın gerçekleşebilmesi için de Sevgilinin zatında var olan aşka tutulmak gerekir Zira Onun sırrı ve tecellinin remzi bu aşkta gizlidir

Tasavvufi aşk hakkında her çağda pek çok yazılar yazılmış pek çeşitli yorumlar yapılmıştır Bunlardan birçoğu aşkı mecazi ve hakiki aşk olarak ikiye ayırırken Muhiddini Arabi aşkı tabii ruhani ve ilahi aşk diye üçe ayırır11 Mecazi aşk hakiki (ilahi) aşka giden yolda bir deneyiş belki bir duraktır Hakiki aşka erişmek için mecazi aşk şart değildir Ama olursa da kötü karşılanmaz işte Divan Edebiyatı bu ince noktadan hareketle mecazi ve ilahi aşkı aynı şiir potasına koyar Anlayış ve yorum farklılıklarıyla birlikte tasavvuf çeşmesinden su içmiş her Divan şairi bunu terennüm eder Yine de Mevlananın Sen canlı bir resimsin ve dünya insan yerdeki ve gökteki her şey kendi mahsulü olan bir Ressamın eserisin Yaratıcını bırakıp cansız ve manasız bir resme aşık olman doğru mudur O habersiz şekillerden ne elde edebilirsin12 sorusuna kendi iç dünyasında cevap arayan şair ideler dünyasının gölgeler dolu mağarasından taşmayı gaye

11 Geniş bilgi için bkz Pala İskender Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü s 51 vd Ankara 1990

12 Bkz Ahmed Eflaki Dede MenakıbülArifin (Çev T Yazıcı) C I s 489 istanbul 1973

edinerek sanatına yönelir Kuranı
Kerimde Sevgi sözüne sıkça rastlanması ona geniş imkanlar tanımıştır Allah onlarısever onlar da Allahı severler (Maide 54) veya Müminlerin Allaha karşı pek şiddetli bir sevgisi vardır (Bakara 165) gibi ayetler bu yolda rehberdir Keza Hz Peygamberin de Allah ve peygamberi her şeyden çok sevmek gerektiğine dair çeşitli hadisleri mevcuttur Bizzat o Allah güzeldir güzel(lik)i sever (Müslim iman 147) buyurmuştur O halde aşkta dinen bir beis yoktur Bilakis bir teşvik söz konusudur Tasavvufa göre ilahi aşkı gaye edinmek yeryüzündeki en yüce idealdir ve insan bunun için vardır Ama bu ne müşkil bir haldir bir bilinebilse Yine Mevlananın ifadesiyle aşk öyle bir alevdir ki bir tutuştu mu Maşuktan başka her şeyi yakar
www.CepSitesi.Net

Çünki onun coşkusu ve neşesi hiçbir dünyevi zevk ile izah edilemez Aşık bu yolda harap vaziyettedir kınanmışlığa aldırmaz O varlıktan üryandır dünyası ve maddesi yıkıktır Gözü yaşlıdır ve bu yaşlar Sevgiliyi göremeyince dinesi değildir Onun derdinin dermanı yine aşktır ve ondan şikayet en büyük isyandır Aşk öyle bir denizdir ki dibi bulunmaz öyle bir sırdır ki her gönül kaldırmaz ehli olmayanlara anlatılmaz

Aşk ilimden üstündür onsuz iman taş misali kurudur Aşk ikilikten kurtarır fanilikten çıkarır tevhidi gerçekleştirir Aşk bilineni unutturur boşaltıp yeniden doldurur Aşıklar ölesi değildir ve aşk edebidir Menfiyi müspete kötüyü iyiye çeviren yine aşktır Kuru ağacı yeşerten bir dinamizm

kaynağıdır Aşk menfaatsiz ve şuurlu bir kulluğa yöneltir güzel ahlakı gerçekleştirir ilahi aşk gözü ile bakılınca bütün kötüler iyi olur cümle eksikler biter Dostun dostu sevilir dost olunca en aciz kul için bile menfaatler terkedilir Sevgi gaye edinilir herkes ve her şey sevilir Herkesle barışık olunur Her muhtaca yardım edilir Velhasıl İslamın emrettiği her şey yapılır yasakladığı her şey terkedilir Yani bu nevi aşkta önce islam sonra tarikat kaideleri geçerlidir

Şimdi isterseniz bu söylediklerimizi Şeyh Galibin dizelerinden takib edelim ve onun fikirleriyle tasavvufi aşkı tanımaya çalışalım

Galib Dede tevhid türünde yazdığı bir Tercii bendinde

Pertevi envarı Cemalin Senin Aşk ile verdi dücihana sebat

Doldu tecellii Hudadan siva Şemsi muhabbetedicek iltifat

Ah minelışkı ve halatihi Ahraka kalbi bi hararatihi

(Ey sevgili) Senin Cemalinin nurlarının ışığı iki cihana aşk ile varlık verdi Sevgi günaşi doğunca bütün varlık alemi Allahın tecellileri ile doldu Ah aşkın elinden ve onun hallerinden Gönlümühararetiyle yaktı yandırdı diyerek ilahi aşkı hem somut olarak anlatır hem de aşkın ortaya koyduğu tecellilerden gönlünün yanık olduğunu söyler Onun aşk tanımı ise Aşk bir şemi Ilahidir benim pervanesi mısraında vecizeleşir ki tam da tasavvuf aşkın özüne taalluk eder Aşk bir yanan mum aşık da onun cezbesiyle çevresinde dönmekten kendini alamayan bir pervane Tasavvufta aşkı tadan (mürid) ve tattıran (Tanrı) yanında buna vesile olan bir mürşid de gereklidir Galibin Mevlanaya karşı olan sonsuz bağlılık ve saygısı bunu ispatlar Efendimsin cihanda itibanm varsa sendendir Meyanı aşıkanda iştiharım varsa sendendir (Ya hazreti Mevlana) Efendim sensin Cihanda bir itibarım varsa sendendir Aşıklar arasında (aşıklıkta) şöhretim varsa o da sendendir

Aşkın en önemli belirtisi ıstırap ve elem iken Galibin tasavvufi aşkının lazımı gayrı mufankı (onsuz olunamayan) bunları karşılayan ateştir Galib divanını üstünkörü tararken gördük ki onun en çok kullandığı iki kelime aşk ile ateştu Denilebilir ki bu iki kelime onun şiirinin anahtar sözcükleridir Bunları birlikte kullandığı beyitlerde ilahi aşkın en cazip terennümlerini verir Birkaç örneğini sıralayalım

Berki hatif gibi bu kaydı sivadan güzer et Erişen har u hasa ateşi aşkı siper et Tanndan gayrı bütün varlıklara karşı çakıpsönen gelipgiden

şimşek gibi geçip gidici ol Üstüne www.CepSitesi.Net

sıçrayan çer çöpe (dünya ilgilerine) karşı da aşk ateşini siper eyle (onları o ateşle yak) Çün oldum can u dilden mazharı aşk olmağa talib Düşüp bir ateşe seyreyledim her su vü her canib

Aşka mazhar olmayı can u gönülden isteyince öyle bir ateşe düştüm ki (artık o ateşle) her yana ve her yöne (kendinden geçmiş olarak) gider oldum

Gül ateş gülbün ateş gülsen ateş cuybar ateş Semendertıynetanı aşka beştir lalezar ateş

Mürekkebdir vücudı ta ezel yekpare suzişden Anasırdan meğer uşşaka olmuşdur düçar ateş

Gül ateş gül fidan ateş gül bahçesi ateş (oradan geçen) ırmak da ateş Aşkın semender yaratılışları için lale bahçesi olarak ateş yeter

(Aşıkın) vücudu ta ezelde yekpare bir yanıştan yaratılmıştır Meğer dört unsurdan (toprak hava su ateş) aşıkın hissesine ateş nasib olmuştur

Yek renkdir zebanı hakikatle hüsn ü aşk Bangı hezar şulesidir ateşi gülün

Gerçeklerin lisanında güzellik ile aşk aynı renktedir Bülbülün sesi gülün (aşk) ateşinin yalımıdır Bu beyitte şairin Aşk odu önce maşuka andan aşıka düşer hikmetini terennüm ettiği görülür Zaten tasavvuftaki aşkın özü de Maşuka (Allaha) aittir Onun içindir ki tasavvuf erleri aşk yolunda kendilerini iki sınıfa ayırırlar isteyerek aşkın peşinden koşanlar ve aşkı teslim alması için istenenler Yani aşkı arayanlar ve aşkın aradıkları Buna dair Galib bir müseddesinde Tedbirini terk eyle takdir Hudanındır Sen yoksun o benlikler hep vehm ü gümanındır Birdenbire bu aşkı bu tuhfe bulanındır Devran olalı devran erbabı safanındır

Aşıkta keder neyler gam halkı cihanındır Koyma kadehi elden sözpiri muganındır

(Hadiselere karşı) tedbirler alıp durmayı bırak Takdir Allahındır Sen yoksun O benlikler hep birer vehim fezandan ibarettir (Elinden geliyorsa) birdenbire bu aşkı bu armağan (ancak) bulanındır Devran devran olalı İlahi aşk sahiplerinindir (yani cihanın zevkini onlar sürer) Aşıkta keder neyler Gam dünyaya değer verenlerindir (Sen) elinden (ilahi aşk) kadehini bırakma ki
söz meyhanecinindir ilahi aşk aşıkın kimyasıdır Onunla tutulan toprak altın olur Galib bu fikri şöylece vezne dökmüş

Nigahı didei hunbarı aşk kimyadır

Aşkın kan dolu gözden bakışı bir kimyadır

Ancak bu kimyaya erişmek için önce gözün kan çanağına dönmesi gerektir Yani yine eziyet sıkıntı ayrılık ıstırap acı ve nihayet ahlar figanlar feryadlar ve kan ağlayan bir göz Aşık için bu böyle pek zor bir
şey de değildir Zira daha Ezelde ruhlar yatanlırken ona bu nasip verilmiştir işte ifadesi

13 Bu son mısradaki meyhane motifi Divan şiirinin genelinde söz konusu edilen meyhane ile aynıdır İlla ki burada meyhane bu dünya şarap feyiz ve sevgi piri mugan (meyhanenin ulusu meyhaneci) da mürşiddir Eğer bu beyitin kime ait olduğunu bilmiyor olsaydık alelade bir meyhane tasvirine de hükmedebilirdik işte bunun içindir ki Divan şiirinde bazı kelimeler değişik yorumlara açıktır

O zaman ki bezmi canda bölüşüldü kalei kam Bize hissei muhabbet dili pare pare düşdü Can meclisinde yani Kalu Bela da (herkes nasibini beklerken) istek (ve kam alma) kumaşı www.CepSitesi.Net

bölüşüldüğünde sevgi hissesi olarak bize şu paramparça olmuş gönlümüz düştü

Şeyh Galib aşkın kısa tanımını veren bir kıta yazmıştır Burada aşkın insan ruhundaki zıtlıklarla nasıl şekil ve hayat bulduğuna değinilir Kıta şudur

Kevseri ateşnihadın adı aşk Duzahı cennet limanının adı aşk Bir lügat gördüm cünun isminde ben Anda hep cevr ü cefanın adı aşk

Aşk dediğin şey ateş yaratılışı bir kevserdir (İçmek istersin ama ateştir) Cennet gibi görünen cehennemin adını da aşk koymuşlar (girmek istersin ama yanarsın) Ben Çılgınlık adı verilen bir lügat gördüm ki içinde ne kadar cevr ü cefa (ile ilgili kelime) varsa karşılarına hep aşk yazılmış

İşte bütün bir tasavvufi aşkın özeti bu dört mısradadır İsteyen istediği gibi yorumlar dileyen gönlünce nasibini alır

Şeyh Galibin tasavvufi aşka dair başlıbaşına bir şaheser olan eseri Hüsn ü Aşk mesnevisidir ilk bakışta beşeri bir aşkın hikayesi olarak kabul edilebilecek bir mahiyet gösteren bu mesnevi aslında Hüsün ve Aşkm sufiyane güzellik telakkilerini belirten tasavvufi bir aşkın hikayesidir14

Bu eserin daha adından başlayarak ki Hüsn Hüsni Mutlakı Aşk da ilahi aşkı temsil eder bir tasavvuf neşvesiyle kaleme alındığı ve ilk beyitten son mısraa kadar alegorik bir aşk çerçevesinde tasavvufun anlatıldığı apayrı bir konudur

Sözü bitirelim Divan Edebiyatında aşk bahsi açıldığında hiçbir şairin sözü bitesi değildir Gerçekte de bu konuda ne söylense azdır Hani buyurmuş ya üstad

Aşk imiş her ne var alemde

14 Bkz Yüksel Şedit Şeyh Galib s 97 Ankara 1963

Dahleden Dinimize Bari Muselman Olsa

Klasik Türk şiirinin Tanzimat yıllarından itibaren ateşli tartışmalara konu olageldiği hepimizce malum Namık Kemal

ile Ziya Paşa merhumların Harabat ile Tahrib ve Takiblerinden bu yana bir imparatorluğa veda ettik ama klasik şiir üzerine yapılan tartışmalara bir türlü veda edemedik Üstelik ufukta da böyle bir ihtimal görünmüyor

Bazı hakikatler üzerlerine ne kadar balçık dökülürse dökülsün gün aydınlığını elemeye devam ederler Klasik şiirimiz de kendini yeniden ifade edebilme açısından böyle bir fecre yaklaşmaktadır O fecirde elenenler ise Tanzimattan bu yana onu hor ve hakir görenler olacaktır Burada dikkat çeken bir husus bütün bu süre içinde gerek savunanlar gerekse saldıranların farkında olsunlar yahut olmasınlar bu edebiyatı münhasıran toplumdan uzak tutma yoluna gitmeleridir

Savunanların bazıları onun ne kadar büyük yüksek ve ulaşılmaz olduğunu anlatırken hiç de farkında olmadan bu şiir ile halk arasına mesafeler koyuyor ve halkın Canım bu kadar yüksek ve muhteşem bir edebiyatı buncacık kültür ile benim anlamam nasıl olsa mümkün değildir gibi bir istidlale yönelmesine kapı aralıyordu Üstelik yakın zamana kadar bu sahada hazırlanan kitaplar da yalnızca bilimsel gayelere yöneliyor dolayısıyla orta seviyede okuyucunun ilgisini celbetmiyor ve akademik eğitim aracı olmaktan kurtulamıyordu Ta ki bu çalışmalar yaygınlaşıp tahsilliler arasında belli bir birikimin temelini oluşturana kadar

Saldıranlara gelince Bunların bayraktarları Tanzimattan bu yana ekseriya şairler olagelmişlerdi Onların etkisi iledir ki aydın ve bürokratlar arasında da klasik şiire tedrici bir düşmanlık www.CepSitesi.Net

oluşmuştur Daha doğrusu onlar tıpkı tenkit ettikleri Divan şairleri gibi kapalı devre bir edebiyat muhiti kurduklarından kendilerini kaptırdıkları resmi ideoloji ve fikrin doğruluğuna hiçbir araştırma ihtiyacı duymadan inanıvermişlerdir Kırklı yıllarda Türk coğrafyasının dört cihetine yayılan bu rafine aydınlar resmi ideoloji gereği eski şiire karşı çıkıyorlardı ve üstelik bu tavır müteakip yirmi yıl boyunca pirim de yapacaktı

Bunlar iki sınıf idiler Bazıları klasik şiiri anlamadıkları için dışlamaya çalışıyor öğrenmek gibi bir külfetin altına giremiyorlardı diğerleri de ki bunlar klasik şiiri iyi bilmekle beraber tıpkı Tanzimat ideologları gibi yıkıcı faaliyetler içinde olmayı benimsemişlerdi Osmanlıya karşı

besledikleri hıncı bu şiirden çıkartmak istiyorlar bühtan üstüne bühtan ile onu dünyalarından ve çevrelerinden muhitlerinden kovuyorlardı İki kuşak sonra bu ikinci sınıfın kültür atlasında büyük erozyonlar yaşandı ve klasik Türk şiirinin adı zabıtlardan çıkartıldı Bu devrin sözünü tekelinde bulunduranların pek çoğu şair idiler ama bir divanı bırakınız araştırmayı ve anlamayı okumayı dahi zül addediyorlardı 70lere kadar bu tavır birkaçı hariç soldaki hemen her söz ustası tarafından benimsendi Zaman zaman duydukları birkaç tantanalı beyit onları uzlaşmaya farklı güzellikleri keşfe çağırıyor idiyse de bu şiiri asla cesaretli bir adıma layık görmediler bilakis uzaktan salvo atışlarıyla daima bahçesinin duvarlarını yıkmaya yeltendiler Oysa orada görünebilecek kadar uzakta rengarenk güllerin açtığı bir irem bağı var idi ve oradan

dimağlarına gelen kokular zamanla bu şairlerin kavrayışlarını da ister istemez etkiliyor belli belirsiz nağmeler ile kendilerini sevdiriyor zihinlerini sarhoş ediyordu Asırların içinden süzülüp gelenmca dizeler beyitler manzumeler onların meclislerini de imar ediyor ama nedense şairaneliklerini ihya edemiyordu Vakıa oradaki çimenleri garip buluyor çiçekleri tuhaf karşılıyorlardı ama düzen ve tertibin şekil ve şemailin fevkalade olduğunu da inkar edemiyorlardı Bu köşe kapmaca şairlerinden bazılarının bizzat kendi hayatları o tenkit ettikleri klasik şairler ile öylesine kesişmekte idi ki neredeyse kamuoyu kah onlar kah bunlar lehine taraf tutmaya zorlanabilirdi

Diyorlardı ki Burası gerçek hayattan uzak bir hayal bahçesidir bize hitap etmiyor Vakıa bu görüş

kısmen doğru idi ama kendilerine göre sanat da zaten gerçek hayattan ayrık bir hayal dünyasını inşa etmek yaşamak ve yaşatmak değil mi idi Peki o halde bunu inkar etmelerine ne demeliydi Klasik şiiri tarihi perspektif yerine günümüz penceresinden değerlendirerek ki bu davranış

tam bir dalalettir eleştirmekte yarışan şu şairleri yakından tanıyacak olsak karşımıza müthiş

manzaralar çıkacaktır Sözgelimi İmge imge diye çırpınarak kendilerini Türkiyenin aydın ve çağdaş çehresi olarak tanıtan bazıları uzun zamandır İstanbulun Ankaranın ve dolayısıyla Türkiyenin kaymağını tıka basa yemiyorlar mı idi Her akşam falanca kokteylde filanca davette her gün bitimi o barda bu cafede halktan ve gerçek hayattan uzak entel fikirlerini yarıştırıp kendilerinden geçmiyorlar mı idi iktidar ile dirsek temasında olup devletin deniz gibi malını tüketenlerden ve başbakanlara danışman olanlardan tutun da bankaların arpalıkların yönetim kurullarını caize olarak kapmak için birbirlerinin ayaklan altına muz kabuklan koymakta yarışanlar buna karşılık şükranını kalemini satarak ödeyenler onlar değil miydiler İçlerinde holdinglerin finanse ettiği dergi mecmua bülten vb periyodiklerin başında keyif çatanların sayısı pek mi azdır Hele bir bakınız gazetelerin köşelerine kurulup ahkam kesenler arasında bunlardan kaç tanesi var Ve bütün bu şairler her vesile ile kendi efendilerinden hamilerinden patronlarından bahsetmeyi teşekkür borcu olarak görmüyorlar mı Hem ellerinden gelse onlara kasideler yazmayacakları ne malum

www.CepSitesi.Net

Peki o halde aynı türden tıpkı kendileri gibi bir hayatı yaşadı diye klasik şairleri tenkid eden de kim Üstelik o zavallıların hepsi bu kadar lüks ve tantana içinde yaşamış olsalardı bari Bu köşelerin şairleri derler ki Divan şiiri devrini tamamlamıştır Artık zevk fonksiyonunu yerine getirse bile fayda fonksiyonunu icra edemez

Elbette Bunu inkar eden yoktur zaten Dahası hiç kimse de klasik şiirin şeklini hortlatma sevdasında değildir Günümüzde bir terkibi bend yazmak ancak bir fantazi olabilir Patronlardan iş

isterken bir kaside yazma ihtiyacı duyan mamafih şöyle okkalı bir şiir yazarak iş arayan birisinin de kolayca iş bulacağına kaniiz yahut çektiği telgraf metnini rubai şeklinde düzenleyen

mektubunu murabba yahut mesnevi biçiminde kaleme alan aruz düşkünü insanlara ihtimal ki ihtiyaç da yoktur iyi de bayram kartına dörtlükler döktüren ince ruh sahiplerine ne oldu Klasik şiirin şeklini değil ama ruhunu devşirecek ehli diller nerede Sohbetlerinde klasik şiire hayran kaldıklarını itiraf etmekle birlikte iş bunu deklare etmeye gelince fayda şartını öne sürerek çark edenlere sormak lazımdır

Allah aşkına bugüne kadar hanginizin yazdıkları toplumun hangi derdine çare oldu yoksa fayda fonksiyonu yalnızca Divan şiirini muaheze için uydurulmuş bir yafta mıdır Sizin herhangi bir tertip ve bütünlükten uzak rastgele seçilmiş konularınız arasında klasik şairin söylemediği hangisi var Siz de tıpkı onlar gibi soyutluğa sığınmıyor musunuz Söyler misiniz avama fayda sağlamış

somut hangi eseriniz var

Onlar derler ki Toplum (avam) bu şiiri anlamıyor Doğrudur çünki anlamasın diye bir vakitler hokkabazlıklar yapanların bazıları kendi üstadlarından başkası değildi Sormak lazımdır ki vaktiyte mekteplerde en galiz yaftalarla kötüledikleri bu şiiri şimdi anlaşılmıyor diye tenkit etmek ne derece mertliktir Bu şiirin havas için yazıldığını iddia eden bu şairlerden acaba hangisinin şiiri avama yöneliktir Onların içinde hayattan bir iz bulunmayan donuk ve cansız mısralarıyla kıyaslandığında klasik şiirin cıvıl cıvıl hayat Koktuğunu iddia edebiliriz Hem acaba hiçbir özgünlüğü olmayan şimdiki şiirleri cemiyet baştacı mı ediyor Orta dereceli eğitim almış şiir okuyucularının sayıları milyonlara vardı da biz mi duymadık Acaba bir şiir kitabının topu topu bin adet sattığı ülkemizde şiirin okunmuyor ve dolayısıyla anlaşılmıyor oluşu da Divan şairlerinin suçu mudur Okuma yazma oranının %90larda seyrettiği günümüzde Halk için yazılan şiirler antolojisi diye bir kitap hazırlansa sayfalarında bugünkü şairlerden kaçının şiirine yer verilirdi dersiniz O halde okuma yazma oranının %3 olduğu bir zamanda şiir havassın rağbetine yönelikti diye klasik şairleri yargısız infaza tabi tutan kim Bu şairler bir gün gelip tarihin kendilerini de suçlu iskemlesine oturtmayacağından eminler mi

Derler ki Bu şiirin kaynağı hakikat ve hayatla ilgisi olmayan hayaller ve vehimler olup en parlağı en büyük yalandır Beli farzedelim ki öyle olsun Peki

acaba kendilerinin içi boş sahte yaldızlarla süslenmiş sözcük yığınlarının kime faydası vardır Ama değil bizce onlar bu şiirin kaynağını çok iyi bilmektedirler ve asıl karşı oldukları da zaten budur

İyi de bunca yüzyıl bize ait olan bir şiiri kadavra niyyetine bile olsa teşrih masasına yatırıp işimize yarayan kısımlarından organ nakli yapmaklığımıza mani olan kimdir Ya birkaç akşamda bir ispirtizma cemiyetine uğradıkları halde bir seansçık olsun onun da ruhunu çağırmaktan ürken ve tabii ki asıl o ruhu tanımaktan kaçanlar kimlerdir

Derler ki Bu şiirin dilinde Arapça ve Farsça pek çok kelime var idi ve halk bunları anlamakta zorlanıyordu Diyelim ki böyle peki durum bugünkü anlı şanlı köşe kapmaca şairlerin Türkçe kıtlığı içinde kıvranmalarından daha mı kötüydü dersiniz Bizce üçyüz kelime ile konuşan bir avama dert anlatamamayı mazeret olarak öne sürmektense üçbin kelime içinden acaba hangisini seçsem diye kıvransaydık da kelimelerin gücünü hissetseydik şiir geri mi giderdi şairlerimiz www.CepSitesi.Net

gerici mi olurdu

Derler ki Klasik şairler yazdıkları kasideler karşılığında caize almışlar ve dolayısıyla sanatlarını paraya değişmişlerdir Evet bazı şairlerin bazı kasidelerini büyüklere takdim ettikleri zaman ödüllendirildikleri doğrudur Ama hiçbir paraya değişilmeyen ve caize konusu olmayan onca gazeller musammatlar şarkılar vs manzumeleri nereye koyalım Kaldı ki şair de olsa emeğinin karşılığında alicenap bir sanat koruyucusundan bir telif ücreti almasın mı Başka türlü soralım Devletin ileri gelenleri yahut zenginler sanatı koruyup kolluyorlarsa bunda ne kötülük vardır

Öyle de bir yandan bu tutumu tenkit ederken diğer yandan ikide bir sanatçılara devlet desteği için yürüyüş düzenleyen yahut kampanyalar açanlar kim

Derler ki Klasik şiirin aşkı platoniktir cinselliği anlamak zordur

Elhak bu da doğru onlar aşkı hakiki mecazi ve platonik diye üç kategoride değerlendirmişler ve gerek aşkın gerekse cinsiyetin ne olup ne olmadığını hakkıyla anlatmışlar Erbabı hangi aşktan bahsedildiğini elbette bilir Ama bu konuda günümüz köşe kapmaca şairlerinin hangi tür aşkı anlattıklarını kestirmek oldukça zor Galiba onu da erbablan biliyorlar da bir türlü söyleyemiyorlar

imdi açık yüreklilikle ifade edebiliriz ki artık divanlara ilişmeler eskisi gibi inandırıcı olamamakta muzır afyon yaftasını artık avam bile yutmamaktadır Balçıklar kurudu ve Fuzulinin Bakinin Nef inin Nedimin Galibin uzun asırları aşıp gelen nefesleriyle toz olup savruldu Kim ne derse desin tarihimizden kim ne kadar şikayet ederse etsin atalarımızla bizlerin tanışıklık bağlarını pekiştiren bu şiirin ruhu eğer kütüphanelerimizin hepsini birden ateşe veremeyeceksek narkozun muvakkat baygınlığından pek yakında uyanacak ve yeni şiirin kalıbına girecektir Ve hatta bazı şairler hala karşı çıksa bile

Bandrol uygulamasına ilişkin usul ve esaslar hakkında «yönetmeliğin 5 maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşimasi zorunlu değildir.

…Son…

Bu Kitap bizzat benim tarafımdan [[By Igleoo]] tarafından

www.CepSitesi.Net - www.MobilMp3.Net - www.ChatCep.Com

Siteleri için hazırlanmıştır .EBook ta kimseyi kendime rakip olarak görmem

bizzat kendim orjinalinden tarayıp Ebook haline getirdim lütfen

emeğe saygı gösterin.

Gösterinki ben ve benim gibi insanlar sizlerden aldığı elektrikle daha iyi işler yapabilsin.

Herkese saygılarımı sunarım .

Sizlerde çalışmalarımın devamını istiyorsanız

emeğe saygı duyunuz ve paylaşımı gerçek adreslerinden takip ediniz.

Not Okurken gözünüze çarpan yanlışlar olursa bize öneriniz varsa ya da

elinizdeki kitapları paylaşmak için bizimle iletişime geçin.

Teşekkürler.

Ne Mutlu Bilgi için Bilgece yaşayanlara.

ByIgleoo www.CepSitesi.Net

www.CepSitesi.Net